

EĞİTİM
yayınevi

İŞGÜCÜ PİYASASINDA ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLER

Dr. Zahide GENÇTÜRK
Prof. Dr. Adem KORKMAZ

İŞGÜCÜ PİYASASINDA ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLER

Dr. Zahide GENÇTÜRK
Prof. Dr. Adem KORKMAZ

EĞİTİM
yayınevi

İŞGÜCÜ PİYASASINDA ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLER

Dr. Zahide Gençtürk, Prof. Dr. Adem Korkmaz

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydođan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 47830

E-ISBN: 978-625-6552-78-4

1. Baskı, Ekim 2023

Kütüphane Kimlik Kartı

İŞGÜCÜ PİYASASINDA ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLER

Dr. Zahide Gençtürk, Prof. Dr. Adem Korkmaz

227 s., 160x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-6552-78-4

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Eğitim Publishing Group, Inc. P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

 kitapmatik
İnternetteki kitaplarınız

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ.....	1
GENEL OLARAK ESKİ HÜKÜMLÜ	
1.1. Hükümlü ve Eski Hükümlü Kavramı.....	3
1.2. Eski Hükümlü Bireyler İle İlgili Hukuksal Boyut.....	5
1.2.1. Ulusal Düzenlemeler.....	5
1.2.2. Uluslararası Düzenlemeler.....	9
1.3. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Politika Bakımından Yeri ve Önemi.....	9
1.3.1. Yoksullukla Mücadele Bakımından Önemi.....	11
1.3.2. İşsizlikle Mücadele Bakımından Önemi.....	12
1.3.3. Sosyal Dışlanma Bakımından Önemi.....	14
1.3.4. Toplumsal Düzene Uyum Sağlama Bakımından Önemi.....	16
1.3.5. Suç Tekrarı Bakımından Önemi.....	17
1.4. Hükümlü ve Tutuklulara İlişkin İstatistiki Bilgiler.....	19
1.5. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılımını Sağlayan Kurumsal Yapılar.....	22
1.5.1. Ceza İnfaz Kurumlarının Önemi ve Hukuki Boyutu.....	22
1.5.1.1. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun.....	23
1.5.1.2. Ceza İnfaz Kurumları İle İlgili Uluslararası Belgeler.....	26
1.5.1.3. Cezaevinde Hükümlü-Tutukluya Yönelik Hizmetler.....	28
1.5.1.3.1. Kuruma Girişteki Hizmetler.....	28
1.5.1.3.2. Kurum Sürecindeki Hizmetler.....	28
1.5.1.3.3. Salıverilmeye Hazırlık ve Salıverilme Sonrası Hizmetler.....	40
1.5.2. Türkiye İş Kurumu.....	40
1.5.3. Koruma Kurulları.....	42
1.6. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılımı Bakımından Uygulanan Politikalar.....	43
1.6.1. Sağlığın Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Politikalar.....	43
1.6.2. Sosyal Yardım İçerikli Politikalar.....	44
1.6.3. İstihdamın Sağlanmasına Yönelik İşgücü Piyasası Politikaları.....	46
ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLERİN SOSYAL HAYATA KATILIMI BAKIMINDAN İŞGÜCÜ PİYASASI POLİTİKALARI	
2.1. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılımını Sağlamaya Yönelik İşgücü Piyasası Politikalarının Amacı ve Önemi.....	47
2.2. Eski Hükümlü Bireylere Yönelik Uygulanan İşgücü Piyasası Politikalarının Tarihsel Arka Planı.....	48
2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	49
2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem.....	49
2.3. Eski hükümlü Bireylerin İşgücü Piyasasına Girmelerini Zorlaştıran Engeller.....	51
2.3.1. Eski Hükümlü Bireyden Kaynaklı Engeller.....	52
2.3.1.1. Eğitim Düzeyi.....	54
2.3.1.2. Vasıf Düzeyinin Düşük Olması.....	57
2.3.1.3. Madde Bağımlılığı ve Sağlık.....	57
2.3.2. İşveren Kaynaklı Engeller.....	58
2.3.2.1. Yeniden Suç İşlemeye Yönelik Kaygı.....	60
2.3.3. Toplumsal Algı Kaynaklı Engeller.....	61
2.4. Eski Hükümlü Bireylere Yönelik Uygulanan İşgücü Piyasası Politikaları Türleri.....	61
2.4.1. Mesleki Eğitimi Programları.....	62

2.4.2. Kendi İşini Kurmaya Yönelik Politikalar	67
2.4.3. Girişimciliğin Geliştirilmesine Yönelik Politikalar.....	67
2.4.4. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları	69
2.4.5. Doğrudan Kamu İstihdamı.....	70
2.4.6. İş/Meslek Danışmanlığı ve Eşleştirme Hizmetleri	72
2.5. Eski Hükümlü Bireylerin İşgücü Piyasasındaki Durumu	73
2.5.1. Kamu ve Özel Sektöründeki Durum	74

ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLERİN SOSYAL HAYATA KATILIMI SÜRECİNDE İŞGÜCÜ PİYASASI POLİTİKALARI: ISPARTA İLİNDEKİ İŞVERENLER VE ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA .....

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	76
3.1.1. Araştırmanın Sınırlılıkları	77
3.1.2. Araştırmanın Varsayımları	77
3.2. Araştırmanın Yöntemi	77
3.2.1. Araştırmanın Modeli	77
3.2.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	79
3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	79
3.2.4. Veri Toplama Aracı.....	84
3.2.3.1. İşveren Ölçekleri	85
3.2.3.1.1. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği İşveren Formatı	86
3.2.3.1.2. Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği.....	89
3.2.3.1.3. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği.....	92
3.2.3.2. Eski Hükümlü Birey Ölçekleri.....	94
3.2.3.2.1. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği Eski Hükümlü Birey Formatı.....	94
3.2.3.2.2. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılım Ölçeği.....	97
3.2.4. Verilerin İstatistiksel Analizi	99
3.2. Bulgular.....	101
3.2.1 Nicel Verilere İlişkin Bulgular	101
3.2.1.1. İşverenlerin Demografik, İşyeri Bilgileri, İşletmenin Bulunduğu Sektör, Faaliyet Alanı, Eski Hükümlü Bireyleri Çalıştırma Durumuna Göre Özellikleri	101
3.2.1.2. İşveren Ölçek Puanlarının İlişkisine Göre Bulgular.....	114
3.2.2.3. Karşılaştırma Analizlerine Göre Bulgular	116
3.2.1.2. Eski Hükümlü Bireylerin Demografik, Çalışma Durumu, Cezaevi Süreci, Mesleki Eğitim/Girişimcilik Programlarına Katılma Durumlarına Göre Özellikleri	133
3.2.1.3. Eski Hükümlü Bireylere Uygulanan Ölçek Puanlarına Göre Bulgular.....	141
3.2.1.4. Karşılaştırma Analizlerine Göre Bulgular	142
3.2.2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular	149
3.3. Hipotez Sonuçları	201
3.3.1. Nicel Bulgulara İlişkin Sonuçlar	201
3.3.2. Nitel Bulgulara İlişkin Sonuçlar.....	204
3.3. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	209
KAYNAKÇA	214

ÖNSÖZ

Bu kitap “*Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılımı Sürecinde İşgücü Piyasası Politikaları: Isparta İlindeki İşverenler ve Eski Hükümlü Bireyler Üzerine Bir Araştırma*” isimli doktora tezi temel alınarak hazırlanmıştır.

Suç geçmişi ve cezaevi süreci nedeni ile eski hükümlü bireyler toplumda önyargıya maruz kanlanabilen dezavantajlı kesimi oluşturmaktadır. Cezaevi sürecinden sonra toplumsal yaşama geri dönmeleri, uyum sağlamaları ve özellikle çalışma yaşamına katılmaları zor olabilmektedir. Bu anlamda sosyal politika açısından eski hükümlü bireylerin toplumsal hayata katılımı ve istihdamda yer almaları oldukça önemlidir.

Eski hükümlü bireylerin toplumsal hayata katılımı için istihdamda yer almaları ön koşul gibi olmakta ve bir nevi köprü vazifesi görmektedir. Aynı zamanda çalışma yaşamının suç tekrarını önleyici niteliği, eski hükümlü bireylerin yasa dışı yollara başvurmadan yaşamını sürdürmesine, aile birliğinin devam etmesine ve toplumsal kabulüne önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımında işgücü piyasası politikaları ile ilgili işverenlerin ve eski hükümlü bireylerin tutumlarını ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada işyerlerinin ölçek türü ve yer aldığı sektördeki faaliyet alanı ile eski hükümlü bireylerin demografik özellikleri, istihdam durumları ve mesleki eğitim programlarına katılma durumlarına göre işgücü piyasası politikalarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı araştırılmıştır.

Çalışmanın ilk iki bölümü kavramsal çerçeveden, son bölümü ise uygulama bölümünden oluşmaktadır. İlk bölümde eski hükümlü tanımı, hukuki boyutu, sosyal politika açısından önemi ve eski hükümlü bireylerin sosyal hayata uyumu bakımından uygulanan politika uygulamaları yer almıştır. İkinci bölümde eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımını sağlamaya yönelik işgücü piyasası politikalarının amacı ve önemi, tarihsel gelişim, eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına girişini zorlaştıran engeller, işgücü piyasasına girmelerini sağlamak için uygulanan işgücü piyasası politikaları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde araştırma kapsamında hem işverenlere hem de eski hükümlü bireylere yönelik olarak gerçekleştirilen nicel ve nitel istatistiksel analizler ve bulguları verilmiştir. Sonuç ve değerlendirmeler ile çalışma sonlandırılmıştır.

Dr. Zahide GENÇTÜRK

Prof. Dr. Adem KORKMAZ

GİRİŞ

Toplumda farklı özellikleri nedeni ile dezavantajlı grup olarak ele alınan bireyler mevcuttur. Bu grup içerisinde kadınlar, yaşlılar, engelliler, çocuklar, gençler, uzun süreli işsizler ve eski hükümlü bireyler bulunmaktadır. Eski hükümlü bireyler, toplum tarafından durumlar itibari ile diğer dezavantajlı bireylerden biraz daha farklı algılanmaktadır. Suç geçmişleri ve cezaevi deneyimleri nedeni ile toplumsal ön yargıya maruz kalma ihtimalleri daha yüksek ve toplumsal katılım anlamında toplum ile bütünleşmeleri daha zor olmaktadır.

Eski hükümlü bireylerin toplumsal hayata ve iş hayatına katılımının sağlanmasına yönelik gerek ulusal gerekse uluslar arası hukuki uygulamalar bulunmaktadır. Bunun yanında çeşitli ülkelerin eski hükümlü bireyler ile ilgili sosyal politika uygulamaları olduğu gibi ülkemizde de sosyal hukuk devleti olması ile eski hükümlü bireyler için var olan sosyal politika uygulamaları ve bunların uygulanmasını sağlayan kurumlar mevcuttur.

Sosyal politika uygulamaları açısından eski hükümlü bireylerin toplumsal hayata katılımı, istihdamda yer alması birçok konu açısından önemlidir. İlk olarak eski hükümlü bireylerin çalışma hayatına kazandırılmaları, sosyal hayata katılmaları için bir köprü vazifesi görerek, suç tekrarını önleyici niteliktedir. Yoksulluk açısından bu bireylerin cezaevi sonrası istihdamda yer alana kadar çeşitli ekonomik zorluklar yaşadığı bilinmekte ve bunların önlenmesi gerekmektedir. Eski hükümlü bireylerin genellikle dezavantajları hükümlülük öncesine dayanmakta ve cezaevi süreçleri de bu duruma eklenince sosyal dışlanma yaşama ihtimalleri artmaktadır. Toplumsal uyum için bu bireylerin istihdamda yer alması kadar, önemli olan bir durumda rehabilitasyondan geçmeleridir. Suç davranışlarından arınabilmeleri, topluma tekrar katılabilmeleri için gerek cezaevi gerekse tahliye sonrasında devam eden rehabilite programlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılmalarının sağlanmasında istihdamda yer almalarının büyük önemi vardır. Çalışma, sadece ekonomik anlamda gelir elde etmekle alakalı bir durum değil aynı zamanda bireyi psikolojik, sosyal ve aile kurumunun devamı anlamında da etkileyen kapsamlı bir konudur. Özellikle cezaevi deneyimi ve suç geçmiş olan bireyleri istihdama

kazandırmak, hem ülke ekonomisine katkı sağlayacak hem de insan işgücünün heba edilmesini önleyecektir. Başka bir boyutta bu bireylerin istihdam edilmesi suç davranışlarına dönmesini önleyerek toplumsal düzenin sağlanmasına da katkı sağlayacaktır.

Hüküm geçmişleri nedeni ile istihdamda yer alma konusunda bir takım engeller yaşayan eski hükümlü bireylerin, isimlerinin önüne eklenen “eski hükümlü” sıfatı nedeni ile ön yargı yaşamayı, eğitim durumlarının yetersiz olması, vasıf durumlarının işgücü piyasasının ihtiyaçlarına yetmemesi, bir kısmında sağlık durumlarındaki olumsuzluklar ve madde bağımlılığının olması, işverenlerin bu duruma yönelik bakış açısı istihdam edilmelerini zorlaştırmaktadır.

Eski hükümlü bireylerin istihdama kazandırılması ve istihdam edilmelerinin önündeki engellerin kaldırılması için ülkemizde var olan ve zaman içinde daha da işlevsellik kazandırılan işgücü piyasası politikaları ve bunların uygulanmasını sağlayan kurumlar mevcuttur. Uygulanan politikalar pasif ve aktif işgücü politikalarıdır. Eski hükümlü bireylerin istihdama katılımı için genellikle aktif işgücü piyasası politikaları uygulanmakta olup bunlar; mesleki eğitim verilerek istihdama katılımlarını sağlamak, kendi işlerini kurabilmeleri için destek sağlamak, girişimciliği desteklemek, doğrudan kamu istihdamı sağlamak, uygun işlere yerleşmelerini sağlamak şeklinde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmamızda eski hükümlü bireylerin toplumsal katılımı, bunun sağlanması için istihdam da yer almaları, rehabilite edilmeleri, işverenlerin, eski hükümlü istihdamı hakkındaki tutumları ve eski hükümlü istihdamına yönelik politika önerileri, eski hükümlü bireylerin, istihdam ve toplumsal katılım ile ilgili tutumları araştırılmıştır.

Çalışmada üç bölüm yer almaktadır. Çalışmanın ilk iki bölümü kavramsal çerçeveden, son bölümü ise uygulama bölümünden oluşmaktadır. İlk bölümde eski hükümlü tanımı, hukuki boyutu, sosyal politika açısından önemi ve eski hükümlü bireylerin sosyal hayata uyumu bakımından uygulanan politika uygulamaları yer almıştır.

İkinci bölümde eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımını sağlamaya yönelik işgücü piyasası politikalarının amacı ve önemi, tarihsel gelişim, eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına girişini zorlaştıran engeller, işgücü piyasasına girmelerini sağlamak için uygulanan işgücü piyasası politikaları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde araştırma kapsamında hem işverenlere hem de eski hükümlü bireylere yönelik olarak gerçekleştirilen nicel ve nitel istatistiksel analizler ve bulguları verilmiştir. Analizlerin ardından sonuç ve değerlendirmeler ile birlikte tez çalışması sonlandırılmıştır.

GENEL OLARAK ESKİ HÜKÜMLÜ

1.1. Hükümlü ve Eski Hükümlü Kavramı

Sosyal düzeni sağlayan kurallar şüphesiz hukuk kurallarıdır. Toplum düzeninin sağlanması ve devam etmesinde hukuk kurallarının etkin ve yaygın olarak uygulanması gerekmektedir. Suç işlenmesi gibi toplum düzenini ve vicdanını rahatsız eden durumlarda hukuk sistemi içinde uygulanan belli yaptırımları ile suçtan mağdur olanın telafisinin sağlanması aynı zamanda suçlunun da ıslah edilmesi ve topluma tekrar kazandırılması önemli yer tutmaktadır (Bedük, 2002: 15).

Kanunların belirlediği suç sayılan davranışları işleyen bireylere uygulanan yaptırımlardan birisi de hürriyeti belli bir süre bağlayan cezalardır. Yani bir kişinin tutuklanarak belirlenen süre dahilinde cezaevine konulmasıdır. İşlemiş olduğu bir suç nedeni ile hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşerek hürriyet bağlayıcı cezalara mahkûm bireylere “hükümlü” denilmektedir (Altan, 1980: 323).

Hükümlü işlemiş olduğu herhangi bir suçla ilgili hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşen hürriyeti belli bir süre bağlanan cezası infaz edilen kişidir (Erkul, 1976: 287).

Eski hükümlü ise, genel anlamda cezasını tamamlayarak cezaevinden çıkan ve hükümlülük niteliği ortadan kalkan kişilerdir (Altan, 1980: 323). Eski hükümlünün hükümlülük niteliği, işlenen suçun cezasının tamamlanıp bitmesinin ardından, tüm hukuki unsurları ile ortadan kalkmış ve bu kişiler hukuken suçtan arınmış demektir (Aytaç, 2011:250).

Eski hükümlü ile ilgili yönetmeliklerdeki eski hükümlü tanımları şöyledir. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 4. maddesinde “*Eski hükümlü: Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına veya Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenlerden cezasını infaz kurumlarında tamamlayanları, cezası ertelenenleri, koşullu salıverilenleri;*

özel kanunlarda belirtilen şartlardan dolayı istihdam olanağı bulunmayanları; ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklı bulunanlardan, Cumhuriyet Başsavcılığından alınan salıverilen hükümlülere ait durum bildirme formu ile durumlarını belgelendirenleri” şeklinde yer alan eski hükümlü tanımı 2018’de resmi gazetede (Değişik:RG-31/3/2018-30377) yayınlanan değişiklikle “Eski hükümlü: Affa uğramış olsa bile Devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, millî savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, cinsel saldırı veya çocuğun cinsel istismarı suçlarından mahkûm olmamak şartıyla; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenleri,” şeklinde değiştirilerek eski hükümlü tanımlanmaktadır.

Özürü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelikte “Eski Hükümlü: Altı aydan daha uzun süreli hürriyeti bağlayıcı bir suçtan veya ceza süresine bakılmaksızın Devlet Memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giymiş ve cezalarını infaz kurumlarında tamamlamış veya cezası tecil edilmiş yahut şartlı salıverme yoluyla tahliye edilmiş olanlar ile özel kanunlarında belirtilen şartlardan dolayı istihdam edilmeleri olanağı bulunmayanlar veya ömür boyu kamu hizmetinden yasaklı bulunanları”, şeklinde tanımlanmıştır. Bu yönetmelik daha sonra 25/04/2009 tarih ve 27210 Sayılı R.G. de yayınlanan “Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” in 22. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 3. maddesinde, “Eski hükümlü: Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenleri”, şeklinde eski hükümlü tanımlanmıştır.

Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte ve Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yararlananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte eski hükümlü tanımlarının içerik olarak benzer olsa da birbiri ile aynı olmadığı görülmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarına eski hükümlü veya terörle mücadelede malul sayılmayacak

şekilde yararlananların işçi olarak alınmasında uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmeliğindeki eski hükümlü tanımı daha kapsamlı şekilde ifade edilmiştir.

1.2. Eski Hükümlü Bireyler İle İlgili Hukuksal Boyut

Ceza geçmişi olan eski hükümlü bireyler tekrar topluma döndüğünde dezavantajlı grupların içinde yer almaktadır. Dezavantajlı grupların topluma uyum sağlayabilmesi için bir takım desteklerin sağlanması gerekmektedir. Bu anlamda hukuki olarak özel düzenlemelere ihtiyaç olabilmektedir. Aşağıda eski hükümlü bireyler ile ilgili ulusal ve uluslararası düzenlemeler yer almaktadır.

1.2.1. Ulusal Düzenlemeler

Eski hükümlü bireylerin, belli bir dönem süren hükümlülük yaşantılarından sonra tekrar toplumsal hayata dahil olmaları bazı hukuksal düzenlemelerde yer almıştır. Öncelikle Anayasanın 2. maddesinde açıkça ifade edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir. Bu anlamda Anayasamızda sosyal devlet ilkesini benimseyen bazı temel kurallar bulunmaktadır. Anayasanın 48. maddede “*Çalışma ve sözleşme hürriyeti*” yer almakta ve bu maddeye göre “*Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır*”(Md.48/2709sayılı AY) şeklinde ifade bulunmaktadır. Yine 49. maddede “*Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır*”(Md.48/2709sayılı AY) ifadesi yer almaktadır. Bu maddelerden anlaşılacağı üzere çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olması elbette eski hükümlülere de kapsamaktadır. Bu nedenle ülkemizde ilk olarak 931 sayılı iş kanunu ile işverenlere eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu yükleyerek eski hükümlülere iş bulmalarını kolaylaştırmaya çalışıldığı görülmektedir. Fakat 931 sayılı kanunun şekil yönünden Anayasaya aykırı görülüp Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. Daha sonra 1475 sayılı iş kanununda, 931 sayılı kanunda yer alan işverenlere eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunun içeren madde çok az değişiklik yapılarak aktarılmış böylece ilk defa mevzuata girmiştir (Erkul, 1976:289). Bu hüküm, 1475 sayılı iş kanununun 25. maddesinde “*İşverenler işyerlerinde aşağıdaki esaslar ve ölçüler içinde sakat kimse ile eski hükümlü kimse çalıştırmak ve bunlara meslek, beden ve ruh durumlarına göre iş vermek zorundadırlar. a)Yüz işçiye kadar işçi çalıştıran işyerlerinde her tam elli işçiye karşılık bir sakat ve bir eski hükümlü kimse, b)İşçi sayısının yüzden fazlası için her yüz işçiye karşılık iki sakat ve iki eski hükümlü kimse, Çalıştırılır*”(Md.25/1475 sayılı İK) şeklinde yer almıştır.

İlerleyen süreçte 01.09.1971 tarihinde uygulanmaya başlayan 1475 sayılı İş Kanunu, 10 Haziran 2003 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. 4857 sayılı kanunda ilgili hüküm, 30. maddede, “*İşverenler elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde her yılın Ocak ayı başından itibaren yürürlüğe girecek şekilde Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranlarda özürlü ve eski hükümlü ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun ek 1 inci maddesinin (B) fıkrası uyarınca istihdamı zorunlu olan terör mağduru işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler*” (Md.30/4857 sayılı İK). İfadesinde özel ve kamu sektörü gibi bir ifade olmadığı için eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu tümünü kapsamaktadır. Fakat 15.05.2008 tarih ve 26887 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve istihdam paketi olarak adlandırılan 5763 sayılı “**İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun**” ile 4857 sayılı “**İş Kanunu’nda**” önemli değişiklikler yapılarak ilgili hüküm, 30. maddede “*İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi veya 21/6/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu veya 16/6/1927 tarihli ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu kapsamına giren ve askerlik hizmetini yaparken 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 21 inci maddesinde sayılan terör olaylarının sebep ve tesiri sonucu malul sayılmayacak şekilde yaralananları meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla iş yeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır*” (Md.30/4857 sayılı İK) şeklinde değiştirilerek eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu özel sektör işverenlerinin üzerinden kaldırılmış, fakat bu yükümlülüğün sosyal devlet ilkesi gereği, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yerine getirilmesine devam edilmesi öngörülmüştür (Bedük, 2010,81). Bu düzenleme ile birlikte özellikle eski hükümlü bireylerin istihdam imkanları azalmıştır. Ayrıca iş kanununda 101. maddede –“*Bu Kanunun 30 uncu maddesindeki hükümlere aykırı olarak engelli ve eski hükümlü çalıştırmayan işveren veya işveren vekiline çalıştırmadığı her engelli ve eski hükümlü ve çalıştırmadığı her ay için bin yedi yüz Türk Lirası idari para cezası verilir. Kamu kuruluşları da bu para cezasından hiçbir şekilde muaftutulamaz*” (Md.101/4857 sayılı İK) şeklinde ifade edilmiş ceza yaptırımı vardır.

4857 sayılı İş Hukuku ile alakalı olarak, 854 sayılı Deniz İş Kanunda eski hükümlü bireylerin çalıştırılması hükmü 13. maddede yer almıştır. Bu maddeye göre, “*Bu kanunun kapsamına giren işveren veya işveren vekilleri, iş yerlerinde İş Kanununun ve bununla ilgili tüzüğün bu konuda koyduğu hükümler, esaslar, ölçüler ve şartlara göre engelli ve eski hükümlü gemi adamı*

çalıştırmak zorundadır”(Md.13/854 sayılı DİK) ifadesi yer almaktadır. Aynı zamanda ilgili maddeye ek olarak, 50. maddenin, ç. bendinde, “13 üncü madde gereğince engelli ve eski hükümlü gemi adamı çalıştırma ile ilgili kanun ve tüzük hükümlerine uymayan işveren veya işveren vekiline çalıştırmadığı her engelli veya eski hükümlü ve çalıştırmadığı her ay için iki bin Türk Lirası idarî para cezası verilir”(Md.50/854 sayılı DİK) hükmü ile cezai yaptırımını bulunmaktadır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Türk hukukunda istihdamda ayrımcılığa karşı İş Kanunu 5. maddesi ve Türk Ceza Kanunu 122. maddesi yer almaktadır. Her iki hükmünde de kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, özürlülük, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep gibi kategorileri örnek olarak saydıktan sonra “ve benzeri” sebeplerle istihdamda ayırım yapılamayacağını belirtilmiştir. Yani ayrı bir yasal düzenlemeye gerek duyulmaksızın yargının ayrımcılığa karşı korumayı genişletmesi sağlamaktadır. Bu bakımdan, henüz bir uygulama örneği yer almasa da, Türk hukukunda eski hükümlü bireylerin ayrımcılığa karşı korumadan teknik olarak yararlanma olanakları bulunmaktadır (Engin,2012: 33).

Eski hükümlülere dair düzenlemeler bazı yönetmeliklerde de yer almaktadır. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği’nde “*koruma kurulunun gündeminin hazırlanmasını içeren*” 113. maddenin 2. Bendinde (2) “*Koruma kurulunun gündeminde; mağdurların sosyal ve ekonomik talepleri ile salıverilen hükümlülerin talepleri, şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplum içinde denetim ve takibi konusunda kurumlar arası işbirliğini gerektiren durumlar, eski hükümlülere yönelik hazırlanan projeler, hizmetler listesi ile kurumsal eğitimler ve programlar listesinin güncellenmesi, koruma kurulu kararlarına itiraz gibi konular yer alır.*” İfadesinde eski hükümlülere yönelik hazırlanan proje hizmetler ve kurumsal eğitim ve programların koruma kurullarının görevlerinin içinde yer alması eski hükümlülerin, topluma sosyal ve ekonomik anlamda katılımının desteklendiğini göstermektedir.

Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmeliği’nde 1. maddesinde “*Bu Yönetmeliğin amacı, engelli ve eski hükümlü çalıştırmayan işverenlerden veya işveren vekillerinden 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanununun 101 inci maddesi uyarınca tahsil edilen idari para cezalarının kullanımı hakkında karar vermeye yetkili Komisyonun kuruluşu ile çalışmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir*”.Ayrıca 2. maddesinde “*Bu Yönetmelik, 4857 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinin yedinci fıkrasına istinaden oluşturulan Komisyonun kuruluş, çalışma, karar alma ve proje sonuçlarının izlenmesi ile buna esas teşkil eden engelli ve eski hükümlü bireylerin kendi işini kurlmaları, engellinin iş bulmasını sağlayacak destek teknolojileri*

ile engellinin işe yerleştirilmesi, işe ve işyerine uyumunun sağlanması ve bu gibi amaçlara yönelik projelerin hazırlanması, Komisyona sunulması, değerlendirilmesi, uygulanması, izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır”. Bu maddelerde eski hükümlülere iş kurmaları, iş bulmaları ve iş ve işyerlerin uyum sağlamaları konularına yer verilmiştir.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte 1. maddede “*Bu Yönetmeliğin amacı, kamu kurum ve kuruluşlarına iş kanunları hükümlerine göre çalıştırılmak üzere, sürekli veya geçici eski hükümlü (Ek ibare:RG-6/12/2012-28489) veya terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralanan işçi alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir*”. Bu yönetmelik, eski hükümlünün kamu kurum ve kuruluşlarında çalıştırılma esas ve usullerini içermektedir. Ayrıca 7. Maddenin d). Bendinde “*Kamu güvenliğine ilişkin hizmetlere yönelik olarak ilgili mevzuatlarda yer alan özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, suç tasnifine göre eski hükümlüler arasında ayırım yapılmaması hususlarına dikkat edilir*”. İfadesi ile eski hükümlü bireylerin işe yerleştirilirken ayırım yapılmaması gereği üzerinde durulmuş ve kamuda işe alınırken suç geçmişine yönelik bir ayırım yapılmaması eski hükümlünün çalışma hayatına kazandırılmasında önemli bir maddedir.

Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmeliği’nde, iş arayanlar ile işverenlere kurum tarafından sunulan hizmetlere ilişkin usul ve esaslar bulunmaktadır. Yönetmeliğin 3. maddesinde “*Eski hükümlü: Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenleri, ifade eder.*” şeklinde eski hükümlü tanımı yapılmıştır. Çalıştırma yükümlülüğünü içeren 10. maddede işverenlerin 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları, özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ile yüzde iki eski hükümlüyü, yine aynı maddenin b bendinde, tarım ve orman işlerinin yapıldığı iş yerlerinde 51 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ile yüzde iki eski hükümlüyü, meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. İfadesi bulunmaktadır. 12. maddesinde “(1) Kurum; mesleklerin gerektirdiği nitelik ve şartlar ile (Değişik ibare:RG-2/8/2013-28726) engelli ve eski hükümlü bireylerin özelliklerini göz önünde bulundurarak; bunların istek ve durumlarına en uygun iş ve mesleği seçmesi, seçtiği meslekle ilgili eğitim imkânlarından yararlanması, işe yerleştirilmesi ve işe giriş sürecinde mesleki eğitim, danışmanlık ve

rehabilitasyon programları veya işyerinde mesleki eğitim programları uygular/uygulatır, iş danışmanlığı hizmeti verir/verdirir". Bu madde ile eski hükümlü bireyleri sadece işe yerleştirilip bırakılmadığı bu süreçte gerekli eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin de yer aldığı görülmektedir.

1.2.2. Uluslararası Düzenlemeler

Uluslararası düzenlemeler incelendiğinde eski hükümlü bireylere ilişkin herhangi bir hükümün yer almadığı görülmektedir. Eski hükümlü bireylerin topluma kazandırılması ya da iş piyasasına katılımını içeren herhangi bir ifade söz konusu değildir. Fakat eski hükümlü bireylerin durumu ayrımcılık yasakları ve sosyal dışlanma yönünden ele almak mümkündür.

Dezavantajlı grupların çalışma ve toplum yaşamında hukuki koruma sağlaması için ayrımcılık yasakları hukuki alan olarak yeni gelişmektedir. Ayrımcılık yasakları BM ve ILO sözleşmeleri, AB hukuku gibi uluslararası hukuklarda geniş yer aldığı gibi, ulusal hukuklarda giderek daha kapsamlı düzenlemelerle yer almaktadır (Engin, 2012: 33). Buna örnek olarak, istihdam ve çalışmada ayrımcılığın önlenmesine ilişkin yönergeler ve 2000/78 AB Yönergesi verilebilir. Bu yönergedeki 1. maddede ; *"Bu Direktifin amacı Üye Devletlerde eşit muamele ilkesinin uygulanması maksadıyla işe alınma ve mesleki açıdan din, inanç, maluliyet, yaş ve cinsel yönelime dayalı nedenlerle ayrımcılık yapılmasına karşı mücadele için bir genel çerçeve getirmektir"*. Böylece istihdam konusunda ayrımcılığa karşı çıkmıştır (78 sayılı yön). Benzer şekilde Amsderdam Anlaşmasında, 137. maddesinde *"150. Maddenin hükmü saklı kalmak kaydıyla, işgücü piyasasından dışlanan kişilerin entegrasyonu"*, Nice Anlaşmasında, 137. maddede yine sosyal dışlamaya yer verilmiştir. Eski hükümlü bireylerin toplumdan ve iş piyasasından dışlanmaları söz konusu olduğu için bu kapsamda değerlendirilebilir.

1.3. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Politika Bakımından Yeri ve Önemi

Sosyal politika, toplumda var olan değişik sosyal kesimlerde ortaya çıkan farklı sosyal sorunları ortadan kaldırmayı ve herkesin sosyal refahını sağlamayı amaçlayan tedbirlerin ve uygulamaların hepsini ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, sadece çalışma hayatını değil sosyal hayata yönelik düzenlemeyi ve iyileştirmeyi kapsayan politikalar bütünüdür. Sosyal politikadaki ana amaç toplumsal uzlaşmayı sağlayabilmek toplumdaki dengesizlikleri gidererek toplumsal bütünlüğe ulaşmaktır (Ören, 2011: 21-27).

Toplumsal yapı içinde yer alan sosyal sınıfların, uyumlu bir şekilde var olmasını amaçlayan sosyal politika, sosyal bütünlüğü bozma eğilimi gösteren gerginliklerin ve çatışmaların, toplumdaki farklı kesimlerin ortaklaşa kabul edeceği çözüm yollarına yönelik politikalar üretmektedir (Serdar, 2011: 4). Böylece toplumdaki farklı kesimlerin ortak paydada buluşmalarını sağlayarak genel bir huzur ortamı oluşturulabilecektir.

Sosyal hayattaki sorunlara yönelik uygulanan politikalar olarak sosyal politika düşüncesi, bireylerin temel gereksinimlerinin karşılanmasına ve toplumdaki dezavantajlı grupların diğer bireylerin seviyesine çıkartılmasına odaklanmaktadır. Bireylerin sorunlarının çözülmesi sosyal destek sağlanması ve beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanarak bireyin iyilik haline ulaşması toplumsal açıdan önemlidir. Aynı zamanda işsizlik ve yoksulluk gibi olumsuzlukların azaltılması ve insan haklarının tam olarak hayata geçirilmesi sosyal politikanın temel amaçlarından (Yolcuoğlu, 2012: 145).

Genel olarak toplumda korunması ve desteklenmesi gereken dezavantajlı gruplar mevcuttur. Bu grupların yaşanılan toplumda diğer bireylerin yaşam seviyesinde olabilmeleri, hayatlarını muhtaç olmadan sürdürebilmeleri için gerekli sosyal politika uygulamaları ile desteklenmeleri gerekmektedir. Dezavantajlı gruplar; çocuklar, yaşlılar, bağımlılar, özürlüler, eski hükümlü bireyler, gençler, kadınlar, göçmenler olarak sınıflandırılabilir. Bu bağlamda eski hükümlü bireylerde toplumdan dışlanma ihtimali yüksek olan sosyal ve iktisadi anlamda zayıf olan kişilerdir. Bu bireylerin çeşitli yasal düzenlemeler ve uygulanacak politikalarla desteklenerek yeniden topluma kazandırılması sosyal politika açısından oldukça önemlidir.

Günümüzde gerek ulusal gerekse uluslararası sosyal politikaların ilkeleri doğrultusunda, eski hükümlü bireylerin istihdam edilmelerine yardımcı olunarak korunmalarını öngörmektedir. Bu yönle desteklenip uygulanacak sosyal politikaların, eski hükümlü bireylerin toplumsal hayata uyabilmeleri karşılaşacakları sorunları çözebilmeleri sağlanacaktır (Aytaç, 2011: 251). Böylece yalnız olmadıklarını ve tekrar topluma dahil olduklarını bilmek, eski hükümlü bireyler için yaşanılacak sorunları hafifleterek, toplumda yasal yollarla varlıklarını sürdürmelerini destekleyecektir.

Tahliye sonrası geçen uzun zamandan sonra tekrar dönülen sosyal yapının sosyo- psikolojik bakımdan bu nitelikteki bireyleri kabul edebilmesi ne yazık ki kolay olmayabilir. Eski hükümlü bireylerin de tekrar toplumla bütünleşmesi ve kendini toplumun bir parçası olarak algılaması bir takım önyargılar nedeni ile daha da zorlaşabilir. Tabii ki böyle bir durumda eski hükümlü bireylerin toplumla bütünleşmelerini desteklemek ve bu konuda gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak sosyal politika uygulamaları ile mümkündür (Bedük, 2002: 21).

Ceza evine girmiş kişiler dezavantajlı grup içinde yer alırlar çünkü mahkûm olmadan öncesi var olan olumsuz koşullar mahkûmiyet sonrasında hayatlarını biraz daha zorlaşmaktadır. Topludaki bireylerin ve işverenlerin bakış açısı ve ön yargıları eski hükümlü bireyleri olumsuz etkilemekte, doğal olarak diğer bireylere nazaran toplumda ve iş hayatında var olabilmek için iki kat fazla

çabalamak zorunda kaldıkları bilinmektedir (Yücel, 2007: 294).

Eski hükümlü bireylerin topluma ve iş hayatına yeniden girmeleri için verdikleri çabaları kolaylaştırmak, aynı zamanda toplumda varlıklarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmelerini sağlamak için belirlenecek sosyal politikalarda birçok özellik dikkate alınmalıdır. Bu konuda dikkate alınacak en önemli faktörlerden bazıları şunlardır; (Council of State Governments, 2005: 26-27).

- Demografik özellikler (ör. Yaş, cinsiyet, ırk, evlilik ve aile durumu, çocuklar)
- Ceza geçmişi (ör. önceden mahkûmiyet ve hapis cezası, hapsi süresinin uzunluğu, iptal biçimleri)
- Sağlık (ör. zihinsel ve fiziksel sağlık sorunları, kronik ve bulaşıcı hastalıklar)
- Madde kullanımı (ör. Madde türü, istismar düzeyi, tedavi tarih)
- İstihdam Edilebilirlik Düzeyi (ör. İş geçmişi, eğitim seviyeleri, mesleki beceriler, Eğitim)
- Konut ihtiyaçları (ör. Aile büyüklüğü, erişilebilirlik)

Yukarıdaki maddeler hakkında bilgi edinilmesi gerekli politikaların belirlenip uygulanması ancak devletin belirleyeceği sosyal politika uygulamaları ile mümkündür. Aynı zamanda eski hükümlü bireylerin topluma ve iş gücü piyasasına yeniden kazandırılmasında uygulanacak politikalarda devletin bütün birimleri yani sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, çalışma hayatına yönelik hizmetler vb. iş birliği içinde olması ile mümkündür (Council of State Governments, 2005: 26-27). Ayrıca belirlenecek ve uygulanacak sosyal politikaların başarılı olması için, eski hükümlü bireylerin, işverenlerin ve halkın endişeleri de aynı anda dikkate alınması gerekmektedir (Pager, 2006: 506).

Sosyal politika uygulamalarına destek olarak devletin bütün birimlerinin yanında toplum kuruluşlarının, yerel yönetimler, meslek odaları ve işverenlerinde yer alması, bu konuda kendi paylarına düşen kısımda gerekenleri yapmaları, sorunu bütüncül anlamda ele almayı ve çözümü kolaylaştırmayı sağlayabilecektir.

1.3.1. Yoksullukla Mücadele Bakımından Önemi

Yoksulluk yaşamın gerektirdiği olanaklardan mahrum olma durumunu ifade etmektedir. Yaşanması söylendiği kadar kolay olmayan bir olgudur. Bu mahrumiyet yaşamı sürdürmek ve insanın varlığının devamı için gerekli olan şeylerle ilgilidir. Yoksulluk kavramı, beşeri ihtiyaçlara dayanmaktadır. İnsan toplumsal bir varlık olarak, fiziki varlığını sürdürmesi için temin etmesi gereken beslenme ihtiyacının yanı sıra giyim, barınma, eğitim, sağlık, kültür, ortak yaşama, dinlenme gibi ihtiyaçların yanında sosyo-kültürel ihtiyaçları da vardır (Aktan ve Vural, 2002).

Günümüzde yoksulluk, sadece maddi kaynaklardan mahrum kalınmasının yanında, toplumsal hayatta varlığı sürdürebilmenin temeli olarak belirli öğelerden, belirli hizmetlerden de yoksun olunması bağlamında açıklanan bir olgudur. Yoksulluğun ekonomik boyutuna ek olarak önemli sosyal boyutlarında söz konusudur (Aksan, 2012: 11).

Yoksulluk özellikle toplumdaki dezavantajlı grupları önemli derecede etkilemektedir. Bu grupta yer alan eski hükümlü bireylerde cezaevi sürecinden sonra özellikle ekonomik olarak sıkıntı yaşamaktadır. Bu duruma sebep olan durumlar cezaevi öncesinde de var olup, bu bireylerin eğitim, iş, ekonomik durum olarak çok iyi olmayıp, bir de belli bir süreyi toplumdan uzak geçirdikleri için işlerini kaybetmekte, iş ilişkileri, toplumla iletişimleri kopmakta, mesleki bilgi becerileri azalmaktadır. Tahliye sonrasında tekrar iş hayatına dönmeleri zaman alabilmektedir. Yaşanan bu durumlar eski hükümlü bireylerin yoksullukla yüz yüze getirebilmektedir ve yoksulluk bu bireyleri tekrar suç davranışlarına yöneltebilmektedir.

Yoksulluk ve işsizlik gibi ekonomik temelli sorunlarla yaşamak durumunda olan bireylere yönelik toplumsal bakışın nasıl olduğu da önemlidir. Özellikle, sosyal dayanışmanın ve yardımlaşmanın daha güçlü yaşandığı toplumlarda ekonomik sorunların ve yoksulluğun bireyi suça yöneltme durumunun daha düşük olacağı düşünülmektedir (Kızmaz, 2003: 299).

Eski hükümlü bireyler için toplumsal hayata katılım, tekrar uyum sağlama konuları yoksulluk ile ilgili sorunların çözümünde önemli bir durumdur. Bu bireylerin topluma kendilerini tekrar adapte edebilmeleri, iş bulmaları uyum göstermeleri, işverenlere kendilerini kanıtlamaları gerekmektedir. Bu anlamda işe girebilmeleri ya da kendi işlerini kurabilmeleri oldukça önemlidir. Geçimi temin edecek bir gelirin sağlanması, çalışma hayatına girilmesi yoksulluğun hem temel maddi kaynaklarından mahrum olmayı ortan kaldıracak hem de bireylerin sosyal boyuttaki ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayacaktır.

1.3.2. İşsizlikle Mücadele Bakımından Önemi

İşsizlik, bireylerin iş aramasına karşın iş bulamayanlar ile hali hazırda işleri varken, ekonomik koşullar sebebi ile işlerini kaybedenlerin yer aldığı sosyal yönü ağır basan insanları kötü yünde etkileyen ekonomik bir olgudur (Korkmaz, Mahiroğulları, 2013: 21). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) işsizlik tanımı ise, çalışma yeteneğinde olan bireyler ve belirli bir dönemde iş arayan belirli bir yaşın üstündeki işsizlerden oluşan topluluk şeklinde yapılmaktadır (Unay, 1997: 394).

Ekonomik gelişme düzeyi ne olursa olsun bütün toplumlarda oluşan en büyük problemlerden biri işsizliktir (Kanca, 2012: 2). Bireyler ve toplumlar üzerinde telafisi mümkün olmayan olumsuz sonuçlar doğduran bir olgu olması nedeni ile hem yaşanan süreçte hem de meydana getirdiği sonuçlar itibariyle insanlık

açısından büyük bir dramdır (Karabıyık, 2009: 183). Aynı zamanda insan hayatının neredeyse merkezinde yer alan çalışma hakkının kullanılmaması, yoksulluğun, dışlanmanın, insan yaşamıyla bağdaşmayan yaşam şartlarının oluşmasını beraberinde getirmektedir (Serter, 1993: 1). Olumsuz yaşam şartlarının oluşması bireyi hem psikolojik hem ekonomik anlamada etkileyerek, sonuçları topluma sarmal şekilde yansıtmaktadır.

Bireyin çalışma hayatına katılması, bireye toplumda bir yer, bir gelir ve saygınlık sağlarken, işsizlik gelirin, toplumsal ve bireysel saygınlığın kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Bireyin işsiz kalma süresi uzadıkça, kendini iyi hissetmeme, hüsrana, sıkılma ve depresyon, finansal kaygılar, aile huzursuzlukları, kızgınlık ve suça yönelme gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Karabıyık, 2009: 185). Bireylerin işleri yoksa ya da işlerini kaybetmişler ise, toplumsal ve bireysel açıdan önemli bir problem oluşmakta, sosyal dışlanma sorunu ile karşılaşmaktadır. Özellikle işsizlikle geçen sürenin uzaması kişilerin psikolojilerinde tamir edilmesi zor yaralara yol açmaktadır. Öreğin işsizlik düzeyinin yüksek olduğu dönemlerde toplumda çeşitli suç türlerinde, hırsızlık, kapkaç, cinayet gibi suçlarda yine intihar ve boşanmalarda artış gözlemlenmiştir (Kumaş, 2001: 144).

Genel olarak yaşanan işsizliğin olumsuz sonuçlarında biri, bireylerin suç davranışlarına yönelmesidir. İşlenen suç sonrasında cezai müeyyide uygulanarak ceza bitiminde toplumda eski hükümlü sıfatıyla geri dönen bireyler için iş bulmak, çalışma hayatında var olabilmek tabii ki diğer bireylere nazaran daha zor bir durum yaratmaktadır.

İşsizlik çoğu zaman yeniden topluma dönen eski hükümlü bireylerin hayatının merkezinde yer almaktadır. Çünkü kendilerini ailelerine ve topluma kanıtlamak için ikinci bir şansa ihtiyaçları vardır. Uzun süreli işsizliğin ekonomik ve sosyal yoksunluğun genel olarak yetişkinlerin zihinsel sağlıkları üzerinde olumsuz etkisi olmaktadır. Bu durum eski hükümlü bireyleri daha çok etkilemektedir. Aynı zamanda İşsizlik, sadece eski hükümlü bireylerin yeniden bütünleşmesini engellemekle kalmayıp aynı zamanda artan işsizlik ve evsizlik nedeniyle toplum için ciddi kamu güvenliğini tehdit eden durumların yaşanmasına neden olmaktadır (Brown, 2011: 337-338).

Eski hükümlü bireylere iş imkânının verilmemesi durumunda, ülke ekonomisi bakımından işgücü kaybına ve sadece tüketen bir sınıfın oluşmasına neden olurken, bu insanların varlığını sürdürebilmek için kanunsuz işlere başvurmalarına ve tekrar suça karışmalarına da yol açabilecektir (Bedük, 2002: 21). Başka bir ifade ile suçun potansiyel getirisine göre yasal olan işlerden gelir elde etme imkânları zorlaşırsa suç oranları artabilecektir (Biçerli, 2004: 6).

Yapılan araştırmalar suç geçmişi olan kişilerin büyük bir çoğunluğunun ekonomik yönden güçsüz, aile ve toplumla olan bağları zayıf, temel ve mesleki

eğitimi yetersiz kişilerden oluştuğunu göstermektedir. Bu özellikteki bireylerin kendi işlerini kurması nerdeyse imkânsızdır. Doğal olarak bu bireyler başkalarının yanında iş bulup çalışmak zorunda kalmaktadır. Tabii ki bu şekildeki istihdam da, eski hükümlünün, işverenlerin isteksiz çekingen hatta reddeden davranışları ile karşılaşmasına neden olmaktadır (Altan, 1980: 324). Bu durum ceza geçmişi olan kişilerin meşru iş arayışlarında karşılaştıkları güçlükleri yalnızca iş arayan kişileri değil aynı zamanda maddi destek için onlara bağımlı olan çocukları, aileleri ve toplulukları da derinden etkilemektedir (Simonson, 2006: 285).

Cezai süreden sonra topluma geri dönen eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik gerekli tedbirleri almak ve bu konuda destek sağlamak sosyal devletin başta gelen görevlerinden biridir. İş sahibi olmak, geçimini sağlamak eski hükümlü bireyin benliğini geliştiren topluma uyumunu kolaylaştıran oldukça önemli bir unsurdur. Böylece hem kendi hem de ailesinin geçimini sağlayarak toplumda varlığını sürdürebilecektir (Engin, 2012: 25). İşsizlik nedeniyle kişilere kalan boş zamanın çok olması, suç doğurucu risk faktörü olup, burada özellikle devlete ve yerel yönetimlere büyük sorumluluk düşmektedir (Demirbaş, 2010: 176). Aynı zamanda eski hükümlü bireylerin istihdam edilerek korunması, bu kişilerin ve ailesi, toplumla iyi ilişkiler kurmasına ve toplumsal açıdan ekonomik, psikolojik ve sosyal nitelikte büyük faydalar oluşturmaktadır (Manav, 2006: 140). Bir iş sahibi olmak bu bireylerin topluma yeniden girmesinin başarısında önemli bir faktördür (Varghese vd., 2010: 769). Bu bireylerin meşru işlerde çalışarak topluma kendilerini kanıtlamaları, öz güven kazanmaları, ailelerinin geçimlerini sağlamaları aynı zamanda kamu güvenliği içinde büyük önem taşımaktadır.

1.3.3. Sosyal Dışlanma Bakımından Önemi

Sosyal dışlanma fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik hali olmakla birlikte sosyal dışlanmaya maruz kalmış kişi veya gruplar eşitsizliğe uğramış, her türlü riske karşı; korunmasız ve zayıf kişilerdir (Sapançalı, 2005: 53). Bu kavram, toplum üyeleri arasında sivil hakların eşitsiz dağılımının (ekonomik, sosyal ve kültürel) bir ifadesidir ve hacmi yoğunluğu ile kategorize edilir (Depılım Report 2011-2012: 16). Diğer bir ifadeyle sosyal dışlanma bir taraftan, işsizlik ve maddi kaynak eksikliği ile ilgiliyken diğer yandan, düşük gelir nedeniyle genellikle insanları önemli sosyal, politik ve kültürel etkinliklere katılımının engellenmesi sonucunda yaşanmaktadır (Researches on Labour Market, 2007:1).

Toplumda özellikle dezavantajlı kişiler sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bir mahkumiyet geçmişi olan eski hükümlü bireylerde bu dezavantajlı kesimde yer almaktadır. Bu bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalmaları çoğunlukla cezaevine girmeden önce başlamaktadır. Çoğu eski hükümlü bireyin, yüksek

düzeyde aile, eğitim ve sağlık dezavantajı ve işgücü piyasasında kötü beklentiler dahil olmak üzere sosyal dışlanma geçmişine sahiptir (Report by the Social Extension Unit 2002: 18). Cezaevi öncesi yaşanan sosyal dışlanma, cezaevi sürecinden sonrada yaşanmaya devam edebilmektedir.

Birçok eski hükümlü birey hapis cezasından sonra, yasalara uyan normal vatandaşlar gibi tekrar topluma uyum sağlayamamaktadır. Eski hükümlü bireylerin çoğu, aile ve toplum damgalanmasına ve dışlanmışlığa yol açabilecek iş, konut bulma, örgün eğitime geri dönme ya da yeniden hayatını kurma yetenekleri üzerindeki olumsuz etkileri içeren önemli toplumsal uyum sorunları ile karşı karşıyadır. Bu sorunlarla yüzleşmek için yardım almadıkça, sık sık başarısız toplumsal uyum, yeniden suç işleme ve sosyal dışlanma döngüsüne yakalanmaları muhtemeldir (Criminal Justice Handbook Series, 2012: 5).

Yasalara göre, işlediği suçun cezasını çeken bir birey, cezasını tamamlamakla artık hukuken suçtan temizlenmiş bir birey olmasına rağmen, üzerine yapışan eski hükümlülük sıfatı, onu yaşadığı toplumda sırf bu sıfatından dolayı çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Önemli olan bir engel de bu gibi bireylerin çok kere, kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin her türlü ihtiyaçlarını karşılayabilmek için iş bulup çalışma zorunluluklarına rağmen, alınlarındaki eski hükümlülük sıfatının kendilerine bu olanağı engellemesidir (Erkul, 1976: 287). Özel sektördeki işverenler, eski hükümlü bireylerin sabıka kaydına bakarak işlediği suçlar doğrultusunda ön yargıya kapılmakta çeşitli sorunlarla karşılaşmak istemedikleri için iş verme konusunda isteksiz davranmaktadır.

Bu anlamda, sosyal dışlamayla yüz yüze gelen bireyler için kendi işini kurma yönünden desteklenmeleri daha fazla önem kazanmaktadır. Toplumda yoksulluk gibi nedenlerden eğitimsiz kalmış bireylerin iş bulma imkanı olmadığından, küçük sermayeler ya da mikro kredi destekleri ile kendi işini kurabilmeleri sağlanmalıdır (Kavi ve Altun, 2010: 452).

Başka bir dışlanma boyutu olarak refah devleti hizmetlerinden dışlanma, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçların karşılanmasında özel ya da kamu hizmetlerinden yararlanamamayı içermektedir. Eğitim hakkının kullanılmaması, sağlığını korunamaması, toplumla bütünleşmeyi gerektiren vasıflardan yoksun olmaya iyi bir iş bulamamaya neden olmakta (Çakır, 2002: 88), yani, bu unsurların birinden yoksun kalma durumunda diğer alanlara da erişimde problem yaşanarak bireyin toplumla olan bağlantısının zayıflamasına ya da kopmasıyla sonuçlanmaktadır (Tartanoğlu, 2011: 223).

Cezaevinden tahliye edilen, eski hükümlü bireylerin karşılaştıkları sosyal dışlanmanın devam etme riski vardır, çünkü işgücü piyasasına erişimde ayrımcılığa maruz kalarak, topluma yeniden katılmakta zorluk çekebilirler. Bu durumun çözümüne yardımcı olması açısından, cezaevlerinde öğrenme imkânlarının sağlanması, eski hükümlü bireylerin değerli beceri ve nitelikler

kazanmaları için ikinci bir şansı değil, aynı zamanda serbest bırakılmalarında hayatlarını daha iyi yönetmek ve iş bulmak için gereken yeterliliklerin geliştirilmesi için de bir fırsattır. Böylece cezaevinden sonraki hayatlarını yönetmek ve iş bulmaları sağlanabilecektir. Bu nedenle hapisanelerde eğitim ve öğretim sağlanması sosyal dışlanmayı engellemekte tek çözüm olmamakla birlikte yaşamsal bir öneme sahiptir (Hawley vd., 2013: 53).

1.3.4. Toplumsal Düzene Uyum Sağlama Bakımından Önemi

Ceza süresi bitmiş tahliye edilmiş bir hükümlü için yeni bir süreç başlamaktadır. Toplumda hemen çözüm bekleyen çeşitli sorunlarla yüz yüze gelmekte ve bir anlamda gerçek ceza, mahkûmiyet sonrasında eski hükümlü bireylerin karşısına çıkmaktadır (Dönmezler, 1994: 157).

Eski hükümlü bireyleri bekleyen barınılacak bir yer, çalışılacak bir iş, cep harçlığı, eşler, çocuklar ve diğerleri ile başlatılacak ilişkiler, cezaevi sonrasında karşılaşılabilecek sorunlardan bazılarıdır. Bazı hükümlü bireylerin ise; alkol, uyuşturucu, kumar, suçlu arkadaşlar vb, üstesinden gelmek zorunda oldukları özel problemleri olanlarda mevcuttur. Cezaevlerinde olan bireylerin önemli bir kısmının mükerrer suçlu olmaları, bunların cezaevi öncesindeki hayatlarında başarısız olduklarını ve sorun yaşadıklarını göstermektedir. Ayrıca cezaevi sürecinde tüm ihtiyaçları infaz kurumu idaresince karşılanan ve bu durumu kanıksamış olan hükümlülerin dış dünyaya uyum sağlamalarına destek olmak amacıyla cezaevinden çıkmadan bir hazırlık döneminden geçirilmeleri, rehabilite edilmeleri zorunlu bir önlem arz etmektedir (Dönmezler, 1994: 157).

Cezaevi süreci hükümlü bireylerin sadece suçun bedelinin ödendiği bir yer değil aynı zamanda onların bir takım uygulamalarla topluma düzgün birer vatandaş olarak hazırlanmasını gerektiren bir süreçtir. Onların psiko-sosyal ihtiyaçları giderilerek rehabilite edilmeleri, gerek eğitim gerekse mesleki eğitim eksikliklerinin kurslar ile tamamlanması, en azından bir kısmı için cezaevinde çalışma programlarının oluşturulması onların tahliye sonrasında toplumsal hayata uyum sağlamasında önemli katkısı olacaktır.

Cezaevindeki salıverilme öncesi hazırlıktan sonra topluma geri dönmek, iş bulmak, toplumsal düzene uyum için önemli bir unsurdur. Bu unsur, bireylerin kişisel sorumluluk, bağımsızlık ve özgüven kazanmasında ve toplumun üreten bir üyesi haline gelmesinde oldukça önemlidir. Ancak, bu bireylerin iş bulması ve istihdamda kalmasını engelleyen birçok durum vardır. Bunlardan bazıları sabıka kaydı, hapisane döneminde iş geçmişi, bazı bireyler için bir önceki eğitim ya da istihdam geçmişi eksikliği ve işverenlerin işe alma konusundaki isteksizliğidir. Buna ek olarak, eski hükümlü bireyler düzenli bir iş bulmak, ev bulmak da dahil olmak üzere, sağlık sorunları ve aile ilişkilerinde yenilemek için uğraşmaktadırlar. Bu bireylerin topluma uyum sağlaması için öncelikle yaşam tarzlarının değişmesi gerekmektedir. Aksi takdirde dışarı çıktıktan sonra

tekrar suç ve uyuşturucuya dönmeleri pek şaşırtıcı bir sonuç değildir. Birde bu duruma işsizlik ve yoksulluk eklenince durum daha da zorlaşmaktadır (Visher vd., 2008: 8).

Eski hükümlü bireylerin yaşadığı işsizlik ve yoksulluk gibi durumlar bu bireylerin topluma katılımını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, eski suçlulara yönelik işgücü piyasasının önündeki engeller, artan suç ve suç mağduriyeti ile birlikte insan kaynaklarının ve üretkenliğinin kaybı nedeniyle toplumda önemli ekonomik ve toplumsal sonuçlara yol açabilmektedir. Sonuç olarak, hem bireysel hem de toplumsal bakış açısıyla eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına ve topluma kazandırılmaları oldukça önemlidir (Ahmed, Lang, 2017: 1). Tabii ki eski hükümlü bireylerin topluma başarılı bir giriş yapabilmesi ve kendini değiştirmeye istekli olabilmesi için bu konuda bireylere destek sağlayacak çeşitli politika ve uygulamalara ihtiyaç vardır (Visher vd., 2008: 8).

1.3.5. Suç Tekrarı Bakımından Önemi

Suç, belirli davranışların yasak eylemler olarak sayılması uygun görülmemesi olarak belirtilebilir. Tarihi süreçte her toplum belirli eylemleri yasaklamış ve bunun karşılığında çeşitli cezai yaptırımlar uygulamıştır (Dönmezer, 1994: 55). Toplumsal bir olgu olan suç, sadece suç işleyen failin hayatını olumsuz etkilemekle kalmaz bunun yanında toplum açısından da ekonomik ve toplumsal bir takım sonuçları oluşturmaktadır (Ayhan vd., 2014).

Suçun bir kereden fazla işlenmesinde söz konusudur. Buna suç tekrarı, tekerrür denilmektedir. Tanım olarak tekerrür; bir kişinin işlediği bir suçtan dolayı kesin olarak mahkûm olup, bu mahkûmiyetten ya da bu mahkûmiyet sonucu gerçekleşen cezalandırmadan kısmî veya tam infazdan ya da bu cezanın düşmesinden sonra, kanunda belirlenen süreler içinde yeniden bir suç davranışında bulunmasıdır (Üzülmez, 2002: 166).

Kriminolojik ve sosyal alanda yapılan araştırmalar, yeniden suç işlemeyi etkileyen dokuz temel faktör belirlemiştir: eğitim, istihdam, uyuşturucu ve alkol kullanımı, zihinsel ve fiziksel sağlık, tutumlar ve öz kontrol, topluma uyum ve yaşam becerileri, konut, mali destek, borç ve aile bağlarıdır. Bu faktörler bireylerin yeniden suç işleme olasılığını büyük ölçüde etkileyebileceğini göstermektedir. Pek çok hükümlünün düşük yaşam becerisi ve az istihdam deneyimi, az sayıda pozitif sosyal bağları, ciddi konut sorunları olduğu ve bunların genellikle uyuşturucu, alkol ve zihinsel sağlık sorunları tarafından ciddi şekilde etkilendiği görülmektedir (Report by the Social Exclusion Unit, 2002: 6). Ayrıca hükümlülerin eğitim durumlarının düşük olduğu bilinen bir gerçektir bu durum onların iş bulmasını zorlaştırarak topluma uyum sorunu yaratabilmektedir. Bu bireylerin uzun süre cezaevinde kalmaları yaşam becerilerini ve sosyal ilişkilerinde azaltarak, aile ve sosyal çevrenin gerekli

desteğinden yoksun kalmalarına neden olabilmekte ve tüm bunlar suç meylini arttırabilmektedir.

Bu sorunların çözümünde cezaevindeki rehabilitasyonun hükümlü bireyler için oldukça önemli olduğu ve suçluluğu azaltan bir etken olduğu görülmektedir (Kızmaz, 2013: 917). Cezaevleri, suçu ele almada ve mahkumların rehabilitasyonunu teşvik etmede ve böylece yeniden suç işleme ihtimallerini azaltmada kilit rol oynamaktadır (Hawley vd., 2013: 7).

Bireylerin yaş itibari ile suç işlemeye çok erken başlamaları ve aynı şekilde erken yaşlarda cezaevi ortamı ile tanışmaları, bu durumu bireylerde suç davranışını alışkanlık haline getirebilmektedir (Kızmaz, 2013: 910). Aynı zamanda cezaevine girme sıklığının artması bireyleri kronik suçlu haline dönüştürerek, birden fazla cezaevine giren çıkan bireyler için suçluluk deneyimlerini arttırmaktadır. Hükümlülük süresinin uzun olmasıyla birlikte bireyleri, suç konusunda daha profesyonel olmalarına ya da cezaevi ortamına alışarak, suç tekrarına meyilli hale getirebilmektedir (Kızmaz, 2013: 914-915). Hükümlülerin suç davranışlarına yönelik bazı teknikleri, tutum ve değerleri cezaevlerinde öğrendikleri bilinmektedir. Bu öğrenme sürecinin, bireylerin suç dünyalarını pekiştirmesinde önemli bir etken olduğu belirtilebilir (Kızmaz, 2007: 20). Cezaevi süresinden sonra orda edindikleri suçlu gruplar ile ilişkilerini çıkıttan sonrada devam ettiren eski hükümlü bireylerin, bu ilişkilerin etkisi ile suç davranışlarına geri dönme durumları da söz konusudur.

Toplumun büyük bir bölümü suç işleyenleri; katil, sapık, cani, hırsız, eroinman gibi sıfatlarla etiketleyerek suç işlemiş bireyleri, dışlayıp, hor görebilir, onlara güvenemeyerek, iş vermek istemeyebilir, (Bilgiç, 2014: 10) bu bireyler suçlu ya da sapkın olarak etiketlendiklerinde, toplumdaki dışlandıklarını düşünebilir ve bu dışlanma duygusu da, onların suçlu gruplarla ilişki kurmalarını teşvik eden bir ortam oluşturabilmektedir (Kızmaz,2005: 167).

Cezaevinde kalma sürelerine bağlı olarak hükümlülerin sosyal ilişkileri zayıflamakta, toplumsal bağlılık düzeyleri düşmektedir. Bu durum onların, topluma başarılı bir dönüş yapmalarını zorlaştırmaktadır. Tabii ki, cezaevinden tahliye edilen eski hükümlü bireylerin toplumda iş bulup bulmamaları ve toplumundaki bireylerin onlara yönelik tutumu da, onların topluma başarılı bir şekilde giriş yapıp yapmamalarını belirlemektedir. Bireylerin cezaevine girip çıktıktan sonra ya da girme tekrarına bağlı olarak onların yasal yoldan iş bulabilme imkanları da giderek düşebilmektedir (Kızmaz, 2013: 915). İş bulmak ve devamlılığını sağlamak, bu bireylerin yaşam kalitelerini arttırmakta ve tekrar suç işlemekten korunmakta oldukça önemlidir (Visher vd., 2008: 8).

Toplumda her bireyin yaşamını devam edebilmesi için belli bir geçim kaynağına ihtiyacı vardır. Bu durumdan yoksun olma bireyleri önceki hayatlarındaki suç davranışlarını tekrarlamaya teşvik edebilmektedir.

Yasal yollarla belli bir gelirin elde edilmemesi bireyleri yasa dışı eylemlere sürükleyebilmektedir.

Konut, sağlık bakımı ve uyuşturucu tedavisi dahil olmak üzere diğer faktörler nedeniyle istihdam ve suç arasındaki bağlantıyı açıklamak kolay olmayabilir, bu nedenle geri dönen eski hükümlü bireylere yardımcı olmak için çok yönlü bir yaklaşım gerekmektedir. Bir işte çalışmak, bir bireyin yaşam tarzını düzeltmesinin ve değişime dair taahhüt vermesinin bir işareti sayılabilmektedir (Solomon vd., 2004: 4). Eski hükümlü bireylerin istihdamda yer almaları toplumsal hayata uyum sağlamalarını kolaylaştırmakta, hem kendilerinin hem de ailelerinin hayatını idame ettirebilmelerini ve suç davranışından uzak kalabilmelerini sağlamaktadır.

1.4. Hükümlü ve Tutuklulara İlişkin İstatistikî Bilgiler

Hükümlü ve tutuklulara ilişkin bazı yılları ve bazı konuları kapsayan istatistikler aşağıda yer almaktadır. Bunlar; Hükümlü ve tutukluların 2000-2017 yılları arası mevcut sayıları, 2016 yılı itibari ile Hükümlü ve tutukluların yaşlarına göre dağılımları, 2016 yılı Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımıdır.

Tablo 1: 2000- 2017 Yılları Arası Hükümlü ve Tutuklu Sayıları

Yıllar	Hükümlü				Tutuklu				Genel toplam
	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam	
2000	23.708	894	253	24.855	22.595	921	1.141	24.657	49.512
2001	26.286	903	352	27.541	25.267	1.136	1.665	28.068	55.609
2002	33.079	1.181	548	34.808	22.197	927	1.497	24.621	59.429
2003	35.297	1.207	552	37.056	24.613	970	1.657	27.240	64.296
2004	29.074	925	366	30.365	24.914	1.023	1.628	27.565	57.930
2005	28.420	882	143	29.445	24.089	930	1.406	26.425	55.870
2006	34.458	1.086	321	35.865	31.303	1.315	1.794	34.412	70.277
2007	50.650	1.620	539	52.809	34.353	1.527	2.148	38.028	90.837
2008	60.444	1.948	671	63.063	36.446	1.651	2.075	40.172	103.235
2009	73.063	2.305	632	76.000	36.585	1.708	2.047	40.340	116.340
2010	83.289	2.748	529	86.566	31.262	1.402	1.584	34.248	120.814
2011	89.252	2.955	410	92.617	32.479	1.584	1.924	35.987	128.604
2012	100.617	3.278	418	104.313	28.564	1.560	1.583	31.707	136.020
2013	113.378	3.956	451	117.785	24.966	1.200	1.527	27.693	145.478
2014	131.136	4.855	540	136.531	19.915	869	1.522	22.306	158.837
2015	146.767	5.373	729	152.869	22.525	1.030	1.665	25.220	178.089
2016	123.987	4.659	645	129.291	62.976	3.235	1.795	68.006	197.297
2017	134.211	5.034	1.003	140.248	81.969	4.951	1.825	88.745	228.993

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr>, (ET: 19.12.2018)

Tabloda görüldü üzere 2000-2017 yılları arasındaki hükümlü ve tutuklu sayıları verilmiştir. 2000 yılında hükümlü ve tutuklu toplam 49.512 kişi iken, 2007 de 90.837 kişi olmuştur. Sayılardaki artış her yıl devam ederek 2017 yılında toplam 228.993 kişiye ulaşmıştır.

Bireylerin suç davranışlarını daha çok genç yaşta iken işledikleri bilinmektedir. Aşağıda hükümlü ve tutukluları yaşlarına göre dağılımı bulunmaktadır.

Tablo 2: Hükümlü ve Tutukluların Yaşlara Göre Dağılımı

Yaş Gruplarına Göre Dağılım	Hükümlü			Tutuklu			Genel Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
12 ve 17 Yaş (18 Yaşından Gün Almamış Çocuk)	746	26	772	1.670	49	1.719	2.416	75	2.491
18 ve 20 Yaş (Genç)	5.577	136	5.713	3.382	159	3.541	8.959	295	9.254
21 ve 39 Yaş (Genç-Orta Yetişkin)	99.557	3.259	102.816	15.360	752	16.112	114.917	4.011	118.928
40 ve 64 Yaş (İleri Yetişkin)	47.050	2.166	49.216	4.721	255	4.976	51.771	2.421	54.192
65 ve 79 Yaş (Yaşlı)	2.344	85	2.429	159	9	168	2.503	94	2.597
80 Üstü (İleri Yaşlı)	119	5	124	8	0	8	127	5	132
Yaş Grubu Bilinmeyen	7	1	8	7	-	7	14	1	15
TOPLAM	155.400	5.678	161.078	25.307	1.224	26.531	180.707	6.902	187.609

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr>, (ET: 19.12.2018)

Hükümlü ve tutukluların 01.04.2016 itibarıyla bulunduğu tabloda görüldüğü üzere 12 ve 17 yaş (18 yaşından gün almamış çocuk) hükümlü ve tutuklu toplam 2.491 kişi bulunmaktadır. 18 ve 20 yaş (genç) hükümlü ve tutuklu toplam 9.254 kişi, 21 ve 39 yaş (genç-orta yetişkin) hükümlü ve tutuklu toplam 118.924'dür. Bu yaş aralığındaki sayılar diğer yaş aralıklarına göre belirgin şekilde yüksektir.

Hükümlü ve tutukluların eğitim durumlarının genel düşük düzeydedir. Bu bireyler genellikle cezaevine girmeden önce eğitim öğrenim hayatlarını tamamlamadan suç eylemlerine başlamaktadır. Aşağıda 2016 yılı hükümlü ve tutukluların eğitim durumuna göre dağılımı bulunmaktadır.

Tablo 3: Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Genel Toplam								
	Erkek			Kadın			Toplam		
	Ç	Y	T	Ç	Y	T	Ç	Y	T
Okuma- Yazma Bilmeyen	73	5.430	5.503	6	1.126	1.132	79	6.556	6.635
Okur- Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	266	7.708	7.974	13	521	534	279	8.229	8.508
İlkokul Mezunu	723	71.555	72.278	19	2.066	2.085	742	73.621	74.363
İlköğretim Mezunu	605	22.589	23.194	15	579	594	620	23.168	23.788
Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	552	34.737	35.289	14	839	853	566	35.576	36.142
Lise veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	118	26.568	26.686	4	972	976	122	27.540	27.662
Yüksek Lisans Mezunu	0	117	117	0	5	5	0	122	122
Yüksekokul veya Fakülte Mezunu	0	4.917	4.917	0	292	292	0	5.209	5.209
Doktora Mezunu	0	32	32	0	2	2	0	34	34
Öğrenim Durumu Bilinmeyen	43	4.698	4.741	3	402	405	46	5.100	5.146
TOPLAM	2.380	178.351	180.731	74	6.804	6.878	2.454	185.155	187.609
Ç=Çocuk Y=Yetişkin T=Toplam									

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr>, (ET: 19.12.2018)

Tabloda 2016 yılı için hükümlü ve tutukluların eğitim durumu dağılımına göre okuma yazma bilmeyenler toplam 6.635 kişi, eğitim durumu ilkököl mezunu olanların sayısı en yüksek olup 74.363 kişidir. İlkokul mezunlarından sonra ortaokul veya dengi meslek okulu mezunların sayısı yüksek olup 36.142 kişidir. Lise mezunları 27.662 kişidir. Yüksekokul veya fakülte mezunları ise 5.209 kişidir.

Hükümlü ve tutukluların işledikleri suç türü hem toplum hem de onları istihdam edecek işverenler için oldukça önemlidir. Aşağıda hükümlü ve tutukluların 2017 yılı suç türlerine göre dağılımı bulunmaktadır.

Tablo 4: Hükümlü ve Tutukluların Suç Türlerine Göre Dağılımı

Suç türü	Hükümlü	Tutuklu	Toplam
Terör	5.798	47.907	53.705
Uyuşturucu	28.920	8.604	37.524
Hırsızlık	28.654	2.992	31.912
Adam Öldürme	25.711	4.501	30.212
Yağma Veya Gasp	15.974	1.836	17.810
Yaralama	15.470	1.033	16.503
Cinsel Suçlar	13.791	2.278	16.069
Sahtecilik	5.898	361	6.259
Dolandırıcılık	2.658	524	3.182
Adam Öldürmeye Teşebbüs	1.206	389	1.595
Fuhuş	1.305	103	1.408

Kaynak: 2016 Faaliyet Raporu, www.cte.adalet.gov.tr, (ET: 19.12.2018)

Tabloda 2016 yılı hükümlü ve tutukluların suç türlerine göre dağılımı görülmektedir. Terör suçu toplam 53.705 kişi ile ilk sırada yer almakta, uyuşturucu toplam 37.524 kişi, hırsızlık suçu 31.912 kişi, adam öldürme suçu 30.212 kişi olarak en yüksek işlenen suçları oluşturmaktadır. Adam öldürmeye teşebbüs 1.595 kişi ve fuhuş suçu 1.408 kişidir.

1.5. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılımını Sağlayan Kurumsal Yapılar

1.5.1. Ceza İnfaz Kurumlarının Önemi ve Hukuki Boyutu

Ceza sistemi aslında, hükümlünün gelecekte tekrarlanan suçtan uzak durmasını sağlamak ve suçlunun yeniden sosyalleştirilmesini, rehabilite edilmesini, topluma uyum sağlamasını hedeflemektedir (Demirbaş, 2013: 39). Hapis cezası, toplumun istenmeyen eylemlere ve suça tepki gösterebileceği yollardan biridir. Bu tepki, mahkûmun topluma yeniden entegrasyonunu teşvik etmek için hapisanedeki mevcut denetimleri, uygulanan rehabilite ve eğitim programlarını temel almaktadır (Baldursson vd., 2009: 18).

Tüm dünyada cezaevi kurumlarının kurulmasındaki amaç, mahkumun yeniden suç işleme riskini azaltan etkili bir ortam sağlayarak, orayı bir rehabilitasyon ve ıslah kurumu yapmaktır (Mohammed, Mohamed, 2015: 273).

Cezaevinde geçen süre, hükümlülerin hapisaneden sonra topluma ne kadar iyi entegre olduklarına ve özellikle de suç geçmişine geri dönüp dönmediklerine dair önemli soruları gündeme getirmektedir. Cezaevi zamanı, suçluları mesleki ve yaşam becerileri eğitimi sağlayarak onları rehabilite ettiğine ikna edebilir, yada tersine, cezaevi, insan sermayesinin değer kaybetmesine, suçluların kronik suçlulara maruz kalmasına neden olabilir ya da istihdam ayrımcılığı, toplumsal damgalama nedeni ile fırsatları sınırlandırabilmektedir (Bhuller vd., 2018: 1).

Bugüne kadar uygulanmış olan topluma geçiş stratejilerinden bildiği üzere, hapisaneden iş ve toplumsal hayata giden yolun temeli cezaevi duvarları içinde atılmalı, topluma geçişi sağlamalı ve uzun vadeli bir plan içermelidir. Hapsedilme sırasında mevcut olan öğrenme, deneyim ve beceri kazanma fırsatlarını en üst düzeye çıkarılarak, hapisane duvarlarının ötesine geçildiğinde bireylerin kesintisiz çalışması sağlanmalıdır (Solomon vd., 2004: 26).

Özellikle günümüz şartlarında değişen dünya, gelişen sosyal politika uygulamaları ışığında cezaevlerine verilen anlam, sadece suçun bedelinin ödendiği bir yer olmaktan çıkmış, hükümlüleri tahliye sonrasında psikolojik, sosyal, mesleki olarak hazırlayan gerekli rehabilitasyonu gerçekleştiren bir kurum misyonunu almıştır.

Cezaevlerinin hükümlüyü cezalandırmanın ötesindeki önemi doğrultusunda ülkemizdeki cezaevlerinin ve ceza hukukunun kısaca tarihsel gelişimi şöyledir:

Cezaevleri Cumhuriyet dönemi ile ele alacak olunursa 1 Temmuz 1926’ da 765 sayılı Türk Ceza Kanununun yürürlüğe girmesiyle tekrar gündeme alınmıştır. 1 Haziran 1929’ da ceza ve tutukevlerinin iadesi İçişleri Bakanlığından alınarak Adalet Bakanlığına bağlanmıştır (Demirbaş, 2013: 150).

3408 sayılı ve 06.06.1938 tarihli Kanun ile Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. II. Dünya Savaşı döneminde reform çalışmalarına devam edilmiş ve sırasıyla 1941 yılında Ceza ve Tevkif Evleri Nizamnamesi, 1943 yılında ise Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Teşkilatı Kanunu çıkarılmıştır (cte.adalet.gov.tr, 2019).

13.07.1965 tarihli Ceza infaz hakkında kanun ile birlikte ceza infaz sisteminde köklü bir değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda 1.08.1967 tarih ve 6/8517 sayılı “Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifhanelerin Yönetimine, Cezaların İnfazına Dair Tüzük” yürürlüğe konmuştur (Önder, 1992: 497.)

Son olarak günümüzde 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren ve Türk Ceza Adalet Sisteminin üç temel olan yasasından biri 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun infaz hukukunun temel esaslarını düzenlemesini yapmaktadır (Artuk ve Alşahin, 2015: 181).

1.5.1.1. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun, (CGTİHK) infaz hukukunun temel esaslarını düzenlemektedir. Bu anlamda “İnfazda temel amaç” başlığının altında madde 3- (1) “*Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır*” (Md.3/5275CGTİHK) hükmü bulunmaktadır. Bu hükümle cezaevinin sadece işlenen suçun belli için tutulan bir yer olmakla sınırlı olmayıp hükümlüleri topluma yeniden kazandırmayı amaçladığı belirtilmiştir.

“İyileştirmede Başarı Ölçütü” başlığını taşıyan madde 7- (1) “*Hapis cezalarının infazında hükümlülerin iyileştirilmeleri amacını güden programların başarısı, elde ettikleri yeni tutum ve becerilerle orantılı olarak ölçülür. Bunun için iyileştirme çabalarına yönelik olarak hükümlünün istekli bulunması teşvik edilir*”. (2) “*Hapis cezasının, kendisinde var olan zararlı etki yapıcı niteliğini mümkün olduğu ölçüde azaltacak biçimde düzenlenecek programlar, usüller, araçlar ve zihniyet doğrultusunda yerine getirilmesi esasına uyulur. İyileştirme araçları hükümlünün sağlığını ve kişiliğine olan saygısını korumasını sağlayacak usül ve esaslara göre uygulanır*” (Md.7/5275CGTİHK) hükmü ile hapis cezasının hükümlünün sağlığını ve kişilik bütünlüğünü koruyacak

şekilde ve kendisinde var olan olumsuz etkileri azaltıp toplumsal yaşama uygun becerileri kazandıracak şekilde olması gerektiği belirtilmiştir.

CGTİHK' nin 23. maddesinde hükümlülerin gözlem ve sınıflandırılmasına ilişkin hususlar belirtilmiştir. Kişilerin gözlem ve sınıflandırılmasının işledikleri suça davranış biçimlerine göre gözlemlenip sınıflandırılması bunlara uygun infazın uygulanmasında ve iyileştirme yöntemlerinin belirlenmesinde temeli oluşturmaktadır.

Kanunun 1.a. bendinde hükümlülerin gözlem ve sınıflandırılmasında kullanılan kıstaslar kişisel özellikleri, bedensel, akli ve sağlık durumları, suç işlemeden önceki yaşamı, sosyal çevre ve ilişkileri, sanat ve meslek faaliyetleri, ahlaki eğilimleri ve suça bakış açısı, hükümlülük süresi ve işledikleri suçlarla, durumlarına uygun infaz kurumlarına ayrılmaları ve bunlara göre saptanacak infaz ve iyileştirme rejiminin belirleneceği belirtilmiştir. 1. b. Bendine ; bu merkezde çalışacak personeller ayrıntılı olarak açıklanmıştır (Md.23/5275CGTİHK).

Kanunun 26. maddesinde; Cezayı çekme, güvenlik ve iyileştirme programına uyma hususları belirtilmiştir. İkinci fıkrasında; hükümlünün infaz kurumlarındaki güvenlik ve iyileştirme programlarına tam olarak katılmakla yükümlü olduğu açıklanmıştır (Md.26/5275CGTİHK).

Hükümlülerin çalıştırılması hususları 29. maddede belirtilmiştir. Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya iş yurtlarında çalıştırılabilecekleri hükme bağlanmıştır (Md.29/5275CGTİHK).

İkinci fıkrada çalışmanın temel amacı belirtilerek, hükümlülerin salıverilmelerinden sonra yaşamlarını sürdüreceği meslek ve sanatları öğrenmelerini sağlamak, çalışma ve üretme isteklerini geliştirmek veya güçlendirmenin gerekli olduğu, çalıştırmada hükümlünün yeteneği, becerisi, eğitimi, zihinsel ve bedensel durumları göz önünde bulundurulmasının gerekliliği belirtilmiştir (Md.29/5275CGTİHK).

Kanunun 30. maddesinde; hükümlünün Kurum dışında çalıştırma esasları düzenlenmiştir. Buna göre birinci fıkrasında; Açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ile kapalı ceza infaz kurumlarında bulunup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanmış hükümlüler, kurum dışındaki iş alanlarında çalıştırılabileceği ve ikinci fıkrasında Açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ceza infaz kurumu görevlileri gözetiminde, kapalı ceza infaz kurumunda bulunanlar ise iç ve dış güvenlik görevlilerine alınacak tedbirler altında çalıştırılabilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca hükümlülerin çalıştırılması esasları tüzükte de açıklanmıştır (Md.30/5275CGTİHK).

Kurum içinde çalışma esasları 31. madde ile açıklanarak, cezasının en az bir yılını iyi hâlli olarak çekmiş bulunan hükümlüleri, durumlarına uygun kurum içi hizmetlerde çalıştırabilecekleri fakat Hükümlülerin, yöneticilerin ve görevlilerin kişisel işlerinde çalıştırılmayacağı belirtilmiştir (Md.31/5275CGTİHK).

Kanunu 32. maddesinde, çalışma karşılığında ödenecek ücret ve kazanılacak sosyal haklar belirtilmiştir (Md.32/5275CGTİHK). Ayrıca bu konun detayları Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanununda da düzenlenmiştir

Kanunun dördüncü bölüm “iyileştirme” başlığı altında yer almaktadır. 73. maddesinde, İyileştirme programlarının belirlenerek, hükümlünün toplumun hukuka uygun hareket eden ve üretken bir üyesi olarak yaşamını sürdürmesini sağlayacak ve bireysel ihtiyaçlarına uygun bir biçimde iyileştirme programları uygulanacağı belirtilmiştir. Bu programların hazırlanması ve uygulanması amacıyla ceza infaz kurumlarında eğitim ve psiko-sosyal hizmet servisleri oluşturulur hususu bulunmaktadır (Md.73/5275CGTİHK).

Kanunun 75. maddesinde, eğitim programları açıklanarak, Ceza infaz kurumlarında bulunduğu süre içinde hükümlüye, kişiliğini geliştirecek, eğitimini güçlendirecek, yeni beceriler elde etmesini, suç işleme eğilimini yok etmeyi sağlayacak ve salıverilme sonrasına hazırlayacak programların uygulanma hususları belirtilmiştir. 76. madde de ise öğretimden yararlanmalarının sağlanması açıklanmıştır (Md.75/5275CGTİHK).

Beşinci bölüm kanunda “beden eğitimi ve boş zaman etkinlikleri” başlığı altında verilmiş ve 87. madde beden eğitimi ile Hükümlünün toplumsal, ruhsal ve bedensel gelişmelerini sağlamak amacıyla fizik ve ruhsal sağlık durumlarının elverdiği ölçüde spor, beden eğitimi ve eğlendirici etkinliklere katılabileceği hükmü yer almaktadır. 88. madde de hükümlülerin kütüphane ve kurslardan yararlanabilecekleri belirtilmiştir (Md.87-88/5275CGTİHK).

Kanunda altıncı bölüm salıverme için hazırlama hususlarını kapsamaktadır. 89. madde de Koşullu salıverilmede iyi hâlin saptanması, 90. madde de salıverilme öncesi için önlem ve ilişkiler açıklanarak, Hükümlünün salıverildikten sonraki geleceğini düzenlemeyi düşünmesini sağlayıcı tedbirler alınır ve toplumla uyumu ile ailesinin çıkarları için bu konularda hizmet veren resmî ve özel kuruluş veya kişilerle ilişki kurması esasları belirtilmiştir. 91. madde ise hükümlüye iş bulmadaki yardım açıklanarak, hükümlünün salıverildiğinde iş bulması veya kendi işini kurması yönünde özendirilmesi, bu konuda gönüllü kişi ve kuruluşlar ile resmî kurumlarla işbirliği yapılması ve bu husustaki ayrıntılar tüzükte gösterilmiştir (Md.89-90-91/5275CGTİHK).

Kanunun 102. maddesinde infaz kurumuna dış yardım hususları belirtilmiştir. Birinci fıkrasında, “*Hükümlülerin ceza infaz kurumlarından salıverilmelerinden*

önce veya saltverilmelerinden sonra kişisel zorluklarını aşmalarını, iyileştirilmelerini ve dışarıdaki yaşama uyumlarını sağlamak amacıyla ilgili bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişileri görev alanlarına giren konularda gerekli desteği ve hizmeti vermekle yükümlüdürler". Şeklinde hükme bağlanmıştır (Md.102/5275CGTİHK).

1.5.1.2. Ceza İnfaz Kurumları İle İlgili Uluslararası Belgeler

Ceza infaz kurumlarındaki hukuki işleyiş ile ilgili uluslararası kabul edilmiş belgeler: Avrupa Ceza Evleri Kuralları¹, Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı için Asgari Standart Kuralları² ve Herhangi Bir Biçimde Tutulan Veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü belgeleridir.³

Avrupa ceza evleri kurallarında da CGTİHK' te yer alan maddelerin benzerleri bulunmaktadır. Avrupa Cezaevi Kuralları 37. maddesinde dış dünya ile iletişim hakları belirtilmiştir. Aynı belgenin 72. maddesinde, çalışma ile ilgili hususları verilmiştir.

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallarında da hükümlülerin iyileştirilmesine yönelik benzer maddeler yer almaktadır. 21. madde beden eğitimi spor uygulamalarına yönelik açıklama getirmiştir.

Çalışmaya ilişkin esaslar 71. madde de yer almıştır. Buna göre, . "(1) Mahpusların çalışması, cefa verici bir tarzda olamaz. (2) Hapis cezası alan bütün mahpuslardan, sağlık görevlisi tarafından belirlenmiş fiziksel ve ruhsal şartlarına uygun bir işte çalışmaları istenir. (3) Normal bir çalışma gününde mahpusların aktif olarak çalışmaları için, kendilerine yararlı nitelikte bir iş yaptırılır. (4) Yaptırılan iş, mümkün olduğu kadar, mahpuslara tahliye edildikten sonra geçimini sağlama yeteneği kazandırır veya bunu artırır. (5) Mahpusların ve özellikle genç mahpusların kazanç sağlamaları için yararlı olabilecekleri alanlarda kendilerine mesleki eğitim verilir. (6) Seçilebilecek uygun meslekler arasından ve kurum idaresinin ve kurum disiplin şartlarına uygun olarak, mahpuslara yapmak istedikleri işi seçme imkanı verilir".

74. madde, "(1) Mahpus olmayan işçilerin güvenliğini ve sağlığını korumak için alınan önlemler, aynı oranda bu kurumlarda da alınır.

(2) Mahpusların is kazası ve meslek hastalıklarından ötürü, mahpus olmayan işçiler için kanunun öngördüğü tazminattan daha az olmayacak oranda bir tazminat alabilmeleri için düzenleme yapılır." Hükümlülerin çalışırken korunması ile ilgili düzenlemeler belirtilmiştir.

75. madde, "(1) Mahpusların günlük ve haftalık çalışma saatleri, mahpus olmayan işçiler için uygulanan yerel kurallar veya gelenekler dikkate alınarak,

1 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "Avrupa Cezaevi Kuralları" Başlıklı (87) 3 No'lu Tavsiye Kararı, (www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari)

2 Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar, 1955'te Cenevre'de toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine Birinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiş, ve Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 31 Temmuz 1957 tarihli ve 663 C (XXIV) sayılı ile 13 Mayıs 1977 tarihli ve 2076 (LXII) sayılı Kararlarıyla onaylanmıştır.

3 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1988 tarihli ve 43/173 sayılı Kararıyla kabul edilmiştir.

yasayla veya idari düzenlemelerle belirlenir” ifadesi ile çalışma saatleri belirtilmiştir.

Eğitim ve eğlenceye ilişkin hususlar 77. madde de yer almıştır. “(1) Bütün mahpuslara kendilerine yarar sağlayacak öğretim ile, dinsel eğitimin verilmesi mümkün olan ülkelerde dinsel eğitim de verilir. Okur-yazar olmayan mahpuslar ile genç mahpusların eğitimi zorunludur; ve idare tarafından bu kişilerin eğitimine özel bir dikkat gösterilir”.(2) Mahpusların eğitimi, salıverildikleri zaman güçlüklerle karşılaşmadan eğitimlerini sürdürebilmeleri için, mümkün olduğu takdirde, ülkenin eğitim sistemi ile bütünleştirilir”. 78.madde de “Mahpusların ruhsal ve fiziksel sağlıkları için her kurumda eğlendirici ve kültürel faaliyetler düzenlenir” şeklinde belirtilmiştir.

Sosyal ilişkiler ve mahpusluk sonrası izlemeye ilişkin hususlar 79⁴-80⁵-81⁶. Kuralları kapsamaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 9 Aralık 1988 tarihli ve 43/173 sayılı Kararıyla kabul edilen, “Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü” maddelerinde tutuklu ve hükümlünün infazında yeniden sosyalleştirilmesi ve iyileştirilmesi yönelik hususlar yer almaktadır. 24. madde de tutukluya ve hükümlüye tıbbi muayene yapılması hususu düzenlenmiştir. Maddeye göre, “Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin tutma yerine veya hapishaneye girişi yapıldıktan sonra mümkün olan en kısa sürede, tam ve doğru bir şekilde tıbbi muayenesi yapılır; bundan sonra da gerekli olduğu zaman tıbbi bakım ve tedavisi yapılır. Bu bakım ve tedavi ücretsiz verilir.”

22. madde de çok önemli bir husus yer almıştır. “Tutulan veya hapsedilen bir kimse, kendi rızası bile olsa, sağlığına zarar verebilecek tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamaz.”

Tutuklu ve hükümlülerin eğitimi ile ilgili olarak, madde 28: “Tutulan veya hapsedilen bir kimse, mevcut kamu kaynaklarının imkan verdiği ölçüde ve tutma yerinde veya hapishanede güvenliği ve kamu düzenini sağlamak için gerekli makul sınırlara tabi olarak, makul miktarda eğitsel, kültürel ve basın ürününü ve aracını elde etme hakkına sahiptir” eğitim faaliyetlerinden yararlanma hakkı ifade edilmiştir.

4 Kural 79. Mahpusun ve ailesinin yararına olduğu ölçüde, mahpus ile ailesi arasındaki ilişkinin sürdürülmesine ve geliştirilmesine özel bir önem verilir.

5 Kural 80. Mahpusun cezasını çekmeye başlamasından itibaren, tahliye edildikten sonra geleceğini düşünmesi sağlanır ve mahpusun sosyal rehabilitasyonu ile ailesinin menfaatleri için hizmet verebilecek kurum dışındaki kuruluşlar ve kişilerle ilişki kurması için teşvik edilir ve kendisine yardım edilir.

6 Kural 81. (1) Tahliye edilen mahpusların topluma bütünleşmelerine yardımcı olan resmi veya gayri resmi kurum ve kuruluşlar, tahliye edilen mahpusların, mümkün olduğu kadar ve gerekli olduğu ölçüde, gerekli belgeleri ve kimlik bilgileri edinmelerini, kalabilecekleri uygun bir yere ve gidebilecekleri bir işe sahip olmalarını, iklim ve mevsim şartlarına uygun ve yeterli bir biçimde giyinebilmelerini, hedeflerine ulaşmaları için yeterli imkanlara sahip olmalarını ve tahliye edildikten hemen sonra kendi yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlar. (2) Bu tür kuruluşların yetkili temsilcilerine kuruma girme ve mahpuslarla görüşme imkanı verilir ve mahpusun cezasının başlangıcından itibaren, mahpusun geleceği hakkında kendileriyle görüşme yapılır. (3) Bu tür kuruluşların gösterdikleri çabalardan en yüksek verimin alınması için, bu kuruluşların faaliyetlerinin merkezileştirilmesi veya koordine edilmesi daha uygun olur.

1.5.1.3. Cezaevinde Hükümlü-Tutukluya Yönelik Hizmetler

1.5.1.3.1. Kuruma Girişteki Hizmetler

Cezaevi mahkûmlar için sadece işledikleri suçun bedelinin ödeneceği bir yer değil aynı zamanda suçtan arınmaları için rehabilite edilecekleri cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal hayata uyum sağlayacakları şekilde gerekli olan tüm yardımları da alacakları bir süreçtir. Bu sürecin verimli geçmesi için cezaevine girilmesinden çıkılacağı zamana kadar uygulanan bir çalışma sistem mevcuttur.

Kurumda uygulanacak çalışmalar, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğü⁷ 24. maddesinde, psiko-sosyal yardım servisi ve uygulamaları açıklanmıştır. Birinci fıkrasında, kurumda uygulanacak psiko-sosyal faaliyetler ve burada kimlerin çalışacağı belirtilmiştir. İkinci fıkrasında, iyileştirme programları kapsamında belirlenen faaliyetlere katılacak olanlar ile, kurum içi hizmetlerde çalıştırılacak hükümlüler belirlenerek idare ve gözlem kuruluna sunulacağı ifade edilmiştir. Üçüncü fıkrasında, servisin çalışmasıyla ilgili raporlar üç ayda bir üst amirlere bildirileceği belirtilmiştir.

Ceza infaz kurumlarında psiko-sosyal yardım servisi çalışmaları kapsamında “Standartlar Sistemi” çerçevesinde oluşturulan “İyileştirme Haritası” kapsamında yürütülmektedir. Ceza infaz kurumu psiko-sosyal yardım servislerinde psikolog ve sosyal çalışmacı görev yapmaktadır. Hizmet basamakları şu şekildedir; (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

1. Kuruma yeni gelen hükümlü tutukluyla geçici kabul bölümünde azami ilk 3 gün içinde görüşmesi yapılmaktadır.
2. Yapılan ilk görüşmede uzman kendini ve kurumda yürütülen psikolojik hizmetleri tanıtmaktadır.
3. Hükümlü veya tutuklunun uzmana hangi durumlarda ve nasıl başvurabileceğinden bahsedilmektedir.
4. Bu görüşmede hükümlü tutukludan genel bilgiler ile varsa daha önce yaşadığı psikolojik rahatsızlıkları ve gördüğü tedavileri, herhangi bir madde bağımlılığı olup olmadığı gibi gerekli bilgiler öğrenilmektedir.
5. Görüşme sonucunda elde edilen bilgiler hükümlü tutuklu tanıma formuna kaydedilerek gerekli durumlarda ele alınmaktadır

1.5.1.3.2. Kurum Sürecindeki Hizmetler

Eğitim Gelişmesine Yönelik Hizmetleri

Hükümlülerin cezaevindeki gelişimi açısından ceza infaz kurumlarında planlanan, yürütülen eğitim-öğretim, sosyal, kültürel, dinî ve sportif faaliyetler,

⁷ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi : 20/3/2006, No: 2006/10218

hükümlülerin yeniden sosyalleşmelerini sağlamak ve toplum normlarına uygun davranışları öğrenmelerini ve toplumsal hayata döndükten sonra uygulamaları amacıyla yapılmaktadır (Çimen, 2015: 164). Bu faaliyetler mahkûmların daha sonraki hayatlarında topluma uyum sağlamaları, kendilerinin ve ailelerinin hayatlarını ideme etmeleri, suçtan uzak durmaları açısından son derece önemlidir.

Özellikle cezaevinde gerçekleştirilen eğitimler hükümler açısından oldukça önemlidir. Bu eğitimler, bireylere potansiyellerini ortaya çıkarmaları, istihdam edilmeleri ve toplumsal yaşam için ihtiyaç duydukları becerileri vermelidir. Eğitim etkili rehabilitasyonun en önemli parçası olarak, sosyal sermaye inşa etmeli ve hükümlülerin cezaları boyunca gelişmelerini ve olumlu yönde değişmelerini sağlamalıdır (Coates, 2016: 3).

Hükümlülerin çoğu için, içeride olmak olumsuz sonuçlara neden olabilir ve serbest bırakıldıklarında daha ciddi suç tekrarı için kuluçka makinesi haline dönüşebilirler. Böyle bir durumun yaşanmaması için cezaevi eğitiminin konumlandırılması bir ömür boyu öğrenme çerçevesi bağlamında mahkûmlara anlamlı eğitim ve öğretim, olumlu şekilde topluma katılma ve çalışma yaşamına entegre olma açısından değerlendirilen bir eğitim sunulmalıdır (Hawley vd. 2013: 16). Bu anlamda geliştirilmiş cezaevi eğitimi, mahkûmların hayatlarını değiştirerek, ceza evinden çıktıktan sonra topluma dahil olmalarını ve tekrar suç işlemelerini önleyerek, önemli finansal ve sosyal maliyetleri azaltarak topluma yarar sağlamaktadır (Coates, 2016: 3).

Cezaevi sürecinde eğitim faaliyetlerinin önemi pek çok ülkenin üzerinde durduğu konulardan biridir. Ülkemizdeki ceza infaz kurumlarında eğitim alanında gerekli programlar düzenlenmektedir. Bu çalışmalar her ceza infaz kurumunda eğitim servisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Kuruma ilk geldikleri anda hükümlü ve tutukluların eğitim ve meslekî durumları, kurum öğretmenlerinin yapacağı ilk görüşmeyle tespit edilmektedir. Kurumlarda eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesinde; Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olmak üzere üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Ayrıca, ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilmekte olan konferans, seminer, konser, tiyatro, bilgi yarışması, münazara gibi sosyal ve kültürel etkinlikler eğitim servisi tarafından planlanmaktadır. Eğitim servisleri, yıllık olarak hazırladıkları eğitim planını ceza infaz kurumu eğitim kuruluna sunarak eğitim kurulunca uygun görülen faaliyetler eğitim servisi tarafından düzenlenmektedir. Bu kapsamda ceza infaz kurumunda gerçekleştirilen faaliyetler aşağıda belirtilmiştir; (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

- **Eğitim-Öğretim Faaliyetleri**

Ceza infaz kurumundaki hükümlü ve tutukluların her seviye eğitim kurumuna yeni kayıt, kayıt yenileme, ders seçimi, diploma takip ve destekleyici kursların açılması ile ilgili işlemler eğitim servisi tarafından yapılmaktadır.

- **Okuma Yazma Kursları**

Ceza infaz kurumlarında okuma yazma bilmeyenlerin okur-yazar hale getirilmelerine yönelik I. kademe okuma yazma kursu, ilkokulun ara sınıflarından ayrılan veya ilkokul mezunu olmayan, 65 yaş altı, sağlık durumu elverişli yetişkin hükümlü ve tutuklulara II. kademe okuma-yazma başarı kursları açılmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

2015 yılı içinde 1.Kademe Okur Yazarlık Kurslarına 10.450,2. Kademe Okur Yazarlık Kurslarına 4.340 tutuklu ve hükümlü katılmıştır. Bu kademe de eğitim alanlardan kayıt ücreti, kayıt yenileme ücreti vs. gibi ücret alınmaz. Ayrıca gerekli eğitim materyallerinin tamamı da ücretsiz temin edilmektedir (www.cte.adalet.gov.tr,2018).

- **Yaygın Eğitim (Açık Öğretim Ortaokulu, Açık Öğretim Lisesi ve Açık Öğretim Fakültesi)**

Hükümlü ve tutuklular Açık Öğretim Ortaokulu, Açık Öğretim Lisesi ve Açık Öğretim Fakültesi ile ilgili mevzuat çerçevesinde devam edebilmektedir. Bu okullara kayıtlı hükümlü ve tutuklulara eğitimlerini devam ettirmeleri için gerekli imkânlar sağlanarak öğrenimlerini tamamlamaları sağlanmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Tablo 5: Yaygın Eğitime Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Sayısı

Eğitim Durumu Sayı Oran	Eğitim Durumu Sayı Oran	Eğitim Durumu Sayı Oran
Açık öğretim ortaokulu	16.387	%26.7
Açık öğretim lisesi	40.937	%66.7
Açık öğretim üniversitesi	3.977	%6.6
Toplam	61.301	

Kaynak: 2015 Faaliyet Raporu, www.cte.adalet.gov.tr, (ET: 19.12.2018)

- **Örgün Yüksek Öğretim**

Hükümlü ve tutuklular, ilgili mevzuat çerçevesinde, üniversitelerin örgün yüksek öğretim ve uzaktan eğitim programlarına devam ederek, eğitim alabilmektedir. Ayrıca örgün yüksek öğretim programına kayıtlı iken ceza evine giren ve üniversitelerin örgün yüksek öğretim programlarını kazanan hükümlülere açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar, kayıtlı oldukları yüksek öğretim programları ile ceza infaz kurumu aynı belediye sınırları içerisinde ise okullarına gidip, derslere katılarak eğitimlerini sürdürebilmektedir (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Birçok üniversitede uzaktan eğitim programları açılması internet erişimli sanal sınıf uygulamaları kapsamında, bir bölümü yaygın öğretim, bir bölümü ise örgün öğretim hizmetleri olan uzaktan eğitimden, kurum imkanları dahilinde, hükümlü ve tutukluların yararlanmaları sağlanmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

2016 yılı içerisinde, 1096 hükümlü ve tutuklu 2 yıllık yüksekokul, 769 hükümlü ve tutuklu 4 yıllık fakülte, 371 hükümlü ve tutuklu yüksek lisans, 143 hükümlü ve tutuklu doktora eğitimine devam etmiştir (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

- **Sınav Hizmetleri**

Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan ALES, YDS, DGS, YGS, LYS, KPSS, TUS ve DUS gibi sınavlar ile Milli Eğitim Bakanlığı Sınav Komisyonları tarafından yapılan Açık Öğretim Ortaokulu, Açık Öğretim Lisesi, Mesleki Açık Öğretim Lisesi sınavları ve Yüksek Öğretim Kurumlarının örgün eğitim, uzaktan eğitim ve açık öğretim kapsamında yapmış olduğu sınavlar kurumlarımızda yapılmaktadır. Hükümlü ve tutukluların sınavlara katılarak, eğitimlerini sürdürmeleri sağlanmaktadır. Açık ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin eğitimlerini sürdürmelerine ve kurum dışında sınavlara katılma imkânları bulunmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

- **Kütüphane Çalışmaları**

Hükümlü ve tutukluların boş zamanlarını okuyarak değerlendirmeleri, kendilerini geliştirmeleri, eğitim ve iyileştirme çalışmaları ile hedeflere ulaşmak için kurumların tipine göre kitaplık veya kütüphaneler kurulmuştur. İlgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak güncel ve kurum ihtiyacını doğrultusunda yayınlar temin edilerek kütüphanelerin zenginleştirilmesi sağlanmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

2015 yılında ceza infaz kurumlarında demirbaşaya kayıtlı 887.781 adet kitap bulunmaktadır. Kütüphane faaliyetleri 2015 yılı içerisinde tutuklu ve hükümlüler tarafından okunan kitap sayısı 872.076'dır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Mesleki ve Teknik Eğitime Yönelik Hizmetler

Mesleki eğitim programları üç ana kategoriye ayrılabilir: cezaevi ortamındaki işler, cezaevinde kısa süreli mesleki eğitim ve serbest bırakılması üzerine iş arama sürecinde kısa süreli yardım. Ayrıca, çoğu zaman cezaevinde iş arama yardımı ile birlikte hapisane içinde eğitim sağlayan bazı kategorileri kapsayan program örnekleri de vardır. Bushway çalışmasında, bu eğitimlere katılanların katılmayanlara göre tekrar suç işleme oranlarında % 20 den fazla azalma olduğunu belirtmiştir (Bushway, 2003: 2).

Mesleki ve teknik kurslar; bireyin kendi gelişiminin sağlanması ve ülkemizin, iş piyasalarının mesleki ihtiyaçları doğrultusunda, meslek edindirmek amaçlı düzenlenmektedir. İş ve meslek eğitimi, kurumun fiziksel yapısı, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hükümlü ve tutukluların toplum yaşamına uyumlarını sağlamak, salıverilmelerinden sonra gelir getirecek bir meslek edinmelerine yardımcı olmak amacıyla bu kurslar ceza infaz kurumlarında verilmektedir. Bu kurslar, Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı Halk Eğitim Merkezi Müdürlükleri, mesleki eğitim merkezleri, İŞKUR gibi kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları aracılığıyla kurslar açılması sağlanmaktadır. (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Mesleki eğitim atölyelerinin açılması için kurumlarda çeşitli projelerde yürütülmektedir. Ceza infaz kurumlarında her yıl tutuklu ve hükümlülerin yaklaşık %50' sine meslek eğitimi imkanı sağlanmaktadır. 2015 yıl boyunca 69.171 tutuklu ve hükümlü iş meslek kurslarından faydalanmıştır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018). 2016 yılı içerisinde 62.490 hükümlü ve tutuklunun katılımı sağlanmıştır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Dini Rehberlik ve Manevi Hizmetler

Bireylerin bir takım manevî değerlerinin ve sağlam temellerinin zayıf olması onların daha çok suç eğilimi göstermelerine neden olabilmektedir. Birey sağlam manevi değerlere sahip olduğunda, kişiliği ve benliği sağlam temellere dayandığında daha erdemli davranışlar sergileyebilmekte, kendine ve başkalarına zarar veren suç unsuru oluşturan davranışlardan kaçınabilmektedir. Bu bakımdan dinî ve ahlâkî değerler, suçların önlenmesi ve azaltılması yönünde insan ve topluma önemli katkıda bulunmaktadır (Bayraktutar, 2011: 13). Özellikle cezaevi sürecinde bu manevi değerleri hatırlatacak ve rehberlik edecek hizmetler önem arz etmektedir.

Cezaevi sürecinde dini rehberlik ve manevi hizmetler hükümlü ve tutukluların rehabilitasyonuna çok önemli katkılar bulunmaktadır. Mevzuat çerçevesinde her hükümlü ve tutuklu mensup olduğu dinin temsilcisi ile görüşme hakkına vardır. (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Müslümanlık dışında dini inancı bulunan hükümlü ve tutuklular da mensup oldukları dinin yetkili bir temsilcisi ile görüşebilirler ve yardım alabilirler. Bu uygulama da Avrupa Cezaevi Kurallarının 46'ncı ve 47'nci maddesinde ve 5275 kanun 70'inci maddesi ile güvence altına alınarak; kişinin mensup olduğu dinin yetkilisi ile görüşme ve bu konudaki kitapları edinebilme hakkına uygunluk göstermektedir. 2016 yılında ceza infaz kurumlarımızda 629 vaiz görev yapmıştır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Sosyal Kültürel Faaliyetler

İnsan olmanın bir gereği olarak, sevmeye, sevilmeye, kabullenilmeye ve sosyal bir ortamda yaşamaya ihtiyaç hissetmektedir. Özellikle hükümlüler, yaşamış oldukları olumsuz olaylar nedeniyle, kendilerini toplumdan dışlanmış hissedebilmektedir, hatta bazen de kendilerini işe yaramayan insanlar olarak görüp toplumdan uzaklaşabilmektedir. Sosyal faaliyetler hükümlülerin bu duygularını belirli ölçüde tatmin edebilmelerini sağlayarak rehabilitasyonları için oldukça önemlidir (Kara,2014: 48).

Ceza infaz kurumlarının hükümlü ve tutuklular fiziksel ve psikolojik olarak kendilerini iyi hissedebilmeleri için, tiyatro, müzik, resim, folklor, el becerileri, spor karşılaşmaları, satranç ve dil kursları, konferans, konser gibi çeşitli sosyal kültürel çalışmalar düzenlenmektedir (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Ceza infaz kurumlarında 2015 yılı itibariyle düzenlenen sosyal kültürel faaliyet sayısı 31.935 olup, bu faaliyetlere katılan tutuklu ve hükümlü sayısı 102.436 'dır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Sportif Çalışmalar ve Turnuvalar

Cezaevlerinde uygulanan sportif aktiviteler beden eğitimi etkinlikleri içinde bulunan oyun, spor oyunları, atletizm, jimnastik gibi ana dallar içine giren hareketlerle, grup ve bireysel çalışmalar; hükümlü ve tutukluların, yeteneklerinin geliştirilmesini aynı zamanda motivasyonlarını arttırmayı, insanları tabiatı seven, koruyan, vatan ve millet sevgisi kazanmış bireyler olarak yaşamalarına ve hayata pozitif bakmalarına yardımcı olmaktadır (Yılmaz ve Hazar, 2004: 4).

Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri ile bağlı federasyonlarla iş birliği yapılarak sportif etkinlikler yürütülmektedir. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde beden eğitimi öğretmenliği mezunu aday öğretmenlerden veya emekli beden eğitimi öğretmenlerinden ek ders karşılığı hizmet talep edilmektedir. Ceza infaz kurumlarında değişik spor dallarında turnuvalar gerçekleştirilmektedir (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Diğer Kurum ve Kuruluşlar ile İş birliği

Ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilen eğitim çalışmalarının ve sosyal kültürel faaliyetlerin düzenlenmesi, iş ve meslek eğitimi kurslarının geliştirilmesi ve maddî durumu yetersiz hükümlü ve tutuklulara malzeme temin edilmesi, ihtiyacı olan hükümlü ve tutuklulara yardım yapılması ve yararlı görülen diğer konularda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılarak gerekli destekler verilmektedir (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

İşyurtları Kurumu ve Cezaevinde Çalışma

Cezaevinde çalışma durumunu düzenleyen İşyurtları 1997 yılında yürürlüğe giren 4301 sayılı ceza infaz kurumları ile tutukevleri İşyurtları Kurumunun kuruluş ve idaresine ilişkin Kanunla kurulmuştur. İşyurtları hukuki olarak

5275 sayılı Kanun tutuklu ve hükümlülerin çalışması konusunda genel ilkeleri belirlerken, iş yurtlarına ilişkin 4301 sayılı Kanun⁸ gereği çıkarılan Yönetmelik⁹ ile hükümlülerin çalışma şartlarını düzenlemektedir (Engin, 2012: 28).

İşyurtları yönetmeliğinin dördüncü bölümün 19. maddesinde “*Hükümlü ve tutukluların çalıştırılmalarındaki amaç; meslek ve sanatlarının korunup geliştirilmesi veya bir meslek ve sanat öğrenmeleri suretiyle ceza infaz kurumu sonrası hayatlarına topluma yararlı bireyler olarak dönmelerini sağlamak, ekonomik yönden rahatlamalarını temin etmek, ceza infaz kurumlarındaki insan gücünün hizmet ve üretime dönüştürülerek ülke ekonomisine katkıda bulunmalarına yardımcı olmaktır.*” Şeklinde ifade edilmiştir.

Yönetmelikte belirtilen amaç doğrultusunda, işyurtları çalışmalarının amacının ceza infaz sistemimizin amacı kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Ceza adalet sisteminin amacı, hükümlülerin topluma kazandırılmasının sağlanmasıdır. Bunun için hükümlülerin suç işleme nedeni belirlenmekte ve bu nedenin ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmaktadır. Hükümlülerin ihtiyaçları doğrultusunda gerekli olan psiko-sosyal çalışmalar, öfke kontrol, madde bağımlılığı gibi programlar yer almaktadır (İşyurdu Performans Programı, 2017: 10).

Yönetmeliğin 14. maddesinin b bendinde “*Hükümlü ve tutukluların maddi ve manevi kalkınmalarına katkıda bulunacak eğitim, öğretim, sosyal, kültürel ve sportif program ve çalışmaları uygulamak.*” İfadesi bulunmaktadır. Bu maddeye göre, ceza infaz kurumlarında eğitim programları genel eğitim ve mesleki eğitim kapsamında gerçekleştirilmektedir. Eğitim çalışmalarının bir bölümünü “mesleki eğitim” faaliyetleri oluşturmaktadır. Hükümlülerin ceza infaz kurumlarından tahliye edildikten sonra iş bulabilmeleri veya kendi işlerini kurabilmeleri amacıyla; bireysel becerileri ve istekleri, tahliye edildikten sonra yaşayacakları yerdeki istihdam olanakları göz önüne alınarak “mesleki ihtiyaç değerlendirmeleri” yapılmakta, meslek kursları verilmektedir. Bu kurslar Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Müdürlükleri ve Türkiye İş Kurumu tarafından gerçekleştirilmektedir (İşyurdu Performans Programı, 2017, 10).

Hükümlü ve tutukluların çalıştırılma esaslarını düzenleyen Yönetmeliğin 20. maddesinde hükümlülerin ancak kendi istekleriyle çalıştırılabileceklerini, tutukluların da çalışmaya mecbur tutulamayacaklarını hükme bağlanmıştır.

Çalışmanın kapsamını belirleyen yönetmeliğin 21. maddede ise Hükümlülerin buldukları ceza infaz kurumlarının içinde veya dışında işyurduna ait atölye ve işkollarında veyahut kurum dışında kamu veya özel sektöre ait iş yerlerinde çalışabilecekleri belirtilmiştir.

8 4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine dair Kanun

9 Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu ile İşyurtlarının İdare ve İhale Yönetmeliği (Resmi Gazete 27.12.2005, 26036)

Yönetmelikteki 21. maddeden anlaşılacağı üzere hem ceza infaz kurumu içinde hem de kurum dışında iki tür çalışma durumu söz konusudur.

Hükümlülerin kurum dışında çalışmaları, yönetmeliğin 21. ve 22. maddelerinde açıklanmaktadır. Buna göre; kurum dışında kamu veya özel sektöre ait işyerlerinde; hükümlüler çalışması mümkündür. Bu kapsama dahil olanlar; açık ceza infaz kurumunda bulunanlar, kapalı ceza infaz kurumunda bulunup ta açık ceza infaz kurumuna ayrılmaya hak kazanmış olanlar ile çocuk eğitim evinde bulunan çocuk hükümlülerin çalışabileceği belirtilmiştir.

Hükümlülerin kurum dışındaki işyerlerinde çalıştırılmaları için işveren ile ceza infaz kurumu yetkilileri arasında düzenlenecek protokol gereği gerçekleştirilir. “Protokolde; çalıştırılacak hükümlülere verilecek ücret, çalışma saatleri, ulaşım, iâşe, güvenlik, protokolün süresi ve diğer hususlar düzenlenir. Ücret, yürürlükte bulunan Onatlı yaştan büyükler için uygulanan asgari ücretten aşağı olamaz. İşverence, her ay sonunda tahakkuk ettirilecek ücret tutarı, en geç ertesi ayın ilk haftası içerisinde işyurdu müdürlüğüne bildirilecek banka hesabına yatırılır ve işyurdu bütçesine gelir kaydedilir. Bu şekilde çalışan hükümlülere Yüksek Kurulca belirlenen ücret ödenir. Hükümlülere ücret tahakkuku her ayın sonunda yapılır ve Hükümlü Emanet Para Hesabına aktarılır”(Yönetmelik 22. Madde) şeklinde uygulanan protokol bilgileri verilmiştir.

Yönetmelikte açıkça belirtilmemiş olsa da işin yapılması gereği, hükümlü çalışma saatleri içinde işverenin emir ve gözetimi altında olacağı işaret edilmiştir (Engin, 2012: 29). Yönetmeliğin 22. maddesinin a. ve b. bentlerinde “Hükümlülerin, ceza infaz kurumu dışında işyurduna ait olmayan işyerinde çalışmaları hâlinde; 4857 sayılı İş Kanunu gereğince çalışma güvenliği, işveren tarafından sağlanır. Her türlü iş kazasının yasal yükümlülüklerinden işveren sorumludur” ifadesi yer almaktadır.

Hükümlüler sosyal güvenlik bakımından korunmaları amacıyla sosyal sigortalar hukuku kapsamında yer almaktadır (Engin, 2012: 29). Tutuklu veya hükümlülerin 5510 sayılı yasaya göre sigortalılık durumları, 5 inci maddenin (a) bendinde düzenlenerek belirtilmiştir. Kanunun bu maddesine göre, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular, iş kazası, meslek hastalığı ve analık sigortası kolları bakımından sigortalı sayılmakta ve bunlar 4/a sigortalısı sayılmaktadırlar. Tutuklu veya hükümlüler istedikleri takdirde, cezaevindeyken 5510 sayılı yasanın 50. maddesi hükümlerine göre, uzun vadeli sigorta kollarına (malûllük, yaşlılık, ölüm) tabi olarak isteğe bağlı sigortalı olmaları da mümkündür (Demir, 2011: 199).

Hükümlülerin İşyurtlarında çalışması, meslek edindirme kurslarından edindikleri teorik eğitimi işyurtlarında çalışarak pratiğe dönüştürmekte,

uygulayarak mesleki tecrübesini artırmakta, ekip çalışması, iletişim, zaman yönetimi gibi becerilerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Kısaca işyurtları ticari bir amacı olmayan, hükümlülerin mesleki tecrübelerini artırmayı hedefleyen ve hükümlüleri ceza infaz kurumundan tahliye edilmelerine hazırlayan önemli bir kurumdur (İşyurdu Performans Programı, 2017: 11). Aşağıda işyurtlarının yıllık performans göstergeleri verilmiştir.

Tablo 6: İşyurtları Yıllık Performans Göstergeleri

İşyurtları	2014	2015	2016
Düzenlenen Mesleki Eğitim Sayısı	190	431	150
Yıllık Çalıştırılan Hükümlü ve Tutuklu Sayısı	34.114	40.250	44.275
İş Kollarındaki Artış Sayısı	9	57	10
İşbirliği Yapılan Kurum, Kuruluş ve Kişi Sayısı	213	124	50
Katılım Sağlanan Fuar ve Sergi Sayısı	33	28	10

Kaynak: 2016 İşyurtları Performans Programı, www.iydb.adalet.gov.tr, (ET: 23.10.2019)

Tabloda görüldüğü üzere sayılardaki artış yıllara göre düzenli bir artış göstermemiştir. Buna göre; düzenlenen mesleki eğitim sayısı en çok 2015 yılında 413 olurken, yıllık çalıştırılan hükümlü ve tutuklu sayısı en çok 2016 yılında 44.275 kişi olmuştur.

İşyurtları Kurumu kendi işyurdu atölyelerinin dışında kamu ve özel sektörle yapılan protokollerle hükümlü istihdamına katkı sağlamaktadır. Bu anlamda yapılan protokoller ve çalışan hükümlü sayıları tablolarda verilmiştir.

Tablo 7: İşyurtları Kurumu Kamu İşbirliği Çalışmaları

Yıl	İşbirliği sayısı	Çalışan hükümlü sayısı
2013	124	1163
2014	122	1976
2015	124	1947
2016	149	1827
2017	159	2.157

Kaynak: Faaliyet Raporu 2016-2017 , www.iydb.adalet.gov.tr, (ET: 23.10.2019)

Tabloda görüldüğü üzere yıllara işbirliği ve çalışan sayılarında düzenli olmasa da artış bulunmaktadır. En büyük artış 2017 yılında yaşanmış olup iş birliği sayısı 159'a, çalışan hükümlü sayısı da 2.157'e yükselmiştir.

Tablo 8: İşyurtları Kurumu Özel Sektörle İşbirliği Çalışmaları

Yıl	İşbirliği sayısı	Çalışan hükümlü sayısı
2013	79	1194
2014	91	1665
2015	72	1528
2016	100	2764
2017	74	2.272

Kaynak: Faaliyet Raporu 2016- 2017 , www.iydb.adalet.gov.tr, (ET: 23.10.2019)

Tabloya göre özel sektörle işbirliği ve çalışan sayılarında artış düzenli olmamış yıllara göre farklı iniş çıkışlar olmuştur. En çok işbirliği yapılan 2016 yılı olup 100 işletme ile işbirliği yapılarak, 2764 çalışan hükümlü sayısına ulaşılmıştır.

İşyurtları kurumunun işyurdu atölyelerinin dışında kamu ve özel sektörle yapılan protokollerden dışında gerçekleştirdiği önemli bir aktivitesi tanıtım faaliyeti kapsamında yapılan fuar faaliyetleridir. Bu fuarlarda farklı cezaevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklular tarafından üretilen gıdadan tekstile, gümüş işleme ahşap oymaya kadar çok sayıda ürün sergilenerek satış gerçekleştirilmektedir. Bu organizasyonların gerçekleştirilmesindeki önemli amaç ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilen temel eğitim ve mesleki eğitim çalışmaları hakkında kamuoyunu bilgilendirmek, hükümlülerin motivasyonunu arttırmak, ayrıca ilgili kurumlarla sürdürülen işbirliğini güçlendirmektir. Ayrıca 2017 yılında 7 bölgede 7 fuar düzenlenmiştir. Bu fuarları yaklaşık 600.000 kişi ziyaret etmiştir (İşyurdu Faaliyet Raporu, 2017: 76-78)

Cezaevinde çalışmanın hükümlüler üzerinde hem toplumsal hayata uyum da hem de iş hayatına geçişte olumlu etkisi bulunmaktadır. Bu süre içinde hükümlülerin çalışması, boş zaman geçirmek yerine kendilerini geliştirmelerine fırsat sunmaktadır.

Hükümlülerin piyasada aranan iş imkanları ve istihdamla ilgili gelişimlerini sağlamak, hapsedilme süresini daha etkin kullanılması ile mümkündür. Hapis cezası, eğitim, teknik, mesleki beceriler ve iş geçmişi ile ilgili eksikliklerin ele alınması için bir fırsattır. Eğer hükümlüler hala içerideyken bu meselelerle ilgilenilirse, daha iyi hazırlanarak, dışarıda kazançlı bir istihdam sağlama olasılıkları daha yüksek olacaktır (Solomon vd., 2004: 26).

Hükümlülerin işgücü piyasası için kendilerine fayda sağlayan yeni iş becerileri öğrenmeleri mümkündür. Bunu sağlamak için birincisi, bazı iş becerilerinin gelişimini cezaevindeyken eğitim kursları ile tamamlamak veya serbest bırakıldıktan sonra mesleki eğitim ve girişimcilik programlarına katılmaktır. İkincisi ise, hükümlülerin cezaevinde çalışmalarının sağlanıp insan sermayelerini arttırmak, serbest bırakıldıktan sonra istihdam için gerekli yeni iş ve sosyal becerileri kazandırmaktır (Ramakers vd, 2012: 445). Aynı zamanda cezaevinde hükümlülerin çalışmasına izin verilmesi onların boş zaman geçirmelerini azaltarak, hükümlüler arasındaki verimlilik duygusunu teşvik etmektedir. Hükümlü emeği özellikle hapisanelerin işletilmesine ve hükümlülerin iş becerileri kazanmasına olanak sağlamaktadır (Solomon vd., 2004: 17).

Danışmanlık gibi diğer programlardan farklı olarak cezaevi çalışma programları suçlunun rehabilitasyonunda daha düzeltici bir amacı vardır. Ceza adalet sisteminin açısından bakıldığında hükümlülerin çalışma ile zamanlarının

doldurulması, hem hapisane nüfusunun yönetilmesinin kolaylaşmasını hem de gelir elde ederek topluma olan borçlarını geri ödemelerini sağlamaktadır. Hemen hemen her cezaevinde en azından hapisanedeki bazı hükümlüler için bir iş programı mevcuttur (Bushway, 2003: 3).

• İşyurtlarında Gerçekleştirilen Faaliyet Alanları

Cezaevinde hükümlülerin işyurtları kapsamında gösterdikleri farklı faaliyet alanları bulunmaktadır. Bu alanlarda çalışmak hükümlülerin hem cezaevi sürecini verimli geçirmeleri, iş hayatından uzakta kaldıkları dönemi bu şekilde iş davranışlarına devam ederek sürdürmeleri oldukça önemlidir. İşyurtu çalışmalarında gerçekleştirilen faaliyetler kısaca;

- Elişleri faaliyetleri: Dokuma, battaniye, halı-kilim, bakır, gümüş işleme, taş işletmeciliği, cini, seramik, ebru sanatı, cam süsleme gibi el işi faaliyetleridir.
- Endüstri ürünleri üretimi ve tamiri: ofis malzemeleri, masa, mobilya, alüminyum işçiliği, demir, , kırtasiyecilik, matbaa, Ayakkabı, deri malzemelerinden eşya yapımı, tekstil ürünleri, temizlik ürünleri gibi endüstri ürünlerini içermektedir.
- Uygulamalı sosyal tesis işletmeciliği: Ankara, Silivri, Bozüyük Açık ceza infaz kurumu işletmeciliği, Şaşmaz Uygulamalı Sosyal Tesisleri, Ankara Adalet Evi, Zeki Bayrak Uygulamalı Sosyal Tesisleri, Konya, Kızılcahamam Hakim evleri gibi tesislerde çalışma imkânı olması.
- Tarım ve hayvancılık faaliyetleri: Besicilik, mandıra faaliyetleri, süt ve süt ürünler, yumurta, sebze meyve, et ve et ürünleri, zirai ürünler, seracılık, kuruyemişler, arıcılık, büyük- küçükbaş hayvancılık faaliyetleri.
- Hizmet sektörü: çay ocağı, satış mağazaları, Halı Saha İşletmeciliği, Halı Yıkama, Keşif Aracı, Oto Bakım- Onarım, Oto Yıkama, Otopark İşletmeciliği, Temizlik İşleri, Fotokopi, Kuaför, gibi hizmet sektöründe çalışma.
- İnşaat faaliyetleri: İnşaat yapımı, inşaat malzemesi ve inşaat onarımı işlerinde çalışma gibi (İşyurtları Faaliyet Raporu, 2017).

Psiko-Sosyal ve Rehabilitasyon Hizmetleri

Hükümlüler cezaevine girdiği süre içinde ve çıktıktan sonrada belli bir süre devam edecek şekilde düşünsel, sosyal ve mesleki yönden rehabilite edilmeli, bu amaçla rehabilitasyon programları olmalıdır. Suç işlemiş bireylerin hem kendilerine has psikolojilerinin olması hem de cezaevi ortamı nedeni ile toplumdan uzak kalmaları bu programlar ile telefi edilmeye çalışılmalıdır (Altan, 1980: 326).

Ülkemizdeki cezaevlerinde hükümlü ve tutukluların cezaevinde kaldıkları süre boyunca yardım almalarını sağlayan psiko-sosyal programları

bulunmaktadır. Bu hizmetler üç aşamada değerlendirilmektedir. Bunlar; (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

(1) Hükümlü-tutuklunun kendi isteği, kurum çalışanlarının yönlendirmesi ve psiko-sosyal servis uzmanları tarafından bireysel psikolojik görüşmeler yapılmaktadır.

(2) Hükümlü-tutuklunun mesleği konusunda bilgi alınıp, kurumda bulunan iş yurdu ve mesleki eğitim atölyelerine katılımı konusunda bilgi aktarımında verilmektedir.

(3) Gerekli gördüğünde hükümlü-tutuklunun aile üyeleri ile görüşme yaparak sorunların tespit ve çözümlenmesine destek olunmaktadır.

Cezaevi sürecinde gerçekleştirilen psiko-sosyal hizmetlerindeki tüm programlar hükümlülerin toplumsal yaşama uyumunu kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Bu programların bazıları aşağıda verilmiştir (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

- **Salıverilme Öncesi Mahkum Gelişim Programı:**

Program, şartlı tahliyeleri yaklaşan hükümlülere yönelik olarak hazırlanmıştır ve 10 oturumdan oluşmaktadır. Her oturum 90 dakika sürecek şekilde tasarlanmıştır. Program sırasıyla; iletişim becerileri, sorun çözme, müzakere becerileri, karar verme, aile ve arkadaşlarla ilişkiler kurma, yapılandırılmış faaliyetler ve stres yönetimi, haklar, sorumluluklar ve sosyal yardımlar ve gelecek planlaması oturumlarından oluşmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

- **Özel gözetim denetim programı**

Programın amacı, katılımcıların öfke ve diğer olumsuz duygularının farkına varmalarını, bu olumsuz duygular sonucu ortaya çıkabilecek saldırgan davranışları kontrol altına almak için gerekli becerileri kazanmalarını sağlamaktır. Oturumlar 60-90 dakika sürmektedir (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

- **Öfke Kontrolü Programı**

Bu grup çalışması programı 2 şer saatlik 10 oturumdan oluşmaktadır. Programın Amaçları; Katılımcıları öfkeyi kontrol etme ihtiyacı konusunda eğitmek ve bu eğitimin yararlarını göstermek. Öfke kontrol tekniklerini geliştirmektir (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

- **Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı**

Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı, 4 hafta boyunca düzenlenecek ve yaklaşık 1,5 saat süren 16 oturumdan oluşan bir programdır. Programın amacı madde kullanan kişileri tedavi etmek değil, tedaviye yönlendirilmeleri konusunda farkındalık oluşturmaktır. (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

- **0-18 Yaş Aile Eğitim Programı**

Milli Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içerisinde yürütülen ve bir aile eğitim programı olan 0-18 Yaş Aile Eğitim Programı da kurumlarımızda uygulanmaktadır. Program; 0-18 yaş grubu çocuğu olan ailelere yönelik olarak hazırlanmış ve destekleyici ve koruyucu bir ortamda geliştirilmesini sağlamaya çalışan bir programdır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

1.5.1.3.3. Salıverilmeye Hazırlık ve Salıverilme Sonrası Hizmetler

Hükümlünün topluma yeniden kazandırılması bir sureci ifade eder, kişinin infaz kurumuna girdiği andan itibaren başlar ve hükümlü infaz kurumundan çıktıktan sonrada devam eder. Tahliye edilen eski hükümlünün, özellikle uzun süre infaz kurumunda kaldıktan sonra, dışarıdaki yaşamda kendi hayatına uygun şekilde devam edebilmesi için, yeniden suç işleyerek infaz kurumuna dönmemesi ve hukuksal yaşama uygun olarak hayatına devam edebilmesi için, mutlaka desteklenmesi gerekmektedir (Şahin, 2001: 1).

Ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülerin yaşamlarının düzenlenmesinde ve toplumsal yaşama uyum süreçlerinin hızlandırılmasında, meslek ve iş olanaklarına ulaşılabilirliği sağlayacak ortamın yaratılmasının önemli bir işleve sahip olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, ceza infaz kurumlarında hükümlüler ile denetimli serbestlik müdürlükleri tarafından denetim ve takipleri yapılan hükümlülere yönelik mesleki eğitimler verilmekte; bu eğitimlerle kişilerin salıverilme sonrası nitelikli iş gücü olarak istihdam edilebilmelerinin kolaylaştırılması ve toplumsal yaşama uyumlarının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla denetimli serbestlik müdürlükleri bünyesinde koruma kurulları açılmıştır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Koruma kurullarının görevleri ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülerin topluma uyumlarına yardımcı olmak ve yeniden suç işlemelerini önlemek için gereksim duydukları yardım ve destek hizmetlerini ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde yürütmektir (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

1.5.2. Türkiye İş Kurumu

Türkiye İş Kurumu yani kısa adı ile İŞKUR yetki ve görevleri itibariyle istihdam konusunda gerekli çalışmalar yaparak, işsizliğin azaltılması için önemli bir görev üstlenmektedir (Odabaşı, 2009: 44). İşgücü piyasasında işçiyi ve işvereni bir araya getirmekle kalmayan aynı zamanda beklenti ve ihtiyaçlarını etkin bir şekilde karşılayabilen, işçi-işveren eşleştirmesi yaparken, istihdam edilebilirliğine ve istihdamın sürdürülebilirliğine de hizmet eden bir kurum olması nedeniyle İŞKUR'un önemi büyüktür (Korkut, 2015: 105).

İŞKUR aktif ve pasif işgücü piyasası programlarını da yürütmektedir. Pasif işgücü programlarında işsizlik sigortası, ücret garanti fonu, iş kaybı tazminatı

gibi hizmetler sağlanmaktadır. İşsizlik sigortası zorunlu bir sigorta kolu bulunmaktadır. Prim ödenen süreye bağlı olarak işsiz kalanlara belli bir süre aylık verilmekte, hastalık ve analık sigorta primleri yatırılmakta, iş bulmaları sağlanmakta ve danışmanlık sunulmaktadır. İş kaybı tazminatı özelleştirme nedeniyle işsiz kalan bireylere yönelik desteği kapsamaktadır. Ücret garanti Fonu kapsamında zor durumda olan iş yerlerinde çalışan işçilerin üç aylık ücretleri garanti altına alınmaktadır. Kısa çalışma ödeneği ise kapsamında zor durumda kalarak işlerini durduran işyerlerindeki çalışanlara geçici olarak destek verilmektedir (Odabaşı, 2009: 49).

Aktif işgücü programlarında ise işgücü piyasasını izleme, işgücüne nitelik ve beceri kazandırma, iş yaratma (Koray, 2005: 379), mesleki eğitim ve işgücü uyum programları geliştirerek uygulamak ve istihdamdaki işgücüne gerekli olan eğitim seminerleri vermek olarak belirtilmektedir (Odabaşı, 2009: 49).

Hükümlü ve eski hükümlü bireyler için de İŞKUR oldukça önemli bir misyona sahiptir. Kurumun aktif istihdam politikaları doğrultusunda, işkur bünyesinde hükümlü ve eski hükümlü bireylere yönelik mesleki eğitim kursları verilmektedir. Bu kurslar sayesinde iş becesi azalan eski hükümlü bireylere gerekli vasıfları kazanabilmektedir. Buna ek olarak işbaşı eğitimleri verilmektedir. Eski hükümlü bireylere işgücü piyasasında yaşadıkları sorunların çözümüne yardım etmek için bireysel görüşmeler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca girişimcilik eğitimleri yer almaktadır. Eski hükümlü bireylerin kendi işlerini kurabilmeleri için de destek sağlanmaktadır. Aynı zaman da İŞKUR 'a iş başvurusu yapan eski hükümlü bireye uygun işlere yerleştirilmektedir.

Kurumun 2001 yılında yapılan olağan I. Genel Kurulunda alınan kararda; cezaevi ortamında bulunan hükümlülerin tahliye olduklarında daha kolay iş bulabilmeleri amacıyla aktif işgücü programlarından yararlandırılmaları istenmiştir. Bu karardan hareketle, Adalet Bakanlığı, Cumhuriyet Başsavcılıkları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılarak tahliyelerine az süre kalan hükümlülerin istihdamını kolaylaştırmak amacıyla iş piyasasının ihtiyaç duyduğu mesleklerde işgücü yetiştirme kursları başlatılmıştır. Hükümlülere yönelik işgücü yetiştirme kursları 4857 sayılı iş kanununun 30 maddesi gereğince oluşturulan komisyon marifetiyle yürütülmektedir. Bu faaliyet ile işverenlere eski hükümlü kontenjanlarının nitelikli personel ile doldurma imkanı sağlanması, eski hükümlü bireylerin de daha kolay iş bulmaları amaçlanmıştır (3. Genel Kurul Raporu, 2013: 38). İş ve mesleki eğitim anlamında yetersiz düzeydeki eski hükümlü bireyler için mesleki eğitim kursları verilmektedir.

Ayrıca bu bireylerin uygun işlere yerleştirilmesi için “eski hükümlü kaydı” başlığı altında iş başvurusu yapabilmektedirler. Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına hüküm giyenler ile devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenler, cezasını infaz

kurumlarında tamamlayanlar, cezası ertelenenler ve koşullu salıverilenler ya da özel kanunlarda belirtilen şartlardan dolayı istihdam olanağı bulunmayanlar veya ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklı bulunanlar bu durumlarını Cumhuriyet Başsavcılığından alınan “Tahliye Edilen Hükümlüye Ait Durum Bildirim Formu” ile durumlarını belgelendirenler eski hükümlü sayılacak olup ilgili mevzuat hükümlerinden yararlanacaktır. İnternet üzerinden eski hükümlü olarak kayıt yaptırmak isteyen kişilerin belgelerini Kuruma getirerek veya göndererek bu durumlarını onaylatmaları zorunludur. Onay işlemi yaptırmayan eski hükümlü bireyler normal statüde işlem görecektir (iskur.gov.tr/tr-tr/isarayan/kayit, 2018).

1.5.3. Koruma Kurulları

Koruma kurulları 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu gereğince, adalet komisyonunun bulunduğu yerlerde Cumhuriyet başsavcısının veya görevlendireceği Cumhuriyet başsavcı vekili ya da Cumhuriyet savcısının başkanlığında, ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülere yardımcı olmak üzere koruma kurulları oluşturulmuştur (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Koruma kurullarının görevi, ceza infaz kurumunda cezalarını tamamlayarak toplum içindeki yaşamlarına geri dönen eski hükümlülere ve suç mağdurlarına gerekli konularda yardım etmektir (www.isparta.adalet.gov.tr, 2018)

Tüm illerde 2006’da faaliyetlerine başlayan koruma kurulların 2006– Nisan 2011 yılları arasında yapılan istatistiklere göre; Türkiye genelinde Koruma Kurullarına başvuran eski hükümlü sayısı 12630 iken, yardım yapılan ve işe yerleştirilenlerin sayısı 3056 kişi. Buna göre kurula başvuranların %30,92’si değerlendirilebildiği belirtilmiştir (Yılmaz, 2013: 14).

Koruma kurulları tarafından verilen hizmetler aşağıda yer almaktadır: (www.cte.adalet.gov.tr, 2018)

- Ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülere, meslek veya sanat edinmeleri ve iş bulmaları için destek verilerek, eski hükümlü bireylere ulaşılarak meslek edindirme kurslarına katılımları sağlanmaktadır.
- Yerel olanaklar değerlendirilerek, koruma kurulu üyelerince fabrikalar ve işletmeler ziyaret edilmekte ve koruma kurullarına başvuran ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin iş bulabilmeleri için destek olunmaktadır.
- Bir mesleği olanlar ile tarım işletmeciliği yapmak ve kendi işini isteyenlere araç ve kredi sağlanması için bu kişilere yardımcı olunmakta ve danışmanlık yapılmaktadır.
- Denetimli serbestlik müdürlüklerince hazırlanan mesleki eğitim projeleri ile kendi işini kurma projeleri karara bağlanmakta, yürütülen projeler izlenmekte ve sonuçları değerlendirilmektedir.

- Hükümlülere ihtiyaçları doğrultusunda gıda, giyecek, barınma vb. konularda yardım yapılması sağlanmaktadır.
- Ceza infaz kurumlarından salıverilenlerin aileleri ve sosyal çevreleriyle oluşabilecek psiko-sosyal sorunlarının çözümüne yardımcı olunmakta, bireysel görüşmeler gerçekleştirilmektedir.

1.6. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılımı Bakımından Uygulanan Politikalar

Eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımını sağlamaya yönelik politikalar ülkelerin gelişmişlik düzeylerine hatta bir ülkenin tarihsel gelişimi içerisinde farklılaşabilmektedir. Temelde ise bu politikalar sağlığın korunması ve geliştirilmesini sağlamaya yönelik politikalar, sosyal yardım içerikli politikalar ve istihdamın sağlanmasına yönelik politiklardır.

1.6.1. Sağlığın Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Politikalar

Hükümlü ve tutukluların cezaevinde bulunduğu süre boyunca sağlık ile ilgili gerekli hizmetleri düzenli olarak alabilmektedirler. Konu ilgili kanunda bu duruma açıklık getirilmiştir. Buna göre, Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun üçüncü bölümde sağlığın korunması ve tıbbi müdahaleler başlığı altında, Hükümlünün muayene ve tedavisini içeren 78. Madde de “ (1) Kurumun sağlık koşullarının düzenlenmesi, hükümlünün acil veya olağan muayene ve tedavisi kurumun hekimi tarafından yapılır. Genel veya hastalık nedeniyle yapılan tüm muayene ve tedavi sonuçları, sağlık izleme kartına işlenir ve dosyasında saklanır. (2) Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile üniversitelerin sağlık kuruluşları, hükümlülerin tedavileri bakımından gerekli yardımları yapmakla görevlidirler. (3) Rızası olsa bile hiçbir hükümlü üzerinde tıbbî deney yapılamaz”.hükmü bulunmaktadır. 79. Madde de sağlık denetimi¹⁰, 80. Madde de hastaneye sevk¹¹ hükümleri yer almaktadır.

Ayrıca Hükümlü ve tutukluların muayeneleri Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük¹² ve 19.08.2011 tarihli Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri İle Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol¹³ uyarınca yapılmaktadır.

10 **MADDE 79.-** (1) Kurum hekimi, kurumu ayda en az bir kez denetleyerek genel ve özel önlem alınması gereken hastalıklar ile kurumda sağlık koşulları yönünden alınması gereken önerileri içeren bir rapor düzenler ve kurum yönetimine verir.

11 **MADDE 80.-** (1) Hükümlünün sağlık nedeniyle hastaneye sevkine gerek duyulduğunda durum, kurum hekimi tarafından derhâl bir raporla ceza infaz kurumu yönetimine bildirilir.

12 **1-Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük;**
MADDE 117 – hükümlünün muayene ve tedavisi (1) Kurumun sağlık koşullarının düzenlenmesi, hükümlünün acil veya olağan muayene ve tedavisi cezaevi tabii tarafından yapılır. Genel veya hastalık nedeniyle yapılan tüm muayene ve tedavi sonuçları, sağlık izleme kartına işlenir ve dosyasında saklanır. (2) Kurumda, hükümlünün muayene veya tedavisi sırasında cezaevi tabii tarafından talep edilmediği sürece muayene odasında sağlık personeli dışında görevli bulundurulmaz. Aneak güvenlik amacıyla ve konuşulanların duyulmamaacağı şekilde, kurum idaresi tarafından gerekli tedbirler alınır. (3) Sağlık Bakanlığı ile üniversitelerin sağlık kuruluşları, hükümlülerin tedavileri bakımından gerekli yardımları yapmakla görevlidirler. (4) Rızası olsa bile hiçbir hükümlü üzerinde tıbbî deney yapılamaz.

13 **Ceza infaz kurumlarının yönetim, dış koruma, hükümlü ve tutukluların sevk ve nakilleri, il sağlık hizmetlerinin yürütülmesi hakkında protokol;**

Bu hükümler doğrultusunda Ceza İnfaz Kurumlarında, 25/11/2013 tarihi itibarıyla (Sağlık Bakanlığına bağlı olarak çalışan doktorlara ilave olarak) Genel Müdürlüğümüz kadrosunda 11 doktor, 3 diş hekimi, 268'i sözleşmeli, 218'i kadrolu olmak üzere toplam 486 adet sağlık memuru görev yapmaktadır. Ayrıca, Sağlık Bakanlığı ambulans hizmetlerine destek amacıyla 37 adet ambulans bulunmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 2017).

5283 sayılı Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Sağlık Birimlerinin Sağlık Bakanlığına Devredilmesi Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra, 2009 yılına kadar hükümlü ve tutuklulara kurum hekimleri vasıtasıyla sunulan birinci basamak sağlık hizmetleri 30.04.2009 tarihli protokol doğrultusunda aile hekimleri vasıtasıyla genel sağlık sistemi kapsamında Sağlık Bakanlığınca sunulmaya başlanmıştır (www.cte.adalet.gov.tr, 2018).

Ceza infaz kurumundan tahliye edildikten sonra, eski hükümlü bireyler tüm ülke vatandaşları gibi Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamında sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir.

Genel sağlık sigortası ile muhtaçlar primsiz sistem içinde sağlık hizmeti alabilmektedir. Genel sağlık sigortasında prim ödeme gücü olanlardan prim alınması; prim ödeme gücü olmayanların yani muhtaç durumda olan kimselerin primlerinin ise devlet tarafından ödenmesi esastır. Kanunla muhtaçlık şartları belirlenmiştir. Muhtaçlık tespiti ise gelir testi sistemi ile gerçekleştirilmektedir (Arıcı, 2016: 30).

Gelir testi için kişilerin Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sisteminde kayıtlı ikametgâhının bulunduğu il veya ilçedeki sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarına başvuru yapılmaları gerekmektedir (Dertli, 2015: 284). Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfına başvurup gelir testi yaptıran kişiler, gelir testi sonucunda aile içindeki gelirin kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olduğu tespit edilenler, Kanunun 60'ncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında tescil edilerek prim ödemeksizin sağlık yardımlarından faydalanmaları sağlanmaktadır (Acar, 2012: 41).

1.6.2. Sosyal Yardım İçerikli Politikalar

Hükümlüler infaz kurumuna girmeleri andan itibaren temel gereksinimleri infaz kurumu tarafından karşılanmaktadır. Yani beslenme, barınma, giyecek, sağlık gibi temel gereksinimlerin Devlet tarafından ve insani ölçülerde karşılanması gerçekleştirilir. Ancak devletin verdiği yardım belli sınırları

Muayenelerde güvenliği ve hasta mahremiyetinin sağlanması

MADDE 38- (1) Ceza infaz kurumu müdürlüğü bulunan yerlerdeki hastanelerde firara karşı engellerin bulunduğu muhafazalı muayene odaları oluşturulur.(2) Hükümlü ve tutukluların hastanelerde muayeneleri, firara karşı engellerin bulunduğu muhafazalı odalarda yapılır. Jandarma muayene esnasında oda dışında bulunur ve gerekli güvenlik tedbirlerini alır. Doktorun yazılı olarak talep etmesi halinde jandarma muayene odasında bulunur.(3) Ancak, hükümlü ve tutukluların muayene esnasında yaptıkları her türlü mevzuata aykırı talepleri ilgili sağlık personeli tarafından anında jandarma devriye komutanına bildirilir.(4) Hastanelerde tutuklu ve hükümlüler için muhafazalı muayene odaları yapılmaya kadar jandarma muayene odası içinde bulunur ve doktorla hasta arasında geçecek konuşmaları duymayacak uzaklıkta koruma tedbirini alır.

kapsadığı için, diğer ihtiyaçlarını hükümlüler kendileri karşılamaktadır. Eğer bir hükümlü yoksul ise ihtiyaçları kurum idaresi tarafından karşılanmalıdır. Aynı zamanda tahliyesi yaklaşan hükümlüler için tahliye öncesinde iş bulmalarına yardımcı olarak gerekli çalışmaların yürütülmesi gereklidir. Hükümlünün parası ve yardım edecek kimsesi yok ise yol parası, barınma gibi belli bir süre ihtiyaçlarını karşılayacak paranın temini için kurum idaresi sosyal yardım kuruluşları ile iletişim kurmak durumundadır (Demirbaş, 2015, 333-334).

Eski hükümlü bireylerin tahliye sonrasında da sosyal yardımlara ihtiyaçlarının olması mümkündür. Özellikle ceza süresi uzun olduğu için işini kaybeden ve bulması zaman alacak olan ya da yardım edecek yakını olmayan bireylerin hayatlarını yenden kurabilmeleri için desteklenmeye ihtiyaçları olabilmektedir. Bu konuda uygulanan sosyal politika uygulamaları bulunmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından gerçekleştirilen yardımlardan her vatandaş gibi ihtiyaç sahibi olan eski hükümlü bireylerde faydalanabilmektedir.

Ülkemizde ihtiyaç sahiplerine yardımların ulaşması için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu, zaruret içinde olan bireylere yardım edilmesi amacı ile 1986 tarihinde kurulmuştur. SYDFTF ile yürütülen yardımlarında bireylere en yakın yerde ve esnek bir anlayışla gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Bu kapsamda yer alan sosyal yardımlar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından gerçekleştirilmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009:125- 146). Gerçekleştirilen yardımlar aşağıda yer almaktadır: (www.ailevecalisma.gov.tr, 2019)

- Aile yardımları (gıda, barınma yardımları, konut projesi, yakacak yardımları, Eşi Vefat Etmiş Kadınlar Yönelik Yardım Programı, Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Yardım Programı, öksüz ve yetim yardımı, doğum yardımı)
- Eğitim yardımları (Eğitim Materyali Yardımı, Şartlı Eğitim Yardımı, öğle Yemeği Yardımı, Ücretsiz Kitap Yardımı, Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe Yardımı, Engelli Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması, yurt yardımı)
- Yaşlı ve Engellilere Yönelik Yardımlar (yaşlılık yardımı, engelli yardımları, 18 Yaş Altı Engelli Yakını Yardımı, Silikozis Hastalarına Yapılan Yardımlar, Evde Bakım Yardımı)
- Özel amaçlı yardımlar (aşevleri, afet yardımları, acil durum yardımları, terör zararı yardımları, şehit yakınları ve gazilere yönelik yardımlar)
- Sağlık yardımları (engelli ihtiyaçları yardımları, Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri, Genel Sağlık Sigortası Katılım Payı Ödemesi, Şartlı Sağlık Yardımı)

1.6.3. İstihdamın Sağlanmasına Yönelik İşgücü Piyasası Politikaları

Eski hükümlü bireylerin toplumsal hayata katılımı ve uyumu için hayatlarını sürdürebilmeleri yakınlarına bakabilmeleri için cezaevi sonrasında istihdam edilmeleri oldukça önemlidir. İster işgücü piyasasında iş bulsunlar ister kendi işlerini kursunlar yada sahip oldukları bir meslek varsa onu devam etsinler bütün bunları yapabilmelerini destekleyecek işgücü piyasası politikalarına ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu konudaki işgücü piyasası politikaları ikinci bölümde ele alınacaktır.

ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLERİN SOSYAL HAYATA KATILIMI BAKIMINDAN İŞGÜCÜ PİYASASI POLİTİKALARI

2.1. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılımını Sağlamaya Yönelik İşgücü Piyasası Politikalarının Amacı ve Önemi

Cezaevinden çıkan bireyler eski hükümlü olarak nitelendirilmekte ve toplumsal hayata döndükten sonra çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelmenin en önemli yolu eski hükümlü olan bireylerin çalışma hayatında yer alabilmesidir.

Çalışma hayatı bireysel anlamda değerlendirildiğinde, topluma yararlı olmak isteyen her birey için mutluluk sebebidir. Eski hükümlü bireylerin çalışması öz saygı kazanmasını, kendisiyle gurur duymasını ve meşru bir amaç oluşturmasını sağlamaktadır. İş bulup çalışmak, hayatı devam ettirmek için gelir elde etmek aynı zamanda statü unsuru ve psikolojik doyum kaynağı oluşturmaktadır (Aytaç, 2011: 252). İşgücü piyasasına girmeleriyle birlikte gelir elde etmeye başlamaları aile ve sosyal çevrelerine finansal destek vermelerini sağlamaktadır (Solomon vd., 2004: 4).

Toplumsal uyum açısından, işe başlamak ve devam etmek, toplumdaki çeşitli faaliyet ve sorumlulukları başarmak için gerekli olan bir takım beceri ve tutumları (meslektaşları veya ekip üyeleri ile iyi çalışmak ve uzun vadeli hedefler koymak) yerine getirmeyi gerektirmektedir. Bunları yerine getirmek ve sürekliliğini sağlamak, eski hükümlü bireylerin topluma tekrar uyum sağlamalarına destek olmaktadır (Solomon vd., 2004: 5). Eski hükümlü bireylerin çalışma yaşamında yer alabilmelerine yardımcı olmak ve onları özel olarak korumak, toplumsal hayata tekrar uyum sağlamalarının hiç kuşkusuz temelini oluşturmaktadır. Böylece toplumun dışında bırakılmalarının, neden olabileceği psikolojik ve sosyal sorunlar büyük ölçüde aşılarak, topluma duyarlı olan ilişkileri onarıp güçlendirilmiş olmaktadır (Altan, 2007: 193). Bu bireyler aile, arkadaşlar, işgücünün kesimleri, dini ve sosyal kurumlarla yeniden bağlantı kurmaya çalıştıkları için, eski hükümlü bireylerin işe girmeleri, toplumsal hayata uyum süreci olarak yorumlanmaktadır (Shivy vd., 2007: 470; Council of State Governments, 2005).

Eski hükümlü bireylerin işgücüne dönüşleri toplumda ölçülebilir ekonomik faydalar elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu kişiler yalnızca çalışanlar olarak ekonomiye katkı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda gelirlerinin bir kısmını harcayarak kendi bölgelerinde mal ve hizmet talebini arttırabilecek mükelleflerdir (Solomon vd., 2004: 49).

Bu bireylerin çalışması ulusal gelirin artmasına yardımcı olurken, ulusal gelire katkıda bulunmadan pay alan birer tüketici olmalarını engellemektedir. Böyle bir olanağın tanınmaması durumunda, hem kendileri hem aileleri daha çok zorunlu kamu yardımlarına muhtaç olarak, vatandaşların sırtındaki vergi yükünü arttıracaktır. Bu anlamda eski hükümlü bireylerin istihdam edilememeleri, ekonominin değerli kaynağı olan insan gücünün heba edilmesine neden olmaktadır (Altan, 1980: 329). Bu insan gücünün heba edilmesini önlemek aslında birbiriyle bağlantılı üç alana yani, hem işverene hem bireye hem de ülkeye ekonomik olarak fayda sağlayacaktır.

Elbetteki eski hükümlü bireylerin çalışmasını sadece ekonomik faaliyet anlamında değerlendirmek yeterli değildir. Onların meşru işlerde çalışması kamu güvenliğinin sürdürülebilmesi için oldukça önemlidir. İstihdam bu bireyleri suç faaliyetinden vazgeçmeye de teşvik etmektedir (Solomon vd., 2004: 4). Ayrıca bu bireylerin varlıklarını koruyup geliştirebilme, toplumsal yaşama katılabilmeleri doğrultusunda yardımcı olmak toplumdaki tüm bireylerin ve onlara iş imkanı verebilecek olan işverenlerin ortak sorumluluğu olarak değerlendirmek gerekmektedir. Eski hükümlü bireyleri toplumdaki uzaklaştırmak onları tekrar suç işlemeye itebilmektedir (Altan, 2006: 255).

Sonuç olarak, bu kişilerin topluma katılmasında en önemli basamak istihdamdır. Çoğunluğu istihdam için en aktif yaşta olsa da, işgücü piyasasına yönelseler de mesleki beceri ve çalışma kapasitelerini yitirmiş ve topluma uyumda psikolojik zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu nedenle, sosyal yardımlardan ayrı olarak, işgücü piyasasında motivasyon ve adaptasyonun yanı sıra bireysel psikolojik yardım ve danışmanlık için ek programlara ihtiyaç duymaktadırlar. Eski hükümlü bireylerin hali hazırdaki hapisanelerde işgücü piyasasına adaptasyonunun başlatılması ve mesleki rehberlik, eğitim ve özel istihdam programlarının uygulanması dışarıda yer alacakları istihdama kadar devam edilmesi mantıklı olacaktır (Depılm Report, 2010-2012: 18-19).

2.2. Eski Hükümlü Bireylere Yönelik Uygulanan İşgücü Piyasası Politikalarının Tarihsel Arka Planı

Eski hükümlü bireylere yönelik uygulanan işgücü piyasası politikalarını cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası olarak iki bölümde incelemek gerekmektedir.

2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Sosyal politikanın gelişimi açısından Osmanlı dönemi gerek endüstrileşme, gerek demokratikleşme açısından çok sınırlı girişimler yer almıştır. Modern anlamda sosyal politikanın oluşması, gelişmesi anlamında koşullar yeterli olmamıştır (Koray, 2008: 164).

Osmanlı Devletinde günümüzde gerçekleştirilen boyutta sosyal politika uygulamaları olmasa da sosyal devleti simgeleyen, eğitim sağlık gibi faaliyetleri, çeşitli vakıflar ve sosyal dayanışma ağları vasıtasıyla gerçekleştirmiştir (Taşkesen, 2017: 57). Özellikle Osmanlı padişahları vakıfların kurulması konusuna büyük önem vermiş ve bir çok vakıf eseri günün ihtiyaç ve şartları dahilinde kurulmuş ve kurulması sağlanmıştır. O dönemdeki vakıflar sadece dini amaçla değil aynı zamanda eğitim, sağlık gibi sosyal amaçlı olarak ihtiyacı olan bireylere yardım edilmesi sağlanmıştır (Kılıç, 2004: 243-244).

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde II. Abdülhamit Avrupa'daki modern anlamdaki sosyal politika uygulamalarını Osmanlı Devletine uygun şekilde gerçekleştirmeye çalışmıştır. II. Abdülhamit, sistemli, kurumsallaşmış sosyal politika uygulamalarını kendi hazinesinden destekleyerek modern ve geleneksel anlayışın birleşimi olarak uygulamaları bir araya getirmeyi amaçlamıştır. (Akyol, 2013: 36).

Endüstrileşmenin bu günkü anlamda gerçekleşmemesi ile Osmanlı döneminde sosyal sınıfların oluşmamıştır. Bugünkü anlamda bir sosyal politika söz konusu olmadığı için sosyal politikanın diğer eski hükümlü gibi sınıfların haklarını gözetici şekilde gelişimi de olmamıştır (Koçak ve Altun, 2010: 3).

2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

1920 ve 1945 arasındaki yıllar Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve yıllarca süren, sosyal ve ekonomik bakımdan büyük kayıpların yaşandığı savaşların sonrasındaki dönemdir. Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde ilk olarak savaşın yıkıcı etkilerinin giderilmesine yönelik politikaları yürütmek durumunda kalmıştır. Bu nedenle sosyal politika anlamında gelişmeler yıllar itibari ile küçük adımlarla yol almıştır (Yay, 2014: 152).

O dönemde ilk olarak işçi hakları ile ilgili girişimde bulunularak, Ereğli kömür bölgesi maden işçileri hakkında uygulanmak üzere 10.9.1921 tarih ve 151 sayılı "Ereğli Havza-İ Fahmiye Maden Ameledinin Hukukuna Müteallik Kanun" çıkarılmıştır. Bu kanununla Kanun zorla çalıştırmayı yasaklamış, çalışma süresi, asgari ücretler, en küçük işe alınma yaşı ve işçi eğitimi gibi konularda hükümler yer almıştır. Kanun da uygulama alanı bakımından sınırlı olsa da çıkarıldığı dönem itibari ile sosyal politika açısından çok önemlidir (Dilik, 1943: 94-95).

1925 yılında işçilere hafta tatili öngören Hafta Tatili Kanunu çıkarılmıştır. İlerleyen yıllarda çeşitli değişiklikler yapılmıştır. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun'da çalışma hayatı ile ilgili önemli düzenlemeler yer almıştır (Koray, 2008: 168). 1936 tarihinde yürürlüğe giren 3008 sayılı İş Kanunu ile devlet çalışma hayatına ilk geniş kapsamlı müdahalesini gerçekleştirmiştir. Bireysel iş ilişkileri bakımında önemli hükümler getiren kanunun uygulama alanı ise dar kapsamalı tutulmuştur (Tokol, 2011:30).

Yaşanan gelişmelerin ışığında 1920- 1945' li yıllar arasında sosyal politika alanında olumlu uygulamalar yer almış fakat bu uygulamalarda eski hükümlüleri içeren özel bir politikaya yer verilmediği görülmüştür.

• 1961 Anayasası Dönemi

Dönemsel olarak sosyal politika açısından bir dönüm noktası oluşturan 1961 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, diğer anayasalardan farklı olarak insan hak ve özgürlükleri ilkesine yer vermiştir. 2. maddesinde devletin niteliğini “ulusal, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti” olarak ifade edilmiştir. Bu ilke ile devlete önemli görevler yüklenmiş, Anayasanın sosyal haklarla ilgili bölümünde çok önemli olan haklara yer verilmiştir. Anayasa'da çalışma hakkı, zorla çalıştırma yasağı, kadın ve çocukların çalıştırılması, dinlenme hakkı, ücrette adalet sağlanması, sosyal güvenlik, sağlık, konut, öğretim hakkı, tarım ve çiftçinin korunmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Tokol, 2011: 32). Bu madde ile toplumdaki dezavantajlı olsun ya da olmasın her vatandaşın ekonomik ve sosyal anlamda devletten destek beklemesi söz konusudur.

Anayasanın 42'nci maddesinde, çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu, devletin çalışanların insanca yaşaması için, sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları koruyup, çalışmayı destekleyeceği ve işsizliği önleyici tedbirleri alacağı hükmü yer almıştır. Dolayısıyla çalışma herkesin hakkı olduğuna göre, eski hükümlüler de toplumda bir iş bulup, çalışmaya hakkı vardır. Devlet bu madde hükmüne çeşitli tedbirlerle çalışanları korumak ve çalışmayı desteklemekle yükümlü kılınmıştır. Anayasanın ilgili maddelerinden devletin işsizliği önleyip, istihdamı arttırabilmek amacı ile yasal düzenlemeleri yapması ve bunları uygulayarak takip etmesi sonucuna varılabilmektedir (Kara,2014: 12).

• 1982 Anayasası Dönemi

1982 Anayasasının 48. maddesinde “Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir.” Şeklinde ifade edilmiştir.49.maddede “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.” “Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.” Bu maddeye göre

devlet toplumdaki her birey gibi dezavantajlı olan eski hükümlü bireylerinde çalışma hayatının gelişimi için destek olması gerekmektedir. Aynı zamanda bu dezavantajlı grubun çalışma yaşamı önündeki engelleri kaldırılmalı ve işsizliği önlemek için gerekli tedbirler alınarak bu grubun da insan hasiyetine yakışır bir şekilde iş hayatına girmeleri sağlanmalıdır. M.61/2' e göre ise, “Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır“ ifadesi bulunmaktadır.

2.3. Eski hükümlü Bireylerin İşgücü Piyasasına Girmelerini Zorlaştıran Engeller

Çalışma hayatı hem birey hem de toplum için oldukça önemlidir. Sosyal yapı içerisinde dezavantajlı grupların bazı özellikleri nedeni ile çalışma hayatında var olabilmesi zorlaşmaktadır. Bu durum eski hükümlü bireylerin suç geçmişleri ve hüküm giymiş olmaları sosyal ve hukuki nitelikte engeller yaşamalarına neden olmakta ve onların çalışma hayatı içinde yer alıp, uyum sağlamalarını engellemektedir (Aytaç, 2011, 252).

Cezaevinden çıkan bireylerin toplumsal hayata ve iş yaşamına uyum sağlamasının önündeki engellerden bazıları, dışarı çıkar çıkmaz gerekli olan konut, gıda, giysi ve ulaşım dâhil olmak üzere acil sayılabilecek ihtiyaçlardır. Fakat birçoğu bunları yerine getirebilmek için başkalarına bağımlı durumdadır. Meşru bir işte çalışmak, kendine yeterli hale gelmenin anahtarı olsa da eski hükümlü olarak işe alınmanın ne kadar zor olduğunu yaşayarak öğrenmek zorunda kalabilmektedirler (Schulte ve Cochling, 2013: 6). Aynı zamanda bu bireyler sosyal ve mesleki yönden yeterince rehabilite edilmemiş ve eğitim hizmetlerinden faydalanamamış olmaları, mevcut durumları itibari ile bir iş bulup çalışmaları ve o işi sürdürebilmeleri imkânsız hale gelmektedir (Aytaç, 2011:253).

Eski hükümlü bireylerin topluma katılma sürecinde, işlemiş oldukları suç nedeniyle ayrımcılığa uğrayacakları açıktır. Bazen işverenler, önyargıları nedeniyle bu kişilerin yeniden suç işlemeye eğilimlerinin olabileceği düşünerek kendilerine iş vermek istemeyebilecektir. Bazıları geçmişlerindeki suç türü nedeni ile potansiyel suçlu olarak görüleceklerdir. Güvensizlik, tedirginlik, korku ve önyargılar eski hükümlü bireylerin istihdamda sorunlar yaşamalarına neden olabilecektir. Bu nedenle devletlere eski hükümlü bireylerin hem topluma hem de istihdama katılımını sağlamakta büyük görev düşmektedir (Altan, 2003:195).

Ekonomik engeller sosyal engellerden daha zorlayıcı olabilmektedir. Genellikle ülke politikaları işsizlik oranları üzerinde durmakta topluma geri dönen eski hükümlü bireylerin ekonomiye katkısına odaklanmamaktadır. Eski hükümlü bireylerin istihdam olanaklarını iyileştirmeyi amaçlayan programların,

bazen bu kişilerin diğer yasalara uygun çalışanları yerinden edecekleri endişesi yaratabilmektedir. Bazen de toplumda Göçmen emeğine muhalefette olduğu gibi, sektöre geri dönen eski hükümlü bireyleri, hapishaneye hiç girmemiş olanlar için mevcut olacak işlere, erişmemesi gerektiğini düşünenlerde olabilmektedir (Solomon vd., 2004: 6).

Eski hükümlü bireylerin çalışması gerektiği konusunda geniş bir görüş birliği var gibi görünse de, eski hükümlü bireylerin bunu nasıl başaracakları konusunda kayda değer bir anlaşmazlık söz konusudur. İşverenler genellikle eski hükümlü bireylerin yeteneklerini ceza geçmişinden korktukları için görmezden gelebilmektedir (Flake, 2015: 47).

Bu bireylerin istihdamda yer alamamalarının nedeni sadece işverenlerin olumsuz görüşü değildir. Aynı zamanda daha iyi istihdam olanakları için iş arama faaliyetlerinde bireysel inisiyatif alamamaları ya da sadece işverenlerle iletişim kurma konusunda yetersiz kalmaları da bir başka etkidir (Depılm Report, 2010-2012: 18).

Uzun hapis cezaları, kişiler için büyük olasılıkla daha çok sorun oluşturmaktadır. Cezaevinde geçirilen zaman iş becerilerini, çalışma alışkanlıklarını ve mevcut teknik bilgilerin azalmasına sebep olurken potansiyel iş bağlantılarının da kopmasına neden olmaktadır. Araştırmalar uzun süre cezaevinde kaldıktan sonra dışarı çıkan eski hükümlü bireylerin iş bulmak için kendisine yardımcı olabilecek pek çok iş bağlantısını kaybettiğini göstermektedir (Solomon vd., 2004: 12; Hagan and Dinovitzer 1999). Bu bireylerin kendi çabalarıyla iş bağlantılarını tekrar oluşturmaları sıkıntılı bir durum olabilmektedir. Aynı zamanda iş bağlantısı için referansa ihtiyaç duyulabilir bunu için de aile varsa yakın çevre desteği gerekebilmektedir.

Eski hükümlü bireylerin ister toplumsal ya da işverenin önyargıları kaynaklı olsun, ister kendi eksikliklerinden kaynaklanan eğitim, iş deneyimi, mesleki yetersizlikleri, bağımlılıkları olsun, ister ekonomik anlamda iş gücü piyasasına girmekte zorlanmaları olsun tüm bunların etkin bir şekilde ele alınarak, toplum, işveren, eski hükümlü, açısında değerlendirilerek, bütüncül bir bakış açısı ile devletin gerekli mercileri, yerel yönetimler, medya, meslek kuruluşları olarak her birimin, bu konuya kendi yeterliliği kapsamında destek olması bekli de daha yararlı olacaktır.

2.3.1. Eski Hükümlü Bireyden Kaynaklı Engeller

İşletmeler kar esaslı çalıştıkları için işverenler işe alım sürecinde birçok etkeni birlikte değerlendirmektedir. Bu anlamda bakıldığında cezaevinden çıkan eski hükümlü bireylerin çoğunluğu sınırlı iş olanakları ile karşı karşıya kalmakta ve topluma başarılı bir şekilde yeniden dahil olmamaktadır. (Schnepel, 2017: 1).

İstihdam edilmelerinin önündeki engellerden belikte en önemlisi suç geçmişleridir. Eski hükümlü bireylerin işgücü piyasası performansı üzerine yapılan araştırmalar, suç geçmişinin olmasını, istihdam ve kazanç gibi çeşitli işgücü piyasası sonuçları üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu göstermektedir (Needels, 1996; Grogger, 1995; Western, 2002; Apel And Sweeten 2010).

Eski hükümlü bireylerle ilgili ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde genel nüfusa göre bu bireylerin geniş çaplı dezavantajlar yaşadıklarını görülmektedir. Bunlar arasında uyuşturucu, alkol, hapis sürecinde toplum aile ve istihdam ağlarından ayrı kalarak sosyal ve iletişim becerilerinin azalması, zihinsel sağlıkla ilgili yada başka sağlık sorunları, düşük benlik saygısı ve yoksulluk, barınma sorunları, eğitim düzeylerinin düşük olması, mesleki becerilerin azalması yer almaktadır (Report by the Social Extension Unit 2002; Bushway And Reuter 2001; Travis, vd, 2001:12; Dawe, 2007:11; National Audit Office, 2008: 4; Graffam ve Shinkfield, 2012: 3; Lockwood vd., 2012: 381; Rossman, Roman, 2003; Vacca, 2004, 301; Holzer vd., 2003, 4; Council of State Governments, 2005; Depılm Report 2010-2012: 6; Fletcher vd., 1998; Griffiths vd., 2007: 4; Cnaan, vd., 2008: 193; Kara, 2014: 120).

Tahliye sonrası olumsuz bir sosyal çevre içine geri döndüğünde bu durum bireyleri ve iş bulma davranışları da olumsuz etkilenmektedir. Özellikle madde bağımlılığı olan bireylerde bu durum daha da önemli hale gelmektedir. Tabii ki eski hükümlü bireylerin döndükten sonra girdiği olumlu çevre ve sosyal ağlar iş bulmasında toplumsal hayata uyum sağlamasında olumlu etkiye sahiptir. Bazıları, aile ve arkadaşlar, işyeri ile uygun kişisel bir bağlantı kurmanın bir yolunu bulabilmektedir (Shivy vd., 2007: 470, Council of State Governments, 2005). Fakat uzun süren hapis cezalarında aile arkadaş ve iş bulma konusundaki sosyal ağların daha çok koptuğu bilinmektedir.

Cezaevinde kalma sürecinin sosyal ağları kopardığı ölçüde, eski hükümlü bireylerin özel ve kamu sektöründe iş olanaklarına ulaşmaları daha zor olmaktadır (Western, 2002: 528). Aynı zamanda cezaevi süreciden kaynaklanan sorunlarından biri de beşeri sermayedeki bozulmadır. Hapsedilme, insan sermayesini aşındıran ve böylece zaman zaman ücret konusunda sıkıntı yaratan, işgücü piyasasından ayrılmayı teşvik eden bir durum olabilmektedir. Çünkü eski hükümlü bireyler iş tecrübesi eksikliğinden dolayı çalışanlar olarak, giderek daha az tercih edilir hale gelmektedir (Apel ve Sweeten, 2010: 472).

Cezaevinde bulunma süresince, hapsedilme türüne bağlı olarak, hapis veya hapis haneindeki edinilen deneyimler, cezaevi sürecinden sonra yasal işgücü piyasasında değerlendirilen beceri ve bağlantıları azaltarak, yasadışı işlerde değerlendirilen beceri ve bağlantılara dönüşmekte ve bu bireylerin iş bulmalarını zorlaştırmaktadır (Schnepel, 2017: 4).

2.3.1.1. Eğitim Düzeyi

Eğitimin bireylerin gelişimlerine önemli katkıları bulunmaktadır. Özellikle bireylerin verimliliklerini, buna bağlı olarak ücretlerini ve iş bulma ihtimallerini artırma, buna karşın işsiz kalma riskini azaltma gibi iş hayatına yönelik katkıları ile bireysel kazanımları üzerinde meydana gelen belirgin bir gelişim sağlamaktadır (Çalışkan, Karabacak vd., 2013: 30). Daha geniş kapsamlı bir değerlendirme ile eğitim; ülkelerin ekonomik sosyal, kültürel ve politik alanda yaşanan hızlı değişimleri yakalamak ve bunlarda meydana gelebilecek olumsuzlukları en aza indirebilmek için yararlanılabilecek en önemli etkidir (Afşar, 2009: 87).

Eğitim ve öğrenim ile suç arasında da bir ilişki olduğu bilinmektedir. Bu ilişkiyi birkaç yönden değerlendirmek doğru olacaktır. İlk olarak, eğitim ve öğrenim olgusu, bireylerde bilinç düzeyini geliştirerek, var olan sorunların insancıl ve hukuksal bir çözüm bulmasını sağlamaktadır. Suç ve öğrenim ilişkisinde ikinci olarak, öğrenim düzeyinin artmasıyla birlikte iş bulma imkanlarının da artma olasılığıdır. Bu durum dolaylı da olsa bazı suç türlerinin işlenme oranını azaltmaktadır. Üçüncü olarak, eğitim ve okul faktörüdür. Okul, bireyin toplumsal hayatı öğreten aileden sonra en önemli kurumdur. Böylece toplumsal uyum sürecini arttıran ve bireyi topluma uygun davranmasını sağlayan temel yapıyı oluşturmaktadır. Okul denetimi ve eğitiminden kaçma eğilimi içinde olan bireyler, suça karşı daha yatkın duruma gelmekte veya suç unsurlarının bulunduğu bir hayat tarzını yaşamaya başlamaktadır (Kızmaz, 2004: 292-295).

Eğitilmiş insanlardan oluşan bir toplumda, suç oranlarının daha düşük olması, daha düzenli başarılı ve üretken bireylerden oluşması beklemek doğru bir yaklaşımdır (Afşar, 2009: 87). Aynı zamanda eğitimin önemli çıktısından bir tanesi toplumdaki suç oranlarında düşme, toplumsal suçlarda ve mülkiyet suçlarında azalma sağlaması ve toplumsal huzuru önemli ölçüde etkilemesidir (Türkmen, 2002: 5).

Son yıllarda yapılan birçok çalışma, anti sosyal veya suç davranışını sergileyen bireyler için eğitimin, suçluluğa yeniden girme eğilimini azalttığını göstermektedir (Eikeland vd., 2009: 23).

Eğitim ve suç arasındaki ilişkiyi çeşitli yıllarda cezaevlerinde yapılan araştırma sonuçlarına bakarak da görmek mümkündür. Elibal'ın açık cezaevlerinde yaptığı araştırmaya göre, hükümlülerin % 43,2'si (310) ilkökul ve % 20,1 (144) lise mezunu olduğu görülmüştür (Elibal, 2009: 57). Kızmaz'ın 2004' de Güneydoğu Anadolu bölgesindeki ceza evlerinde toplam 920 kişiyle yaptığı bir başka araştırmada hükümlülerin büyük bir oranın yüksek bir öğrenim düzeyine sahip olmadıkları tespit edilmiştir. "ilkokul mezunu" olanların, oransal suç büyüklüğü % 44'dür. Oransal suç büyüklüğü açısından

ikinci sırayı, % 19 ile ortaokul mezunu olanlar yer almaktadır. Bunu “okur-yazar olmayanlar” ile “okur-yazar ama ilköğretim mezun değil” kategorisi üçüncü sıradadır. Üniversite veya bir yüksekokul mezunu olanlar ise, en az suç işleyen grubu oluşturmaktadır. Bu oranlara genel olarak bakıldığında, suçluluk düşük bir öğrenim düzeyinde daha çok yaşanmaktadır. Bir anlamda suçların yaklaşık olarak % 78’i, lise düzeyinden daha düşük öğrenim düzeylerinde yer alan bireyler tarafından işlendiği görülmektedir (Kızmaz, 2004: 300).

Türkiye’de cezaevine giren 23460 kişinin eğitim durumu ve cezaevinde bulunma nedeni olan suç türünü değerlendirmek için Yıldız’ın 2001’de yaptığı araştırmaya göre, suç işleyen 23460 hükümlüden %70,8’i ilköğretim, %11,1’i ortaokul ve dengi meslek okulu, %9,0’u lise ve dengi meslek okulu, %1,6’51 fakülte ve yüksekokul düzeyinde eğitime sahiptir, %4,0’1 okur-yazar değil ve %3,5’i okur-yazar olduğu belirtilmiştir (Yıldız, 2004: 283).

Holzer ve arkadaşlarının 2003’de yaptığı araştırmada, genel olarak ifade edilen cezaevine giren ve tahliye olan bireylerin akademik olarak eğitim düzeylerini düşük olduğu, iş için gerekli mesleki bilgi, tecrübe ve eğitimden yoksun oldukları, topluma ve iş yaşamına uyum sağlayabilecekleri gerekli iletişim becerilerin az olduğu belirtilmiştir (Holzer vd., 2003: 4).

Drake ve LaFrance 2007’de ABD’de yaptığı araştırmaya göre eski hükümlü bireylerin düşük eğitim seviyelerine sahip olduğu ve istihdam edilebilirliği konusunda birçok engelle karşılaştıkları, % 70’i lise terk, % 50’si işlevsel olarak okuma yazma bilmeyen % 19’unun sekiz yıldan daha az eğitim almış olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın devamında hükümlülerin, eğitim ve mesleki eğitim konularında yüksek seviyede ihtiyacı olduğu halde, hükümlülerin çoğunun hapisteyken eğitim programına katılmadıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya göre, kısa sürede serbest bırakılan tutukluların sadece % 27’sinin mesleki programlara katıldığı bildirilmiştir (Drake ve LaFrance, 2007: 3).

Eski hükümlü bireyler arasında yaygın bir engel olarak eğitim düzeninin düşük olması, yalnızca istihdam arayışında seçeneklerini sınırlamakla kalmayarak, aynı zamanda istihdamı güvenceye almak ya da sürdürmek için yeni beceriler edinme yeteneğini de engellemektedir. Böylece yeniden bir iş bulunması, elde edilmesi ve sürdürülmesi zorlaştırmaktadır (Denney vd., 2014: 42).

Yapılan araştırmalarda eğitim seviyeleri daha iyi olan eski hükümlü bireylerin, eğitim potansiyeline güvenerek işgücü piyasasına hazırlanırken, zayıf eğitim geçmişine sahip olanların da eğitimin potansiyel faydalarına daha az güvendikleri tespit edilmiştir (Eikeland vd., 2009: 30).

Uluslararası sözleşmeler ve tavsiyelere göre, hükümlüler diğer vatandaşlarla aynı eğitim hakkına sahiptir. Ayrıca, cezaevlerinde öğrenim fırsatları sağlamak, hükümlüye ve topluma birçok fayda sunmaktadır. Eğitim ve öğretim suçun sosyal maliyetlerini azaltması muhtemeldir. Hükümlünün rehabilitasyonunu

desteklemeye yardımcı olan ve cezasının tamamlanması üzerine topluma yeniden uyumunu destekleyen temel araçlardan birini temsil etmektedir. Böylece günlük yaşamın ve istihdamın talepleri ve zorlukları ile etkin bir şekilde başa çıkma becerilerini geliştirebilirler. Mesleki konularda eğitim, bir hükümlü bireyin yeniden suç işleme olasılığını azaltan temel faktörlerden biri olduğu düşünülen istihdam edilebilirliğin artırılmasına yardımcı olmaktadır (Hawley vd., 2013: 9).

Fonksiyonel beceriler, temel akademik yetenekler (okuma, yazma ve hesaplama gibi) ve kişisel yetenekler (problem çözme veya bir ekip parçası olarak çalışma becerisi) bir kişinin iş yerinde başarılı olmasını sağlayan etkenlerdir. Özellikle cezaevindeki bireylerin okuma yazma gibi temel akademik yeteneklerinin belirlenmesi ve bunların geliştirilmesine yönelik uygulamaların olması hükümlülerin topluma yeniden uyumunu ve iş bulmalarını kolaylaştırmaktadır (Council of State Governments, 2005: 127).

Eğitim aynı zamanda eski hükümlü bireylerin rehabilitasyonun önemli bir basamağını oluşturmaktadır. Eğitim onların beynini yeni bilgilere ve olasılıklara açarak içinde buldukları kısır döngüden çıkmalarına yardım etmektedir. Aynı zamanda eski hükümlü bireylerin bilgi becerilerini artırarak serbest bırakıldıktan sonra istikrarlı bir işe girme olasılıklarını arttırmakta ve topluma yeniden uyum sağlamaya yardımcı olmaktadır (The Social Reintegration of Ex-Prisoners, 2011: 7).

Cezaevindeki hükümlüler ve tahliye edilmiş eski hükümlü bireyler için kapsamlı bir eğitim planı geliştirmek önemlidir. Özellikle bir suçlunun cezaevine girmesi ile birlikte koordine edilmiş bir eğitim programı uygulanmalı ve tahliye sonrasında da devamı sağlanmalıdır. Bu anlamda ilk önce genel okul eğitiminin tamamlanması teşvik edilmelidir. İkincisi cezaevinde ve tahliye sonrası koordine edilmiş istihdama yönelik mesleki eğitimler verilmelidir. Üçüncüsü iş becerilerini geliştiren eğitimler arttırılmalıdır. Araştırmalar, suç işleyişini azaltmaya yönelik eğitim ve öğretimin önemini göstermektedir ve eski hükümlü bireylere yönelik istihdam olanakları için mesleki becerilerin kazanılmış olması önemlidir. Mesleki becerilere ek olarak, istihdam için daha genel işgücü hazırlığı şarttır. Bu hazırlık, iletişim, çatışma çözümü ve profesyonel normlar gibi topluma ve iş yaşamına uyum sağlayacak iletişim becerine odaklanmalıdır (Promoting Workforce Strategies for Reintegrating Ex-Offenders, 2012: 6-7).

Tahliye sonrası bireylerin başarılı şekilde toplumla bütünleşmesi, iş hayatında başarılı olması temel ve mesleki eğitim unsurlarıyla yüksek oranda alakalıdır. Bu nedenle cezaevindeki her bireyin kendi kapasitesi ve iş piyasasındaki beklentiler ile uyumlu olarak planlanmış mesleki eğitimleri alması sağlanmalıdır (Council of State Governments, 2005:127).

Çok sayıda eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliğini arttırmak için verilen temel ve mesleki eğitimlerin yanında iş etiği ve değerleri, iletişim becerileri, ekip çalışması, zaman yönetimi ve diğer gerekli olabilecek eğitim türleri de verilmelidir (Council of State Governments, 2005: 128). Yani eğitim, iş, tedavi programları ve diğer etkili faaliyetlerle birleştirildiğinde daha etkili hale gelebilmektedir (Baldursson vd., 2009: 23).

2.3.1.2. Vasıf Düzeyinin Düşük Olması

Gelişen teknolojinin ışığında çağdaş ve modern dünyada insan, işletmelerin en önemli unsurlarından birisidir (Palabıyık ve Yücel, 2018: 42). İşletmeler buldukları sektörler, kullandıkları teknoloji, yapılan işin özellikleri, işletme büyüklükleri gibi durumlar nedeni ile çalışanlarda aradıkları vasıflar değişmektedir.

İşletmeler konuların göre işe alımda eğitimi durumunu en belirleyici faktör olarak değerlendirebilmektedir. İkinci olarak işe alımda iş tecrübesi mesleki bilgi beceri yeterlilik aramaktadır. Üçüncü olarak işletmeler işe alımda kişilik özelliklerini önemsemektedir. Ayrıca işletmeler referansın işe alımda etkili olduğunu belirtmektedir (Gür vd., 2012: 27).

İşgücü piyasasındaki eski hükümlü bireylerin vasıf düzeyleri iş bulma konusunda yeterli olmadığı bilinmektedir. Özellikle eğitim durumlarının düşük olduğu yapılan araştırmalarda görülmektedir. Mesleki bilgi becerileri iş tecrübeleri cezaevi öncesinde mevcut ise de cezaevinde iş hayatından uzak kalmaları, uzun süren cezaevi geçmişi bu vasıflarını köreltebilmektedir. Eski hükümlü bireyler tahliye sonrası işgücü piyasasının aradığı vasıf düzeyini sağlayamayabilirler, bu durum için izlenen politikalar içerisinde meslek edindirme kursları bu bireylere hem yeni meslekleri öğrenmeleri hem de mesleki bilgi beceri düzeylerini artırma fırsatı sunmaktadır.

İşverenler eğitim, mesleki tecrübe yanında çalışanlarında kişilik özellikleri, iş arkadaş uyumlarına da dikkat ettikleri için eski hükümlü bireylerin bu konularda işverene kendilerini kanıtlamaları gerekmektedir. Bu durum diğer çalışanlar ile karşılaştırınca eski hükümlü bireylerin karşılaştığı ön yargı nedeni ile daha zor olabilmektedir.

2.3.1.3. Madde Bağımlılığı ve Sağlık

Eski hükümlü bireylerin iş piyasasında iş bulmalarını zorlaştıran eğitim ve iş tecrübelerinin eksiklikleri yanında, madde bağımlılıkları, tıbbi problemlerinin olması iş piyasasında çalışma yeteneklerini daha da azaltmaktadır. Toplumdan topluma farklılık gösterebilir madde bağımlılığı eski hükümlü bireyleri suçla yönlendiren aynı zamanda işverenler açısından bu bireyleri işe alamamak için önemli bir nedeni oluşturmaktadır.

Eski hükümlü bireylerin, istihdam beklentilerini daha da engelleyen kriminojenik tutum ve davranışları olabilir (Visher vd., 2011: 702). Bunlardan en önemlisi suçluların çoğunun madde bağımlılığı veya bağımlılık öyküsünün olmasıdır. Suçluların yaklaşık yarısı hapsedilmelerine yol açan suçları işlediklerinde uyuşturucu ve / veya alkolün etkisi altındadır. Bu nedenle, bunları kullananların hem ceza evindeki dönemde hem de sonrasında tedavi edilmesi oldukça önemlidir (Shivy vd., 2007: 471).

Hükümlü gruplarına daha yakından bakıldığında, özellikle uyuşturucu ve alkol bağımlılığının eski suç davranışlarını canlandırmak için güçlü teşvikler sağladığı görülmektedir. İşgücü piyasası fırsatları gelecekteki yasal kariyer için çok önemlidir, ancak alkol veya uyuşturucu sorunları bu fırsatları azaltabilir, etkili uyuşturucu programları kurarak sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi hem suçlara karşı hem de işgücü piyasası için en etkili önlemlerden biri olacaktır (Entorf, 2009: 20)

Sonuç olarak, birçok hükümlünün alkol ve diğer uyuşturucu maddelere bağımlılık durumunun yanı sıra zihinsel sağlık sorunları veya hastalık geçmişleri cezaevi sürecine hatta öncesine dayanmaktadır. Bunlar hükümlünün cezaevinde olduğu zamanlarda tespit edilebileceği gibi göz ardı da edilebilir. Bu sorunları çözmek için programlar yetersiz kalabilir. Hapishaneden toplumsal hayata geçişte, özellikle destek hizmetlerinde boşluklar varsa veya bu desteğin olmadığı yerlerde zayıf zihinsel sağlık veya madde bağımlılığı olan hükümlüler eski davranışlarına geri dönebilir. Bu anlamda altta yatan nedenlerin ele alınmaması, gerekli tedavi sistemlerinin olmaması, hükümlülerin dışarıdaki hayata başarılı bir geçişini ve çalışma yaşamına girmelerini engelleyebilir (Prison to Work Report, 2016: 28). Sosyal ve aile sorunları gibi önemli engellerle karşılaşmalarına neden olabilir (Schnepel, 2017:1).

2.3.2. İşveren Kaynaklı Engeller

Ceza geçmişli ya da belli bir süreyi cezaevinde geçirmiş olan bireyler için iş bulmanın zorluğunu tahmin etmek zor değildir. Bilinen bir başka durum ise işverenlerin bu bireyleri işe alma konusunda çok hevesli olmadıklarıdır. İşverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etmek istememelerinin birçok nedeni olabilir. Bunlar; ön yargı, işletmenin bulunduğu sektörün uygunluğu, eski hükümlü bireylerin suç geçmişleri ve işledikleri suçun türü, mesleki bilgi beceri ve iş tecrübesi eksiklikleri, toplumsal uyum düzeyleri insan ilişkilerindeki yaklaşımları, ahlaki durumları, müşteri ve çalışanlar açısından çeşitli korkularının olması sayılabilmektedir.

Hemen hemen bütün işverenler mesleki bilgi ve teknik becerileri işe alım sürecinde önemli görürken, teknik olmayan toplumsal uyum düzeyindeki becerilerinde en önemli unsur olarak bildirmişlerdir. Birçok işveren, teknik

becerilerin bir bonus olacağını belirtirken; iyi iletişim ve kişiler arası becerilere sahip, öğrenme ve ayrıntıya dikkat etme ve zamanında çalışmaya devam etme ve çalışma istekliliği olan bireyleri işe alma konusunda istekli olabileceklerini belirtmişlerdir. Kişiler arası iletişim ve sosyal beceriler, teknik olan becerilerden daha önemli görülmüştür (Fahey vd., 2006, 11). Bu durum vasıf gerektirmeyen işlerde bile geçerlidir. İşverenlerin işe alacakları eski hükümlüden temel bazı beklentileri olup bunlar, işe hazır olması, işin gerektirdiği sorumlulukları alabilmesi, zamanında ve gerekli düzeyde çalışması en önemlisi güvenilir bir çalışan olmasıdır (Holzer vd., 2003: 7).

Mesleki bilgi beceri doğrudan gözlemlenemediği için işverenler genellikle dezavantajlı insanları işe almama eğilimindedir. Öncelikle işverenler bir çalışana işe alma konusunda karar verirken genellikle ön yargılarını, algılarını ve tecrübelerini kullanmaktadır. Daha sonra işverenler, işe başvuru sırasında bu bireylerin sahip olduğu nitelikleri tam olarak algılayamadıklarında referans bilgilere yönelmektedir. Burada işverenler, en çok güvenilir kişilerin referansı, önceki iş deneyimi ve bilgileri, kişisel bilgileri, diploması gibi referanslar kaynakları kullanmaktadır (Holzer vd., 2002: 1-2).

Hapsedilme damgalayıcı bir durumdur ve sosyal sermayeyi aşındırmaktadır. Eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasında elde edecekleri ücretin düşük olması genellikle mahkûmiyet damgalaması ile ilişkilendirilmektedir. Sabıka kaydı, işvernelere eski hükümlü bireylerin güvenilir bir çalışan olabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle, işverenlerin, sabıka kaydı olmayan benzer iş başvuru sahiplerinden eski suçluları işe alma olasılıkları daha düşüktür (Holzer vd., 1996: 59).

İşverenler genellikle çeşitli korkuları ya da kaygıları nedeniyle diğer işçileri eski hükümlü bireylere tercih etmektedir. Yani işverenler, eski hükümlü bireyler çalışırken iş faaliyetleri sırasında, müşterilerin veya diğer çalışanların zarar görmeleri durumunda kendilerine dava açacaklarından korktukları için eski suçlulardan kaçınmaktadır (Freeman, 2003: 10). İşverenler, bu korkulara ek olarak, güvenilirliğini, iş ahlakını veya başarılı olma kabiliyetini kanıtlamadığı için eski hükümlüyü işe alan ilk kişi olmaktan çekinmektedirler (Schulte ve Cochling, 2013: 6). Ayrıca 2008’ de lockhart ve arkadaşlarının yaptıkları bir araştırmada İşverenlerin çoğunluğu eski hükümlü bireyleri istihdam etmemelerinin ana nedeni olarak ‘müşterileri ve çalışanları korumak’ olduğunu belirtmiştir (Lockhart vd., 2008: 2).

Eski hükümlü bireyleri işe almak, söz konusu olan mesleğe ve sektöre göre farklılıklar göstermektedir. Birincisi, eski suçluları işe alma olasılığı en yüksek olan sektörler, imalat, inşaat ve taşımacılık sektörlerinde, yani daha az müşteri teması gerektiren sektörler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca inşaat veya üretim sektörü vasıfsız mavi yakalı veya servis işlerinde eski hükümlü bireylerin işe

alınması daha olasıdır. Buna karşılık hizmet endüstrileri sektörleri işe alma konusunda en az istekli olanlardır. Çünkü bu sektörde müşteri ile temas daha fazladır (Holzer vd., 2004: 41). Aynı zamanda hizmet sektöründe de, bazı işler (bina ve alanların temizliği / bakımı veya yemek hazırlama ve servis gibi) daha az beceri gerektirdiği için işe alım olabilir (Holzer vd., 2002: 2).

İşverenlerin çoğu için bir işe alma kararının, başvuranın bireysel koşullarına bağlı olduğunu belirtmiştir. Örneğin, finansal hizmetlerdeki işverenler, zimmete para geçirme kaydına sahip bir adayı hiç düşünmeyeceklerini bildirirken, sağlık hizmetleri (eczane ve anestezi) asla uyuşturucu mahkûmiyeti olan bir adayı düşünmemektedir. Bazıları, başvuranın, şirket veya diğer kişilere risk teşkil etmezse, başvuranın suç işlemeden bu yana geçen süreye bağlı olduğunu düşüneceklerini belirtmişlerdir (Fahey ve Roberts, 2006: 11).

İşverenler, şiddet içeren suçlar nedeniyle hapsedilenleri işe almaya şiddetle karşı çıkmıştır (yüzde 90'ı bu tür kişileri işe almak istememiştir). İşverenlerin uyuşturucu suçları için daha rahat davrandığı ve neredeyse yarısının uyuşturucu suçundan mahkum olan birini işe alabileceklerini belirtmişlerdir (Holzer vd., 2004: 41-42). Ayrıca işverenler en çok cinsel suçlardan endişe duymaktadır (Lockhart vd., 2008: 2). Ağır suçlar olarak nitelendirilen hırsızlık, gasp, adam öldürme, cinsel suçlar, işverenlerin işe alamak istemedikleri önyargılarının ve endişelerinin en yüksek olduğu grubu oluşturmaktadır.

İşverenlerin eski hükümlü bireyleri işe alma konusundaki isteklilikleri üzerine yapılan araştırmada, işverenlerin suç işleyen eski hükümlü bireylerden duydukları korkunun işverenlerin eski hükümlü bireylerle daha önceden temas kurup kurmadıklarına bağlı olduğunu göstermektedir: eski hükümlülerle daha önce temas kurmuş olan işverenler eski hükümlü bireylerin, yeni suçlar işleyip işlemeyeceği konusunda çok az endişe duyduğu belirtilmiştir (Giguere vd., 2002).

2.3.2.1. Yeniden Suç İşlemeye Yönelik Kaygı

Suç işlemiş olan bireyler suç işleme sıklıklarına ve cezaevine girme sayılarına göre kendi aralarında farklılık göstermektedirler. Başka bir ifade ile cezaevinden tahliye edilen bireylerden bazıları suç işleme davranışını bırakarak, bazı bireyler de suç işleme davranışlarını sürdürmektedir (Kızmaz, 2007:228).

Hüküm geçmişi olan bireylerin, sosyal hayattan dışlanması, iş bulamaması, toplumsal katılım sağlayamaması gibi faktörler sebebiyle yeniden suç işlemekle birlikte daha önemli olan faktörün suç işlemeyi alışkanlık haline getirmeleri, ceza infaz kurumunda hazırcılığa alışmaları ve isteklerine kısa yoldan ulaşmak istemeleri suç tekrarına itmektedir (Bilgiç, 2014: 16).

İşverenlerin eski hükümlü bireylerin istihdam etmede belirli ön yargıları ve kaygıları mevcuttur. Bunlardan bir tanesi istihdam edilen eski hükümlü

bireylerin yeniden suç işlemesidir. Buradaki kaygı, işletme için önemli olan müşterilerin ve çalışanların bir takım zararlar görmesi üzerinedir. Aynı zamanda bütün işverenler güvenilecekleri kişileri çalışan olarak istihdam etmek istemektedir. Yeniden suç işleme durumu güveni ortadan kaldıran kabulü mümkün olmayan bir durum yaratmaktadır.

Suçun bir kez işlenmiş olması kimi zaman kader mahkûmu algısı uyandırabilmekte fakat yeniden suç işlemek ve suç tekrarını arttırmak işverenlerin kabul etmeyeceği bir durumu oluşturmaktadır.

2.3.3. Toplumsal Algı Kaynaklı Engeller

Geçmişinde suç unsuru olan insanlara karşı toplumun olumsuz bir algısının olduğu bilinen bir gerçektir. Toplumun olumsuz algısı bu bireylerin işlediği suç türüne göre de değişebilmektedir. Bir kısmı kader mahkûmu olarak değerlendirilebildiği gibi bir kısmı toplumu rahatsız edecek suçlar işlediği için olumsuz algılanabilmektedir. Toplumsal algı eski hükümlü bireylerin toplumsal katılımını ve istihdam edilmelerini de etkilemektedir.

Eski hükümlü bireylerin istihdam da yer alması, istihdam edildikten sonra kalıcı olabilmeleri hem kendileri hem de toplum için önemlidir. Özellikle işverenlerin eski hükümlüleri kabullenebilmeleri çoğu zaman bir hayli vakit almaktadır. Toplumdaki önyargılı bakış açısı sebebi ile pek çok işveren ve çalışan, eski hükümlü bireyler hakkında yanlış, kuşkulu ve anlamsız bazı kanaatler oluşturabilmektedir. Bu toplumsal algı nedenli engellerin, eski hükümlü bireylerin istihdamında aşılması gereken bir durum olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çözümü için toplumdaki bireylerin, zihin dünyalarında taşıdıkları olumsuz yargılarından arınması önemlidir. Aksi takdirde topluma geri dönem yada yeni işe giren eski hükümlü bireylerin uyum sağlamada güçlük çekecek, kendisini dışlanmış olarak değerlendirecek, iş yaşamına uyum gösteremeyecek ve farklı eğilimlere yönelebilecektir (Kara, 2014: 20).

2.4. Eski Hükümlü Bireylere Yönelik Uygulanan İşgücü Piyasası Politikaları Türleri

Birey olarak toplumda var olmak, çalışma hayatının içinde olmayı gerektirmektedir. Özellikle yaşamın idame edilmesini sağlayan geliri elde etmek ve topluma uyum sağlayabilmek için iş yaşamında yer almak oldukça önemlidir. Bu anlamda ülkeler kendi ekonomik yapılarına göre farklı yöntemlerle İstihdamla mücadele ederek, Özellikle toplumdaki dezavantajlı bireylerin yer aldığı grupları çalışma hayatına kazandıracak çeşitli politikalar uygulanmaktadır.

Dezavantajlı grupların içerisinde, İşlediği suçtan dolayı cezaevine girmiş ve cezai süresini tamamlamış bireyler topluma geri döndüğünde çalışma yaşamına tekrar girme konusunda sorun yaşamaktadır. Bu bireylerin çalışma yaşamına

katılabilmelerini kolaylaştırmak için çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Aşağıda aktif istihdam politikaları kapsamındaki uygulamalar yer almaktadır.

2.4.1. Mesleki Eğitimi Programları

Mesleki eğitim programları, farklı nedenlerden dolayı emek piyasasından çıkmış olanların veya emek piyasasına ilk defa katılacak olanların ya da emek piyasasından çıkma riski taşıyanların emek piyasasına dönmesine ya da girişine destek olmaktadır. Bu uygulama ile işsizlerin ya da halen bir işte çalışmakta olanların emek piyasasının beklentisi doğrultusunda iş veya meslek kollarında yetiştirilmesi amacıyla gerek kamu gerekse özel sektör tarafından beceri kazandırmaya yönelik kurslar verilmektedir. Eğitim programlarının temel amacı, katılımcılara gerekli mesleki bilgilerin verilmesini ve istihdam edilebilirliklerini sağlamaktır (Uşen, 2007: 70-71).

Günümüz dünyasında hızlı gelişmeleri yakalayabilmek ve gelişmiş toplumlara uyum sağlayabilmek için mesleki eğitim daha büyük önem arz etmektedir. Buneliği ile mesleki eğitime yönelik çalışmaların yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi toplum ve birey açısından oldukça önemlidir. Ülkemizde meslek eğitiminin, gelişmelere ayak uydurabilmesi için meslek eğitiminde, tüm kurumlarıyla devlet, özel sektör ve tüm sivil toplum kuruluşlarının ortak katkılarının bulunması daha kapsamlı bir etki oluşturacaktır (Karaman, 2000: 173).

Sürekli gelişen teknolojinin gereklerini karşılayabilmek için bireylerin daha fazla bilgiye ve daha iyi teknik beceriye sahip olmalıdır. Değişim ve gelişmeler karşısında bireylerin beceri ve niteliklerini geliştirmelerini, verimliliklerini ve gelirlerini artırmalarını sağlamak için sürekli eğitim anlamına gelen hayat boyu öğrenme oldukça önemlidir (Şen, 2016: 87).

Ülkemizde yaygın eğitim veren kurumlardan birisi İSMEK'tir. İSMEK'te bütün eğitimler ücretsiz olup, eğitim branşları kursiyerlerden gelen taleplere göre belirlenmektedir. İsteyen herkes başvuru önceliğine göre kontenjanlar ölçüsünde eğitimlerden ücretsiz yararlanma hakkına sahiptir (İSMEK Kurumsal Eğitim Kataloğu).

İSMEK'in hizmet alanı geniş olup, toplumsal sorumluluk gereği toplumun dezavantajlı kesimlerine de eğitim hizmeti vermektedir. Bu kapsamda İSMEK, adalet bakanlığı ile iş birliği yaparak 2002-2003 eğitim ve öğretim döneminden beri cezaevlerinde, mahkumların zamanlarını değerlendirmeleri, üretime katkıda bulunmaları ve tahliye olduklarında meslek edinmelerine yardımcı olmak amacıyla eğitimler vererek desteklemektedir (İSMEK Kurumsal Eğitim Kataloğu).

İSMEK kapsamında ilk defa 2002-2003 eğitim dönemi Haziran ayında cezaevlerinde çeşitli eğitimler yapılmıştır. İlk uygulama, Kartal Cezaevi'nde

başlatılan ebru ve hat dersleridir. Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi'nde ağustos ayında bayanlar için giyim, erkek çocuklar için emprime baskı-serigrafî dersleri, Kasım ayında takı tasarım dallarında eğitim vermeye başlanmıştır. Bu eğitimler aralık ayında Kartal Cezaevi'nde çini eğitimleri ile devam etmiştir. Hatta Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi'nde İSMEK kursiyerleri tarafından dönemin seçim torbalarının dikilmesi sağlanmıştır (Eser, 2010: 89).

İSMEK 2006-2007 eğitim döneminde Adalet Bakanlığı ile iş birliği yapılarak 5 cezaevinde (Bayrampaşa Çocuk Tutuk ve İslahevi; Üsküdar Paşakapısı Tutukevi, Kartal Cezaevi, Ümraniye Cezaevi, Metris Cezaevi), olmak üzere 12 dalda (aerobik, step, bağlama, berberlik, fitness, resim, ahşap boyama, giyim, yemek, ebru, ingilizce, halk oyunları) toplam 748 kursiyere eğitim verilmesini sağlamıştır (Eser, 2010: 89).

İSMEK 2008-2009 eğitim döneminde Üsküdar Paşakapısı Tutukevi, Kartal, Ümraniye, Metris ve Silivri Cezaevlerinde eğitimlerine devam etmekte olup, İSMEK'in eğitim verdiği merkezler arasında Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi ve Maltepe Çocuk Cezaevi de yer almaktadır. İSMEK'in tutuklu ve hükümlülere yönelik olarak bağlama, halk oyunları, aerobik, step, bilgisayar, ingilizce, erkek berberliği, Okuma yazma, resim, yemek, ahşap boyama, giyim ve ebru eğitimleri vermeye devam edilmektedir (İSMEK Kurumsal Eğitim Kataloğu).

Cezaevlerinde eğitim alanların özellikle genç yaşta bireyler olduğu görülmektedir. Bu anlamda İSMEK'in bir meslek kazandırma noktasındaki ciddi bir görev üstlendiğini belirtmek gerekmektedir. Bu eğitimlere katılan bireylerin cezalarının bitiminde onları bekleyen hayata uyum sağlamalarını kolaylaştırarak, eğitimler sayesinde cezaevi sürecinde hem kendilerini hem de ailelerini geçindirecek bir becerileri kazanmaları mümkün olmaktadır. Ayrıca sağlıklı bir yaşam için spor yapma imkanı ve psikolojik dinginlik için müzik ile uğraşma fırsatları da yakalayarak bir anlamda rehabilitasyon sağlanmıştır (Akalin, 2007: 223).

Tablo 9: Cezaevleri Yıllara Göre Kursiyer Sayıları (2010-2015)

Eğitim Türü	Eğitim Yeri	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	Toplam
Hükümlülere Yönelik Eğitimler	Bakırköy Kadın ve Çocuk Ceza İnfaz Kurumu	705	1.162	1.096	1.010	801	4.774
	Esenler Metris Cezaevi						
	Kartal Cezaevi						
	Maltepe Çocuk Tutukevi						
	Silivri Cezaevi						
	Ümraniye Cezaevi						
Üsküdar Paşakapısı Tutukevi							

Kaynak: <http://www.ibb.gov.tr>, (ET:10.08.2018)

Tabloda belirtilen cezaevlerinde İSMEK kapsamında 2010- 2015 yılları arasında toplam 4.774 hükümlü mesleki eğitimlere katılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının Adalet Bakanlığı ile yaptığı protokoller kapsamında tutuklu, hükümlü ve denetimli serbestlik altında bulunan yükümlüler ile koruma kurullarınca yönlendirilen eski hükümlülere iyileştirme faaliyetleri kapsamında eğitim, öğretim, çıraklık, kalfalık, ustalık veya usta öğreticilik gibi kurslar verilerek belgelendirilmektedir (www.meb.gov.tr, 2018).

Milli Eğitim Bakanlığının MESGEB bünyesinde yapmış olduğu dezavantajlı gruplara yönelik eğitim projesi bulunmaktadır. Projenin Amacı: Özel politika gerektiren gruplara, ilgi ve yetenekleri göz önüne alınarak meslek edindirmek, mesleki yeterlilik kazandırmak, mesleki teknik eğitim kurumlarındaki insan kaynakları kapasitesini arttırmaktır. Projenin hedefinde, proje kapsamında belirlenen 35 ildeki özel politika gerektiren grupların şuan ki durumu ile ilgili ihtiyaç analizi yapılması, yapılan analiz kapsamında bölgesel olarak bu gruplara ulaşılarak ihtiyaç duydukları eğitimlerin verilmesi ve söz konusu mesleki teknik eğitim kurumlarındaki insan kaynakları kapasitesinin artırılmasını sağlamaktır (mesgep.meb.gov.tr, 2018).

Projenin Hedef Kitlesi: Ülkemizde işsizliğin en büyük etkeni olan mesleği olmayan bireylerin, özellikle ve öncelikle özel politika gerektiren (dezavantajlı) grupların mesleki beceri edinmeleri hedeflenmektedir. Bu Sebep; (mesgep.meb.gov.tr/Hakkimizda, 2018).

- 1.Engeli dolayısıyla eğitime erişim sağlayamamış gruplar,
- 2.Güvenlik nedeniyle göç etmiş kişiler,
- 3.Şiddet mağduru kadınlar,
- 4.Eğitime erişim fırsatı bulamamış olan bireyler,
- 5.Muhtaç durumdaki dul ve yetimler,
- 6.Cezaevlerinden tahliye olmuş veya olmamış bir mesleki becerisi olmayan veya meslek değiştirmek isteyenler,
- 7.Bir meslek sahibi olmak isteyen ev hanımlarına gerekli eğitimler verilmektedir.

Ülkemizde belli başlı kuruluşların yanında bazı sanayi odaları ve mesleki eğitim amacı ile kurulmuş vakıflarda çeşitli eğitimler verilmesini sağlamaktadır. Bunlardan Bazıları TESK'in çıraklık uygulamasını, Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA)ve Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) Eğitim Vakfını saymak mümkündür (Karaman, 2000: 174).

Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA) kuruluşunda mesleki ve teknik eğitimler vermektedir. Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA), özel hukuk hükümlerine göre 1985 yılında

kurulmuş kamuya yararlı bir vakıftır. Kuruluşundan bu yana Türkiye’ de işgücü piyasasının ihtiyaç ve doğrultusunda, uygulamalı bir meslek eğitimi modelinin yayılması için çaba göstermektedir. Ulaşmak istediği hedef, mesleki eğitim ile istihdam arasında bir bağ kurulmasının sağlanmasıdır (www.meksa.org.tr, 2018).

MEKSA vakfi istihdamla ilgili olan Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kuruluşlar ile iş birliği içindedir (www.meksa.org.tr, 2018).

20 yılı aşkın bir sürede MEKSA 50.000’ in üzerinde çocuk, genç ve yetişkine, dezavantajlı gruplar; kadınlar, sokak çocukları, engelliler ve eski hükümlü bireyler dahil, mesleki eğitim hizmeti sunmuştur. Sağladığı ve yürüttüğü toplam proje kaynakları 50 milyon Euro’ ya yaklaşmaktadır. Eğitim alan insanların istihdam edilme oranları % 80 - 90’ ları bulmaktadır (www.meksa.org.tr, 2018).

İŞKUR dezavantajlı grupların içerisinde olan hükümlü/eski hükümlü bireylerin istihdamlarının kolaylaştırılması kapsamında Adalet Bakanlığı ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği sağlayarak, tahliyelerine belirli bir süre kalan hükümlülerin ve eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu mesleklerde çalışabilmelerini sağlamak amacıyla işgücü yetiştirme kursları vermektedir (İŞKUR 2012 Yılı Faaliyet Raporu: 38).

İŞKUR, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın iş birliği kapsamında düzenlenen ve 2004, 2005, 2006 yıllarını kapsayan “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde Uygulanacak Meslek ve İş Kurma Kursları Projesi” başarılı bir çalışma olmuştur. 2004, 2005 ve 2006 yıllarını kapsayan projenin sonunda toplam 98 adet kurs düzenlenmiştir. Bu kurslara toplam 2.146 kişi katılmıştır (Kara, 2014: 49).

Yıllar itibariyle hükümlü/eski hükümlü bireylere yönelik düzenlenen kurs sayıları ve kursa katılan kursiyerler ile ilgili veriler aşağıda verilmiştir.

Tablo 10: Eski Hükümlü Bireylere Yönelik Kurslar

Yıllar	Kurs sayısı	Katılan sayısı
2002	12	182
2003	23	358
2004	23	402
2005	90	1402
2006	126	2019
2007	413	6188
2008	283	3916
2009	304	4082
2010	394	5243
2011	335*	4438*
2012	354*	4681*
2013	119	1626
2014	45	622
2015	39	712
2016	-	259
2017	-	239

Kaynak: İŞKUR İstatistik Yıllıkları, www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/raporlar.aspx#dltop (ET: 10.08.2018)

Tabloda görüldüğü üzere eski hükümlü bireylere yönelik düzenlenen kurslar ve bu kurslara katılan kursiyerler yıllar itibariyle genel anlamda ele alındığında istikrarlı bir artış göstermiştir. 2002 yılından bu yana baktığımızda eski hükümlü bireylere yönelik olarak mesleki eğitim kursları her yıl düzenlenmiş olup, 2011 ve 2012 yıllarında bu kursların yanı sıra hükümlülere yönelik olarak da kurslar düzenlenmeye başlanmıştır. 2011 yılında düzenlenen 335 kurstan 315 tanesi ve 4438 kursa katılan kursiyerlerden 4218 tanesi, 2012 yılında ise düzenlenen 354 kurstan 334 tanesi ve 4681 kursa katılan kursiyerlerden 4483 tanesi hükümlülere yönelik olarak düzenlenmiştir. 2016 yılında 259 kişi, 2017 yılında ise 239 eski hükümlü bireyler bu kurslardan yararlanmışlardır.

Eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasında yer alabilmesi için İŞKUR'un verdiği desteklerden biride işbaşı eğitimidir. Aşağıda 2016- 2017 yıllarında gerçekleştirilen işbaşı eğitimlere katılan eski hükümlü sayıları verilmiştir.

Tablo 11: İŞKUR'un Eski Hükümlü Bireylere Yönelik İşbaşı Eğitim Programları

İşbaşı Eğitim Programları			
Yıl	Kadın	Erkek	Toplam
2016	12	222	234
2017	6	220	226

Kaynak: 2016-2017 İmeK Faaliyet Raporları, media.iskur.gov.tr, (ET: 10.08.2018)

Tabloda Kurum tarafından açılan işbaşı eğitim programlarında 2016 yılında 234 eski hükümlü eğitim görmüş olup, Bu kapsamda programdan faydalananların 12'si kadın, 222'si erkeklerden oluşmaktadır. 2017 yılında 226 eski hükümlü açılan işbaşı eğitim programlarında eğitim görmüştür. Programdan faydalananların 6'sı kadın, 220'si erkeklerden oluşmaktadır.

2.4.2. Kendi İşini Kurmaya Yönelik Politikalar

Eski hükümlü bireylerin kendi işlerini kurup çalışabilmelerine yardımcı olarak desteklemek, oldukça önemlidir. Bağımlı bir iş bulabilme konusunda zorluk yaşayan eski hükümlüler için farklı bir çözüm üretmek istihdam sorunlarına yardımcı olacaktır. Eski hükümlü bireylerin kendi mesleklerini ya da hükümlülük süresi içinde hazırlanacakları iş ve meslekleri sürdürebilmeleri için, yönlendirilmeleri ve desteklenmeleri doğrultusundaki düzenlemeleri kapsayan hizmetler bu anlamda ele alınmaktadır (Güngör, 1997: 56-57).

Eski hükümlü bireylerin çalışma hayatına tekrar geri dönmesinin zorluğu bilinen bir gerçektir. Eski hükümlü sıfatı ile iş aramak ve bulmanın sıkıntı yaratması bu bireyleri bir anlamda kendi işlerini kurmaya teşvik etmektedir. Burada önemli bir durum ise kendi işyerini açmak için gerekli olacak sermayenin bulunmamasıdır. Devlet bu konuda öngöründe bulunarak İŞKUR ve KOSGEB aracılığı ile kabul edilen projeler kapsamında kendi işini kurmak isteyen eski hükümlülere kaynak sağlamaktadır.

İŞKUR eski hükümlü bireylerin kendi işlerini kurmak için hazırlayacakları projelerini Denetimli Serbestlik veya Koruma Kurulları üzerinden Komisyona sunmaları ve projelerinin kabul edilmesi durumunda uygun görülen projelere vergiler dâhil en fazla brüt asgari ücretin 15 katı tutarında "kuruluş desteği" sağlanmaktadır (www.iskur.gov.tr, 2019).

Engelli ve Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etmeyen İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezaları Komisyonu aracılığıyla kendi işini kurmak isteyen eski hükümlülere brüt asgari ücretin 15 katına kadar hibe desteği sağlanmakta olup 2017 yılında Komisyon tarafından sunulan projeler içerisinde; (2017 işkur faaliyet raporu: 54)

Eski hükümlü bireylerin Kendi İşini Kurma projesi ile ilgili 198 adet proje alınmış 159 proje desteklenmiş olup söz konusu projelere 3.540.981,00 TL kaynak aktarılmıştır

2.4.3. Girişimciliğin Geliştirilmesine Yönelik Politikalar

Girişimciliğin desteklenmesinde ülkemizde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) aracılığıyla girişimciler, destek sağlanarak, krediler ve verilen hibelerle girişimcilere kendi işlerini kurmalarına yardım edilmektedir (Kara, 2014: 114). Destek

programlarının amacı, girişimcilerin iş kurma ve yürütme konularında bilgi ve becerilerini geliştirmek, başarılı iş planlarını/iş modellerini ödüllendirmek, girişimcilik ortamında yer alan gruplar arası işbirliğini arttırmak, yeni kurulan işletmelerin en kırılgan oldukları dönemde hayata tutunma oranının artırılmasına katkı sağlayacak yapıların ve ulusal programlar kapsamında yeni işletmelerin kurulmasını ve sürdürülmesini desteklemektir (www.kosgeb.gov.tr, 2019).

Girişimcilik programları açısından eski hükümlü bireyleri yönlendirmek ve girişimcilğe teşvik etmek, bu bireyleri çalışma hayatına kazandırılmalarında önemli bir unsurdur. Eski hükümlü bireylerin iş bulma konusundaki yaşadıkları zorluklar bilinmektedir. Fakat kendilerine ait bir işyeri açmalarını engelleyen ya da kısıtlayan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Girişimcilik bilincini ve cesaretini bu insanlara kazandırmak ve yaygınlaştırmak son derece faydalı bir aktif istihdam politikası aracıdır. Bu şekilde çok yönlü kazanımlar gerçekleşecektir. Eski hükümlü bireyler, hem kendi yaşamlarını devam ettirmek için gerekli geliri elde edebilecek hem de kendilerine de eleman istihdamı sağlayabileceklerdir. Başarmanın vermiş olduğu manevi tatmin duygusu da en önemli kazanımı oluşturmaktadır (Kara, 2014: 115).

Genel olarak değerlendirildiğinde girişimcilik yeteneğinin oluşmasına veya var olan girişimcilik yeteneğinin daha da artmasını sağlamak için girişimcilik eğitimleri her seviyedeki girişimcinin yeteneğine katkıda bulunması açısından çok önemlidir (Bal vd., 2016: 864). Bu anlamda girişimcilik eğitimleri ile oluşturulan iş fikirlerinin değerlendirilmesi, finansman kaynaklarının belirlenmesi, iş planının oluşturulması ve hukuki süreçlerin izlenmesi gibi birçok konuda girişimci olmak isteyen bireyleri desteklenmektedir (Erdoğan, 2009: 19).

KOSGEB Ticaret Sanayi Odalarından, sivil toplum örgütlerinden, derneklerden gelen resmi talepler ve bölgede belirlenen ihtiyaçlar kapsamında uygun gördüğü genel girişimcilik eğitimleri vermektedir. Bu eğitimler; girişimcilik kültürünü uygulanabilir hale getirmek ve iş planı hakkında bilgilendirmek için kendi işini kurmak isteyen girişimci olmak isteyen bireylere yönelik olarak düzenlenmekte olup, internette veya uygulamalı olarak girişimcilik eğitimleri gerçekleştirilmektedir (Bozkut, 2011: 48).

İŞKUR tarafından eski hükümlü bireylere yönelik girişimcilik eğitimi programları verilmektedir. Bu tür kurslara eski hükümlü bireylerin yoğun bir şekilde katılımlarının sağlanması bu bireylerin çalışma hayatına kazandırılması açısından oldukça önemlidir.

Tablo 12: İŞKUR'un Eski Hükümlü Bireylere Yönelik Girişimcilik Programları

Girişimcilik Programları			
Yıl	Kadın	Erkek	Toplam
2016	8	334	342
2017	14	701	715

Kaynak: 2016-2017 İmeek Faaliyet Raporları, media.iskur.gov.tr, ET: 10.08.2018

Tabloda görüldüğü gibi 2016 yılında 342 eski hükümlü Kurum tarafından açılan girişimcilik eğitim programlarında eğitim görmüştür. Bu kapsamda programdan faydalananların 8'i kadın, 334'ü erkeklerden oluşmaktadır. 2017 yılında 715 eski hükümlü Kurum tarafından açılan girişimcilik eğitim programlarından yararlanmıştır. Bu kapsamda programdan faydalananların 14'ü kadın, 701'i erkeklerden oluşmaktadır.

2.4.4. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları

Belirli zamanlarda bazı sektörler için sağlanan uygulama ile, ilgili sektörde çalışan işletmelere, çalıştıracakları her ek işçi için, hükümet tarafından sağlanan sübvansiyonları desteklerini içermektedir. Söz konusu sübvansiyonlar, sigorta ödemelerinin hazine tarafından karşılanması, vergi indirimleri gibi uygulamaları kapsamaktadır. Bu sübvansiyonların verilmesindeki hedef, firma yönünden işgücü maliyetleri düşürülerek, hem üretilen mal ve hizmetlerin fiyat artışları kontrol altına alınmasını sağlayarak rekabet avantajı yaratmakta, hem de firmalar bakımından düşük maliyetle ek istihdam yaratılması desteklemektir (Yavuz,2017: 502).

Ücret ve istihdam sübvansiyonu konusunda öncü olan ülke ABD'dir. ABD'de son 30 yılda dezavantajlı grupların özel sektörde istihdam imkânlarını geliştirmeye yönelik çeşitli sübvansiyon programları sağlanmaktadır. ABD dışında bu tarz programları uygulayan aralarında İsveç, İsviçre, Polonya, Slovakya, İtalya, Avustralya ve İngiltere gibi diğer ülkelerde bulunmaktadır (Biçerli, 2004: 74).

Ülkemizde 4447 sayılı kanunun geçici 19 ve 21 nci maddeleri kapsamında genel bir uygulama mevcuttur. İşyerinin faaliyette bulunduğu sektöre göre destek tutarı değişik hesaplanmaktadır. İmalat veya bilişim sektöründe faaliyet gösteren işyerlerinde ilgili döneme ait günlük brüt asgari ücretin sigortalının prim ödeme gün sayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarı geçmemek üzere, ilave istihdam edilecek her bir sigortalının 6.822,40 TL'ye kadarki prime esas kazanç tutarı için ödeyecekleri tüm primler (959,40 ila 2.558,40 TL) ile 153,74 TL'lik damga ve gelir vergisi karşılanacaktır (Toplamda 1.113,14 ila 2.712,14TL). Diğer sektörlerde faaliyet gösteren işyerlerinde ilave istihdam edilecek her bir sigortalı prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanacak tüm primler (959,40 TL) ile 153,74 TL'lik damga ve gelir vergisi karşılanacaktır.

(Toplamda 1.113,14 TL).Destek Süresi 2020/Aralık ayı aşılmamak kaydıyla, destek süresi 1/1/2018 ile 31/12/2020 tarihleri arasında istihdam edilen her bir sigortalı için 12 aydır (www.iskur.gov.tr, 2019).

Kadın, genç ve mesleki yeterlilik belgesi olanların teşviki 31.12.2020 yılına kadar işsiz olan kişileri istihdam eden özel sektör işverenlerin prime esas kazanç üst sınırına kadarki sosyal güvenlik primi işveren payları (524,47 TL ila 3.933,54 TL) İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanmaktadır (www.iskur.gov.tr,2019).

Engelli istihdamı teşviki özel sektör işverenlerinin kontenjan dâhilinde ya da kontenjan fazlası olarak ya da yükümlü olmadıkları halde engelli çalıştırmaları durumunda işverenlerin bu şekilde istihdam ettiği her bir engelli için asgari ücret düzeyindeki sosyal güvenlik primi işveren paylarının tamamı (524,47 TL) Hazinece karşılanması şeklinde değiştirilmiştir (www.iskur.gov.tr, 2019).

Ücret ve istihdam sübvansiyonlarının eski hükümlü bireyleri kapsayacak şekilde uygulanması bu bireylerin istihdam olanaklarının artmasını sağlayacaktır. Ülkemizde bazı iş kollarında eleman temininde güçlükler oluşabilmektedir. Örneğin madenlerde, ağır sanayide vb. fiziki açıdan ağır çalışma şartları bulunan işlerde, işletmeler kimi zaman istihdam edecek eleman bulmakta sorun yaşayabilmektedir. Bunun gibi işyerlerine eski hükümlü bireylerin yönlendirilmesi ve bunu teşvik edici sübvansiyonların uygulanması, eski hükümlü istihdamının artmasında destek olacaktır (Kara, 2014: 116).

2.4.5. Doğrudan Kamu İstihdamı

Piyasalarında iş bulma ihtimalleri zayıf dezavantajlı grupları, kamu hizmetlerinde istihdam uygulaması ile kamu kuruluşlarında ve kâr amacı gütmeyen kamusal/yarı kamusal kuruluşlarda geçici olarak istihdam imkânı sağlanmaktadır (Biçerli, 2005: 8). Genellikle; ekonomik krizin yaşandığı, özelleştirme gibi işsizliğin normalin dışında yükseldiği dönemlerde, kişilerin iş yaşamından uzak kalması maddi sıkıntıya düşmelerini, çalışma alışkanlık ve davranışlarını kaybetmelerini önlemek gayesiyle uygulanmaktadır. Doğrudan kamu istihdam hizmeti işsizlerin genellikle kamu ya da gönüllü sivil toplum kuruluşlarında özel bir çalışma programı ile geçici süreli olarak istihdam edilmesi şeklinde gerçekleştirilmekte ve daha çok çevre işleri, sosyal ve toplumsal içerikli işlerden meydana gelmektedir (Karabulut, 2007: 54).

Çok uzun süredir uygulanmakta olan bu kamu çalışma programları, ekonomik gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun çok sayıda ülkede uygulanmaktadır. Çeşitli ülkelerdeki program örnekleri incelendiğinde, programların benzer özelliklere sahip olmasına rağmen, içeriklerinde önemli farklılıkların olduğu görülmektedir (Kapar, 2005: 346).

Farklı ülkelerde uygulanan doğrudan kamu istihdamı programları daha ziyade uzun süredir işsiz olanlar başta olmak üzere dezavantajlı grupları ve işsizlik sigortasından yararlanma süresi dolanlar önceliklidir. Fransa, Slovakya, Hollanda ve Almanya gibi ülkelerde katılımcılara aynı zamanda mesleki eğitimle birlikte gerçekleştirilmiştir (Biçerli, 2005: 8).

Ülkemizde, işsizliğin çok olduğu dönemlerde veya yerlerde doğrudan toplum yararına bir iş ya da hizmetin gerçekleştirilmesi yoluyla özellikle istihdamında zorluk çekilen işsizlerin çalışma alışkanlık ve disiplininden uzaklaşmalarını engelleyerek işgücü piyasasına uyumlarını sağlamak ve bunlara geçici gelir desteği sağlamak amacıyla İŞKUR tarafından uygulanan programları içermektedir (www.iskur.gov.tr,2019).

Uygulanan programa dezavantajlı gruplar dahil olup, kadınlar, 35 yaş üstü bireyler, engelliler, eski hükümlü bireyler, terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralananlar yararlanabilmektedir. Katılımcılara asgari ücret verilerek, vergi ve sosyal güvenlik prim giderleri ödenmektedir. Uygulama süresi, her bir program için en fazla 9 aydır. Programın uygulama alanları; (www.iskur.gov.tr, 2019).

- Çevre temizliği
- Kamusal altyapının yenilenmesi
- Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi okullarda çevre düzenlemesi
- Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi okullarda bakım onarım ve temizlik işleri yapılması
- Restorasyon, tarihi ve kültürel mirasın korunması
- Ağaçlandırma
- Park düzenlemeleri
- Vadi ve dere ıslahı
- Erozyon engelleme çalışmalarıdır.

Özellikle eski hükümlü bireylerin doğrudan kamu hizmetinden yararlandırılması birçok yönden önem arz etmektedir. Doğrudan kamu hizmeti belli süreyi cezaevinde geçiren eski hükümlü bireyler için çıkınca, topluma ve iş hayatına uyum sağlamada önemli bir basamak görevi üstlenebilir. Hem iş davranışlarını tazeleme anlamında hem de çıkınca hemen iş bulmanın zorluğunu bertaraf etme anlamında etkili olabilecektir. Aynı zamanda bu bireylere ön yargısı olan işverenler için eski hükümlü bireylerin belli bir dönem doğrudan kamu hizmeti ile devlet garantisinde çalışması önemli bir güven etkisi oluşturarak, ön yargıları azaltabilecektir. Bu durum daha sonraki iş başvurularında hem eski hükümlü bireylere hem de işverenlere işe girme ve işe alma konusunda olumlu bir bakış kazandırabilecektir.

2.4.6. İş/Meslek Danışmanlığı ve Eşleştirme Hizmetleri

Eşleştirme hizmeti ile iş arayanlarla işverenlerin eşleştirilmesi gerçekleştirilerek uygun işe uygun kişilerin ulaşması amaçlanmaktadır. İşgücü piyasasında iş arayanların ve açık işlerin eşleştirilmesi bilgi eksikliği nedeni ile hızlı ve etkin gerçekleşmemektedir. Özellikle de düşük nitelikli ve dezavantajlı gruplar açısından bu durum daha yoğun yaşanmaktadır. İş arayanları ve boş işlerin hızlı ve etkin şekilde eşleşmelerinin sağlanması iş arayan bireyler ve işverenler açısından oldukça etkin bir hizmettir (Diriöz, 2012: 53).

Kamunun eşleştirme hizmetleri, işgücü piyasasında işçi ile işveren arasında İŞKUR bir bağ görevi gerçekleştirerek tarafları uygun nitelik ve özellikte bir araya getirmekte olup, köprünün bir tarafında iş bulup çalışmak isteyen işçiler, diğer tarafında ise işçiye ihtiyaç duyup, aradığı niteliklerde işçi istihdam etmek isteyen işverenler bulunmaktadır. İŞKUR, işgücü piyasasında yer alan tarafları bir araya getirerek, kamunun eşleştirme faaliyetini yerine getirmektedir (Kara, 2014: 119).

İş ve meslek danışmanlığı genel olarak, bireylerin sahip olduğu özellikleri, meslek ve işyerlerinin gerektirdiği nitelik ve gerekli şartları karşılaştırarak bireyin istediği ve durumunu en uygun iş ve mesleklere yönlendirilmeleri, seçtikleri meslek ile eğitim fırsatlarından faydalanmaları işe yerleştirme işe uyum ile ilgili problemlere sistemli bir yardım edilme sürecini kapsamaktadır (Emirgil vd., 2014: 158).

İş ve meslek danışmanlığının amacı; özellikle meslek seçimi aşamasındaki gençler, iş gücü piyasasına yeni katılanlar, kariyerinin yükselme isteği olanlar, kariyer platosu yaşayanlar, iş tatmini düşük olanlar, iş ve meslek değiştirmek isteyenler, iş yaşamında ayrımcılığa yaşayanlar, iş yaşamında dezavantajlı gruplar ve emekliliği yaklaşan bireylere, birey veya grup olarak kendi özellikleri doğrultusunda, iş dünyası ve meslekler hakkında bilgi verme, yeni iş fırsatları ve kendilerini geliştirme konularında destek vermektir (Erdoğan, 2011: 8).

Birey açısından meslek seçimi, kendi niteliklerinin uyumunu göz önüne alarak, kendi geleceğine yönelik en uygun meslek kararını alması geleceğini planlaması oldukça önemlidir. Bu konuda bireyin kendini tanımasını, ilgi, beceri ve yeteneklerinin keşfetmesini sağlayarak doğru kararlar vermesine destek olacak bir danışmanlık hizmeti gerekmektedir. Danışmanlık hizmeti sadece mikro anlamda birey için değil, makro anlamda ülkenin beşeri sermayesinin doğru ve etkin şekilde değerlendirilmesi; bireyin ve ülkenin geleceğinin belirlenmesi açısından da gerekli bir hizmettir (Karagülle, 2007: 18).

Ülkemizde özel sektörde kariyer danışmanlığı, iş koçluğu olarak isimlendirilen danışmanlık hizmetleri iş danışmanlığı olarak İŞKUR tarafından ücretsiz olarak isteyen herkese verilmektedir. Danışmanlık hizmetlerinden

faydalanmada kişilerin kendi isteği doğrultusunda iş arayanlar kuruma gelerek ya da internet üzerinden randevu alarak ücretsiz olarak bireysel danışmanlık hizmetinden destek alabilmektedirler. İş arayanlar İŞKUR'a kayıtları sırasında da iş danışmanlığı için görüşmeye yönlendirilebilmektedir. Danışmanlık sırasında bireyler hakkındaki bilgiler gizli tutulmakta, hiçbir nedenle başka kişi ve kurumlara paylaşılmamaktadır (Koçak ve Akman, 2011: 141).

İş ve meslek danışmanlığı ve eşleştirme hizmetleri özellikle eski hükümlü bireyler için önemli bir uygulamadır. Belli bir süre işgücü piyasasından uzak kalan eski hükümlüler bu süre zarfında hem sosyal çevrelerini hem de iş çevrelerini kaybedebilmektedir. Tekrar iş arama sürecinde onlara bir yol çizecek bu konuda danışmanlık yapacak bir hizmette ihtiyaç duyacakları oldukça açık görülmektedir. Hem kendi özelliklerini tanımları hem de işverenlerin aradıkları nitelikleri bilmeleri açısından danışmanlık hizmetleri fayda sağlayacaktır. Özellikle İŞKUR tarafından gerçekleştirilen bireysel görüşmeler aracılığıyla, bu kişilerin işgücü piyasasında karşılaşmış oldukları sorunların ortadan kaldırılmasına çalışılmaktadır.

Tablo13: İŞKUR'un Eski Hükümlü Bireylerle Gerçekleştirdiği Bireysel Görüşmeler

Bireysel Görüşmeler			
Yıl	Kadın	Erkek	Toplam
2016	5.357	10.622	15.979
2017	3.503	6.174	16.828

Kaynak: 2016-2017 İmek Faaliyet Raporları, media.iskur.gov.tr, (ET: 10.08.2018)

Tabloda görüldüğü gibi 2016 yılında 15 bin 979 eski hükümlü ile bireysel görüşme yapılmıştır. Bu kişilerden 10 bin 622'si erkek, 5 bin 357'si ise kadınlardan oluşmaktadır. 2017 yılında 9.677 eski hükümlü danışan ile 16.828 bireysel görüşme yapılmıştır. Bireysel görüşme yapılan eski hükümlü bireylerin 6.174'ü erkek, 3.503'ü kadındır.

2.5. Eski Hükümlü Bireylerin İşgücü Piyasasındaki Durumu

Eski hükümlü bireylerin istihdamında 4857 sayılı iş kanununun 30. Maddesi 2008 yılında değiştirilerek eski hükümlü bireylerin özel sektörde yüzde iki çalıştırma zorunluluğu kaldırılmıştır. Fakat kamu iş yerlerinde yüzde iki çalıştırma zorunluluğu devam etmektedir.

Ülkemizde eski hükümlü bireylerin kanunen güvence altına alınmış olan özel sektörde çalıştırılma zorunluluklarının kaldırılması özel sektördeki istihdam sayılarını olumsuz etkilemiştir. Eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımının sağlanmasında halkın sosyal sorumluluk bilincinin kanunlarla yada devlet zorlamasıyla geliştirilmesi herkes tarafında kabul görmeyebilir. Toplumda bu bilincin gelişmesi uzun vadede çeşitli kamu politikalarıyla, zorunlu tutmadan teşvik sağlamak yararlı olabilecektir fakat kısa vadede eski hükümlü bireylerin

istihdamda yer almasını ve toplumsal katılımı geciktirebilecektir (Göçoğlu, 2015: 851).

2.5.1. Kamu ve Özel Sektördeki Durum

Yıllar İtbari ile kamu ve özel sektörde işe yerleştirilen eski hükümlü bireylerin sayıları işkur yıllık tablolarından incelenerek aşağıda verilmiştir. Tablodaki sayılar yıllar içinde eski hükümlü bireylerin kamu ve özel sektörde işe yerleşme sayılarını göstererek duruma ışık tutulmaktadır. Özellikle 2008 sonrası özel sektördeki değişim net olarak görülmektedir. Aşağıdaki tabloda 1979 yılından 2017 yılına kadar kamu ve özel sektörde işe yerleştirilen eski hükümlü bireylerin sayıları yer almaktadır.

Tablo 14: 1979 Yılından 2017 Yılına Kadar Eski Hükümlü Bireylerin İşe Yerleştirme Sayıları

Yıllar	Eski hükümlüler											
	Başvurular			İşe yerleştirme								
				Toplam			Kamu			Özel		
Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
1979			1.465			771			552			219
1980			893			497			295			202
1981	1.545	16	1.561	899	7	906	513	1	514	386	6	392
1982	3.585	43	3.628	966	14	980	625	13	638	341	1	342
1983	5.077	56	5.133	1.504	20	1.524	945	13	958	559	7	566
1984	5.185	43	5.228	2.035	24	2.059	1.098	10	1.108	937	14	951
1985	4.229	56	4.285	2.658	34	2.692	903	3	906	1.755	31	1.786
1986	6.078	75	6.153	2.032	20	2.052	1.081	7	1.088	951	13	964
1987	5.229	45	5.274	2.595	24	2.619	1.348	4	1.352	1.247	20	1.267
1988	4.581	41	4.622	2.735	25	2.760	1.480	8	1.488	1.255	17	1.272
1989	6.137	41	6.178	4.232	41	4.273	2.043	19	2.062	2.189	22	2.211
1990	6.594	59	6.653	3.158	26	3.184	1.398	14	1.412	1.760	12	1.772
1991	10.081	145	10.226	2.863	43	2.906	1.032	8	1.040	1.831	35	1.866
1992	6.859	64	6.923	2.509	35	2.544	680	5	685	1.829	30	1.859
1993	5.712	53	5.765	2.785	23	2.808	852	4	856	1.933	19	1.952
1994	4.868	70	4.938	2.370	43	2.413	1.052	5	1.057	1.318	38	1.356
1995	3.557	55	3.612	2.556	39	2.595	997	5	1.002	1.559	34	1.593
1996	3.773	48	3.821	2.129	28	2.157	528	6	534	1.601	22	1.623
1997	3.990	64	4.054	2.068	31	2.099	405	1	406	1.663	30	1.693
1998	5.111	81	5.192	2.297	38	2.335	611	2	613	1.686	36	1.722
1999	13.425	135	13.560	7.200	80	7.280	2.737	15	2.752	4.463	65	4.528
2000	11.233	209	11.442	5.180	65	5.245	910	5	915	4.270	60	4.330
2001	13.959	246	14.205	6.439	123	6.562	711	5	716	5.728	118	5.846
2002	11.963	218	12.181	5.638	109	5.747	408	6	414	5.230	103	5.333
2003	18.815	265	19.080	5.902	95	5.997	191	3	194	5.711	92	5.803
2004	15.141	210	15.351	5.542	106	5.648	438	3	441	5.104	103	5.207
2005	8.654	163	8.817	6.574	120	6.694	632	6	638	5.942	114	6.056
2006	7.670	128	7.798	6.336	118	6.454	301	4	305	6.035	114	6.149
2007	7.157	113	7.270	5.106	98	5.204	288	2	290	4.818	96	4.914
2008	6.483	120	6.603	2.440	41	2.481	189	2	191	2.251	39	2.290
2009	2.231	44	2.275	328	4	332	328	4	332	-	-	-

2010	1.435	23	1.458	222	1	223	222	1	223	-	-	-
2011	1.542	31	1.573	233	4	237	233	4	237	-	-	-
2012	7.542	112	7.654	263	7	270	263	7	270	-	-	-
2013	5.783	85	5.868	246	1	247	246	1	247	-	-	-
2014	6.004	108	6.112	383	1	384	383	1	384	-	-	-
2015	5.401	90	5.491	255	0	255	255	0	255	-	-	-
2016	7.331	129	7.460	237	5	242	237	5	242	-	-	-
2017	10.619	160	10.779	186	0	186	186	0	186	-	-	-
TOPLAM	254.579	3.644	260.581	101.101	1.493	103.862	26.749	202	27.798	74.352	1.291	76.064

Kaynak: İŞKUR 2017 Yıllık Tabloları, <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/>,
(ET: 10.08.2018)

Tabloda görüldüğü gibi 1979 yılında başvuru sayısı 1.465 kişidir. Kamuda istihdam edilen eski hükümlü sayısı 552 kişi iken özel sektörde istihdam edilen kişi sayısı 219 kişidir. 1985 yılına kadar kamudaki eski hükümlü istihdamı özel sektörde istihdam edilen eski hükümlü sayısından fazladır. 1985 yılında kamudaki istihdam edilen 906 kişi iken özel sektörde istihdam edilen 1.786 kişidir. İlk kez bu yıl özel sektör istihdamı kamu sektöründeki istihdamı geçmiştir. 2008 yılına kadar geçen sürede özel sektördeki istihdam sayısı kamu sektöründeki istihdam sayısından fazla olarak devam etmiştir. Ancak 2008'deki yasa ile özel sektördeki zorunluluk kaldırılınca bir anda durum değişmiştir. Bu tarihten sonra sadece kamuda zorunlu istihdam devam etmektedir. 2008'den 2017 ye kadar kayda geçen özel sektöre eski hükümlü istihdamı olmadığı aynı zamanda kamuda yapılan istihdamında önceki yıllardan düşük olduğu görülmektedir.

Yıllar itibari ile 1979'dan 2017'ye kadar toplam 27.798 kişi kamuda, 76.064 kişi özel sektörde istihdam edilmiştir. Görüldüğü gibi özel sektörde istihdam daha çok gerçekleşmiştir.

ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLERİN SOSYAL HAYATA KATILIMI SÜRECİNDE İŞGÜCÜ PİYASASI POLİTİKALARI: ISPARTA İLİNDEKİ İŞVERENLER VE ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışma eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımı sürecinde işgücü piyasası politikalarını ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır.

Yapılan bu çalışma; eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasında istihdam edilmelerini sağlayacak işgücü piyasası politikalarının belirlenmesi açısından önemlidir. İşverenlerin eski hükümlü bireyleri işe alma konusundaki davranışlarının belirlenmesi hakkında bilgi sağlayacaktır.

Eski hükümlü bireylerin cezaevinden çıktıktan sonra sosyal hayata tekrar katılabilmeleri öncelikle istihdam edilmelerine bağlıdır. Eski hükümlü bireylerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olması, işgücü piyasasının beklentisini karşılayacak vasıf düzeyini yakalamasının zaman alması, işveren ve toplumun önyargılı tutumları nedenleri ile çalışma hayatında yer alabilmeleri zorlaşmaktadır. İstihdamın artırılması için uygulanacak işgücü piyasası politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırma kısmının hem eski hükümlü bireyleri hem de işverenleri kapsamı bakımından da önem arz etmektedir. Ayrıca;

- İşverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etmesinde eski hükümlü bireylerin suç türleri hakkındaki toleranslarının ortaya çıkarılması,
- İşverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam edilmesi hakkındaki görüşlerini belirlenmesi,
- İstihdamda daha fazla yer alabilmelerini sağlayacak işgücü piyasası politikalarının belirlenmesi,
- Eski hükümlü bireylerin cezaevinden çıktıktan sonra sosyal hayata tekrar dönebilmeleri için istihdam edilmenin öneminin belirtilmesi.

3.1.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın amaçlarına yönelik olarak araştırmacının ulaştığı evren ve örnekleme belirlenen işveren ve en az 6 ay cezaevi geçmiş olan eski hükümlü bireylerin dahil edilmesi araştırmanın sınırlılığıdır. Çalışmada elde edilen veriler, nicel bölümdeki ölçme araçları ve nitel bölümdeki yarı yapılandırılmış sorular, belirlenen hipotezler aynı zamanda araştırmada kullanılan analizler ile sınırlıdır.

3.1.2. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan bireylerin, anket ve görüşme formunda yer alan sorulara objektif olarak yanıt verdikleri varsayılmaktadır. Araştırmada belirlenen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

3.2.1. Araştırmanın Modeli

Eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasında istihdam edilmeleri konusundaki durumu ve istihdamda daha fazla yer alabilmelerini sağlayacak işgücü piyasası politikalarının belirlenmesini ve eski hükümlü bireylerin istihdamının sosyal hayata katılımına etkisinin incelenmesini sağlayacak bir çalışmanın literatürde eksik olması bu araştırmayı gerekli kılmıştır.

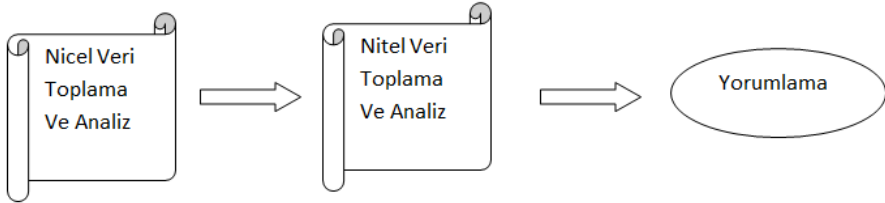
Araştırmada işveren kısmında Isparta ilinde 17 faaliyet alanında faaliyet gösteren mikro, küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler hedef alınırken, eski hükümlü kısmında ise Isparta ilinde ikamet eden eski hükümlüler hedef alınmıştır. En az 6 ay cezaevi geçmişi olan eski hükümlüler araştırmaya alınmıştır. Üniversitenin öncelikle bulunduğu şehrin sorunlarını göz önüne alıp çözüm bulma sorumluluğu, araştırmanın Isparta ilinde yapılmasını gerekli kılmıştır. Isparta ilinde gerçekleştirilen anket çalışması 2017 yılı Eylül-2018 yılı Ocak ayları arasında, nitel görüşmeler 2018 yılı Eylül-Kasım ayları arasında yüz yüze görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada detaylı bilgilere ulaşmak amacı ile hem nicel hem de nitel verilerin birlikte değerlendirilmesiyle oluşan karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, bir araştırmacının, nitel ve nicel araştırma yaklaşımlarının unsurlarını (örneğin, nitel ve nicel bakış açılarının kullanımı, veri toplama, analiz, çıkarım teknikleri gibi) daha derin ve detaylı bilgi elde edinebilmek için kullandığı bir araştırma türüdür (Johnson, Onwuegbuzie ve Turner, 2007: 123). Nicel ve nitel araştırma yöntemleri farklı bakış açıları ortaya koyarken her ikisinin de sınırlılıkları vardır. Karma yöntem ile bir yöntemin sınırlılıkları diğer yöntemin güçlü yanları ile telafi edilebilmektedir. Nicel ve nitel verilerin birleşimi, bir araştırma problemine yönelik, bu yaklaşımların tek tek kullanılmalarının sağladığından çok daha geniş bir anlayış sağlamaktadır. Daha

kısa bir ifade ile karma yöntem, tek başına nitel veya nicel araştırma yöntemi ile cevaplanamayacak olan soruların açıklanmasını sağlamaktadır (Creswell ve Clark, 2018: 10-15).

Araştırmada karma yöntem desenlerinden “Açıklayıcı Desen (Açımlayıcı Sıralı Desen)” kullanılmıştır. Açıklayıcı desen, araştırma sorusuna öncelikle karşılık veren nicel verilerin toplanması ve çözümlenmesi ile başlamaktadır. Bunu takip eden süreçte daha sonra nitel verilerin toplanması ve çözümlenmesi gelmektedir. Nitel sonuçlar ilk aşamadaki nicel sonuçların daha net açıklanması sağlamaktadır (Creswell ve Clark, 2018: 79).

Şekil 1: Araştırmada İzlenen Karma Yöntemin Şeması

Bu araştırmada kullanılan karma yöntem Şekil: 1”de gösterilmiştir.

Araştırmanın nicel bölümünde “ilişkisel tarama yöntemi” kullanılmıştır. “Tarama yöntemleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yöntemidir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi şartları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez” (Karasar, 2006: 77). Araştırmanın nicel boyutunda işveren kısmında, işverenlerin eski hükümlü istihdam edilebilirliğine yönelik tutumları, eski hükümlü istihdam etme davranışları ve eski hükümlü istihdamı için politika beklentilerinin irdelenmesi amaçlanırken, eski hükümlü kısmında eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliğine yönelik tutumları ve sosyal hayata katılımları ile istihdam ilişkisinin açıklanması amaçlanmıştır.

Araştırmanın nitel verileri, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji yönüme göre toplanmıştır. Fenomenoloji, insanların fenomenleri nasıl tecrübe ettiklerini özenli ve derinlemesine betimlemelerini içermektedir. Başka bir ifade ile insanların fenomeni nasıl algıladıkları, ne hissettikleri, nasıl yargıladıkları ve diğerleri ile onun hakkında nasıl konuştuklarına odaklanmaktadır. Bu şekilde belirlenen verileri toplamak için ilgilenilen fenomeni doğrudan deneyimleyen insanlar ile derinlemesine mülakat yapılmasına dayanmaktadır (Patton, 2018: 104). Bize tamamen yabancı olmayan ama tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için fenomenoloji uygun bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 72).

3.2.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada işverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etme davranışı ile eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik politika beklentileri arasında bir ilişki var mıdır? Sorusu ve eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ile eski hükümlü bireylerin istihdam edilmesinde sosyal hayata uyumu arasında ilişki var mıdır? Sorusuna yanıt aranacaktır.

Araştırmaya ışık tutacak dört ana hipotez belirlenmiştir.

H1: Eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ile işverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etme davranışı arasında pozitif bir ilişki vardır.

H2: İşverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etme davranışı ile eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik politika beklentileri arasında pozitif bir ilişki vardır.

H3: Eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ile eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik politika beklentileri arasında pozitif bir ilişki vardır.

H4: Eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ile eski hükümlü bireylerin istihdam edilmesinde sosyal hayata katılımı arasında pozitif bir ilişki vardır.

3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Nicel boyutunda araştırmanın işletmelerden oluşan evrenini Isparta Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı işletmeler oluşturmaktadır. Isparta Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı aktif durumda toplam 3150 işletme olduğu bilinmektedir. Söz konusu ana kitleyi temsil edecek örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde (Salant ve Dillman, 1994: 55);

$$n = \frac{Nt^2 pq}{d^2(N-1) + t^2 pq}$$

Formüllerde;

N= Evrendeki birey sayısı

n= Örnekleme alınacak birey sayısı

p= İncelenecek olayın görülüş sıklığı (olasılığı) (0,5)

q= İncelenecek olayın görülmeyiş sıklığı (1-p) (0,5)

t= Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer (1,96)

d= Örneklem hatası (0,06)

Formülde değerler yerine konduğunda örneklem sayısı (n) 246 olarak hesaplanmıştır.

Bu çerçevede anket soruları belirlenen 360 firmaya uygulanmış ve 348 kullanılabilir anket formu elde edilerek analize dahil edilmiştir. Daha sonra analiz kısmında uç değerler gerekçesiyle 47 anket çıkarılarak 301 anket araştırmaya dahil edilmiştir. Sonuç olarak araştırma bulgularının % 95 güven aralığında, $\pm$ % 6 örnekleme hatası ile genellenebileceği söylenebilir.

Anket soruları araştırmayı daha iyi yansıtması amacıyla tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenen işletmelere uygulanmıştır. Tabakalı örnekleme yöntemi, sınırları belirlenmiş bir evrende alt tabakalar veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır. Burada önemli olan, evren içindeki alt tabakaların varlığını ele alarak evren üzerinde çalışmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 105).

Bu yöntemde, farklı özellikleri içeren evren, kendi içerisinde homojen tabakalara- alt gruplara, alt evrenlere ayrılır. Evreni oluşturan alt tabakaların her birinin evren içerisindeki oranları belirlenir. Daha sonra örnekleme büyüklüğü “n” saptanır ve alt tabakaların evren içerisindeki temsil oranlarına göre, her bir tabakaya ilişkin örnekleme basit tesadüfi örnekleme yöntemi veya sistematik tesadüfi örnekleme yöntemine göre seçilmektedir. Böylece alt tabakaları oluşturan birimler, çalışma evreninin içerisinde eşit seçimiyle şansına sahip olurlar (Ural ve Kılıç, 2006: 40).

Araştırmada işletmeler ölçek büyüklüğüne ve yer aldığı sektörel konuma göre tasniflendirilmeyip, daha detaylı sonuçlar elde etmek amacıyla faaliyet alanı ve faaliyet kolu olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede Isparta Ticaret ve Sanayi Odası’na kayıtlı aktif durumda toplam 3150 işletme, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 17 faaliyet alanına ayrılmış ayrıca bu 17 faaliyet alanında konularına göre alt faaliyet kollarına ayrılmıştır. Buradan yola çıkarak araştırma 17 alt tabakaya ayrılarak belirtilen ana kütlede 348 birimlik bir örnekleme seçilerek, her tabakadan seçilecek örnekleme sayısı, o tabakanın birim sayısı ile oranlı olmak üzere; 17 alt tabakaya ait sayılar saptanmıştır. Alt tabakaların isimleri ve sayıları Tablo:2’ de verilmiştir.

Tablo 15: Araştırmaya Alınan Örneklemin Tabakalara Göre Sayıları

		İşletme sayısı	Örneklem sayısı
Faaliyet Alanı	1.Gayrimenkul, Finans ve Sigorta Faaliyetleri	178	19
Faaliyet Kolu	Bankacılık	45	5
	<u>Ekonomi Finans Hizmetleri</u>	2	-
	<u>Gayrimenkul Hizmetleri</u>	28	3
	<u>Kefalet Kooperatifleri</u>	9	1
	<u>Sigortacılık</u>	91	10

Faaliyet Alanı	2.Eğitim, Kültür, Eğlence Spor Bilgi ve İletişim	238	26
Faaliyet Kolu	<u>Basın Yayın</u>	16	2
	<u>Bilişim Donanım</u>	37	4
	<u>Bilişim Yazılım Hizmeti</u>	16	2
	<u>Özel Eğitim Hizmetleri</u>	58	7
	<u>İnternet Kafeler</u>	6	-
	<u>Kırtasiye</u>	11	1
	<u>Matbaacılık</u>	13	1
	<u>Müşterek Bahis Oyunları</u>	2	-
	<u>Reklamcılık</u>	16	2
	<u>Saat Satışı</u>	1	-
	<u>Sanatsal Faaliyetler</u>	19	2
	<u>Telekomünikasyon Hizmetleri</u>	39	5
	<u>Özel Güvenlik Hizmeti</u>	4	-
Faaliyet Alanı	3.İnsan Sağlığı ve Diğer Sosyal Destek Hizmet Faaliyetleri	160	18
Faaliyet Kolu	<u>Gözlük İmalatı ve Satışı</u>	17	2
	<u>Kişisel Bakım ve Güzellik Salonları</u>	20	2
	<u>Medikal Sektörü</u>	63	7
	<u>Özel Hastaneler ve Poliklinikler</u>	36	5
	<u>Temizlik Hizmetleri</u>	21	2
	<u>Veterinerlik</u>	3	-
Faaliyet Alanı	4.İnşaat Faaliyetleri	249	32
Faaliyet Kolu	<u>İnşaat (Taahhüt İşleri)</u>	192	21
	<u>Yapı Kooperatifleri</u>	102	11
Faaliyet Alanı	5.İnşaat Malzemeleri Ticareti	182	20
Faaliyet Kolu	<u>Cam</u>	8	1
	<u>İnşaat Malzemeleri İmalatı</u>	19	2
	<u>İnşaat Malzemeleri Satışı</u>	142	16
	<u>Sihhi Tesisat</u>	13	1
Faaliyet Alanı	6.Deri İmalatı ve İhracatı	60	7
Faaliyet Kolu	<u>Deri İmalatı</u>	29	3
	<u>Deri ve Deri Ürünleri Satışı</u>	31	4
Faaliyet Alanı	7.Tarım, Bahçecilik ve Hayvancılık	249	27
Faaliyet Kolu	<u>Av Bayileri ve Silah İmalatı</u>	3	-
	<u>Çiçekçilik ve Peyzaj</u>	4	-
	<u>Hayvancılık</u>	42	5
	<u>Kesme Çiçek, Tohum, Fidan Yetiştiriciliği</u>	8	1
	<u>Soğuk Hava Depoları</u>	25	3
	<u>Su Ürünleri İmalatı</u>	11	1
	<u>Su Ürünleri Kooperatifleri</u>	3	-
	<u>Su Ürünleri Satışı</u>	12	1
	<u>Sulama Kooperatifleri</u>	13	1
	<u>Tarım Ürünleri İmalatı</u>	19	3
	<u>Tarım Ürünleri Satışı</u>	68	8
	<u>Tarımsal Kooperatifler</u>	28	3
	<u>Yem ve Gübre Satışı</u>	13	1

Faaliyet Alanı	<u>8.Gıda, İçecek, Tütün Ticareti ve İmalatı</u>	321	35
Faaliyet Kolu	<u>Alkollü - Alkolsüz İçecekler ve Tütün Sektörü</u>	17	2
	<u>Fırıncılık ve Unlu Mamuller</u>	22	2
	<u>Gıda İmalatı</u>	37	4
	<u>Gıda Satışı</u>	231	26
	<u>Gül ve Gül Ürünleri Satışı</u>	3	-
	<u>Süt ve Süt Ürünleri İmalatı ve Satışı</u>	9	1
	<u>Şekerleme - Reçel İmalatı ve Satışı</u>	2	-
Faaliyet Alanı	<u>9.Kimyasal, Makine, Kazan, Mermer, Metal İmalatı, Elektrik Üretimi ve Dağıtımı</u>	224	25
Faaliyet Kolu	<u>Asansör</u>	10	1
	<u>Çimento İmalatı ve Satışı</u>	8	1
	<u>Enerji Üretim Dağıtım</u>	27	3
	<u>Geri Dönüşüm Sektörü</u>	8	1
	<u>Gül ve Gül Ürünleri İmalatı</u>	23	2
	<u>Isıtma Soğutma Sistemleri</u>	14	2
	<u>Makine İmalatı</u>	30	3
	<u>Mermer İşleme ve Satışı</u>	41	5
	<u>Mermer Ocakları</u>	38	4
	<u>Metal İmalatı</u>	25	3
Faaliyet Alanı	<u>10.Motorlu Taşıtlar Yedek Parça Aksesuar Yakıtları Ticareti ve İmalatı</u>	224	25
Faaliyet Kolu	<u>Akaryakıt Ürünleri</u>	69	8
	<u>Madeni Yağ Ürünleri</u>	10	1
	<u>Otomotiv Satışı</u>	72	8
	<u>Otomotiv Yan Sanayi</u>	63	7
Faaliyet Alanı	<u>11.Giyim, Ev Tekstil Ticareti ve İmalatı</u>	171	19
Faaliyet Kolu	<u>Konfeksiyon ve Hazır Giyim Satışı</u>	90	11
	<u>Ev Tekstil Ürünleri Satışı</u>	27	3
	<u>İplik İmalatı</u>	21	2
	<u>Halı ve Yer Döşemesi</u>	27	3
	<u>Hazır Giyim ve Battaniye İmalatı</u>	6	-
Faaliyet Alanı	<u>12.Mobilya ve Elektrikli Materyallerin Ticareti</u>	126	14
Faaliyet Kolu	<u>Dayanıklı Tüketim Ürünleri</u>	40	5
	<u>Elektrik ve Elektronik Satışı</u>	31	3
	<u>Mobilya Satışı</u>	53	6
	<u>Züccaciye</u>	2	-
Faaliyet Alanı	<u>13.Maden, Kimyasal, Mücevher, Oyuncak ve Hediyelik Eşya Ticareti</u>	143	16
Faaliyet Kolu	<u>Maden ve Doğal Kaynaklar</u>	37	4
	<u>Takı ve Mücevherat</u>	41	4
	<u>Kozmetik</u>	20	2
	<u>Mahrukateçilik</u>	25	4
	<u>Hurdacılık</u>	1	-
	<u>Oyuncak ve Hediyelik Eşyalar</u>	19	2

Faaliyet Alanı	14.Ormancılık ve Ambalaj Malzemesi İmalatı ve Ticareti	90	10
Faaliyet Kolu	<u>Ağaç Ürünleri</u>	56	6
	<u>Mobilya İmalatı</u>	4	-
	<u>Plastik Sanayi</u>	30	4
Faaliyet Alanı	15.Yolcu ve Yük Taşıma Nakliyeciliği	203	22
Faaliyet Kolu	<u>Nakliyeciler</u>	87	10
	<u>Yolcu Taşımacılık</u>	77	8
	<u>Kargo Hizmetleri</u>	21	2
	<u>Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifler</u>	18	2
Faaliyet Alanı	16.Konaklama Yerleri, Danışmanlık ve Turizm	158	17
Faaliyet Kolu	<u>Danışmanlık Hizmetleri</u>	30	3
	<u>Otelciler</u>	33	4
	<u>Restoranlar</u>	61	7
	<u>Turizm Seyahat Acenteleri</u>	16	2
	<u>Organizasyon Hizmetleri</u>	7	-
	<u>Apart ve Yurtlar</u>	11	1
Faaliyet Alanı	17.Mühendislik Faaliyetleri	157	17
Faaliyet Kolu	<u>Mimarlık</u>	39	4
	<u>İnşaat Mühendisliği</u>	65	7
	<u>Yapı Denetim,</u>	22	3
	<u>Makine Mühendisliği</u>	20	2
	<u>Jeoloji Mühendisliği</u>	11	1
	Toplam	3150	348

Isparta ilinde ikamet eden eski hükümlülere yönelik istatistiki verilere erişememe nedeni ile evren sayısı tespit edilememiştir. Evren sayısının belirsizliği nedeni ile örnekleme belirlemek için kartopu örneklem kullanılarak 135 eski hükümlü bireye ulaşılmıştır.

Kartopu örneklem yöntemi, evren içerisinde yer alan birimler tam olarak belirlenemez ise evreni temsil edecek örnekleme belirlemek zorlaşır. Böyle durumda araştırmacı öncelikle araştırma evreni içerisinde bulunan ve araştırmacının ulaşabileceği ilk birim, kişi belirlenir, bu birim üzerinden sonraki birime ve daha sonra bunu zincirleme olarak takip eden diğer birimlere ulaşılarak örneklem oluşturulur (Ural ve Kılıç,2006: 46).

Araştırmanın nitel boyutunda, nicel boyutta belirlenmiş olan örneklem içerisinde iki ayrı gruptan gönüllülük esasına göre tesadüfi olarak belirlenmiş işletmelerden 10 işveren ve eski hükümlülerden 10 kişi olmak üzere toplam 20 kişi ile yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşmeler yapılarak nitel veriler toplanmıştır. Nitel verilerin toplanmasında yer alan 10 işveren ve 10 eski hükümlü bireye ait bilgiler Tablo 16 ve Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 16: Görüşme Yapılan İşverenlere Yönelik Bilgiler

Katılımcı	Yaş	İşletmedeki Görevi	Faaliyet Alanı	Çalışan Sayısı	Faaliyet Yılı
Katılımcı 1	52 Yaş	İşveren	İnşaat Malzemeleri Ticareti	20 Kişi	15 Yıl
Katılımcı 2	48 Yaş	Genel Müdür	Motorlu Taşıtlar Yedek Parça Aksesuar Yakıtları Ticareti Ve İmalatı	30 Kişi	14 Yıl
Katılımcı 3	37 Yaş	Mağaza Müdürü	İnşaat Malzemeleri Ticareti	35 Kişi	3 Yıl
Katılımcı 4	35 Yaş	Mağaza Müdürü	Eğitim, Kültür, Eğlence Spor Bilgi Ve İletişim	9 Kişi	14 Yıl
Katılımcı 5	31 Yaş	Mağaza Müdürü	Mobilya Ve Elektrikli Materyallerin Ticareti	8 Kişi	8 Yıl
Katılımcı 6	30 Yaş	İşveren	Motorlu Taşıtlar Yedek Parça Aksesuar Yakıtları Ticareti Ve İmalatı	25 Kişi	50 Yıl
Katılımcı 7	37 Yaş	İşveren	İnşaat Faaliyetleri	35 Kişi	14 Yıl
Katılımcı 8	32 Yaş	Mağaza Müdürü	Konaklama Yerleri, Danışmanlık Ve Turizm	73 Kişi	22 Yıl
Katılımcı 9	42 Yaş	Mağaza Müdürü	Giyim, Ev Tekstil Ticareti Ve İmalatı	8 Kişi	8 Yıl
Katılımcı 10	53 Yaş	İşveren	İnsan Sağlığı Ve Diğer Sosyal Destek Hizmet Faaliyetleri	203 Kişi	14 Yıl

Tablo 17: Görüşme Yapılan Eski Hükümlü Bireylere Yönelik Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Hüküm Sebebi	Tahliye sonrası çalışma durumu	Cezaevine Girme Sayısı	Cezaevinde Geçen Süre
Katılımcı 1	36	Mal varlığına karşı suçlar	Çalışmıyor	7	4 Yıl
Katılımcı 2	31	Uyuşturucu Kullanma Satma / Oto Hırsızlığı	Çalışıyor	4	3 Yıl
Katılımcı 3	50	Yaralama	Çalışıyor	5	10 Yıl
Katılımcı 4	46	Yaralama/Hakaret	Çalışıyor	4	1 Yıl
Katılımcı 5	41	Yaralama/Hakaret	Çalışıyor	7	4 Yıl
Katılımcı 6	50	Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma/Yaralama	Çalışıyor	6	3 Yıl
Katılımcı 7	52	Kasten Öldürme	Çalışıyor	1	11 Yıl
Katılımcı 8	42	Uyuşturucu Kullanma Satma	Çalışıyor	1	2 Yıl
Katılımcı 9	56	Mal varlığına karşı suçlar	Emekli	3	1 Yıl
Katılımcı 10	45	Mal varlığına karşı suçlar	Çalışıyor	1	8 ay

3.2.4. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın nicel boyutunda işverenlere yönelik olarak eski hükümlü bireylerin istidam edilebilirliği, eski hükümlü bireyleri istihdam etme davranışı ve eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik politika beklentilerinin irdelenmesine yönelik soru formları, aynı şekilde eski hükümlü bireylere yönelik olarak eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ve eski hükümlü

bireylerin istihdamının sosyal hayata katılımı'na etkisinin belirlenmesine yönelik soru formları oluşturulmuştur. Yapılan araştırmalara göre ilgili literatür ve alan yazıları incelenerek işverenlere ve eski hükümlülere yönelik iki ayrı gruba uygulanacak olan likert ölçekler belirlenmiştir. İşverenlere yönelik olarak 'Eski hükümlü bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği-İşveren Formatı', 'Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği' ve 'Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği' olmak üzere üç ölçek geliştirilmiştir. Eski hükümlü bireylere yönelik ise; 'Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği-Eski Hükümlü Birey Formatı' ve 'Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılım Ölçeği' olmak üzere iki ölçek geliştirilmiştir. Ölçeklere ait ifadeler oluşturulurken alan yazındaki kuramsal bilgiler, alanla ilgili yayınlar ve bu alanda çeşitli sempozyum bildirileri derinlemesine incelenerek soru havuzu oluşturulmuştur. Her iki gruba ait ölçekler için oluşturulan soru havuzlarının kapsam geçerliliğini test etmek üzere uzman görüşüne sunulmuştur. Alan yazında konu ile ilgili yayınları olan akademisyenlerden uzman görüşleri, uzman psikologdan soruların uygunluğu ve dil uygunluğu için Türkçe eğitimi uzmanlarının görüşleri alınarak ölçeklerin nihai formları oluşturulmuştur. 'Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği-İşveren Formatı', 14 maddeden, 'Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği', 23 maddeden, 'Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği', 14 maddeden, 'Eski hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği-Eski Hükümlü Birey Formatı', 17 maddeden, Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılım Ölçeği', 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçeklerin hepsi beşli Likert tipinde hazırlanmıştır. Maddeler için "tamamen katılıyorum", "katılıyorum", "kısmen katılıyorum", "katılmıyorum" ve "hiç katılmıyorum" ifadeleri kullanılmıştır. Katılımcıların maddelere verdikleri "tamamen katılıyorum" şeklindeki yanıtlara (5) puan, "katılıyorum" şeklindeki yanıtlara (4) puan, "kısmen katılıyorum" şeklindeki yanıtlara (3) puan, "katılmıyorum" şeklindeki yanıtlara (2) puan, "hiç katılmıyorum" şeklindeki yanıtlara (1) puan verilmiştir. Kapsam geçerliliği sonucunda ölçeklere ait nihai formlar için 50 işletme ve 30 eski hükümlü ile pilot araştırma yapılarak ölçeklerin son formu oluşturulmuştur. Ölçeklere ait güvenilirlik ve yapı geçerliliğini belirlemeye yönelik keşfedici (açımlayıcı) faktör analizine ilişkin sonuçlar aşağıda verilmektedir.

3.2.3.1. İşveren Ölçekleri

Araştırmanın işveren kısmında, Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği İşveren Formatı, Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği ve Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği uygulanmıştır.

3.2.3.1.1. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği İşveren Formatı

Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA), güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır

• Açımlayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliğini istatistiksel olarak tespit etmek için açımlayıcı faktör analizi tekniği kullanılmaktadır. Ölçeğin öncelikli olarak, faktör analizine uygun mu değil mi anlamak amacıyla KMO ve Bartlett testi yapılmaktadır. KMO katsayısı örneklemin büyüklüğünü test etmek için hesaplanmaktadır. Kaiser, bulunan değerler 1'e yaklaştıkça mükemmel, .50'nin altında ise kabul edilemez (.90'larda mükemmel, .80'lerde çok iyi, .70'lerde ve .60'larda vasat, .50'lerde kötü) olduğunu belirtmektedir (Tavşancıl, 2005). Faktör analizinde evrendeki dağılımın normal olması da beklenmektedir. Bu da Bartlett testiyle incelenmektedir. Bu kapsamda KMO testi ölçüm sonucunun 0.50 ve daha üstü, Bartlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir. Faktörlerin özdeğerlerine ait saçılma diyagramı olan Scree Plot grafiği oluşturulan ölçeğin toplam factor sayısının belirlenmesinde kullanılmaktadır. Faktöranalizi işleminde ölçek maddelerinin faktörlere atanmasına da ölçekten çıkarılması işlemlerinde faktör yükü değerlerine bakılmaktadır. Faktör yükü değeri, maddelerin faktörlerle olan ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. Maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olması beklenir. Bir faktörle yüksek düzeyde ilişki veren maddelerin oluşturduğu bir küme var ise bu bulgu, o maddelerin birlikte bir kavramı yapıyı-faktörü ölçtüğü anlamına gelir. Her bir maddenin faktör yükünün 0,30'dan küçük olduğu yada söz konusu maddenin faktör yüklerinin iki farklı faktördeki değerlerinin farkının 0,10'dan küçük olması durumunda (binişiklik) madde ölçekten çıkarılarak analiz işlemine devam edilir.

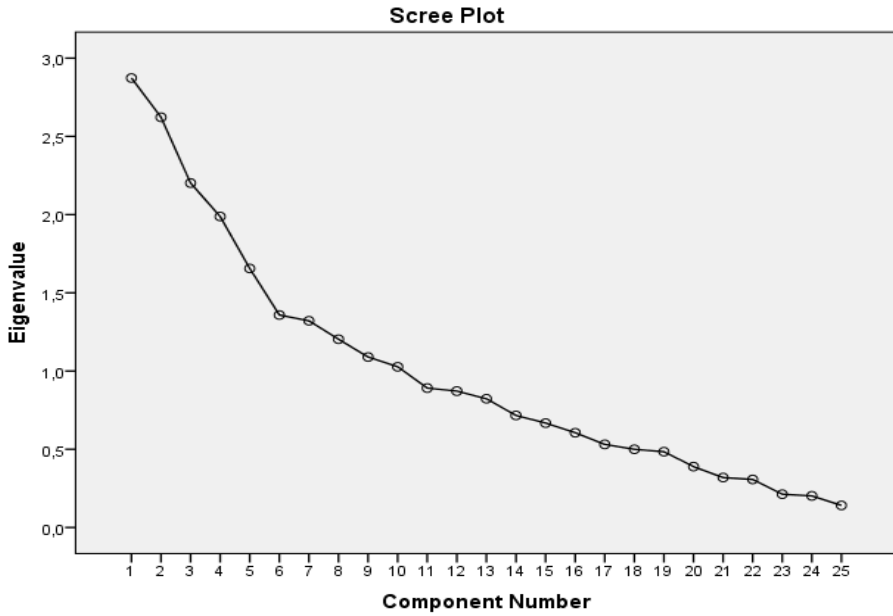
• Güvenirlik Analizi

Cronbach's alfa katsayısının 0-1 arasında değiştiği, değerlendirme kriterlerine göre "0.00 < 0.40 ise ölçek güvenilir değil, 0.40 < 0.60 ise ölçek düşük güvenilirlikte, 0.60 < 0.80 ise ölçek oldukça güvenilir ve 0.80 < 1.00 ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçek" olarak değerlendirildiği belirtilmektedir (Tavşancıl, 2005). Aşağıdaki tabloda açımlayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 18: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Ölçek	KMO	X ²	p
Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği	0,594	2102,804	0,000

Tabloda ölçeğin KMO ve Bartlett testi sonuçları görülmektedir. Ölçeklerin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi amacıyla yapılan KMO ve Bartlett testi sonuçları tabloda verilmiştir. Analiz sonucuna göre KMO değerleri 0,500'den büyük ve Bartlett X² testleri anlamlı bulunmuştur. Buna göre ölçek faktör analizine uygundur.

Şekilde Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği faktör analizi için ScreePlot görülmektedir.

Tablo 19: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği İşveren Fotmatı Maddelerinin Faktör Dağılımı ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans Oranı	Cronbach's Alfa
Kurumsal Destek Algısı	Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde KOSGEB'in hibe, kredi ve destekleri yeterli düzeydedir	0,926	17,393	0,878
	Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde İŞKUR'un destek ve hizmetleri yeterli düzeydedir.	0,898		
	Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Bünyesindeki Koruma Kurullarının faaliyetleri yeterli düzeydedir.	0,853		
Liyakat Algısı	Eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde mesleki bilgi, beceri ve yeteneğinin olması tercih sebebidir.	0,876	15,900	0,640
	Eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde iş tecrübesinin olması tercih sebebidir.	0,843		
	Eski hükümlü bireyin toplumsal uyum düzeyini yüksek (iletişim becerisi vb.) olması istihdam edilmesinde tercih sebebidir.	0,656		
	Referans, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	0,401		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	İşverenin eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	0,872	14,953	0,779
	İşyerindeki çalışanların eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	0,854		
	Toplumdaki bireylerin eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	0,749		
Demografik Faktörlerin Etkisi	Yaşı, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	0,739	12,322	0,549
	Cinsiyeti, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	0,728		
	Medeni durumu, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	0,616		
	Eğitim düzeyi, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	0,473		
			Toplam=60,568	Toplam=0,642

Tabloda Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği İşveren Formatının maddelerinin faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları görülmektedir.

Eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ölçeğinin işveren formatının kurumsal destek algısı faktörü, faktör yükleri 0,926 ile 0,853 arasında değişen 3 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %17,393 ve güvenilirlik katsayısı 0,878'dir. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi çok yüksektir. Liyakat algısı faktörü, faktör yükleri 0,876 ile 0,401 arasında değişen 4 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %15,900 ve güvenilirlik katsayısı 0,640'tır. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi yüksektir. Çevrenin olumsuz yargısı faktörü, faktör yükleri 0,872 ile 0,749 arasında değişen 3 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %14,953 ve güvenilirlik katsayısı 0,779'dur. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi yüksektir. Demografik faktörlerin etkisi faktörü, faktör yükleri 0,739 ile 0,473 arasında değişen 4 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %12,322 ve güvenilirlik katsayısı 0,549'dur. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi düşüktür. Ölçek toplam varyansı açıklama oranı %60,568, güvenilirlik katsayısı 0,642'dir. Buna göre ölçeğin güvenilirliği yüksektir.

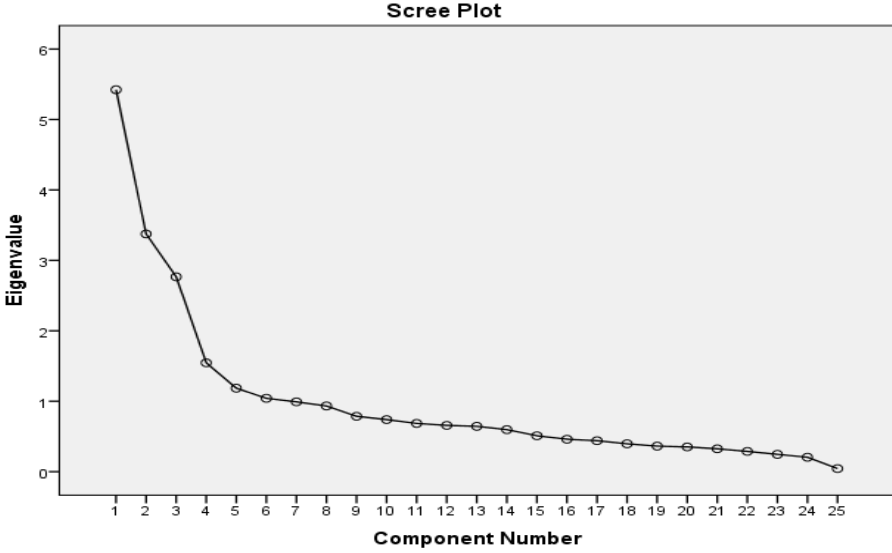
3.2.3.1.2. Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği

Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA), güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Aşğıdaki tabloda açımlayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 20: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Ölçek	KMO	X ²	p
Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı	0,801	3357,334	0,000

Tabloda ölçeğin KMO ve Bartlett testi sonuçları görülmektedir. Ölçeklerin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi amacıyla yapılan KMO ve Bartlett testi sonuçları tabloda verilmiştir. Analiz sonucuna göre KMO değerleri 0,500'den büyük ve Bartlett X² testleri anlamlı bulunmuştur. Buna göre ölçek faktör analizine uygundur.

Şekilde Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği faktör analizi için ScreePlot görülmektedir.

Tablo 21: Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği Maddelerinin Faktör Dağılımı ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans Oranı	Cronbach's Alfa
Suçlara Yönelik Tutum	Geçmişinde yağma (gasp) suçu olan bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	0,842	19,692	0,869
	Geçmişinde dolandırıcılık suçu olan bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	0,822		
	Geçmişinde hırsızlık/zimmete para geçirme suçu olan bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	0,783		
	Geçmişinde uyuşturucu kullanma ve satma ile ilgili suçu olan bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	0,743		
	Geçmişinde cinsel dokunulmazlığa karşı suçu olan bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	0,688		
	Geçmişinde suç tekrarı olan bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	0,658		
	Geçmişinde ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçu olan bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	0,617		
	Geçmişinde cinayet suçu olan bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	0,574		
	Geçmişinde adam yaralama suçu olan bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	0,486		

Önyargılı Bakış	Bir eski hükümlü bireyi müşterilerin olumsuz etkileneceğini düşündüğüm için istihdam etmek istemem.	0,798	19,665	0,866
	Bir eski hükümlü bireyi tekrar suç işleyebilir düşüncesiyle istihdam etmek istemem.	0,774		
	Bir eski hükümlü bireyi iş yerinde sorun çıkaracağını, kurallara uymayacağını düşündüğüm için istihdam etmek istemem.	0,738		
	Bir eski hükümlü bireyi eğitim düzeyi yüksek olsa bile istihdam etmek istemem.	0,738		
	Bir eski hükümlü bireyi psikolojik sorunları olabileceğini düşündüğüm için istihdam etmek istemem.	0,663		
	Bir eski hükümlü bireyi faaliyet gösterdiğim alan uygun olmadığı için istihdam etmek istemem.	0,644		
	Bir eski hükümlü bireyi ne olursa olsun istihdam etmek istemem.	0,638		
	Bir eski hükümlü bireyi iş arkadaşlarının olumsuz etkileneceğini düşündüğüm için istihdam etmek istemem.	0,588		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	Eski hükümlü bireyi Vergi indirimi olursa istihdam etmek isterim.	0,742	13,671	0,786
	Eski hükümlü bireyi SSK prim desteği olursa istihdam etmek isterim.	0,730		
	Eski hükümlü bireyi her vatandaş gibi çalışmaya hakkı olduğunu düşündüğüm için istihdam etmek isterim.	0,715		
	Eski hükümlü bireyi ceza evinde veya tahliye sonrası mesleki eğitim/ girişimcilik kursuna katılıp bir meslek edinmişse istihdam etmek isterim.	0,662		
	Eski hükümlü bireyi işsiz kalıp suça karışmasını engellemek için istihdam etmek isterim.	0,634		
	Eski hükümlü bireyi sosyal sorumluluk olduğu için istihdam etmek isterim.	0,622		

Tabloda Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği maddelerinin faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları görülmektedir.

Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeğinin suçlara yönelik tutum faktörü, faktör yükleri 0,842 ile 0,486 arasında değişen 9 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %19,692 ve güvenilirlik katsayısı 0,869'dur. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi çok yüksektir. Önyargılı bakış faktörü, faktör yükleri 0,798 ile 0,588 arasında değişen 8 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %19,665 ve güvenilirlik katsayısı 0,866'dır. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi çok yüksektir. Mali ve sosyal destek sağlama faktörü, faktör yükleri 0,742 ile 0,622

arasında değişen 6 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %13,671 ve güvenilirlik katsayısı 0,786'dır. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi yüksektir. Ölçek toplam varyansı açıklama oranı %53,028, güvenilirlik katsayısı 0,773'tür. Buna göre ölçeğin güvenilirliği yüksektir.

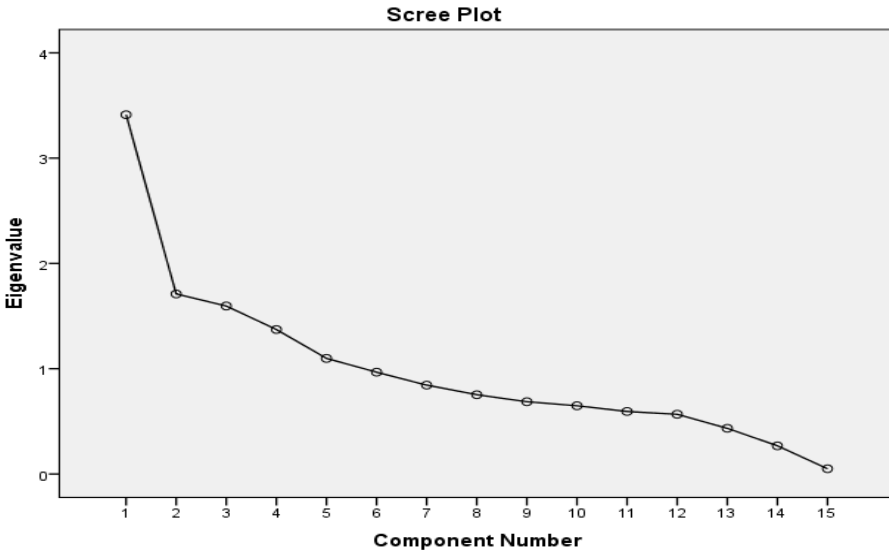
3.2.3.1.3. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği

Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA), güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Aşağıdaki tabloda açımlayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 22: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Ölçek	KMO	X ²	p
Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri	0,653	1437,451	0,000

Tabloda ölçeğin KMO ve Bartlett testi sonuçları görülmektedir. Ölçeklerin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi amacıyla yapılan KMO ve Bartlett testi sonuçları tabloda verilmiştir. Analiz sonucuna göre KMO değerleri 0,500'den büyük ve BartlettX²testleri anlamlı bulunmuştur. Buna göre ölçek faktör analizine uygundur.

Şekilde Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği faktör analizi için ScreePlot görülmektedir.

Tablo 23: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği Maddelerinin Faktör Dağılımı ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans Oranı	Cronbach's Alfa
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, meslek örgütleri (sanayi ticaret odası gibi), özel sektör ile işbirliği yaparak eski hükümlü bireylerin istihdam edilmesine yönelik faaliyet göstermelidir.	0,713	27,216	0,822
	İşkur, denetimli serbestlik ve sanayi ticaret odalarında eski hükümlü bireylerin özgeçmiş ve iş deneyimlerine ilişkin bir veri tabanı oluşturulmalıdır.	0,700		
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, hükümlülüğün bitmesine yakın iş yurdu kapsamındaki fuar gibi etkinliklerle eski hükümlü ile işverenler daha çok bir araya getirilmelidir.	0,669		
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, vakıflar, dernek, üniversiteler eski hükümlü istihdamına yönelik projeler yapmalıdır.	0,666		
	Eski hükümlü bireyin ve işveren açısından güven oluşturmak adına, eski hükümlünün çalışmaya başladığı ilk yılda çalışını denetleyecek görevliler olmalıdır.	0,605		
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, cezaevlerinde ve tahliye sonrası işgücü piyasasına ve bireye uygun mesleki eğitim kursları artırılmalıdır.	0,563		
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, cezaevlerinde ve tahliye sonrası toplumsal hayata ve iş hayatına uyumu sağlayacak rehabilitasyon (öfke kontrolü, iletişim becerileri, kendilik kontrolü vb.) eğitimleri verilmelidir.	0,560		
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik basın yayın organları aracılığıyla programlar yapılmalıdır.	0,551		
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, eski hükümlünün istihdamı ile ilgili politikalar belirlenirken işverenlerin görüşleri alınmalıdır.	0,550		
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, hüküm geçmişinde hırsızlık/zimmete para geçirme	0,549		
Mali İçerikli Destek	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, Özel sektörde eski hükümlü çalıştıran işverene SSK prim teşviki verilmelidir.	0,855	20,053	0,715
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, Özel sektörde eski hükümlü çalıştıran işverene vergi indrimi yapılmalıdır.	0,849		
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, Özel sektörde de eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu getirilmelidir.	0,618		
	Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, Kamuda kurumlarında eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu oranının %2'den daha fazla olmalıdır.	0,512		
			Toplam=47,269	Toplam=0,684

Tabloda Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği maddelerinin faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları görülmektedir.

Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeğinin sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek faktörü, faktör yükleri 0,713 ile 0,549 arasında değişen 10 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %27,216 ve güvenilirlik katsayısı 0,822'dir. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi çok yüksektir. Mali içerikli destek faktörü, faktör yükleri 0,855 ile 0,512 arasında değişen 3 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %20,053 ve güvenilirlik katsayısı 0,715'tir. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi yüksektir. Ölçek toplam varyansı açıklama oranı %47,269, güvenilirlik katsayısı 0,684'tür. Buna göre ölçeğin güvenilirliği yüksektir.

3.2.3.2. Eski Hükümlü Birey Ölçekleri

Araştırma kapsamında eski hükümlü bireylerle gerçekleştirilen kısımda, eski hükümlü bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği Eski Hükümlü Birey Formatı ve Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Uyum Ölçeği uygulanmıştır.

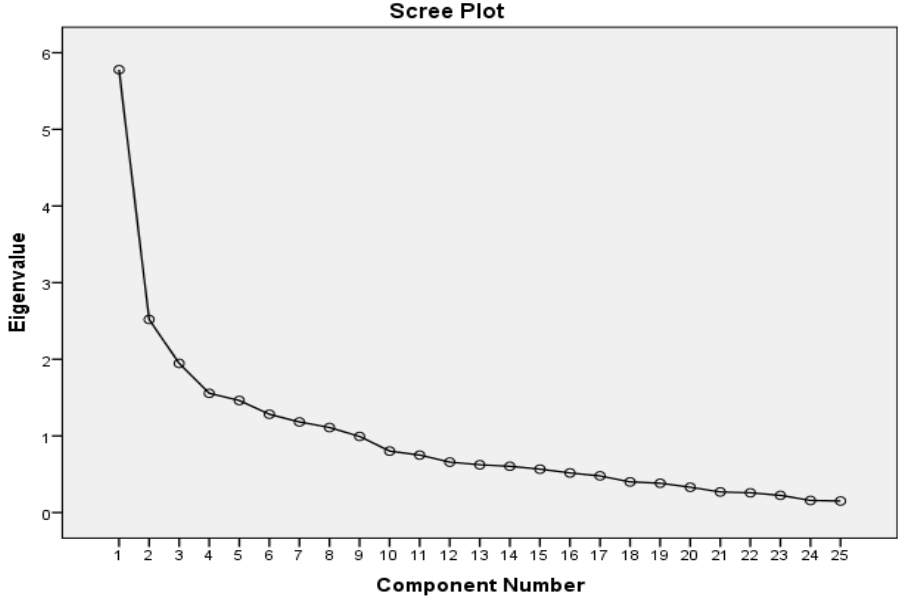
3.2.3.2.1. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği Eski Hükümlü Birey Formatı

Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA), güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Aşağıdaki tabloda açımlayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 24: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Ölçek	KMO	X ²	p
Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği	0,709	1257,869	0,000

Tabloda ölçeğin KMO ve Bartlett testi sonuçları görülmektedir. Ölçeklerin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi amacıyla yapılan KMO ve Bartlett testi sonuçları tabloda verilmiştir. Analiz sonucuna göre KMO değerleri 0,500'den büyük ve Bartlett X² testleri anlamlı bulunmuştur. Buna göre ölçek faktör analizine uygundur.

Şekilde Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği Eski Hükümlü Birey Formatı faktör analizi için ScreePlot görülmektedir.

Tablo 25: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği Eski Hükümlü Birey Formatı Maddelerinin Faktör Dağılımı ve Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans Oranı	Cronbach's Alfa
Çevresel Önyargı ve Hükümlünün Özellikleri	İşverenin eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlünün istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	0,746	16,581	0,728
	İşyerindeki çalışanların eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlünün istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	0,710		
	Cinsiyeti, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	0,602		
	Medeni durumu, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	0,591		
	Memleketi, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	0,520		
	Yaşı, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	0,504		
	Toplumdaki bireylerin eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlünün istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	0,496		

İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	Eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde iş tecrübesinin olması tercih sebebidir.	0,776	16,182	0,760
	Eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde mesleki bilgi, beceri ve yeteneğinin olması tercih sebebidir.	0,764		
	Eski hükümlü bireyin madde bağımlılığının olması istihdam edilmesinde etkilidir.	0,698		
	Eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde işlediği suçun türü etkilidir.	0,653		
	Eski hükümlü bireyin geçmişinde Suç tekrarının olması istihdam edilmesinde etkilidir.	0,501		
	Eski hükümlü bireyin toplumsal uyum düzeyini yüksek (iletişim becerisi vb.) olması istihdam edilmesinde tercih sebebidir.	0,499		
Kurumsal Destek Algısı	Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde İŞKUR'ın destek ve hizmetleri yeterli düzeydedir.	0,837	15,026	0,734
	Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde KOSGEB'in hibe, kredi ve destekleri yeterli düzeydedir	0,785		
	Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Bünyesindeki Koruma Kurullarının faaliyetleri yeterli düzeydedir.	0,757		
	Tahliye sonrasında gerçekleştirilen mesleki eğitim/ girişimcilik vb. programlar eski hükümlü bireyin işgücü piyasasına girişini kolaylaştırmaktadır.	0,462		
			Toplam=47,789	Toplam=0,856

Tabloda Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği Eski Hükümlü Birey Formatı maddelerinin faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları görülmektedir.

Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği Eski Hükümlü Birey Formatının çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri faktörü, faktör yükleri 0,746 ile 0,496 arasında değişen 7 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %16,581 ve güvenilirlik katsayısı 0,728'dir. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi yüksektir. İşverenin istihdam tercihinin yönelik algı faktörü, faktör yükleri 0,776 ile 0,499 arasında değişen 6 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %16,182 ve güvenilirlik katsayısı 0,760'dır. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi yüksektir. Kurumsal destek algısı faktörü, faktör yükleri 0,837 ile 0,462 arasında değişen 4 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %15,026 ve güvenilirlik katsayısı 0,734'tür. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi yüksektir.

Ölçeğin toplamda varyans açıklanma oranı %47,789 olup güvenilirlik katsayısı 0,856'dır. Buna göre ölçeğin güvenilirliği çok yüksektir.

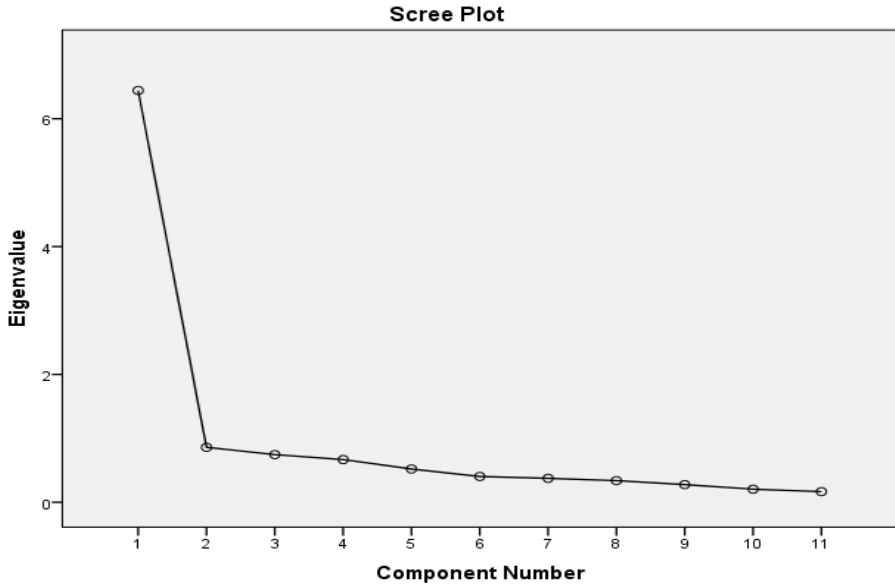
3.2.3.2.2. Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılım Ölçeği

Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA), güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Aşağıdaki tabloda açımlayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 26: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Ölçek	KMO	X ²	p
Sosyal Hayata Katılım	0,913	942,354	0,000

Tabloda ölçeğin KMO ve Bartlett testi sonuçları görülmektedir. Ölçeklerin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi amacıyla yapılan KMO ve Bartlett testi sonuçları tabloda verilmiştir. Analiz sonucuna göre KMO değerleri 0,500'den büyük ve Bartlett X² testleri anlamlı bulunmuştur. Buna göre ölçek faktör analizine uygundur

Şekilde Sosyal Hayata Katılım Ölçeği faktör analizi için ScreePlot görülmektedir.

Tablo 27: Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılım Ölçeği Maddelerinin Faktör Dağılımı ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans Oranı	Cronbach's Alfa
Sosyal Hayata Katılım	Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması toplumda yeniden statü edinmesi açısından önemlidir.	0,849	58,563	0,924
	Eski hükümlü bireyin istihdamı suç tekrarının azalmasına katkı sağlamaktadır.	0,827		
	Eski hükümlü bireyin istihdamı boş zamanlarını daha iyi planlamasını sağlamaktadır.	0,811		
	Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması saygı görme ve onaylanma ihtiyacının karşılanması açısından önemlidir.	0,807		
	Eski hükümlü bireyin istihdamı toplumsal düzeni bozan suç istatistiklerinin iyileşmesine katkı sağlamaktadır.	0,805		
	Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması ait olma ihtiyacının karşılanması açısından önemlidir.	0,792		
	Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması bir yaşam standardının yakalanması açısından önemlidir.	0,790		
	Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması özgüven kazanabilmesi açısından önemlidir.	0,761		
	Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması toplumsal uyumu yakalayabilmesi açısından önemlidir.	0,658		
	Eski hükümlü bireyin istihdamı ile birlikte aile kurumunun devamlılığı sağlanmaktadır.	0,655		
	Eski hükümlü bireyin istihdamı kendisini dışlanmış hissetmesine engel olmaktadır.	0,620		

Tabloda Sosyal Hayata Katılım Ölçeği maddelerinin faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları görülmektedir.

Sosyal Hayata Katılım Ölçeğinin faktör yükleri 0,849 ile 0,620 arasında değişen 13 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %58,563 ve güvenilirlik katsayısı 0,924'tür. Buna göre faktörün güvenilirlik düzeyi çok yüksektir.

Araştırmanın nitel boyutunda veri toplama aracı olarak işverenlere ve eski hükümlülere yönelik ayrı ayrı hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formlarıdır. Görüşmeler gönüllülük esasına göre yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme bireylerin neyi ve neden, nasıl düşündüklerini, belli bir konu hakkındaki duygu durumlarını ve tutumlarının neler olduğunu, davranışlarını yönlendiren etkenleri ortaya çıkarmayı sağlayan veri toplama aracıdır (Kuş, 2003: 87).

Araştırmada kullanılan görüşme formlarındaki sorular, nicel araştırma verileri toplanıp analiz edildikten sonra nicel araştırmadaki sonuçların daha net açıklanmasını sağlamak için, nicel verilerle paralel açık uçlu sorular şeklinde oluşturulmuştur. Ayrıca gerekli yerlerde derinlemesine açıklamalar alabilmek için sonda sorulara yer verilmiştir. Açık uçlu sorular önceden belirlenmiş soru kategorilerinin sınırlandırmaları ve öngörülerini olmadan diğer insanların bakış açılarını öğrenme fırsatı sunmaktadır (Patton, 2018: 21). Özellikle sonda sorular, görüşme sürecinde toplanan verilerin derinlemesine olmasını ve zenginleştirilmesini sağlayan önemli etkenlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 133).

Araştırmanın nitel boyutunda kullanılacak soruların araştırmanın amacına uygunluğunu ve dil, anlatım açısından problem olup olmadığını belirlemek amacıyla araştırma soruları uzman görüşüne sunulmuş ve görüşme formuna son şekli verilmiş ve esas uygulamaya geçilmiştir. Görüşme formuna Ek 1’de yer verilmiştir.

3.2.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmanın nicel boyutunda verilerin analizi SPSS 23 programı ile yapılmış ve %95 güven düzeyi ile çalışılmıştır.

Çalışmada test tekniklerinden Pearsonkorelasyon testi, bağımsız gruplar t testi, ANOVA testi, kullanılmıştır. Pearsonkorelasyon testi bağımsız iki nicel değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönü ve kuvvetinin belirlenmesi kullanılan test tekniğidir. Bağımsız gruplar t testi bağımsız iki grubun nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında kullanılan test tekniğidir. Tek yönlü ANOVA testi; bağımsız k grubun ($k > 2$) nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında kullanılan test tekniğidir (Özdamar, 2004).

Çalışmada ölçek puanlarının ilişkisi Pearsonkorelasyon testi ile, ölçek puanlarının demografik değişkenlere göre farklılık göstermesi ise bağımsız gruplar t ve ANOVA testleri ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın nitel boyutunda, nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan içerik analizi seçilmiştir. İçerik analizinde, birbirine benzeyen kavram ve temalar çerçevesinde verileri düzenlemek ve yorumlamak yani başka bir ifade ile birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek, organize ederek yorumlamak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227; Altunışık vd., 2010: 258). İçerik analizinde hedeflenen temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde veriler, betimsel analizden yorumlanan veriler daha derin bir işlemde geçirilir betimsel yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucunda ortaya çıkarılabilir. Bu anlamda toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir

şekilde düzenlenmesi ve duruma göre verileri açıklayan temaların belirlenmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227). Araştırmanın nitel boyutunda içerik analizinden tümevarımcı analiz yöntemi kullanılmıştır. Tümevarımcı analiz, elde edilen veri içinde örüntülerin, temaların ve kategorilerin keşfedilmesini içermektedir. Bulgular araştırmacının veriler ile etkileşimi sonucunda verilerden çıkmaktadır (Patton, 2018: 453). Nitel araştırma verileri içerik analizi yoluyla dört aşamada analiz edilmektedir; (a) Verilerin kodlanması, (b) Temaların bulunması, (c) Verilerin kodların ve temaların düzenlenmesi, (d) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 228).

İşverenlere ve eski hükümlü bireylere ayrı ayrı sorulan sorulara ilişkin cevapları katılımcıların onayı alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş, daha sonra bu cihazdan elde edilen veriler katılımcıların söylemleri aynen korunarak, bilgisayar ortamına aktarılmış ve yazılı doküman haline çevrilmiştir. Elde edilen verilere tümevarımcı analiz yönteminin aşamalarına göre genel bir kodlama çerçevesi oluşturulmuştur. Tümevarımcı analiz yönteminde, araştırmacı, elde ettiği bilgileri inceleyerek, gerekirse tekrar tekrar okuyarak anlamlı bölümlere ayırmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini bulmayı amaçlamaktadır. Kendi içerisinde anlamlı bir bütün oluşturan birimler -bazen bir sözcük, bazen bir cümle ya da paragraflık veri olabilir- araştırmacı tarafından isimlendirilmektedir (Neuman, 2012: 668).

Analizin sonraki aşaması temalaştırma aşamasıdır; kodlama aşamasında ortaya çıkan kodlar verileri genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temalar oluşturulmuştur. Daha kısa bir ifade ile birbirleriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek temalar belirlenmiştir. Tematik kodlama yapılırken önemle dikkat edilmesi gereken iki durum iç tutarlılık ve dış tutarlılıktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 237). Nitel araştırmanın iç tutarlılığı için, ortaya çıkan temaların altında yer alan verilerin anlamlı bir bütün oluşturmasına özen gösterilmiştir. Dış tutarlılık için ise, ortaya çıkan temaların tümünün araştırmada elde edilen verileri anlamlı bir biçimde açıklayabilmesi sağlanmıştır. Daha sonra temalaştırılan veriler düzenlenmiş ve araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Bulgular bölümünde oluşturulan kod ve temalara ilişkin işveren ve eski hükümlü bireylerin ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Genel tema ve kodların doğruluğunu, güvenilirliğini ve geçerliğini kontrol etmek amacıyla elde edilen veriler iki doktor öğretim üyesinin görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan alınan görüşler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak analizin son hali oluşturulmuştur.

Son hali oluşturulmuş dökümler NVivo 12 programına girilerek ortaya çıkan tema ve kodlar ışığında gerekli modeller oluşturulmuştur.

3.2. Bulgular

Bu bölümde nicel ve nitel verilerden elde edilen analiz bulgularına yer verilmiştir.

3.2.1 Nicel Verilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın nicel boyutunu oluşturan işveren ve eski hükümlü bireylerin verilerinin analiz bulguları aşağıda yer almaktadır.

3.2.1.1. İşverenlerin Demografik, İşyeri Bilgileri, İşletmenin Bulunduğu Sektör, Faaliyet Alanı, Eski Hükümlü Bireyleri Çalıştırma Durumuna Göre Özellikleri

Araştırmanın nicel boyutuna katılan işverenlerin tanımlayıcı bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 28: İşverenlerin Demografik Bilgilerine Göre Dağılımı

n:301		n	%
Cinsiyet	Erkek	236	78,4
	Kadın	65	21,6
Yaş	30 yaşından küçük	74	24,6%
	30-39 yaş	99	32,9%
	40-49 yaş	74	24,6%
	50 ve üstü	54	17,9%
Eğitim	İlkokul	26	8,6%
	Ortaokul	21	7,0%
	Lise	110	36,5%
	Yüksekokul/üniversite	133	44,2%
	Yüksek lisans/doktora	11	3,7%

Tabloda işverenlerin demografik bilgilerinin dağılımı görülmektedir. Anketi cevaplayan işverenlerin cinsiyetleri % 78,4'ü erkek, geriye kalan % 21,6'sı kadındır. Yaş verileri incelendiğinde % 24,6'sı 30 yaşından küçük, % 32,9'u 30-39 yaş aralığında, % 24,6'sı 40-49 yaş aralığında, % 17,9'u 50 ve üzeri olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımı % 8,6'sı ilkokul mezunu, % 7,0'ı ortaokul mezunu, % 36,5' i lise mezunu, % 44,2'si Yüksekokul/üniversite mezunu, % 3,7'si Yüksek lisans/doktora mezunu şeklindedir.

Tablo 29: İşverenlerin İşyeri Bilgilerine Göre Dağılımı

n:301		n	%
İşyerindeki Pozisyon	İşveren	169	56,1%
	İnsan kaynakları müdürü	11	3,7%
	Genel müdür/yardımcısı	20	6,6%
	Diğer	101	33,6%
İşletmenin Faaliyet Süresi	0-5 yıl	68	22,6%
	6-10 yıl	60	19,9%
	11-15 yıl	50	16,6%
	16 yıl üzeri	123	40,9%
Çalışan Sayısı	0-9	221	73,4%
	10-49	70	23,3%
	50 ve üzeri	10	3,3%

Tabloda Katılımcıların işyerindeki pozisyonları % 56,1'i işveren, % 3,7'si insan kaynakları müdürü, % 6,6'sı genel müdür/yardımcısı, % 33,6'sı diğer kapsamındadır. İşletmelerin faaliyet sürelerinin dağılımı ise, % 22,6'sı 0-5 yıl arası, %19,9'u 6-10 yıl arası, % 16,6'sı 11-15 yıl arası, % 40,9'u 16 yıl ve üzeri hizmet vermektedir. İşletmelerdeki çalışan sayılarının dağılımı %73,4'ü 0-9 kişi, % 23,3'ü 10-49 kişi, % 3,3'ü 50 ve üzeri çalışanı olduğu görülmektedir.

Tablo 30: İşletmelerin Bulunduğu Faaliyet Alanına Göre Dağılımı

n:301		n	%
Faaliyet Alanı	Gayrimenkul,Finans Ve Sigorta Faaliyetleri	16	5,3%
	Eğitim,Kültür,Eğlence,Spor...	22	7,3%
	İnsan Sağlığı Diğer Sosyal Destek Hizmetleri	16	5,3%
	İnşaat Faaliyetleri	28	9,3%
	İnşaat Malzemeleri Ticareti	18	6,0%
	Deri İmalatı Ve İhracatı	6	2,0%
	Tarım,Balıkçılık Ve Hayvancılık	24	8,0%
	Gıda,İçecek,Tütün Ticareti Ve İmalatı	31	10,3%
	Kimyasal,Makine,Kazan,Mermer...	21	7,0%
	Motorlu Taşıtlar Yedek Parça	21	7,0%
	Giyim,Ev Tekstil Ticareti...	15	5,0%
	Mobilya Elektronik Materyal Ticareti	10	3,3%
	Maden,Kimya,Mücevher...	14	4,7%
	Ormancılık Veambalaj Malzemeleri...	9	3,0%
	Yolcu Ve Yük Taşıma Nakliyeciliği	21	7,0%
	Konaklama Yerleri Danışmanlık...	14	4,7%
	Mühendislik Faaliyetleri	15	5,0%

Faaliyet alanı dağılım incelendiğinde % 5,3'ü Gayrimenkul, finans ve sigorta faaliyetleri, % 7,3'ü Eğitim, kültür, eğlence, spor, % 5,3'ü İnsan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri, % 9,3'ü İnşaat faaliyetleri, % 6,0'ı İnşaat malzemeleri ticareti, %2,0'ı Deri imalatı ve ihracatı, %8,0'ı Tarım, balıkçılık ve hayvancılık, %10,3'ü Gıda, içecek, tütün ticareti ve imalatı, % 7,0'ı Kimyasal, makine, kazan, mermer, % 7,0'ı Motorlu taşıtlar yedek parça, % 5,0'ı Giyim, ev tekstil ticareti, % 3,3'ü Mobilya elektronik materyal ticareti, % Maden, kimya, mücevher, % 3,0'ı Ormancılık ve ambalaj malzemeleri, % 7,0'ı Yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği, % 4,7'si Konaklama yerleri danışmanlık, % 5,0'ı Mühendislik faaliyetlerinden oluşmaktadır.

Tablo 31: İşletmelerin Bulunduğu Faaliyet Kolu Göre Dağılımı

n:301		n	%
Faaliyet Kolu	Bankacılık	2	0,7%
	Gayrimenkul Hizmetleri	3	1,0%
	Kefalet Kooperatifi	1	0,3%
	Sigortacılık	9	3,0%
	Basın Yayın	2	0,7%
	Bilişim Donanım	4	1,3%
	Bilişim Yazılım Hizmeti	1	0,3%
	Özel Eğitim Hizmetleri	5	1,7%
	Kırtasiye	1	0,3%
	Matbaacılık	1	0,3%
	Reklamcılık	2	0,7%
	Sanatsal Faaliyetler	2	0,7%
	Telekomünikasyon Hizmetleri	4	1,3%
	Gözlük İmalatı Ve Satışı	1	0,3%
	Kişisel Bakım Ve Güzellik Salonları	2	0,7%
	Medikal Sektörü	6	2,0%
	Özel Hastaneler Ve Poliklinikler	5	1,7%
	Temizlik Hizmetleri	2	0,7%
	İnşaat(Taahhüt İşleri)	18	6,0%
	Yapı Kooperatifleri	10	3,3%
	Cam	1	0,3%
	İnşaat Malzemeleri İmalatı	2	0,7%
	İnşaat Malzemeleri Satışı	14	4,7%
	Sıhhi Tesisat	1	0,3%
	Deri İmalatı	3	1,0%
	Deri Ve Deri Ürünleri Satışı	3	1,0%
	Hayvancılık	5	1,7%
	Kesme Çiçek, Tohum, Fidan Yetiştiriciliği	0	0,0%
	Soğuk Hava Depoları	1	0,3%
	Su Ürünleri İmalatı	1	0,3%
	Su Ürünleri Satışı	1	0,3%
	Sulama Kooperatifleri	1	0,3%
	Tarım Ürünleri İmalatı	3	1,0%
	Tarım Ürünleri Satışı	8	2,7%

Tarımsal Kooperatifler	3	1,0%
Yem Gübre Satışı	1	0,3%
Alkolü-Alkolsüz İçecekler Ve Tütün Sektörü	2	0,7%
Fırıncılık Ve Unlu Mamuller	1	0,3%
Gıda İmalatı	3	1,0%
Gıda Satışı	25	8,3%
Süt Ve Süt Ürünleri İmalatı V Satışı	1	0,3%
Asansör	1	0,3%
Çimento İmalatı Ve Satışı	0	0,0%
Enerji Üretim Dağıtım	3	1,0%
Geri Dönüşüm Sektörü	0	0,0%
Gül Ve Gül Ürünleri İmalatı	2	0,7%
Isıtma Soğutma Sistemleri	2	0,7%
Makine İmalatı	3	1,0%
Mermer İşleme Ve Satışı	5	1,7%
Mermer Ocakları	2	0,7%
Metal İmalatı	3	1,0%
Akaryakıt Ürünleri	6	2,0%
Madeni Yağ Ürünleri	1	0,3%
Otomotiv Satışı	8	2,7%
Otomotiv Yan Sanayi	6	2,0%
Konfeksiyon Hazır Giyim Satışı	8	2,7%
Ev Tekstil Ürünleri Satışı	2	0,7%
İplik İmalatı	2	0,7%
Halı Ve Yer Döşemesi	3	1,0%
Dayanıklı Tüketim Ürünleri	3	1,0%
Elektrik Ve Elektronik Satışı	2	0,7%
Mobilya Satışı	5	1,7%
Maden Ve Doğal Kaynaklar	4	1,3%
Takı Ve Mücevherat	3	1,0%
Kozmetik	1	0,3%
Mahrukatçılık	4	1,3%
Oyuncak Ve Hediyelik Eşyalar	2	0,7%
Ağaç Ürünleri	6	2,0%
Plastik Sanayi	3	1,0%
Nakliyeciler	10	3,3%
Yolcu Taşımacılık	8	2,7%
Kargo Hizmetleri	2	0,7%
Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	2	0,7%
Danışmanlık Hizmetleri	2	0,7%
Otelciler	4	1,3%
Restoranlar	5	1,7%
Turizm Ve Seyahat Acenteleri	2	0,7%
Apart Ve Yurtlar	0	0,0%
Mimarlık	4	1,3%
İnşaat Mühendisliği	7	2,3%
Yapı Denetim	3	1,0%
Makine Mühendisliği	0	0,0%
Jeoloji Mühendisliği	1	0,3%

İşletmelerin faaliyet kollarına dağılımı % 0,7'si bankacılık, %1,0'ı gayrimenkul hizmetleri, %0,3'ü kefalet kooperatifi, %3,0'ı sigortacılık, % 0,7'si basın yayın, %1,3'ü bilişim donanım, %0,3'ü bilişim yazılım hizmetleri, %1,7'si özel eğitim hizmetleri, %0,3'ü kırtasiye, %0,3'ü matbaacılık, %0,7'si reklamcılık, %0,7'si sanatsal faaliyetler, %1,3'ü Telekomünikasyon hizmetleri, %0,3 Gözlük imalatı ve satışı, %0,7'si Kişisel bakım ve güzellik salonları, %2,0'ı Medikal sektörü, % 1,7'si Özel hastaneler ve poliklinikler, 0,7'si Temizlik hizmetleri, %6,0'ı İnşaat(taahhüt işleri), %3,3'ü Yapı kooperatifleri, %0,3'ü cam, %0,7'si İnşaat malzemeleri imalatı, %4,7'si İnşaat malzemeleri satışı, %0,3'ü Sıhhi tesisat, 1,0'ı Deri imalatı, %1,0'ı Deri ve deri ürünleri satışı, %1,7'si Hayvancılık, %0,3'ü Soğuk hava depoları, %0,3'ü Su ürünleri imalatı, %0,3'ü Su ürünleri satışı, %0,3'ü Sulama kooperatifleri, %1,0'ı Tarım ürünleri imalatı, %2,7'si Tarım ürünleri satışı, %1,0'ı Tarımsal kooperatifler, %0,3'ü Yem gübre satışı, 0,7'si Alkolü-alkolsüz içecekler ve tütün sektörü. % 0,3'ü Fırıncılık ve unlu mamuller, %1,0'ı Gıda imalatı, %8,3'ü Gıda satışı, %0,3'ü Süt ve süt ürünleri imalatı v satışı, %0,3'ü Asansör, %1,0'ı Çimento imalatı ve satışı, %0,7'si Enerji üretim dağıtım, %0,7'si Gül ve gül ürünleri imalatı, %0,7'si Isıtma soğutma sistemleri, %1,0'ı Makine imalatı, %1,7'si Mermer işleme ve satışı, %0,1'i Mermer ocakları, %1,0'ı Metal imalatı, %2,0'ı Akaryakıt ürünleri, %0,3'ü Madeni yağ ürünleri, %2,7'si Otomotiv satışı, %2,0'ı Otomotiv yan sanayi, %2,7'si Konfeksiyon hazır giyim satışı, %0,7'si Ev tekstil ürünleri satışı, %0,7'si İplik imalatı, %1,0'ı Halı ve yer döşemesi, %1,0'ı Dayanıklı tüketim ürünleri, %0,7'si Elektrik ve elektronik satışı, %1,7'si Mobilya satışı, %1,3'ü Maden ve doğal kaynaklar, %1,0'ı Takı ve mücevherat, %0,3'ü Kozmetik, %1,3'ü Mahrukatçılık, %0,7'si Oyuncak ve hediyelik eşyalar, %2,0'si Ağaç ürünleri, %1,0'si Plastik sanayi, %3,3'ü Nakliyeciler, %2,7'si Yolcu taşımacılık, %0,7'si Kargo hizmetleri, %0,7'si Motorlu taşıyıcılar kooperatifi, %0,7'si Danışmanlık hizmetleri, %1,3'ü Otelciler, %1,7'si Restoranlar, %0,7'si Turizm ve seyahat acenteleri, %1,3'ü Mimarlık, %2,3'ü İnşaat mühendisliği, %1,0'ı Yapı denetim, %0,3'ü Jeoloji mühendisliği faaliyet alanlarından oluşmaktadır.

Tablo 32: İşyerinde Eski Hükümlü Bireyleri Çalıştırma Durumuna Göre Dağılımı

n:301		n	%
Şuanda İşyerinde Eski Hükümlü Bireyleri Çalıştırma Durumu	Evet	10	3,3%
	Hayır	291	96,7%
Bu Güne Kadar Eski Hükümlü bireyleri Çalıştırma Durumu	Evet	38	12,6%
	Hayır	263	87,4%
2008 Yılından Önce Eski Hükümlü Bireyleri Çalıştırma Durumu	Evet	10	35,7%
	Hayır	18	64,3%

İşçi Arama Kanallarından Eski Hükümlü Birey Talebinde Bulunma Durumu	Evet	57	18,9%
	Hayır	244	81,1%
İşçi Arama Kanallarından İşçi Talep Edildiğinde Eski Hükümlü bireylere Öncelik Tanıma Durumu	Evet	75	24,9%
	Hayır	226	75,1%
Eski Hükümlü Bireyden İş Başvurusu Aldığında Verilen Tepki Durumu	Hiç ilgilenmem	26	8,6%
	Hemen reddederim	10	3,3%
	Suç türüne göre fikrim değişir	118	39,2%
	Sahip oluğu mesleki bilgi ve beceriler.	147	48,8%

Araştırma kapsamındaki işletmelerde %3,3'ünde şuanda eski hükümlü birey çalışmakta olup, %96,7'sinde eski hükümlü birey çalışmamaktadır. Yani sadece 10 işletmede eski hükümlü birey çalışırken, 291 işletmede eski hükümlü birey çalışmadığı görülmüştür.

Bu güne kadar eski hükümlü birey çalıştıran işletmeler %12,6'sını oluştururken, hiç eski hükümlü birey çalıştırmayan işletmeler %87,4'dür. Yani diğer bir ifade ile 263 işletmede hiç eski hükümlü birey çalışmamış, 38 işletmede eski hükümlü birey çalışmıştır. 2008 öncesi eski hükümlü birey çalıştıran işletmeler % 35,7'sini oluştururken, %64,3'ü eski hükümlü birey çalıştırmamıştır.

İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde buluna bileceğini belirten işletmeler %18,9'ken, talepte bulunmayacağını belirten işletmeler %81,1'dir. Yani talepte bulunabileceğini belirten işletme sayısı 57 olup, talepte bulunmayacağını belirten işletme sayısı 244'dür.

İşçi arama kanallarından işçi talep ettiğinizde eski hükümlü bireylere öncelik tanıyabileceğini belirten işletmeler %24,9'ken, öncelik tanımayacağını belirten işletmeler %75,1'dir.

Araştırma kapsamındaki işletmeler eski hükümlü birey başvurusu aldıkları takdirde %8,6'sı hiç ilgilenmeyeceğini, %3,3'ü hemen reddedeceğini, %39,2'si Suç türüne göre fikrim değişir, %48,8'i Sahip oluğu mesleki bilgi ve becerileri dikkate alacağını belirtmiştir.

Tablo 33: Eski Hükümlü Bireylerin İşten Ayrılma Sebeplerine Göre Dağılımı

n:301		n	%
Eski hükümlü Bireylerin İşten Ayrılma Sebepleri	Kendi isteği	23	69,7%
	Uyumsuzluk	1	3,0%
	Asayışı bozma	0	0,0%
	Suç işleme	5	15,2%
	Diğer	4	12,1%

Tabloya göre eski hükümlü bireylerin işten ayrılma sebepleri incelendiğinde %69,7'si kendi isteği ile, %3,0'ı uyumsuzluk nedeni ile, %5,2'si suç işleme nedeni ile, %12,1'i diğer sebepler ile işten ayrılmıştır.

Tablo 34: Ölçek Puanlarının Betimleyici İstatistikleri

n=301	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Kurumsal Destek Algısı	3,06	0,74	-0,22	-0,80
Liyakat Algısı	3,99	0,42	-0,54	1,97
Çevrenin Olumsuz Yargısı	3,70	0,62	-1,33	1,37
Demografik Faktörlerin Etkisi	3,11	0,45	-0,50	0,10
Suçlara Yönelik Tutum	4,10	0,47	0,09	0,06
Önyargılı Bakış	3,04	0,63	-0,12	-0,73
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	3,60	0,58	-0,88	0,29
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	3,94	0,26	-1,02	1,58
Mali İçerikli Destek	3,59	0,61	-1,09	1,01

Tabloda işverenlerin ölçek puanlarının betimleyici istatistikleri görülmektedir.

İşverenlerin; kurumsal destek algısı puan ortalaması $3,06 \pm 0,74$, liyakat algısı puan ortalaması $3,99 \pm 0,42$, çevrenin olumsuz yargısı puan ortalaması $3,70 \pm 0,62$, demografik faktörlerin etkisi puan ortalaması $3,1 \pm 0,45$ 'tir. Suçlara yönelik tutum puan ortalaması $4,10 \pm 0,47$, önyargılı bakış puan ortalaması $3,04 \pm 0,63$, mali ve sosyal destek sağlama puan ortalaması $3,60 \pm 0,58$ 'dir. Sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puan ortalaması $3,94 \pm 0,26$, mali içerikli destek puan ortalaması $3,59 \pm 0,61$ 'dir.

Ölçek puanlarının normal dağılıma uygunluğunun incelenmesi için diğer yapılan işlem ise çarpıklık ve basıklık değerlerinin hesaplanmasıdır. Ölçeklerden elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir (Groeneveld ve Meeden, 1984; Moors, 1986; Hopkins ve Weeks, 1990; De Carlo, 1997). Buna göre ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Analizlerde parametrik yöntemler kullanılmıştır.

Tablo 35: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği İşveren Formatı Betimleyici İstatistikleri

Maddeler	Ortalama	Std. Sapma
Eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde mesleki bilgi, beceri ve yeteneğinin olması tercih sebebidir.	4,0897	0,49186
Eski hükümlünün istihdam edilmesinde iş tecrübesinin olması tercih sebebidir.	4,0233	0,61329
Eski hükümlü bireyin toplumsal uyum düzeyini yüksek (iletişim becerisi vb.) olması istihdam edilmesinde tercih sebebidir.	3,9734	0,50921
Referans, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	3,8771	0,94243
Toplumdaki bireylerin eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	3,8405	0,64896
İşverenin eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	3,6445	0,78095
İşyerindeki çalışanların eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	3,6113	0,77786
Yaşı, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	3,4950	0,89301
Eğitim düzeyi, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	3,4585	0,93938
Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde <u>Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Bünyesindeki Koruma Kurullarının faaliyetleri yeterli düzeydedir.</u>	3,0831	0,78935
Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde <u>İŞKUR'un destek ve hizmetleri yeterli düzeydedir.</u>	3,0532	0,83096
Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde <u>KOSGEB'in hibe, kredi ve destekleri yeterli düzeydedir</u>	3,0299	0,83012
Cinsiyeti, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	2,9734	0,98959
Medeni durumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	2,5515	0,89527

Tabloda elde edilen bulgulara göre en yüksek ortalama alan ilk dört madde işverenlerin eski hükümlü bireyi işe alma konusunda önem verdikleri vasıfları ve referans durumunu kapsamaktadır. Mesleki bilgi beceri, iş tecrübesi, toplumsal uyum işverenlerin ilk önce aradıkları ve eski hükümlü bireyde bulunmasını istedikleri vasıflardır. Ayrıca referans hüküm geçmiş olan bireyi işe ala konusunda işverenlerin dikkate aldığı, bir anlamda işverene güven sağlayan önemli bir durum olduğu ifade edilebilir.

Yüksek ortalama alan diğer üç madde toplumdaki bireylerin, işverenin ve iş yerinde çalışanların eski hükümlü bireye yönelik tutumunun eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde engel oluşturmasını içeren maddelerdir. Bu maddelerin yüksek ortalama alması toplum ve işverenin önyargısının olduğunu belirtilebilir. Yaşamının bir döneminde suç işlemiş bir bireye karşı istihdam edilme konusunda belirli bir ön yargının olabileceği görülmektedir.

Tabloya göre eski hükümlü bireyin yaşı ve eğitim durumu yine işverenlerin dikkate aldığı diğer ortalaması yüksek maddelerdir. İşveren işe alma konusunda

daha çok gençleri tercih edebilmektedir. İşverenler en çok mesleki bilgi, beceri, tecrübeyi önemsemekte olup, belli bir eğitim durumunun iş yerine ve iş yerinde çalışılacak bölüme göre gerekli olduğu da belirtilebilir.

Tabloda kurum desteğini içeren maddeler diğer maddelere göre daha düşük ortalamaya sahiptir. İşverenlerin bu konuda net bilgisi olmayabilir, işletmeler için kendi kar durumları önemlidir. O yüzden kurumları ve yaptıkları destekleri takip etmedikleri söylenebilir.

En düşük ortalama alan maddeler cinsiyet ve medeni durumdur. İşverenler için cinsiyet ayrımcılığının söz konusu olmadığı, genellikle işletmelerde hem erkek hem kadın için iş olduğu söylenebilir. Ayrıca işverenlerin medeni durumla da ilgilenmedikleri belirtilebilir.

Tablo 36: Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği Betimleyici İstatistikleri

Maddeler	Ortalama	Std. Sapma
Geçmişinde <u>cinsel dokunulmazlığa karşı suçu olan</u> bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	4,5150	0,60878
Geçmişinde <u>hırsızlık/zimmete para geçirme suçu olan</u> bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	4,2990	0,64055
Geçmişinde <u>dolandırıcılık suçu olan</u> bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	4,2791	0,63392
Geçmişinde <u>yağma (gasp) suçu olan</u> bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	4,2691	0,58081
Geçmişinde <u>suç tekrarı olan</u> bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	4,1927	0,60779
Geçmişinde <u>uyuşturucu kullanma ve satma ile ilgili suçu olan</u> bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	4,1694	0,73112
Geçmişinde <u>ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçu olan</u> bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	3,8937	0,82583
Geçmişinde <u>cinayet suçu olan</u> bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	3,8339	0,88637
Geçmişinde <u>adam yaralama suçu olan</u> bir eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem.	3,4784	0,94359
Eski hükümlü bireyi her vatandaş gibi çalışmaya hakkı olduğunu düşündüğüm için istihdam etmek isterim.	3,7973	0,65482
Eski hükümlü bireyi ceza evinde veya tahliye sonrası mesleki eğitim/girişimcilik kursuna katılıp bir meslek edinmişse istihdam etmek isterim.	3,6844	0,73261
Eski hükümlü bireyi işsiz kalıp suça karışmasını engellemek için istihdam etmek isterim.	3,6811	0,73797
Eski hükümlü bireyi sosyal sorumluluk olduğu için istihdam etmek isterim.	3,5681	0,75245
Eski hükümlü bireyi <u>Vergi indirimi</u> olursa istihdam etmek isterim.	3,4319	1,00308
Eski hükümlü bireyi <u>SSK prim desteği</u> olursa istihdam etmek isterim.	3,4186	0,99542
Bir eski hükümlü bireyi faaliyet gösterdiğim alan uygun olmadığı için istihdam etmek istemem.	3,4086	0,91056
Bir eski hükümlü bireyi psikolojik sorunları olabileceğini düşündüğüm için istihdam etmek istemem.	3,3588	0,93318

Bir eski hükümlü bireyi iş yerinde sorun çıkaracağını, kurallara uymayacağını düşündüğüm için istihdam etmek istemem.	3,3389	0,89337
Bir eski hükümlü bireyi iş arkadaşlarının olumsuz etkileneceğini düşündüğüm için istihdam etmek istemem.	3,2126	0,93522
Bir eski hükümlü bireyi müşterilerin olumsuz etkileneceğini düşündüğüm için istihdam etmek istemem.	3,1561	0,98938
Bir eski hükümlü bireyi tekrar suç işleyebilir düşüncesiyle istihdam etmek istemem.	3,0997	0,89258
Bir eski hükümlü bireyi eğitim düzeyi yüksek olsa bile istihdam etmek istemem.	2,4784	0,84678
Bir eski hükümlü bireyi ne olursa olsun istihdam etmek istemem.	2,2791	0,80116

Tabloda elde edilen bulgulara göre yüksek ortalama alan maddeler suç türlerini içeren maddelerdir. Özellikle ilk başta cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suç, hırsızlık, dolandırıcılık, yağma suçları gelmektedir. Sonraki madde suç tekrarını içermektedir. Burada işverenlerin suç tekrarına olumlu bakmadıkları, istihdam konusunda gönüllü olmadıkları belirtilebilir. Daha sonraki yüksek ortalama alan maddeler uyuşturucu kullanma, satma, cinayet, adam yaralama suçlarıdır. Bu maddelerin yüksek ortalama alması işverenlerin bu suç türlerine olumlu bakmadıkları ve istihdam etme konusunda istekli olmadıkları ifade edilebilir. Bu suç türleri ağır suç kapsamında yer alan işverenlerin kabul edemeyeceği, işe alma konusunda güvenemeyeceği durumları oluşturduğu belirtilebilir.

Tabloda suç türlerinden sonra eski hükümlü bireyi istihdam etmede mali ve sosyal destekle ilgili maddeler yer almaktadır. İşverenlerin her ne kadar yukarıdaki belirtilen suçlara toleransları olmasa da bu bireyleri istihdam etme konusunu sosyal sorumluluk olarak gördükleri belirtilebilir. Vergi indirimi ve prim teşvikine de bir anlamda olumlu baktıkları söylenebilir.

Tabloya göre ön yargı içerikli maddelerin ortalaması suç türleri, mali ve sosyal destek maddelerinden sonra gelmektedir. İşverenin eski hükümlü bireyin istihdamı konusunda genel ön yargısı daha fazla iken, kendi işletmesinde istihdam etme konusunda ön yargısının daha düşük olduğu görülmüştür. Eski hükümlü bireyin istihdamını bir anlamda sosyal sorumluluk olarak algıladıkları için böyle bir sonuç çıkmış olabilir. Ön yargılı ifadeler içerisinde “faaliyet alanın eski hükümlü bireyin istihdamına uygun olmadığı” ifadesi diğer ön yargılı ifadelerden daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

En düşük ortalama sahip madde “eski hükümlü bireyi ne olursa olsun istihdam etmek istemem” maddesidir. İşverenlerin belli önyargıları olsa da bu bireylerin istihdam edilmesini bir anlamda sosyal sorumluluk olarak görebildikleri, genellikle “ne olursa olsun eski hükümlü bireyi istihdam etmek istemem” gibi kesin bir yargıda bulunmak istemedikleri görülmektedir.

Tablo 37: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği Betimleyici İstatistikleri

Maddeler	Ortalama	Std. Sapma
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, cezaevlerinde ve tahliye sonrası toplumsal hayata ve iş hayatına uyumu sağlayacak rehabilitasyon (öfke kontrolü, iletişim becerileri, kendilik kontrolü vb.) eğitimleri verilmelidir.	4,1894	0,45536
Eski hükümlü bireyin istihdamı arttırmak için, eski hükümlünün istihdamı ile ilgili politikalar belirlenirken işverenlerin görüşleri alınmalıdır.	4,1495	0,43310
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, cezaevlerinde ve tahliye sonrası işgücü piyasasına ve bireye uygun <u>mesleki eğitim kursları</u> arttırılmalıdır.	4,0664	0,35903
<u>İşkur, denetimli serbestlik ve sanayi ticaret odalarında</u> eski hükümlü bireylerin özgeçmişi ve iş deneyimlerine ilişkin bir veri tabanı oluşturulmalıdır.	3,9734	0,57674
Eski hükümlü birey ve işveren açısından güven oluşturmak adına, eski hükümlü bireyin çalışmaya başladığı ilk yılda çalışanı denetleyecek görevliler olmalıdır.	3,9435	0,71657
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, vakıflar, dernek, üniversiteler eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik projeler yapmalıdır.	3,9070	0,45238
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, meslek örgütleri (sanayi ticaret odası gibi), özel sektör ile işbirliği yaparak eski hükümlü bireylerin istihdam edilmesine yönelik faaliyet göstermelidir.	3,9070	0,38900
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik basın yayın organları aracılığıyla programlar yapılmalıdır.	3,8439	0,47491
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, hükümlülüğün bitmesine yakın <u>iş yurdu kapsamındaki fuar</u> gibi etkinliklerle eski hükümlü birey ile işverenler daha çok bir araya getirilmelidir.	3,7309	0,65116
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, <u>Özel sektörde eski hükümlü birey çalıştıran işverene SSK prim teşviki</u> verilmelidir.	3,7176	0,78951
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, <u>Kamuda kurumlarında eski hükümlü birey çalıştırma zorunluluğu oranının %2'den daha fazla</u> olmalıdır.	3,7143	0,79462
Eski hükümlü bireyin istihdamı arttırmak için, hüküm geçmişinde hırsızlık/zimmete para geçirme suçu bulunan eski hükümlü bireyi çalıştıran işverene, zarara uğrama ihtimaline teminat olarak devletin ücretsiz belli bir oranda sigorta sağlamalıdır.	3,6877	1,02737
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, <u>Özel sektörde eski hükümlü birey çalıştıran işverene vergi indirimi</u> yapılmalıdır.	3,6777	0,80776
Eski hükümlü bireyin istihdamını arttırmak için, <u>Özel sektörde de eski hükümlü birey çalıştırma zorunluluğu</u> getirilmelidir.	3,2458	0,99299

Tabloda elde edilen bulgulara göre en yüksek ortalama alan madde eski hükümlü bireylerin rehabilitasyonu ile ilgili olandır. İşverenler belli bir süreyle cezaevinde geçiren bireylerin önce rehabilite edilmesinin önemine

inanyor olabilir. Rehabilitasyon aynı zamanda işveren için güven uyandıran bir durumda olabilir. İkinci en yüksek ortalama alan madde politikalar belirlenirken işvereninde görüşünün alınması maddesidir. İşverenler bu konuda görüşlerinin alınarak politikaların belirlenmesini istemektedir. Üçüncü yüksek ortalamalı madde mesleki eğitim ile ilgili maddedir. İşverenlerin bu bireyleri meslek edindirilerek istihdama katılmalarının sağlanmasını anlamlı buldukları belirtilebilir.

Tabloda yukarıdaki maddelerden sonra eski hükümlü bireyin istihdamını arttırması beklenen sosyal destek içeren maddeler gelmektedir. Burada çeşitli kuruluşların ortak desteği de yer almaktadır. Eski hükümlü birey ve işveren açısından güven oluşturmak adına, eski hükümlü bireyin çalışmaya başladığı ilk yılda çalışanı denetleyecek görevliler olmalı” işveren için teminat olabilir ve işe alma konusunda güven oluşturabilir. Çeşitli meslek örgütlerinin desteği işveren için olumlu etki yaratabilir. Mali destek içeren maddelerin ortalaması diğerlerinden daha düşüktür. İşverenlerin mali desteği çok önemsemediği belirtilebilir. En düşük ortalamaya sahip madde özel sektöre eski hükümlü birey çalıştırma zorunluluğunun gelmesini içeren maddedir. İşverenler bu konuda zorunluluk yerine kendi istekleri doğrultusunda karar vermek istedikleri ve eski hükümlü birey istihdamını daha çok devletin üstlenmesini uygun gördükleri söylenebilir.

Tablo 38: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeğinin İşveren Formatının Boyutlarına İlişkin Betimleyici İstatistikleri

n=301	Ortalama	Std. Sapma
Kurumsal Destek Algısı	3,06	0,74
Liyakat Algısı	3,99	0,42
Çevrenin Olumsuz Yargısı	3,70	0,62
Demografik Faktörlerin Etkisi	3,11	0,45

Tabloda elde edilen bulgulara göre ilk sırada yer alan yüksek ortalamaya sahip boyut “liyakat algısıdır”. İşverenler kendi işletmeleri için yararlı olabilecek kişileri işe almak istemektedir. Bu anlamda eski hükümlü birey istihdamında da mesleki bilgi, beceri, tecrübe birde toplumsal uyum konusuna dikkat ettikleri ifade edilebilir.

Tabloya göre ikinci olarak “çevrenin olumsuz yargısı” boyutu gelmektedir. İşverenler genel olarak eski hükümlü birey istihdamını değerlendirdiğinde önyargı yüksek çıkmaktadır. Bireylerin geçmişinde suç işlemiş olmaları isimlerinin önünde eski hükümlü olması ön yargılı bir bakış açısı oluşturduğu belirtilebilir.

Demografik faktörlerin etkisi üçüncü sırada gelmektedir. Burada işverenler yaş faktörüne daha çok önem vermekte olup, cinsiyet, medeni durum gibi

faktörlerle fazla ilgilenmemektedir. Eğitim durumu da yaş faktöründen sonra gelmektedir. İşletmelere yada işletme içindeki bölümlere göre eğitim durumunun öneminin arttığı söylenebilir.

Kurumsal destek algısı en düşük ortalamaya sahip boyuttur. İşverenlerin eski hükümlü birey istihdamı konusunda kurumsal destek hakkında bilgilerinin az olduğu, bu durumla ilgilenmedikleri ifade edilebilir.

Tablo 39: Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği Boyutlarına İlişkin Betimleyici İstatistikleri

n=301	Ortalama	Std. Sapma
Suçlara Yönelik Tutum	4,10	0,47
Önyargılı Bakış	3,04	0,63
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	3,60	0,58

Tablodan elde edilen bulgulara göre ilk sırada “Suçlara Yönelik Tutumun” yüksek ortalama aldığı görülmektedir. İşverenlerin ağır suç kapsamında sayılan suçları işleyenlere işe almak istemedikleri belirtilebilir. Özellikle suçlara yönelik tutumlarında hassas oldukları görülmektedir. Suç tekrarında toleranslarının olmadığı ifade edilebilir.

Mali ve sosyal destek sağlama boyutu ikinci sırada yer almıştır. İşverenler eski hükümlü birey çalıştırmayı sosyal sorumluluk olarak görebilmektedir. İşverenlerin sosyal içerikli destekleri mali içerikli desteklerden daha çok önemsedikleri belirtilebilir.

Ön yargılı bakış boyutu üçüncü sıradadır. İşverenler eski hükümlü birey istihdamını genel olarak değerlendirdiklerinde daha fazla önyargıya sahipken, kendi işletmelerinde istihdam etme konusunda önyargılarının daha düşük olduğu ifade edilebilir.

Tablo 40: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği Boyutlarına İlişkin Betimleyici İstatistikleri

n=301	Ortalama	Std. Sapma
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	3,94	0,26
Mali İçerikli Destek	3,59	0,61

Tabloya göre “sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek” yüksek ortalama almıştır. İşverenler sosyal içerikli destekleri daha fazla dikkate aldığı belirtilebilir. Bu tarz desteklerin eski hükümlü bireyin hem istihdama hem de topluma katılımını daha olumlu etkileyeceği düşüncesi olabilir. Bunun yanında mali içerikli desteklerin ortalaması daha düşüktür. İşverenler eski hükümlü istihdamında mali içerikli desteklere çok itibar etmedikleri belirtilebilir.

3.2.1.2. İşveren Ölçek Puanlarının İlişisine Göre Bulgular

İşverenlere uygulanan ölçeklerin Pearson Korelasyon analizi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 41: Ölçek Puanlarının İlişkisi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kurumsal Destek Algısı	r	1	0,010	0,028	0,020	0,029	0,097	0,053	0,071	0,066
	p		0,858	0,623	0,732	0,617	0,092	0,363	0,221	0,254
Liyakat Algısı	r		1	,124*	,144**	-0,018	-0,030	,201**	,126*	0,085
	p			0,032	0,012	0,757	0,602	0,000	0,029	0,141
Çevrenin Olumsuz Yargısı	r			1	0,034	-0,032	,191**	-0,088	,139*	-0,029
	p				0,553	0,584	0,001	0,127	0,016	0,618
Demografik Faktörlerin Etkisi	r				1	,231**	,109	0,017	-0,086	-0,038
	p					0,000	0,060	0,767	0,136	0,510
Suçlara Yönelik Tutum	r					1	,281**	-,204**	-,152**	-,258**
	p						0,000	0,000	0,008	0,000
Ön yargılı Bakış	r						1	-0,072	0,102	-,141*
	p							0,212	0,078	0,014
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	r							1	,328**	,609**
	p								0,000	0,000
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	r								1	,274**
	p									0,000
Mali İçerikli Destek	r									1
	p									

** $p < 0,01$ * $p < 0,05$ anlamlı ilişki var, $p > 0,05$ anlamlı ilişki yok

Tabloda işverenlerin ölçek puanlarının ilişki testi sonuçları görülmektedir. Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre;

Liyakat algısı puanı ile çevrenin olumsuz yargısı puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,124$; $p=0,032 < 0,05$). Buna göre liyakat algısı puanı arttıkça çevrenin olumsuz yargısı puanında arttığı görülmektedir.

Liyakat algısı puanı ile demografik faktörlerin etkisi puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,144$; $p=0,012 < 0,05$). Buna göre liyakat algısı puanı arttıkça demografik faktörlerin etkisi puanında arttığı görülmektedir.

Liyakat algısı puanı ile mali ve sosyal destek sağlama puanı ile arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,201$; $p=0,000 < 0,05$). Buna göre liyakat algısı puanı arttıkça mali ve sosyal destek sağlama puanında arttığı görülmektedir.

Liyakat algısı puanı ile sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki

bulunmuştur($r=0,126$; $p=0,029<0.05$). Buna göre liyakat algısı puanı arttıkça sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanında arttığı görülmektedir.

Çevrenin olumsuz yargısı puanı ile önyargılı bakış puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,191$; $p=0,001<0.05$). Buna göre çevrenin olumsuz yargısı puanı arttıkça önyargılı bakış puanında arttığı görülmektedir.

Çevrenin olumsuz yargısı puanı ile sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,139$; $p=0,016<0.05$). Buna göre çevrenin olumsuz yargısı puanı arttıkça sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanında arttığı görülmektedir.

Demografik faktörlerin etkisi puanı ile suçlara yönelik tutum puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,231$; $p=0,000<0.05$). Buna göre demografik faktörlerin etkisi puanı arttıkça ile suçlara yönelik tutum puanında arttığı görülmektedir.

Suçlara yönelik tutum puanı ile önyargılı bakış puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,281$; $p=0,000<0.05$). Buna göre suçlara yönelik tutum puanı arttıkça önyargılı bakış puanında arttığı görülmektedir.

Suçlara yönelik tutum puanı ile mali ve sosyal destek sağlama puanı arasında istatistiksel açıdan negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=-0,204$; $p=0,000<0.05$). Buna göre suçlara yönelik tutum puanı arttıkça mali ve sosyal destek sağlama puanın düştüğü görülmektedir.

Suçlara yönelik tutum puanı ile sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=-0,204$; $p=0,000<0.05$). Buna göre suçlara yönelik tutum puanı arttıkça sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanın düştüğü görülmektedir.

Suçlara yönelik tutum puanı ile mali içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=-0,152$; $p=0,008<0.05$). Buna göre suçlara yönelik tutum puanı arttıkça mali içerikli destek puanın düştüğü görülmektedir.

Ön yargılı bakış puanı ile mali içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,141$; $p=0,014<0.05$). Buna göre önyargılı bakış puanı arttıkça mali içerikli destek puanın düştüğü görülmektedir.

Mali ve sosyal destek sağlama puanı ile sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,328$; $p=0,000<0.05$). Buna göre mali ve sosyal

destek sağlama puanı arttıkça sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanının arttığı görülmektedir.

Mali ve sosyal destek sağlama puanı ile mali içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,609$; $p=0,000<0.05$). Buna göre mali ve sosyal destek sağlama puanı arttıkçamali içerikli destek puanının arttığı görülmektedir.

Sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı ile mali içerikli destek puanı ile arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,609$; $p=0,000<0.05$). Buna göre sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı arttıkça mali içerikli destek puanının arttığı görülmektedir.

3.2.2.3. Karşılaştırma Analizlerine Göre Bulgular

İşverenlere uygulanan ölçeklerin demografik değişkenlerle yapılan karşılaştırma analizleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 42: İşverenlerin Cinsiyetinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Cinsiyet		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Kurumsal Destek Algısı	erkek	236	3,07	0,76	0,552	0,581
	kadın	65	3,01	0,68		
Liyakat Algısı	erkek	236	4,02	0,39	2,130	0,036*
	kadın	65	3,87	0,50		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	erkek	236	3,69	0,63	-0,737	0,462
	kadın	65	3,75	0,58		
Demografik Faktörlerin Etkisi	erkek	236	3,14	0,60	1,279	0,202
	kadın	65	3,03	0,62		
Suçlara Yönelik Tutum	erkek	236	4,08	0,45	-1,416	0,160
	kadın	65	4,19	0,55		
Ön yargılı Bakış	erkek	236	3,05	0,62	0,565	0,572
	kadın	65	3,00	0,66		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	erkek	236	3,61	0,58	0,873	0,383
	kadın	65	3,54	0,61		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	erkek	236	3,93	0,27	-1,889	0,061
	kadın	65	3,99	0,20		
Mali İçerikli Destek	erkek	236	3,60	0,60	0,713	0,477
	kadın	65	3,54	0,65		

* $p<0,05$ anlamlı fark var, $p>0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda cinsiyeti farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

Erkekler ile kadınlar arasında liyakat algısı puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=2,130$ $p<0,05$). Erkeklerin liyakat algısı puanı ortalamaları($x=4,02$; $ss=0,036$), kadınların liyakat algısı puanı ortalamalarına göre($x=3,87$; $ss=0,50$) anlamlı olarak daha yüksektir. Başka bir ifade ile erkekler

kadınlara göre liyakat'e daha çok önem vermektedir. Diğer tüm alt boyutlarda ise kadınlar ve erkekler birbirine benzer düşünceye sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 43: İşverenlerin Yaşının Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Yaş	n	Ortalama	Std. Sapma	F	p	
Kurumsal Destek Algısı	30 yaşından küçük	74	2,96	0,81	1,175	0,319
	30-39 yaş	99	3,04	0,73		
	40-49 yaş	74	3,06	0,68		
	50 ve üstü	54	3,21	0,76		
Liyakat Algısı	30 yaşından küçük	74	3,90	0,46	1,552	0,201
	30-39 yaş	99	4,01	0,39		
	40-49 yaş	74	4,05	0,36		
	50 ve üstü	54	3,97	0,48		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	30 yaşından küçük	74	3,71	0,67	1,403	0,242
	30-39 yaş	99	3,65	0,61		
	40-49 yaş	74	3,70	0,57		
	50 ve üstü	54	3,78	0,61		
Demografik Faktörlerin Etkisi	30 yaşından küçük	74	2,99	0,63	1,450	0,228
	30-39 yaş	99	3,16	0,58		
	40-49 yaş	74	3,17	0,61		
	50 ve üstü	54	3,13	0,58		
Suçlara Yönelik Tutum	30 yaşından küçük	74	4,13	0,57	0,818	0,485
	30-39 yaş	99	4,17	0,44		
	40-49 yaş	74	4,09	0,47		
	50 ve üstü	54	3,96	0,37		
Ön yargılı Bakış	30 yaşından küçük	74	3,01	0,73	0,542	0,654
	30-39 yaş	99	3,01	0,61		
	40-49 yaş	74	3,02	0,60		
	50 ve üstü	54	3,16	0,57		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	30 yaşından küçük	74	3,43	0,56	5,140	0,002*
	30-39 yaş	99	3,54	0,59		
	40-49 yaş	74	3,74	0,55		
	50 ve üstü	54	3,74	0,56		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	30 yaşından küçük	74	3,97	0,26	1,732	0,160
	30-39 yaş	99	3,91	0,26		
	40-49 yaş	74	3,92	0,28		
	50 ve üstü	54	3,99	0,22		
Mali İçerikli Destek	30 yaşından küçük	74	3,51	0,60	2,153	0,094
	30-39 yaş	99	3,52	0,65		
	40-49 yaş	74	3,71	0,59		
	50 ve üstü	54	3,67	0,57		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda yaşı farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Yaş grupları arasında mali ve sosyal destek sağlama puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($f=5,140p<0,05$). 30 yaşından küçük olanların mali ve sosyal destek sağlama düzeyi en düşük iken ($x=3,43$; $ss=0,56$), 50 yaş ve üstündekilerin en yüksektir ($x=3,74$; $ss=0,56$). Buna göre 30 yaşından küçük olanlar mali ve sosyal destek sağlamaya 50 yaş ve üstündekilere göre daha az önem vermektedir.

Yapılan scheffe testi sonucuna göre 40-49 yaş arasındakiler ve 50 ve daha büyük yaştakiler ile 30 yaşından küçük kişiler, arasında mali ve sosyal destek sağlama puanı bakımından anlamlı fark bulunmaktadır.

Tablo 44: İşverenlerin Eğitim Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Eğitim Durumu		n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kurumsal Destek Algısı	ilkokul	26	3,26	0,80	1,128	0,344
	ortaokul	21	3,19	0,80		
	lise	110	3,07	0,74		
	yüksekokul/üniversite	133	2,97	0,72		
	yüksek lisans/doktora	11	3,18	0,81		
Liyakat Algısı	ilkokul	26	3,98	0,36	1,300	0,270
	ortaokul	21	4,17	0,38		
	lise	110	3,99	0,42		
	yüksekokul/üniversite	133	3,95	0,44		
	yüksek lisans/doktora	11	4,02	0,23		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	ilkokul	26	3,64	0,71	0,322	0,863
	ortaokul	21	3,63	0,81		
	lise	110	3,67	0,61		
	yüksekokul/üniversite	133	3,74	0,58		
	yüksek lisans/doktora	11	3,70	0,53		
Demografik Faktörlerin Etkisi	ilkokul	26	3,11	0,61	0,593	0,668
	ortaokul	21	3,02	0,73		
	lise	110	3,07	0,63		
	yüksekokul/üniversite	133	3,17	0,54		
	yüksek lisans/doktora	11	3,06	0,76		
Suçlara Yönelik Tutum	ilkokul	26	3,99	0,46	0,626	0,644
	ortaokul	21	4,06	0,45		
	lise	110	4,10	0,46		
	yüksekokul/üniversite	133	4,13	0,49		
	yüksek lisans/doktora	11	4,16	0,46		
Ön yargılı Bakış	ilkokul	26	3,05	0,72	0,877	0,478
	ortaokul	21	3,28	0,70		
	lise	110	3,00	0,62		
	yüksekokul/üniversite	133	3,03	0,61		
	yüksek lisans/doktora	11	3,04	0,60		

Mali ve Sosyal Destek Sağlama	ilkokul	26	3,80	0,54	2,159	0,074
	ortaokul	21	3,75	0,61		
	lise	110	3,52	0,62		
	yüksekokul/üniversite	133	3,62	0,54		
	yüksek lisans/doktora	11	3,38	0,64		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	ilkokul	26	3,97	0,23	1,099	0,357
	ortaokul	21	3,96	0,28		
	lise	110	3,91	0,28		
	yüksekokul/üniversite	133	3,97	0,24		
	yüksek lisans/doktora	11	3,85	0,35		
Mali İçerikli Destek	ilkokul	26	3,81	0,53	2,375	0,052
	ortaokul	21	3,73	0,64		
	lise	110	3,60	0,61		
	yüksekokul/üniversite	133	3,55	0,60		
	yüksek lisans/doktora	11	3,20	0,73		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda eğitim durumu farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Eğitim durumu grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 45: İşverenlerin İşyeri Pozisyonunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

İşyeri Pozisyonu		n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kurumsal Destek Algısı	işveren	169	3,00	0,76	0,968	0,408
	insan kaynakları müdürü	11	3,12	0,45		
	genel müdür/yardımcısı	20	3,23	0,54		
	diğer	101	3,11	0,77		
Liyakat Algısı	işveren	169	4,02	0,38	1,211	0,306
	insan kaynakları müdürü	11	3,97	0,76		
	genel müdür/yardımcısı	20	4,06	0,48		
	diğer	101	3,92	0,42		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	işveren	169	3,70	0,63	0,198	0,898
	insan kaynakları müdürü	11	3,79	0,62		
	genel müdür/yardımcısı	20	3,62	0,50		
	diğer	101	3,71	0,63		
Demografik Faktörlerin Etkisi	işveren	169	3,17	0,60	1,609	0,187
	insan kaynakları müdürü	11	3,25	0,53		
	genel müdür/yardımcısı	20	2,96	0,71		
	diğer	101	3,04	0,58		
Suçlara Yönelik Tutum	işveren	169	4,08	0,46	0,626	0,599
	insan kaynakları müdürü	11	4,27	0,62		
	genel müdür/yardımcısı	20	4,12	0,44		
	diğer	101	4,12	0,49		

Ön yargılı Bakış	işveren	169	3,04	0,62	0,040	0,989
	insan kaynakları müdürü	11	3,00	0,79		
	genel müdür/yardımcısı	20	3,00	0,62		
	diğer	101	3,04	0,65		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	işveren	169	3,58	0,61	0,524	0,666
	insan kaynakları müdürü	11	3,45	0,84		
	genel müdür/yardımcısı	20	3,55	0,65		
	diğer	101	3,65	0,49		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	işveren	169	3,93	0,28	0,437	0,726
	insan kaynakları müdürü	11	3,94	0,29		
	genel müdür/yardımcısı	20	3,94	0,21		
	diğer	101	3,96	0,23		
Mali İçerikli Destek	işveren	169	3,57	0,63	1,025	0,382
	insan kaynakları müdürü	11	3,34	0,80		
	genel müdür/yardımcısı	20	3,63	0,65		
	diğer	101	3,65	0,55		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda iş yeri pozisyonu farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

İş yeri pozisyon grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 46: İşverenlerin İşyerinde Şuan Eski Hükümlü Birey Çalıştırma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

İşyerinde Şuan Eski Hükümlü Birey Çalıştırma Durumu	n	Ortalama	Std. Sapma	t	p	
Kurumsal Destek Algısı	evet	10	3,10	1,01	0,193	0,847
	hayır	291	3,05	0,73		
Liyakat Algısı	evet	10	3,80	0,34	-1,451	0,148
	hayır	291	3,99	0,42		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	evet	10	3,20	0,74	-2,628	0,009*
	hayır	291	3,72	0,61		
Demografik Faktörlerin Etkisi	evet	10	3,32	0,57	1,091	0,276
	hayır	291	3,11	0,60		
Suçlara Yönelik Tutum	evet	10	4,00	0,48	-0,700	0,484
	hayır	291	4,11	0,47		
Ön yargılı Bakış	evet	10	2,33	0,58	-3,624	0,000*
	hayır	291	3,06	0,62		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	evet	10	3,53	0,54	-0,350	0,726
	hayır	291	3,60	0,58		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	evet	10	3,71	0,38	-1,962	0,080
	hayır	291	3,95	0,25		
Mali İçerikli Destek	evet	10	3,30	0,94	-0,997	0,344
	hayır	291	3,60	0,60		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda iş yerinde şuan eski hükümlü birey çalıştırma durumu farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

İş yerinde şuan eski hükümlü birey çalıştırma durumu grupları arasında çevrenin olumsuz yargısı puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=-2,628$ $p<0,05$). İşyerinde şuan eski hükümlü birey çalıştırmayanların çevrenin olumsuz yargısı puanı ortalamaları($x=3,72$; $ss=0,61$), iş yerinde şuan eski hükümlü çalıştıranların çevrenin olumsuz yargısı puanı ortalamalarına göre ($x=3,20$; $ss=0,74$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İşyerinde şuan eski hükümlü birey çalıştırma durumu grupları arasında ön yargılı bakış puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=-3,624$ $p<0,05$). İşyerinde şuan eski hükümlü birey çalıştırmayanların ön yargılı bakış puanı ortalamaları($x=3,06$; $ss=0,62$), işyerinde şuan eski hükümlü birey çalıştıranların ön yargılı bakış puanı ortalamalarına göre ($x=2,33$; $ss=0,58$) anlamlı olarak daha yüksektir.

Diğer tüm alt boyutlarda işyerinde şuan eski hükümlü birey çalıştıran ve çalıştırmayanların birbirine benzer düşünceye sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 47: İşverenlerin İşyerinde Bugüne Kadar Eski Hükümlü Birey Çalıştırma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Bugüne Kadar Eski Hükümlü Birey Çalıştırma Durumu	n	Ortalama	Std. Sapma	t	p	
Kurumsal Destek Algısı	evet	38	3,11	0,75	0,520	0,603
	hayır	263	3,05	0,74		
Liyakat Algısı	evet	38	3,95	0,40	-0,574	0,567
	hayır	263	3,99	0,42		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	evet	38	3,44	0,68	-2,815	0,005*
	hayır	263	3,74	0,60		
Demografik Faktörlerin Etkisi	evet	38	3,32	0,51	2,222	0,027*
	hayır	263	3,09	0,61		
Suçlara Yönelik Tutum	evet	38	4,08	0,47	-0,339	0,735
	hayır	263	4,11	0,48		
Ön yargılı Bakış	evet	38	2,82	0,69	-2,214	0,028*
	hayır	263	3,07	0,62		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	evet	38	3,68	0,56	0,889	0,375
	hayır	263	3,59	0,59		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	evet	38	3,86	0,32	-1,635	0,109
	hayır	263	3,95	0,25		
Mali İçerikli Destek	evet	38	3,55	0,69	-0,460	0,646
	hayır	263	3,60	0,60		

* $p<0,05$ anlamlı fark var, $p>0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda işyerinde bugüne kadar eski hükümlü birey çalıştırma durumu farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

İş yerinde bugüne kadar eski hükümlü birey çalıştırma durumu grupları arasında çevrenin olumsuz yargısı puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=-2,815p<0,05$). İşyerinde bugüne kadar eski hükümlü çalıştırmayanların çevrenin olumsuz yargısı puanı ortalamaları($x=3,74$; $ss=0,60$), işyerinde bugüne kadar eski hükümlü birey çalıştıranların çevrenin olumsuz yargısı puanı ortalamalarına göre($x=3,44$; $ss=0,68$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İş yerinde bugüne kadar eski hükümlü birey çalıştırma durumu grupları arasında demografik faktörlerin etkisi puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=2,222p<0,05$). İş yerinde bugüne kadar eski hükümlü birey çalıştırmayanların demografik faktörlerin etkisi puanı ortalamaları($x=3,32$; $ss=0,51$), iş yerinde bugüne kadar eski hükümlü birey çalıştıranların demografik faktörlerin etkisi puanı ortalamalarına göre($x=3,09$; $ss=0,58$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İş yerinde bugüne kadar eski hükümlü birey çalıştırma durumu grupları arasında ön yargılı bakış puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=-2,214p<0,05$). İş yerinde bugüne kadar eski hükümlü çalıştırmayanların ön yargılı bakış puanı ortalamaları($x=3,07$; $ss=0,62$), iş yerinde bugüne kadar eski hükümlü birey çalıştıranların ön yargılı bakış puanı ortalamalarına göre($x=2,82$; $ss=0,69$) anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 48: İşverenlerin İşyerinde 2008 Yılından Önce Eski Hükümlü Birey Çalıştırma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

2008 Yılından Önce Eski Hükümlü Birey Çalışma Durumu		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Kurumsal Destek Algısı	evet	10	3,40	0,49	0,840	0,409
	hayır	18	3,17	0,79		
Liyakat Algısı	evet	10	3,95	0,32	-0,053	0,958
	hayır	18	3,96	0,43		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	evet	10	3,60	0,70	0,098	0,923
	hayır	18	3,57	0,65		
Demografik Faktörlerin Etkisi	evet	10	3,32	0,31	-0,281	0,781
	hayır	18	3,37	0,50		
Suçlara Yönelik Tutum	evet	10	4,03	0,42	0,270	0,789
	hayır	18	3,99	0,44		
Ön yargılı Bakış	evet	10	2,58	0,69	-2,136	0,042*
	hayır	18	3,14	0,64		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	evet	10	3,92	0,42	1,075	0,292
	hayır	18	3,71	0,51		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	evet	10	3,93	0,21	0,021	0,983
	hayır	18	3,93	0,29		
Mali İçerikli Destek	evet	10	3,65	0,64	-0,338	0,738
	hayır	18	3,72	0,48		

* $p<0,05$ anlamlı fark var, $p>0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda iş yerinde 2008 yılından önce eski hükümlü birey çalıştırma durumu farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

İşyerinde 2008 yılından önce eski hükümlü birey çalıştırma durumu grupları arasında ön yargılı Bakış puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=-2,136p<0,05$). İşyerinde 2008 yılından önce eski hükümlü birey çalıştırmayanların ön yargılı bakış puanı ortalamaları($x=3,14$; $ss=0,64$), işyerinde 2008 yılından önce eski hükümlü çalışanların ön yargılı bakış puanı ortalamalarına göre($x=2,58$; $ss=0,69$) anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 49: İşverenlerin İşçi Arama Kanallarında Eski Hükümlü Birey Talebinde Bulunma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

İşçi Arama Kanallarından Eski Hükümlü Birey Talebinde Bulunma Durumu	n	Ortalama	Std. Sapma	t	p	
Kurumsal Destek Algısı	evet	57	3,15	0,73	1,025	0,306
	hayır	244	3,03	0,75		
Liyakat Algısı	evet	57	4,05	0,40	1,310	0,191
	hayır	244	3,97	0,42		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	evet	57	3,54	0,71	-1,883	0,064
	hayır	244	3,73	0,59		
Demografik Faktörlerin Etkisi	evet	57	3,06	0,62	-0,805	0,421
	hayır	244	3,13	0,60		
Suçlara Yönelik Tutum	evet	57	3,98	0,45	-2,257	0,025*
	hayır	244	4,13	0,48		
Ön yargılı Bakış	evet	57	2,84	0,58	-2,650	0,008*
	hayır	244	3,08	0,64		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	evet	57	3,80	0,44	3,545	0,001*
	hayır	244	3,55	0,60		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	evet	57	3,99	0,23	1,631	0,104
	hayır	244	3,93	0,27		
Mali İçerikli Destek	evet	57	3,81	0,53	3,022	0,003*
	hayır	244	3,54	0,62		

* $p<0,05$ anlamlı fark var, $p>0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda işçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunma durumu farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunma durumu grupları arasında Suçlara Yönelik Tutum puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=-2,257p<0,05$), İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunmayacağını belirtenlerin Suçlara Yönelik Tutum puan ortalamaları($x=4,13$; $ss=0,48$), işçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunabileceğini belirtenlerin ortalamalarına göre($x=3,89$; $ss=0,64$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunma durumu grupları arasında ön yargılı bakış puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=-2,650p<0,05$). İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunmayacağını belirtenlerin ön yargılı bakış puan ortalamaları($x=3,08$; $ss=0,64$), işçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunabileceğini belirtenlerin ortalamalarına göre($x=2,84$; $ss=0,58$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunma durumu grupları arasında mali ve sosyal destek sağlama puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=3,545p<0,05$). İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunabileceğini belirtenlerin mali ve sosyal destek sağlama puan ortalamaları($x=3,80$, $ss=0,44$), İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunmayacağını belirtenlerin ortalamaların göre($x=3,55$; $ss=0,60$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunma durumu grupları arasında mali içerikli destek puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=3,022p<0,05$). İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunabileceğini belirtenlerin mali içerikli destek puan ortalamaları($x=3,81$; $ss=0,53$), İşçi arama kanallarından eski hükümlü birey talebinde bulunmayacağını belirtenlerin ortalamalarına göre($x=3,54$; $ss=0,62$), anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 50: İşverenlerin İşçi Arama Kanallarında İşçi Talep Edildiğinde Eski Hükümlü Bireylere Öncelik Tanıma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

İşçi Arama Kanallarından İşçi Talep Edildiğinde Eski Hükümlü Bireylere Öncelik Tanıma Durumu		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Kurumsal Destek Algısı	evet	75	3,14	0,80	1,109	0,268
	hayır	226	3,03	0,72		
Liyakat Algısı	evet	75	4,00	0,43	0,372	0,710
	hayır	226	3,98	0,42		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	evet	75	3,57	0,69	-1,959	0,053
	hayır	226	3,74	0,59		
Demografik Faktörlerin Etkisi	evet	75	3,14	0,58	0,391	0,696
	hayır	226	3,11	0,61		
Suçlara Yönelik Tutum	evet	75	3,96	0,48	-3,064	0,002*
	hayır	226	4,15	0,46		
Ön yargılı Bakış	evet	75	2,80	0,63	-3,847	0,000*
	hayır	226	3,12	0,61		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	evet	75	3,78	0,41	3,803	0,000*
	hayır	226	3,54	0,62		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	evet	75	3,99	0,21	2,165	0,032*
	hayır	226	3,92	0,28		
Mali İçerikli Destek	evet	75	3,77	0,55	3,046	0,003*
	hayır	226	3,53	0,62		

* $p<0,05$ anlamlı fark var, $p>0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda işçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanıma durumu farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

İşçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanıma durumu grupları arasında suçlara yönelik tutum puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=-3,064p<0,05$). İşçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanımayanların suçlara yönelik tutum puan ortalamaları($x=4,15$ $ss=0,45$), işçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanıyanların ortalamalarına göre($x=3,96$; $ss=0,48$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İşçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanıma durumu grupları arasında önyargılı bakış puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=-3,847p<0,05$). İşçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanımayanların önyargılı bakış puan ortalamaları($x=3,12$; $ss=0,61$), işçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanıyanların ortalamalarına göre($x=2,80$; $ss=0,63$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İşçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanıma durumu grupları arasında mali ve sosyal destek sağlama puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=3,803p<0,05$). İşçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanıyanların mali ve sosyal destek sağlama puan ortalamaları($x=3,78$; $ss=0,41$), işçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanımayanların ortalamalarına göre($x=3,57$; $ss=0,62$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İşçi arama kanallarında eski hükümlü talebinde eski hükümlülere öncelik tanıma durumu grupları arasında sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=2,165p<0,05$). İşçi arama kanallarında eski hükümlü talebinde eski hükümlülere öncelik tanıyanların sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puan ortalamaları($x=3,99$; $ss=0,21$), işçi arama kanallarında eski hükümlü talebinde eski hükümlülere öncelik tanımayanların ortalamalarına göre($x=3,92$; $ss=0,28$) anlamlı olarak daha yüksektir.

İşçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanıma durumu grupları arasında mali içerikli destek puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($t=3,046p<0,05$). İşçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanıyanların mali içerikli destek puan ortalamaları($x=3,77$; $ss=0,55$) İşçi arama kanallarında işçi talep edildiğinde eski hükümlü bireylere öncelik tanımayanların ortalamalarına göre($x=3,53$; $ss=0,62$) anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 51: İşverenlerin Eski Hükümlü Bireylerden İş Talebi Alındığında Verdiği Tepkinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Eski Hükümlü Bireylerden İş Talebi Alındığında Verilen Tepki		n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kurumsal Destek Algısı	hiç ilgilenmem	26	3,18	0,87	2,612	0,052
	hemen reddederim	10	3,37	0,66		
	suç türüne göre fikrim değişir	118	2,92	0,70		
	sahip oluğu mesleki bilgi ve becerilr..	147	3,12	0,74		
Liyakat Algısı	hiç ilgilenmem	26	4,00	0,43	0,893	0,445
	hemen reddederim	10	3,77	0,62		
	suç türüne göre fikrim değişir	118	3,99	0,43		
	sahip oluğu mesleki bilgi ve becerilr..	147	3,99	0,39		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	hiç ilgilenmem	26	3,91	0,31	1,934	0,124
	hemen reddederim	10	3,93	0,89		
	suç türüne göre fikrim değişir	118	3,64	0,68		
	sahip oluğu mesleki bilgi ve becerilr..	147	3,70	0,57		
Demografik Faktörlerin Etkisi	hiç ilgilenmem	26	3,06	0,80	0,622	0,601
	hemen reddederim	10	2,92	0,76		
	suç türüne göre fikrim değişir	118	3,10	0,57		
	sahip oluğu mesleki bilgi ve becerilr..	147	3,15	0,58		
Suçlara Yönelik Tutum	hiç ilgilenmem	26	4,30	0,51	2,327	0,075
	hemen reddederim	10	4,14	0,50		
	suç türüne göre fikrim değişir	118	4,13	0,48		
	sahip oluğu mesleki bilgi ve becerilr..	147	4,05	0,45		
Ön yargılı Bakış	hiç ilgilenmem	26	3,55	0,52	9,025	0,000*
	hemen reddederim	10	3,50	0,66		
	suç türüne göre fikrim değişir	118	3,10	0,57		
	sahip oluğu mesleki bilgi ve becerilr..	147	3,15	0,65		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	hiç ilgilenmem	26	3,44	0,72	2,131	0,096
	hemen reddederim	10	3,37	0,78		
	suç türüne göre fikrim değişir	118	3,56	0,61		
	sahip oluğu mesleki bilgi ve becerilr..	147	3,67	0,51		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	hiç ilgilenmem	26	3,95	0,25	1,339	0,262
	hemen reddederim	10	4,05	0,29		
	suç türüne göre fikrim değişir	118	3,91	0,28		
	sahip oluğu mesleki bilgi ve becerilr..	147	3,96	0,25		
Mali İçerikli Destek	hiç ilgilenmem	26	3,34	0,83	2,089	0,102
	hemen reddederim	10	3,50	0,70		
	suç türüne göre fikrim değişir	118	3,57	0,63		
	sahip oluğu mesleki bilgi ve becerilr..	147	3,65	0,54		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tabloda eski hükümlü bireylerden iş talebi alındığında verilen tepkisifarklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Eski hükümlü bireylerden iş talebi alındığında verilen tepki grupları arasında ön yargılı bakış puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır($F=9,025p<0,05$). Eski hükümlü bireylerden iş talebi alındığında sahip olduğu suç türüne göre fikri değişenlerin ön yargılı bakış düzeyi en düşük iken ($x=3,10$; $ss=0,57$), hiç ilgilenmeyenlerin en yüksektir ($x=3,55$; $ss=0,52$). Buna göre iş talebi alındığında hiç ilgilenmem diyenlerin ön yargılı bakışı, suç türüne göre fikrim değişir diyenlerden daha fazladır.

Tablo 52: İşverenlerin Faaliyet Alanının Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Faaliyet Alanı		n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Kurumsal Destek Algısı	gayrimenkul,finans ve sigorta faaliyetleri	16	3,04	0,63	1,252	0,228
	eğitim,kültür,eğlence,spor...	22	2,94	0,69		
	insan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri	16	3,42	0,61		
	inşaat faaliyetleri	28	2,86	0,70		
	inşaat malzemeleri ticareti	18	3,17	0,72		
	deri imalatı ve ihracatı	6	2,83	0,98		
	tarım,balıkçılık ve hayvancılık	24	2,78	0,88		
	gıda,içecek,tütün ticareti ve imalatı	31	3,03	0,74		
	kimyasal,makine,kazan,mermer...	21	2,97	0,83		
	motorlu taşıtlar yedek parça	21	3,1	0,76		
	giyim,ev tekstil ticareti...	15	3,36	0,65		
	mobilya elektronik metaryel ticareti	10	2,9	0,52		
	maden,kimya,mücevher...	14	3,19	0,77		
	ormancılıkveambalaj malzemeleri...	9	2,74	0,62		
	yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği	21	3,25	0,82		
	konaklama yerleri danışmanlık...	14	3,36	0,72		
	mühendislik faaliyetleri	15	3,04	0,73		

Liyakat Algısı	gayrimenkul,finans ve sigorta faaliyetleri	16	4,08	0,45	1,209	0,26
	eğitim,kültür,eğlence,spor...	22	4,10	0,45		
	insan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri	16	3,88	0,33		
	inşaat faaliyetleri	28	4,11	0,39		
	inşaat malzemeleri ticareti	18	3,92	0,31		
	deri imalatı ve ihracatı	6	4,00	0,42		
	tarım,balıkçılık ve hayvancılık	24	4,05	0,40		
	gıda,içecek,tütün ticareti ve imalatı	31	3,83	0,37		
	kimyasal,makine,kazan,mermer...	21	4,07	0,35		
	motorlu taşıtlar yedek parça	21	4,02	0,51		
	giyim,ev tekstil ticareti...	15	3,80	0,45		
	mobilya elektronik metaryel ticareti	10	3,83	0,49		
	maden,kimya,mücevher...	14	4,09	0,36		
	ormancılıkveambalaj malzemeleri...	9	4,03	0,52		
	yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği	21	4,00	0,37		
	konaklama yerleri danışmanlık...	14	3,88	0,46		
	mühendislik faaliyetleri	15	4,08	0,62		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	gayrimenkul,finans ve sigorta faaliyetleri	16	3,81	0,49	2,624	0,001*
	eğitim,kültür,eğlence,spor...	22	3,7	0,62		
	insan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri	16	3,94	0,35		
	inşaat faaliyetleri	28	3,85	0,73		
	inşaat malzemeleri ticareti	18	3,72	0,56		
	deri imalatı ve ihracatı	6	4,00	0,10		
	tarım,balıkçılık ve hayvancılık	24	3,79	0,48		
	gıda,içecek,tütün ticareti ve imalatı	31	3,73	0,62		
	kimyasal,makine,kazan,mermer...	21	3,71	0,54		
	motorlu taşıtlar yedek parça	21	3,49	0,66		
	giyim,ev tekstil ticareti...	15	3,64	0,51		
	mobilya elektronik metaryel ticareti	10	2,87	0,89		
	maden,kimya,mücevher...	14	3,76	0,48		
	ormancılıkveambalaj malzemeleri...	9	3,07	0,76		
	yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği	21	3,63	0,68		
	konaklama yerleri danışmanlık...	14	3,79	0,61		
	mühendislik faaliyetleri	15	3,89	0,39		

Demografik Faktörlerin Etkisi	gayrimenkul,finans ve sigorta faaliyetleri	16	3,23	0,49	1,288	0,204
	eğitim,kültür,eğlence,spor...	22	3,13	0,59		
	insan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri	16	2,89	0,47		
	inşaat faaliyetleri	28	3,20	0,49		
	inşaat malzemeleri ticareti	18	3,33	0,59		
	deri imalatı ve ihracatı	6	2,96	0,64		
	tarım,balıkçılık ve hayvancılık	24	2,96	0,66		
	gıda,içecek,tütün ticareti ve imalatı	31	3,09	0,65		
	kimyasal,makine,kazan,mermer...	21	3,36	0,47		
	motorlu taşıtlar yedek parça	21	3,14	0,66		
	giyim,ev tekstil ticareti...	15	3,07	0,73		
	mobilya elektronik metaryel ticareti	10	2,98	0,58		
	maden,kimya,mücevher...	14	3,39	0,57		
	ormancılıkveambalaj malzemeleri...	9	2,67	0,72		
	yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği	21	3,15	0,66		
	konaklama yerleri danışmanlık...	14	2,98	0,75		
	mühendislik faaliyetleri	15	3,12	0,48		
Suçlara Yönelik Tutum	gayrimenkul,finans ve sigorta faaliyetleri	16	4,24	0,44	1,423	0,13
	eğitim,kültür,eğlence,spor...	22	3,84	0,52		
	insan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri	16	4,01	0,38		
	inşaat faaliyetleri	28	4,1	0,41		
	inşaat malzemeleri ticareti	18	4,21	0,43		
	deri imalatı ve ihracatı	6	4,24	0,51		
	tarım,balıkçılık ve hayvancılık	24	4,06	0,45		
	gıda,içecek,tütün ticareti ve imalatı	31	4,08	0,49		
	kimyasal,makine,kazan,mermer...	21	4,06	0,49		
	motorlu taşıtlar yedek parça	21	4,15	0,40		
	giyim,ev tekstil ticareti...	15	4,41	0,48		
	mobilya elektronik metaryel ticareti	10	3,91	0,55		
	maden,kimya,mücevher...	14	4,04	0,53		
	ormancılıkveambalaj malzemeleri...	9	4,26	0,45		
	yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği	21	4,02	0,43		
	konaklama yerleri danışmanlık...	14	4,12	0,63		
	mühendislik faaliyetleri	15	4,27	0,44		

Ön yargılı Bakış	gayrimenkul,finans ve sigorta faaliyetleri	16	2,87	0,55	1,694	0,047*
	eğitim,kültür,eğlence,spor...	22	2,84	0,60		
	insan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri	16	3,17	0,51		
	inşaat faaliyetleri	28	3,29	0,45		
	inşaat malzemeleri ticareti	18	3,17	0,69		
	deri imalatı ve ihracatı	6	3,42	0,52		
	tarım,balıkçılık ve hayvancılık	24	2,90	0,74		
	gıda,içecek,tütün ticareti ve imalatı	31	2,75	0,60		
	kimyasal,makine,kazan,mermer...	21	3,26	0,50		
	motorlu taşıtlar yedek parça	21	3,10	0,60		
	giyim,ev tekstil ticareti...	15	3,07	0,83		
	mobilya elektronik metaryel ticareti	10	2,86	0,71		
	maden,kimya,mücevher...	14	3,13	0,64		
	ormancılıkveambalaj malzemeleri...	9	2,69	0,44		
	yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği	21	3,11	0,73		
	konaklama yerleri danışmanlık...	14	3,11	0,89		
	mühendislik faaliyetleri	15	3,13	0,46		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	gayrimenkul,finans ve sigorta faaliyetleri	16	3,84	0,53	1,516	0,093
	eğitim,kültür,eğlence,spor...	22	3,77	0,6		
	insan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri	16	3,68	0,43		
	inşaat faaliyetleri	28	3,56	0,65		
	inşaat malzemeleri ticareti	18	3,44	0,53		
	deri imalatı ve ihracatı	6	3,64	0,53		
	tarım,balıkçılık ve hayvancılık	24	3,58	0,62		
	gıda,içecek,tütün ticareti ve imalatı	31	3,56	0,57		
	kimyasal,makine,kazan,mermer...	21	3,71	0,57		
	motorlu taşıtlar yedek parça	21	3,58	0,61		
	giyim,ev tekstil ticareti...	15	3,51	0,54		
	mobilya elektronik metaryel ticareti	10	3,35	0,44		
	maden,kimya,mücevher...	14	3,99	0,25		
	ormancılıkveambalaj malzemeleri...	9	3,50	0,46		
	yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği	21	3,59	0,55		
	konaklama yerleri danışmanlık...	14	3,18	0,82		
	mühendislik faaliyetleri	15	3,54	0,66		

Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	gayrimenkul,finans ve sigorta faaliyetleri	16	4,01	0,19	1,527	0,089
	eğitim,kültür,eğlence,spor...	22	4,03	0,32		
	insan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri	16	4,01	0,18		
	inşaat faaliyetleri	28	3,96	0,19		
	inşaat malzemeleri ticareti	18	3,88	0,30		
	deri imalatı ve ihracatı	6	4,15	0,22		
	tarım,balıkçılık ve hayvancılık	24	3,91	0,23		
	gıda,içecek,tütün ticareti ve imalatı	31	3,98	0,14		
	kimyasal,makine,kazan,mermer...	21	3,99	0,22		
	motorlu taşıtlar yedek parça	21	3,90	0,28		
	giyim,ev tekstil ticareti...	15	3,88	0,34		
	mobilya elektronik metaryel ticareti	10	3,82	0,38		
	maden,kimya,mücevher...	14	3,99	0,23		
	ormancılıkveambalaj malzemeleri...	9	3,79	0,41		
	yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği	21	3,87	0,34		
	konaklama yerleri danışmanlık...	14	3,82	0,29		
	mühendislik faaliyetleri	15	3,99	0,15		
Mali İçerikli Destek	gayrimenkul,finans ve sigorta faaliyetleri	16	3,77	0,54	1,073	0,380
	eğitim,kültür,eğlence,spor...	22	3,88	0,53		
	insan sağlığı diğer sosyal destek hizmetleri	16	3,34	0,59		
	inşaat faaliyetleri	28	3,53	0,65		
	inşaat malzemeleri ticareti	18	3,43	0,57		
	deri imalatı ve ihracatı	6	3,46	0,37		
	tarım,balıkçılık ve hayvancılık	24	3,54	0,56		
	gıda,içecek,tütün ticareti ve imalatı	31	3,65	0,52		
	kimyasal,makine,kazan,mermer...	21	3,73	0,73		
	motorlu taşıtlar yedek parça	21	3,55	0,58		
	giyim,ev tekstil ticareti...	15	3,43	0,75		
	mobilya elektronik metaryel ticareti	10	3,48	0,66		
	maden,kimya,mücevher...	14	3,79	0,43		
	ormancılıkveambalaj malzemeleri...	9	3,53	0,71		
	yolcu ve yük taşıma nakliyeciliği	21	3,69	0,57		
	konaklama yerleri danışmanlık...	14	3,38	0,85		
	mühendislik faaliyetleri	15	3,57	0,68		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda faaliyet alanı farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Faaliyet alanı grupları arasında çevrenin olumsuz yargısı puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($F=2,624$ $p < 0,05$). Faaliyet alanı ormancılık ve ambalaj malzemeleri olanların çevrenin olumsuz yargısı düzeyi en düşük iken ($x=3,07$; $ss=0,76$) deri imalatı ve ihracatı olanların en yüksektir ($x=4,00$; $ss=0,10$).

Faaliyet alanı grupları arasında önyargılı bakış puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($F=1,694p<0,05$). Faaliyet alanı ormancılık ve ambalaj malzemeleri olanların önyargılı bakış düzeyi en düşük iken ($x=2,69$; $ss=0,44$) deri imalatı ve ihracatı olanların en yüksektir ($x=3,42$; $ss=0,52$).

Tablo 53: İşverenlerin Çalışan Sayısının Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Çalışan Sayısı	n	Ortalama	Std. Sapma	F	p	
Kurumsal Destek Algısı	0-9	221	3,03	0,74	0,443	0,642
	10-49	70	3,11	0,71		
	50 ve üzeri	10	3,17	1,05		
Liyakat Algısı	0-9	221	3,98	0,42	2,779	0,064
	10-49	70	4,03	0,40		
	50 ve üzeri	10	3,70	0,46		
Çevrenin Olumsuz Yargısı	0-9	221	3,70	0,61	0,064	0,938
	10-49	70	3,70	0,68		
	50 ve üzeri	10	3,77	0,45		
Demografik Faktörlerin Etkisi	0-9	221	3,12	0,63	0,188	0,829
	10-49	70	3,10	0,51		
	50 ve üzeri	10	3,22	0,58		
Suçlara Yönelik Tutum	0-9	221	4,05	0,48	5,574	0,004*
	10-49	70	4,26	0,42		
	50 ve üzeri	10	4,19	0,41		
Ön yargılı Bakış	0-9	221	3,06	0,60	1,523	0,220
	10-49	70	3,01	0,72		
	50 ve üzeri	10	2,71	0,63		
Mali ve Sosyal Destek Sağlama	0-9	221	3,62	0,58	0,626	0,536
	10-49	70	3,53	0,61		
	50 ve üzeri	10	3,62	0,48		
Sosyal, Eğitim, Denetim, Proje İçerikli Destek	0-9	221	3,97	0,23	4,201	0,016*
	10-49	70	3,87	0,31		
	50 ve üzeri	10	3,86	0,38		
Mali İçerikli Destek	0-9	221	3,62	0,59	1,404	0,247
	10-49	70	3,49	0,68		
	50 ve üzeri	10	3,48	0,59		

* $p<0,05$ anlamlı fark var, $p>0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda çalışan sayısı farklı işverenler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Çalışan sayı grupları arasında suçlara yönelik tutum puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($F=5,574 p<0,05$). 10-49 kişi çalıştıranların suçlara yönelik tutum düzeyi en yüksektir ($x=4,26$; $ss=0,42$). Scheffe testi sonucuna göre 10-49 çalışmanı olan kişiler ile 0-9 çalışmanı olan kişiler arasında suçlara yönelik tutum puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır.

Çalışan sayı grupları arasında sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($F=4,201p<0,05$). 0-9 kişi çalıştırılanların sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek düzeyi en yüksektir ($x=3,97$; $ss=0,23$). Scheffe testi sonucuna göre 10-49 çalışanı olan kişiler ile 0-9 çalışanı olan kişiler arasında sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır.

3.2.1.2. Eski Hükümlü Bireylerin Demografik, Çalışma Durumu, Cezaevi Süreci, Mesleki Eğitim/Girişimcilik Programlarına Katılma Durumlarına Göre Özellikleri

Tablo 54: Eski Hükümlü Bireylerin Demografik Bilgilerine Göre Dağılımı

n :135		n	%
Cinsiyet	Erkek	129	95,6
	Kadın	6	4,4
Yaş	15-24	12	8,9
	25-44	83	61,5
	45-59	30	22,2
	60 Ve Üzeri	10	7,4
Eğitim	Okur Yazar Olmayan	33	24,4
	İlkokul	18	13,3
	Ortaokul	36	26,7
	Lise	38	28,1
	Yüksekokul, Üniversite	10	7,4
	Yüksek Lisans	0	0,0
Medeni Durum	Evet	76	56,3
	Dul	23	17,0
	Bekar	36	26,7

Tabloda eski hükümlü bireylerin demografik bilgilerinin dağılımı görülmektedir. Anketi cevaplayan katılımcıların cinsiyeti %95,6'sı erkek geriye kalan 4,4'ü kadındır. Yaş verileri incelendiğinde %8,9'u 15-24 yaş arasında, %61,5'i 25-44 yaş arasında, %22,2'si 45-59 yaş arasında %7,4'ü 60 ve üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımı %24,4'ü okur yazar olmayan, %13,3 ilkokul, %26,7'si ortaokul, %28,1'i lise, %7,4'ü yüksekokul/üniversite mezunu şeklindedir. Medeni durumları incelendiğinde %56,3'ü evli, %17'si eşinden ayrılmış, %26,7'si bekar olduğu görülmektedir.

Tablo 55: Eski Hükümlü Bireylerin Cezaevi Sonrası Yaşadığı Yere Göre Dağılımı

n :135		n	%
Şuan Yaşanan Yer	Kendi Evim	58	43,0
	Kira	61	45,2
	Bir Aile	12	8,9
	Hotel	2	1,5
	Toplu Yaşam	0	0,0
	Sokak	0	0,0
	Diğer	2	1,5

Tabloya göre katılımcıların şuanda yaşadıkları yer %43'ü kendi evinde, %45,2'si kirada, %8,9'u ailesinin yanında, %2'si hotel de yaşadığı görülmektedir.

Tablo 56: Eski Hükümlü Bireylerin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

n :135		n	%
Sosyal Güvence	4/a	80	59,3
	4/b	12	8,9
	4/c	5	3,7
	GSS	38	28,1
Cezaevine Girmeden Önce Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu	Evet	101	74,8
	Hayır	34	25,2
Cezaevine Girmeden Önceki İş/ Meslek	Tarım	7	6,7
	Sanayi	29	27,9
	Hizmet	68	65,4
İşin Türü	Kamu	7	6,7
	Özel	97	93,3
Gelir	Asgari	47	45,2
	Asgari Ücretten Fazla	43	41,3
	2500 ve Üzeri	14	13,5
Şu Anda Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu	Evet	84	62,7
	Hayır	44	32,8
	Emekli	6	4,5
Şuanda Çalışılan İş/Meslek	Tarım	5	5,8
	Sanayi	20	23,3
	Hizmet	61	70,9
İşin Türü	Kamu	5	5,8
	Özel	81	94,2
Gelir	Asgari	55	64,7
	Asgari Ücretten Fazla	24	28,2
	2500 ve Üzeri	6	7,1
İşsiz Geçirilen Süre	1 Yıldan Az	29	67,4
	1 Yıl Ve Üzeri	14	32,6
İş Bulamama Sebepleri	Eski Hükümlü Olmak	19	44,2
	Eğitim	1	2,3
	İş Tecrübe	1	2,3
	Meslek	2	4,7
	İşlerin Uygun Olmaması	4	9,3

Tabloda katılımcıların çalışma durumlarına göre dağılımı bulunmaktadır. Katılımcıların sosyal güvenceleri %59,3'ü SSK, %8,9'u bağkur, %3,7'si emekli sandığı, %28,1'i genel sağlık sigortasından yararlandığı görülmektedir. Katılımcıların cezaevine girmeden önce %74,8'nin bir işi olup çalıştığı, %25,2'nin çalışmadığı görülmektedir. Cezaevine girmeden önce çalışanların %6,7'si tarım, %27,9'u sanayi, %65,4'ü hizmet sektöründe yer aldığı görülmektedir. Ayrıca işlerinin %5,8'i kamuda, %94,2'si özel sektörde olduğu görülmektedir. Gelir durumlarının %45,2'si asgari ücret, %41,3'ü asgari ücretten fazla, %13,5'i 2500 tl üzeri aldığı görülmektedir.

Cezaevi sürecinden sonra şunda %62,7'nin bir işi olup çalıştığı, %32,8'nin çalışmadığı görülmektedir. Şunda çalışanların %5,8'i tarım, %23,3'ü sanayi, %70,0'ı hizmet sektöründe yer almaktadır. Ayrıca işlerinin %5,8'i kamu, %94,2'nin özel sektörde olduğu görülmektedir. Gelir durumlarının %64,7'si asgari ücret, %28,2'si asgari ücretten fazla, %7,1'i 2500 tl üzeri aldığı görülmektedir. Ayrıca çalışmayan katılımcıların %67,7'nin bir yıldan az %32,6'nın bir yıl ve üzeri süredir işsiz olduğu görülmektedir. İş bulamama sebepleri ise %44,2'si eski hükümlü olmak, %2,3'ü eğitim durumu, %2,3'ü iş tecrübesi, %4,7'si mesleki bilgi bereci, %9,3'ü işlerin uygun olamaması, %37,2'si diğer sebepleri belirttikleri görülmektedir.

Tablo 57: Eski Hükümlü Bireylerin Cezaevi Süreci Durumuna Göre Dağılımı

n :135	n	%	
Cezaevine Girme Sayısı	1 Kere	67	49,6
	2Kere	29	21,5
	3Kere	16	11,9
	4Kere	10	7,4
	5 Ve Üzeri	13	9,6
Toplam Cezaevinde Geçen Süre	6 Ay-1 Yıl	52	38,5
	2-4 Yıl	47	34,8
	5-7 Yıl	24	17,8
	8-10	6	4,4
	11-15- 15 Yıl Ve Üzeri	3	2,2
Cezaevinden Çıktıktan Sonra Üzerinden Geçen Zaman	0-6 Ay	54	40,0
	6 Aydan Fazla 1 Yıl Arası	48	35,6
	1 Yıldan Fazla 5 Yıl Arası	25	18,5
	5 Yıldan Fazla 10 Yıl Arası	3	2,2
	10 Yıl Ve Üzeri	5	3,7
Cezaevine Girme Sebebi/ Sebepleri	Kötü M.	2	1,5
	Kaçakçılık	0	0,0
	Öldürme	10	7,4
	Yaralama	47	34,8
	Zimmet	1	0,7
	Trafik Suçu	7	5,2
	Rüşvet	2	1,5
	Hakaret	9	6,7
	Kişiyi Hür.	7	5,2
	Hırsızlık	5	3,7
	Ateşli Silah	7	5,2
	Yağma	5	3,7
	İcra İflas	1	0,7
	Orman Suç	0	0,0
	Uyuşturucu İmal	2	1,5
	Dolandırıcılık	4	3,0
	Uyuşturucu Kullanma Satma	13	9,6
	Cinsel Dokunulmazlık	4	3,0
	Diğer	9	6,7

Katılımcıların cezaevine kaç kez girdiği incelendiğinde %49,6'sı bir kere, %21,5'i iki kere, %11,9'u üç kere, %7,4'ü dört kere, %9,6'sı beş ve üzeri cezaevine girmiş olduğu görülmektedir. Katılımcıların toplamda cezaevinde kalma süreleri %38,5'i 6ay -1 yıl arası, %34,8'i 2- 4 yıl arası, %17,8'i 5-7 yıl arası, %4,4'ü 8-10 yıl arası, %2,2'si 11-15 yıl arası, %2,2'si 15 yıl ve üzeri, cezaevinde kaldıkları görülmektedir. Katılımcıların cezaevinden çıkmalarının üzerinden geçen süre incelendiğinde %40,0'ı 0-6 ay arası, %35,6'sı 6 ay -1 yıl arası, %18,5'i 1- 5 yıl arası, %2,2'si 5-10 yıl arası, %3,7'si 10 yıl ve üzeri olduğu görülmektedir.

Katılımcıların cezaevine girme sebepleri %1,5'i kötü muamele, %7,4'ü cinayet, %34,8'i yaralama, %0,7'si zimmet, %5,2'si trafik suçu, %1,5'i rüşvet, %6,7'si hakaret, %5,2'si kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma, %3,7'si hırsızlık, %5,2'si ateşli silahlar, %3,7'si yağmalama, %0,7'si icra iflas, %1,5'i uyuşturucu madde imal etme, %9,3'ü uyuşturucu kullanma satma, %3,0'ı cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar, %6,7'si diğer suçlar kapsamında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 58: Eski Hükümlü Bireylerin Cezaevi Süreci ve Cezaevi Sonrası Bir Mesleki Eğitim/İşyurdu/Girişimcilik Programlarına Katılma Durumuna Göre Dağılımı

n :135	n	%	
Cezaevi Sürecinde Herhangi Bir Mesleki Eğitim/İş Yurdu Gibi Programına Katılma Durumu	Evete	48	35,6
	Hayır	87	64,4
Program Türü	Sandık Çakmak	1	2,1
	Briket Döküm	1	2,1
	Cam Kursu	5	10,4
	Hızır- Mobilya Atölyesi	4	8,3
	Tesisat İşleri Kursu	3	6,3
	Kuaför Olarak Çalışma	1	2,1
	Fırıncı Olarak Çalışma	5	10,4
	Garsonluk	3	6,3
	Mermerİşçiliği	6	12,5
	Kaynak Bakım	2	4,2
	Seracılık	1	2,1
	Bilgisayar Kursu	9	18,8
	Kuaförlük Kursu	1	2,1
	Aşçılık	1	2,1
	Çay Ocağında Çalışma	3	6,3
	Arıcılık Kursu	1	2,1
Halı Dokuma Kursu	1	2,1	
Cezaevi Sonrası Herhangi Bir Mesleki Eğitim/Girişimcilik Programına Katılma durumu	Evete	5	3,7
	Hayır	130	96,3
Program Türü	Arıcılık Kursu	1	33,3
	Kalorifer Kursu	2	66,7

Herhangi Bir Mesleki Eğitim/ Girişimcilik Programına Katılmama Sebepleri	Gereksiz Görüyorum	17	13,0
	Kendime Uymadı	30	22,9
	Yok	16	12,2
	Haberim Yok	14	10,7
	Diğer	54	41,2
İş Ararken Kullanılan İş Arama Kanalları	Eş Dost	32	23,7
	İşkur	59	43,7
	Gazete	1	0,7
	İnternet	2	1,5
	Diğer	41	30,4

Katılımcıların cezaevinde bulunduğu süre içinde meslek eğitimi/işyurdu gibi bir programa katılanlar %35,6'sıdır. Geriye kalan %64,4'nün bir programa katılmadıkları görülmektedir. Meslek eğitimi/işyurdu gibi bir programa katılanların yer aldıkları programlar incelendiğinde %2,1'i sandık çakmak, %2,1'i briket dökmek, %10,4'ü cam kursu, %8,3'ü hızar/mobilya atölyesi, %6,3'ü tesisat işleri kursu, %2,1'i kuaför olarak çalışmak, %0,4'ü fırıncı olarak çalışmak, %6,3'ü garsonluk, %12,5'i mermer işçiliği, %4,2'si kaynak bakım, %2,1'i seracılık, %18,8'i bilgisayar kursu, %2,1'i kuaförlük kursu, %2,1'i aşçılık, %6,3'ü çay ocağında çalışma, %2,1'i arıcılık kursu, %2,1'i halı dokuma kursuna katıldığı görülmektedir.

Katılımcıların cezaevi sürecinden sonra meslek eğitimi/işyurdu gibi bir programa katılma durumları incelendiğinde %3,7'nin bir programa katıldığı, %96,3'nün bir programa katılmadıkları görülmektedir. Katıldıkları programlar %33,3'ü arıcılık kursu, %66,7'si kalorifer kursuna katıldıkları görülmektedir. Katılımcıların bir mesleki eğitim/girişimcilik programına katılmama sebepleri incelendiğinde %13,0'ı gereksiz görülmesi, %22,9'u uygun program olmaması, %12,2'si programın olmaması, %10,7'si haberdar olmaması, %41,2'si diğer sebeplerden dolayı katılmadığı görülmektedir.

Katılımcıların kullandıkları iş aram kanalları incelendiğinde %23,7'si eş dost acılığı, %43,7'si işkur ile, %0,7'si gazete ilanları ile, %1,5'internet ile, %30,4'ü diğer kanallardan iş aradığı görülmektedir.

Tablo 59: Ölçek Puanlarının Betimleyici İstatistikleri

n=135	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Çevresel Önyargı ve Hükümlünün Özellikleri	3,50	0,75	-0,29	0,26
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	3,20	0,57	-1,25	2,30
Kurumsal Destek Algısı	2,96	0,75	-0,14	0,21
Sosyal Hayata Katılım	3,76	0,66	-1,06	2,57

Tabloda eski hükümlü bireylerin ölçek puanlarının betimleyici istatistikleri görülmektedir.

Eski hükümlü bireylerin; çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri puan ortalaması $3,50 \pm 0,75$, işverenin istihdam tercihinine yönelik algı puan ortalaması $3,20 \pm 0,57$, kurumsal destek algısı puan ortalaması $2,96 \pm 0,75$, sosyal hayata katılım puan ortalaması $3,76 \pm 0,66$ 'dır.

Ölçek puanlarının normal dağılıma uygunluğunun incelenmesi için diğer yapılan işlem ise çarpıklık ve basıklık değerlerinin hesaplanmasıdır. Ölçeklerden elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir (Groeneveld ve Meeden, 1984; Moors, 1986; Hopkins ve Weeks, 1990; De Carlo, 1997). Buna göre ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Analizlerde parametrik yöntemler kullanılmıştır.

Tablo 60: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği Eski Hükümlü Birey Formatı Betimleyici İstatistikleri

Maddeler	Ortalama	Std. Sapma
Eski hükümlü bireyin madde bağımlılığının olması istihdam edilmesinde etkilidir.	4,0148	1,04371
Eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde işlediği suçun türü etkilidir.	3,8815	1,08622
Eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde mesleki bilgi, beceri ve yeteneğinin olması tercih sebebidir.	3,7111	0,92128
Eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde iş tecrübesinin olması tercih sebebidir.	3,6667	0,91423
Eski hükümlü bireyin toplumsal uyum düzeyini yüksek (iletişim becerisi vb.) olması istihdam edilmesinde tercih sebebidir.	3,6000	0,89108
Eski hükümlü bireyin geçmişinde Suç tekrarının olması istihdam edilmesinde etkilidir.	3,4889	1,06411
Tahliye sonrasında gerçekleştirilen mesleki eğitim/girişimcilik vb. programlar eski hükümlü bireyin işgücü piyasasına girişini kolaylaştırmaktadır.	3,4741	0,99873
İşverenin eski hükümlü bireylere yönelik tutumu eski hükümlünün istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	3,4519	0,96752
Toplumdaki bireylerin eski hükümlü bireylere yönelik tutumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	3,3630	1,06930
Yaşı, eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	3,2148	1,07471
İşyerindeki çalışanların eski hükümlü bireye yönelik tutumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde engel oluşturmaktadır.	3,1111	1,00496
Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde <u>Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Bünyesindeki Koruma Kurullarının</u> faaliyetleri yeterli düzeydedir.	2,9037	1,00650

Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde <u>İŞKUR</u> 'un destek ve hizmetleri yeterli düzeydedir.	2,7926	1,04450
Cinsiyeti eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	2,7037	1,02268
Eski hükümlü bireyin istihdam edilebilmesinde <u>KOSGEB</u> 'in hibe, kredi ve destekleri yeterli düzeydedir	2,6741	0,95284
Medeni durumu eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	2,5926	1,03877
Memleketi eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde etkilidir.	2,5333	1,08449

Tabloda elde edilen bulgulara göre en yüksek ortalamaya sahip ilk altı madde aynı zamanda eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ölçüdeki alt boyutlardan “işverenin istihdam tercihinin yönelik algı” boyutuna girmektedir. Buradaki yüksek ortalama alan maddeler eski hükümlü bireylerin istihdam da yer alabilmesi için önemli olan, eski hükümlü birey ile ilgili durumları ifade ederken, aynı zamanda işverenlerin işe almak için en çok dikkat ettikleri konuları da açıklamaktadır. Maddelerde yer alan ifadelere göre eski hükümlü bireyin “madde bağımlılığının olması” işe girmesini etkileyecek önemli ve kabul edilmesi pek mümkün olmayan durumlardan biri olduğu belirtilebilir. İşverenlerin ilk merak edeceği konu “suçun türüdür” ve her suç türüne toleransları olmayabilir. Bir işe girebilmek için eski hükümlü bireyin “mesleki, bilgi, beceri, yetenek”, “iş tecrübesi” gibi vasıflara sahip olmaları gerekmektedir. Bu vasıflar işverenin aradığı ve eski hükümlü bireylerde işe girmesini kolaylaştıran etkenler olarak ifade edilebilir. Belli bir süreyi cezaevinde geçirmiş olan eski hükümlü bireylerin tekrar topluma döndüklerinde işverenlerin önemsedikleri konulardan biride “toplumsal uyum düzeyidir.” İşveren kendisi, çalışanları ve müşterileri için toplumsal uyum durumuna dikkat ettiği belirtilebilir. İşe alma konusunda işverenlerin olumsuz bakabildiği bir durumda “suç tekrarı” olmasıdır. Suçun birden fazla işlenmiş olması işveren için kabulü zor bir durumu ifade ettiği söylenebilir.

Tablodaki bulgularda ilk altı maddeden sonra yüksek ortalamaya sahip diğer maddelerde işverenlerin ve toplumun eski hükümlü bireye yönelik tutumunun eski hükümlü bireyin istihdamına etkisini içermektedir. İşverenin ve toplumun önyargısını ifade eden bu maddelerin yüksek ortalama alması eski hükümlü bireylerin hem işveren hem de toplumun tutumunu önyargılı olarak algıladığını gösterebilir.

Tabloda düşük ortalamaya sahip maddeler kurum desteğini içerenlerdir. Bu maddelerin düşük ortalama alması eski hükümlü bireylerin kurum desteğini yeterli düzeyde algılamadıklarını ifade edebilir. Son olarak en düşük ortalamaya sahip iki madde eski hükümlü bireylerin medeni durumu ve memleketi ile ilgili maddelerdir. Bu iki madde istihdam edilme konusunda etkisi en düşük olarak algılanan maddeler olduğu söylenebilir.

Tablo 61: Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılım Ölçeği Betimleyici İstatistikleri

Maddeler	Ortalama	Std. Sapma
Eski hükümlü bireyin istihdamı suç tekrarının azalmasına katkı sağlamaktadır.	3,9259	0,83424
Eski hükümlü bireyin istihdamı toplumsal düzeni bozan suç istatistiklerinin iyileşmesine katkı sağlamaktadır.	3,9185	0,80160
Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması bir yaşam standardının yakalanması açısından önemlidir.	3,8741	0,78635
Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması özgüven kazanabilmesi açısından önemlidir.	3,8593	0,86528
Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması toplumsal uyumu yakalayabilmesi açısından önemlidir.	3,8370	0,87424
Eski hükümlü bireyin istihdamı ile birlikte aile kurumunun devamlılığı sağlanmaktadır.	3,8000	0,84465
Eski hükümlü bireyin istihdamı boş zamanlarını daha iyi planlamasını sağlamaktadır.	3,7852	0,82304
Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması ait olma ihtiyacının karşılanması açısından önemlidir.	3,7407	0,88910
Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması toplumda yeniden statü edinmesi açısından önemlidir.	3,7111	0,87132
Eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanması saygı görme ve onaylanma ihtiyacının karşılanması açısından önemlidir.	3,7037	0,89837
Eski hükümlü bireyin istihdamı kendisini dışlanmış hissetmesine engel olmaktadır.	3,2519	1,13768

Tabloda elde edilen bulgulara göre en yüksek ortalamaya sahip ilk iki madde eski hükümlü bireylerin istihdamının suç tekrarını ve suç istatistiklerini düşürdüğünü içeren maddelerdir. Bu anlamda eski hükümlü bireylerin istihdamda yer almanın suç tekrarını ve suç istatistiklerini düşürdüğüne yönelik algılarının yüksek olduğu, bireylerin istihdamın olumlu etkisine inandığı belirtilebilir. Diğer yedi madde “bir yaşam standardı sağlanması”, “özgüven kazandırması”, “toplumsal uyum”, “aile kurumu devamlılığı”, “boş zamanın iyi planlanması”, “ait olma ihtiyacı”, “saygı görme” içerikli maddelerde yüksek ortalamalıdır. Yani eski hükümlü bireylerin istihdam edilmenin bu yedi maddeye dair olumlu etki ettiğini düşündükleri ifade edilebilir. Son madde olan “dışlanmış hissetmesine engel olma” diğer maddelerden daha düşük ortalamaya sahiptir. Bir anlamda istihdam da yer almanın dışlanmış hissedilmesine etkisinin daha az olduğu belirtilebilir.

Tablo 62: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeğinin Eski Hükümlü Birey Formatının Boyutlarına İlişkin Betimleyici İstatistikleri

Ölçeğin Alt boyutları	Ortalama	Std. Sapma
Çevresel Önyargı ve Hükümlünün Özellikleri	3,50	0,75
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	3,20	0,57
Kurumsal Destek Algısı	2,96	0,75

Tabloda elde edilen bulgulara göre, en yüksek ortalama alan alt boyut “çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri” boyutudur. Eski hükümlü bireylerin istihdam da yer alma konusunda en çok algıladıkları durumun işveren ve toplumun önyargısı olduğu ifade edilebilir. Cezaevi sürecinden sonra, eski hükümlü sıfatının verilmesi beklide bu bireyleri en çok zorlayan durumun önyargı olduğunu açıklayabilir. Hem toplumun hem işverenin bir insanın suç işlemiş olmasını kabul etmesi zordur. Bu durumun önyargıyı arttırdığını ve eski hükümlü bireylerin önyargıyla karşılaştıklarını düşündükleri ifade edilebilir.

Tablodaki ikinci yüksek ortalamalı alt boyut “işverenin istihdam tercihinine yönelik algı” boyutudur. Bu boyutta eski hükümlü bireylerin istihdamda yer alması için sahip olması gereken vasıfların aynı zamanda işverenin işe alma konusunda dikkat ettiği durumları açıkladığı söylenebilir.

Tabloda yer alan diğer alt boyutlara göre daha düşük ortalamalı olan “kurumsal destek algısı” boyutu eski hükümlü bireylerin kurumsal desteği altında yeterli bulmadıklarının ya da yeterli düzeyde yararlanamadıklarının göstergesi olabilir.

3.2.1.3. Eski Hükümlü Bireylere Uygulanan Ölçek Puanlarına Göre Bulgular

Eski Hükümlü Bireylere Uygulanan Ölçeklerin Pearson Korelasyon analizinin sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 63: Ölçek Puanlarının İlişkisi

		Çevresel Önyargı ve Hükümlünün Özellikleri	İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	Kurumsal Destek Algısı	Sosyal Hayata Katılım
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	r	1	,387**	,182*	,247*
	p		0,000	0,034	0,016
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	r		1	,219*	,421**
	p			0,011	0,000
Kurumsal Destek Algısı	r			1	,203**
	p				0,018
Sosyal Hayata Katılım	r				1
	p				

** $p < 0,01$ * $p < 0,05$ anlamlı ilişki var, $p > 0,05$ anlamlı ilişki yok

Tabloda eski hükümlü bireylerin ölçek puanlarının ilişki testi sonuçları görülmektedir. Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre;

Çevresel ön yargı ve hükümlünün özellikleri puanı ile işverenin istihdam tercihinine yönelik algı puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,387$; $p=0,000 < 0,05$). Buna göre

çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri puanı arttıkça işverenin istihdam tercihine yönelik algı puanında arttığı görülmektedir.

Çevresel ön yargı ve hükümlünün özellikleri puanı ile kurumsal destek algısı puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,182$; $p=0,034<0,05$). Buna göre çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri puanı arttıkça kurumsal destek algısı puanında arttığı görülmektedir.

Çevresel ön yargı ve hükümlünün özellikleri puanı ile sosyal hayata katılım puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,247$; $p=0,016<0,05$). Buna göre çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri puanı arttıkçasosyal hayata katılım puanında arttığı görülmektedir.

İşverenin istihdam tercihine yönelik algı puanı ile kurumsal destek algısı puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü zayıf düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,219$; $p=0,011<0,05$). Buna göre işverenin istihdam tercihine yönelik algı puanı arttıkça kurumsal destek algısı puanında arttığı görülmektedir.

İşverenin istihdam tercihine yönelik algı puanı ile sosyal hayata katılım puanları ile arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,421$; $p=0,000<0,05$). Buna göre işverenin istihdam tercihine yönelik algı puanı arttıkça sosyal hayata katılım puanında arttığı görülmektedir.

Kurumsal destek algısı puanı ile sosyal hayata katılım puanı arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü zayıf düzeyde ilişki bulunmuştur($r=0,203$; $p=0,018<0,05$). Buna göre kurumsal destek algısı puanı arttıkça sosyal hayata katılım puanında arttığı görülmektedir.

3.2.1.4. Karşılaştırma Analizlerine Göre Bulgular

Eski hükümlülere uygulanan ölçeklerin demografik değişkenler ile uygulanan karşılaştırma analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 64: Eski Hükümlü Bireylerin Yaşının Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Yaş	n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	15-24	12	3,16	2,636	0,052
	25-44	83	3,42		
	45-59	30	3,74		
	60 ve üzeri	10	3,75		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	15-24	12	3,01	1,126	0,341
	25-44	83	3,16		
	45-59	30	3,32		
	60 ve üzeri	10	3,30		

Kurumsal Destek Algısı	15-24	12	2,93	0,64	1,486	0,221
	25-44	83	2,86	0,75		
	45-59	30	3,13	0,74		
	60 ve üzeri	10	3,25	0,74		
Sosyal Hayata Katılım	15-24	12	3,60	0,58	0,511	0,675
	25-44	83	3,75	0,72		
	45-59	30	3,82	0,60		
	60 ve üzeri	10	3,92	0,49		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda yaşı farklı eski hükümlü bireyler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Yaş grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 65: Eski Hükümlü Bireylerin Eğitim Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Eğitim Durumu		n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	okur yazar olmayan	33	3,51	0,73	0,371	0,829
	ilkokul	18	3,37	0,71		
	ortaokul	36	3,42	0,70		
	lise	38	3,59	0,80		
	yüksekokul*üni	10	3,51	0,85		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	okur yazar olmayan	33	3,15	0,62	0,701	0,593
	ilkokul	18	3,39	0,38		
	ortaokul	36	3,19	0,52		
	lise	38	3,15	0,63		
	yüksekokul*üni	10	3,11	0,51		
Kurumsal Destek Algısı	okur yazar olmayan	33	3,06	0,83	0,367	0,593
	ilkokul	18	2,97	0,62		
	ortaokul	36	2,91	0,81		
	lise	38	2,89	0,71		
	yüksekokul*üni	10	3,02	0,59		
Sosyal Hayata Katılım	okur yazar olmayan	33	3,63	0,82	0,680	0,607
	ilkokul	18	3,77	0,38		
	ortaokul	36	3,85	0,66		
	lise	38	3,83	0,62		
	yüksekokul*üni	10	3,63	0,70		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda eğitim durumu farklı eski hükümlüler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Eğitim durumu grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 66: Eski Hükümlü Bireylerin Cezaevinden Önce Düzenli İş Olma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Cezaevine Girmeden Önce Düzenli İş Olma Durumu		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	evet	101	3,48	0,77	-0,353	0,725
	hayır	34	3,53	0,67		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	evet	101	3,20	0,58	0,017	0,987
	hayır	34	3,19	0,54		
Kurumsal Destek Algısı	evet	101	2,95	0,73	-0,284	0,777
	hayır	34	3,99	0,79		
Sosyal Hayata Katılım	evet	101	3,75	0,68	-0,573	0,568
	hayır	34	3,82	0,62		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda cezaevine girmeden önce düzenli iş olma durumu farklı eski hükümlüler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

Cezaevine girmeden önce düzenli iş olma durumu grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 67: Eski Hükümlü Bireylerin Şuanda Düzenli İş Olma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Şuanda Çalışılan Düzenli İş Olma Durumu		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	evet	84	3,41	0,71	-1,414	0,160
	hayır	44	3,60	0,81		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	evet	84	3,14	0,58	-1,716	0,089
	hayır	44	3,32	0,51		
Kurumsal Destek Algısı	evet	84	2,96	0,70	-0,052	0,959
	hayır	44	2,97	0,84		
Sosyal Hayata Katılım	evet	84	3,72	0,66	-1,601	0,112
	hayır	44	3,91	0,64		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda şuanda düzenli iş olma durumu farklı eski hükümlüler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

Şuanda düzenli iş olma durumu grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 68: Eski Hükümlü Bireylerin İşsiz Kaldığı Sürenin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

İşsiz Kalınan Süre		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	1 yıldan az	29	3,51	0,86	-0,649	0,520
	1 yıl ve üzeri	14	3,67	0,60		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	1 yıldan az	29	3,31	0,59	0,736	0,466
	1 yıl ve üzeri	14	3,17	0,51		
Kurumsal Destek Algısı	1 yıldan az	29	2,84	0,81	-1,246	0,220
	1 yıl ve üzeri	14	3,16	0,70		
Sosyal Hayata Katılım	1 yıldan az	29	4,01	0,55	1,925	0,061
	1 yıl ve üzeri	14	3,62	0,75		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda işsiz kalınan süresi farklı eski hükümlüler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

İşsiz kalma süre grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 69: Eski Hükümlü Bireylerin Cezaevine Girme Sayısının Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Cezaevine Girme Sayısı		n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	1kere	67	3,57	0,63	0,576	0,681
	2kere	29	3,48	0,44		
	3kere	16	3,31	0,65		
	4kere	10	3,50	0,71		
	5 ve üzeri	13	3,33	0,74		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	1kere	67	3,22	0,61	0,246	0,912
	2kere	29	3,12	0,79		
	3kere	16	3,25	0,50		
	4kere	10	3,11	0,90		
	5 ve üzeri	13	3,16	0,70		
Kurumsal Destek Algısı	1kere	67	3,00	0,68	1,398	0,238
	2kere	29	2,76	0,66		
	3kere	16	3,98	0,71		
	4kere	10	2,75	0,84		
	5 ve üzeri	13	3,28	0,75		
Sosyal Hayata Katılım	1kere	67	3,72	0,64	0,833	0,506
	2kere	29	3,70	0,73		
	3kere	16	3,81	0,52		
	4kere	10	3,80	0,74		
	5 ve üzeri	13	4,06	0,76		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda cezaevine girme sayısı farklı eski hükümlüler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Cezaevine girme sayı grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 70: Eski Hükümlü Bireylerin Cezaevinde Kalma Süresinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Cezaevinde Kalma Süresi		n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	6 ay-1 yıl	52	3,47	0,75	1,678	0,175
	2-4 yıl	47	3,34	0,72		
	5-7 yıl	24	3,72	0,73		
	8 yıl ve üzeri	12	3,68	0,71		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	6 ay-1 yıl	52	3,09	0,58	1,133	0,338
	2-4 yıl	47	3,27	0,43		
	5-7 yıl	24	3,27	0,68		
	8 yıl ve üzeri	12	3,14	0,70		
Kurumsal Destek Algısı	6 ay-1 yıl	52	3,00	0,77	0,440	0,725
	2-4 yıl	47	2,93	0,64		
	5-7 yıl	24	3,01	0,88		
	8 yıl ve üzeri	12	2,75	0,73		
Sosyal Hayata Katılım	6 ay-1 yıl	52	3,68	0,74	1,402	0,245
	2-4 yıl	47	3,73	0,57		
	5-7 yıl	24	4,00	0,65		
	8 yıl ve üzeri	12	3,80	0,65		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda cezaevinde kalış süresi farklı eski hükümlüler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Cezaevinde kalış süre grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 71: Eski Hükümlü Bireylerin Cezaevinden Çıktıktan Sonra Geçen Sürenin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Cezaevinden Çıktıktan Sonra Geçen Süre		n	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	0-6 ay	54	3,44	0,84	1,123	0,342
	6 aydan fazla 1 yıl arası	48	3,40	0,64		
	1 yıldan fazla 5 yıl arası	25	3,67	0,70		
	5 yıl ve üzeri	8	3,77	0,68		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	0-6 ay	54	3,09	0,66	3,078	0,030*
	6 aydan fazla 1 yıl arası	48	3,13	0,51		
	1 yıldan fazla 5 yıl arası	25	3,44	0,46		
	5 yıl ve üzeri	8	3,46	0,21		

Kurumsal Destek Algısı	0-6 ay	54	2,96	0,87	0,514	0,674
	6 aydan fazla 1 yıl arası	48	3,03	0,65		
	1 yıldan fazla 5 yıl arası	25	2,89	0,70		
	5 yıl ve üzeri	8	2,71	0,45		
Sosyal Hayata Katılım	0-6 ay	54	3,83	0,71	1,313	0,273
	6 aydan fazla 1 yıl arası	48	3,62	0,66		
	1 yıldan fazla 5 yıl arası	25	3,89	0,64		
	5 yıl ve üzeri	8	3,81	0,20		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda cezaevinden çıkıştan bu yana geçen süresi farklı eski hükümlüler içinölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Cezaevinden çıkıştan bu yana geçen süre grupları arasında işverenin istihdam tercihine yönelik algı puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($f=3,078p<0,05$). Cezaevinden sonra 0-6 ay geçenlerin işverenin istihdam tercihine yönelik algı düzeyi en düşük iken ($x=3,09$; $ss=0,66$) 5 yıl ve üzeri süre geçenlerin en yüksektir ($x=3,46$; $ss=0,21$). Yapılan scheffe testi sonucuna göre cezaevinden çıkıştan bu yana 5 yıl ve daha fazla geçen kişiler ile 0-6 ay geçen kişiler arasında anlamlı fark bulunmaktadır.

Tablo 72: Eski Hükümlü Bireylerin Cezaevinde Herhangi Bir Meslek Programına Katılma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Cezaevinde Herhangi Bir Meslek Programına Katılma Durumu	n	Ortalama	Std. Sapma	t	p	
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	evet	48	3,52	0,72	0,337	0,737
	hayır	87	3,47	0,76		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	evet	48	3,16	0,66	-0,474	0,637
	hayır	87	3,21	0,51		
Kurumsal Destek Algısı	evet	48	2,85	0,77	-1,238	0,218
	hayır	87	3,02	0,72		
Sosyal Hayata Katılım	evet	48	3,71	0,67	-0,751	0,454
	hayır	87	3,80	0,66		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda cezaevinde herhangi bir meslek programına katılma durumu farklı eski hükümlüler içinölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. Bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre;

Cezaevinde herhangi bir meslek programına katılma durumu grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 73: Eski Hükümlü Bireylerin Cezaevine Girme Sebeplerinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Cezaevine Girme Sebebi		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Çevresel Ön yargı ve Hükümlünün Özellikleri	Hayata, vücut dokunulmazlığına ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar	68	3,44	0,67	1,019	0,409
	Hürriyete ve şerefe karşı işlenen suçlar	18	3,32	0,99		
	Mal varlığına, Millete ve devlete karşı işlenen suçlar	18	3,44	0,70		
	Kamunun sağlığına karşı işlenen suçlar	15	3,74	0,82		
	Topluma karşı işlenen suçlar	7	3,62	0,83		
	Diğer	9	3,83	0,64		
İşverenin İstihdam Tercihine Yönelik Algı	Hayata, vücut dokunulmazlığına ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar	68	3,20	0,57	0,218	0,954
	Hürriyete ve şerefe karşı işlenen suçlar	18	3,12	0,76		
	Mal varlığına, Millete ve devlete karşı işlenen suçlar	18	3,24	0,56		
	Kamunun sağlığına karşı işlenen suçlar	15	3,30	0,61		
	Topluma karşı işlenen suçlar	7	3,12	0,31		
	Diğer	9	3,13	0,32		
Kurumsal Destek Algısı	Hayata, vücut dokunulmazlığına ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar	68	2,83	0,67	1,617	0,160
	Hürriyete ve şerefe karşı işlenen suçlar	18	3,31	0,83		
	Mal varlığına, Millete ve devlete karşı işlenen suçlar	18	2,85	0,72		
	Kamunun sağlığına karşı işlenen suçlar	15	3,03	1,02		
	Topluma karşı işlenen suçlar	7	3,29	0,62		
	Diğer	9	3,08	0,57		
Sosyal Hayata Katılım	Hayata, vücut dokunulmazlığına ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar	68	3,72	0,60	0,855	0,514
	Hürriyete ve şerefe karşı işlenen suçlar	18	3,95	0,68		
	Mal varlığına, Millete ve devlete karşı işlenen suçlar	18	3,61	0,79		
	Kamunun sağlığına karşı işlenen suçlar	15	3,93	0,83		
	Topluma karşı işlenen suçlar	7	3,94	0,47		
	Diğer	9	3,67	0,64		

* $p < 0,05$ anlamlı fark var, $p > 0,05$ anlamlı fark yok

Tabloda cezaevine girme sebebi farklı eski hükümlüler için ölçek puanları bakımından karşılaştırma testi görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre;

Cezaevine girme sebebi grupları arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır.

3.2.2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın nitel boyutunu oluşturan işverenler ve eski hükümlü bireyler ile yarı yapılandırılmış sorular kapsamında gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin verilerinin analiz bulguları bu bölümde verilmiştir. İşverenler ile yapılan görüşmelerin bulgularına yönelik üst sınıflandırma, aşağıdaki modelde yer almaktadır.

Şekil 2: İşverenin Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Tutumunun Değerlendirilmesi

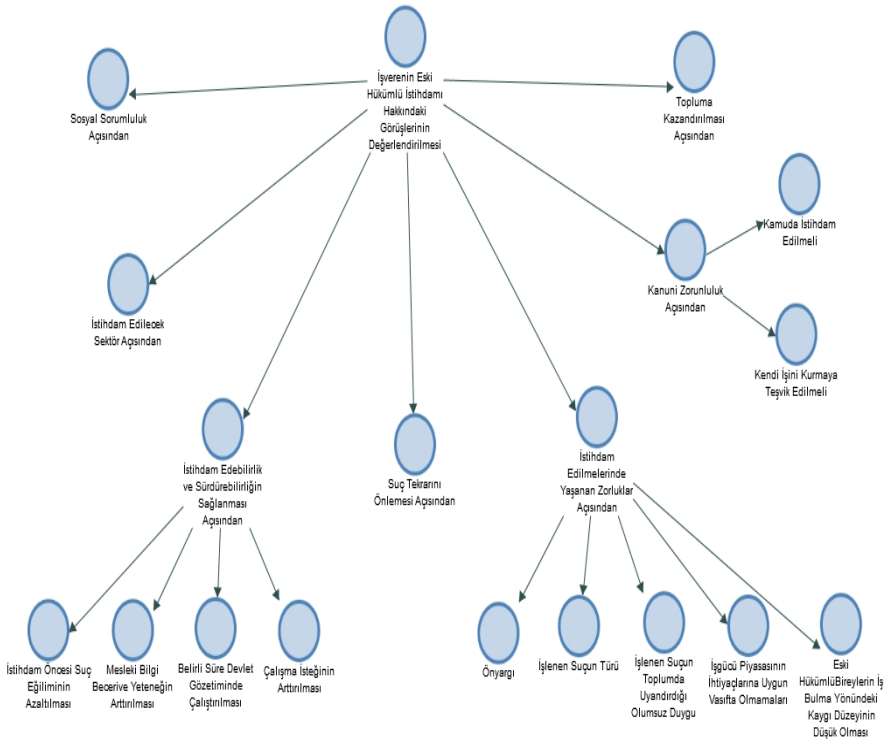

1. İşverenin Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamı Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirmesi

Araştırmada ilk olarak katılımcılardan, işlediği suç nedeni ile cezaevine giren, ceza bitiminde tahliye olarak topluma tekrar dönen ama eski hükümlü olarak nitelendirilen iş bulmak ve çalışmak konusunda dezavantaj yaşayan bireylerin istihdamı hakkında genel görüşlerini açıklamaları istenmiştir. Bu doğrultuda yedi tane üst tema belirlenmiştir. Bunlar ilk olarak eski hükümlü bireylerin çalışma hayatına kazandırılmasını sosyal sorumluluk olarak görüldüğü belirtilmiştir. İkinci olarak Eski hükümlü birey çalıştırmanın kanuni zorunluluk olup olmamasını değerlendirmesi yer almaktadır. Üçüncü olarak sektörleri eski hükümlü bireylerin çalışmasına uygunluğunu değerlendirilmiştir.

Dördüncü üst tema istihdam edilmelerinde yaşanan zorluklar üzerinedir. Beşincisi suç tekrarını önlemesi ifade edilmiştir. Altıncı üst tema istihdam ederek topluma kazandırmak yorumlanmıştır. Son olarak işverenin bakış açısıyla eski hükümlü bireylerin istihdam edebilirlik/sürdürülebilirliğin sağlanması değerlendirilmiştir.

Şekil 3: İşverenlerin Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamı Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi

1.1. Sosyal Sorumluluk Açısından

“Sosyal sorumluluk” üst temasında, eski hükümlü bireyi istihdama kazandırmanın bir sosyal sorumluluk olduğu katılımcıların büyük çoğunlu tarafından ifade edilmiştir. Katılımcılar, bu bireylerin istihdam edilmesini böylece toplumun bir bireyi olarak görülmesini ve topluma kazandırılmalarının gerekliliği belirtilmiştir. Bazı katılımcılar tarafından suç unsurunun önemine de değinilmiştir. Belirten ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

“Ben sosyal sorumluluk olarak ele alırım, kabul edilebilir suç grubunda ise istihdam edebilirim.” (Katılımcı3)

“Çalıştırmak sosyal sorumluluk olarak tabii bu insanları dışlamamak lazım bu insanlar içimizde yaşıyor. Sosyal sorumluluktur. Ama bu suçları meslek haline getirmişler hariç. Psikopatı hasta ruhlusu hariç.” (Katılımcı1)

“Bir anlamda sosyal sorumluluktur aslında bu tür arkadaşları da topluma kazandırmak önemli, bu konunun işverene düşen tarafında bu şekilde değerlendirilebilir.” (Katılımcı 6)

“Bu konu sosyal sorumluluk olarak değerlendirilebilir. Sonuçta bu insanların dışlanmaması gerekir işe almakta aslında bu sebeple olabilir.” (Katılımcı 4)

“Sosyal sorumluluk hissederim insanları tamamen yargılayamayız o anki psikolojilerini bilemeyiz dışlamak olmaz, beki de böyle bakmak bu insanları anlamamızı sağlar, onlara verilecek ikinci şansın önünü açabilir.” (Katılımcı 7)

“Sosyal sorumluluk olarak görmek lazım onlara sahip çıkmazsak dönecekleri yer hapishane olur sahip çıkmalıyız. Dolayısıyla geri dönen hükümlü sayısının artması demek toplumdaki suç oranının da artması demek..” (Katılımcı 9)

Sosyal sorumluluğu işletmenin büyüklüğüne göre daha farklı değerlendiren katılımcının ifadesi ise şöyle yer almaktadır.

“Büyük firmalarda reklam içerikli kullanmak anlamında sosyal sorumluluk olarak işe alabilirler ama küçük işletmelerde sosyal sorumluluk düşüncesi olacağını düşünmüyorum.” (Katılımcı 5)

1.2. Kanuni Zorunluluk Açısından

“Kanuni zorunluluk” üst temasında katılımcıların eski hükümlü bireyin istihdam edilmesinde kanuni zorunluluk olup olmaması hakkındaki görüşleri, genel olarak eski hükümlü istihdam etmede kanuni zorunluluğun olmaması bu durumun özel sektörün isteğine bırakılması gerektiği ifade edilmiştir. Kanuni zorunluluğun yeterli bir çözüm olmayacağını belirten katılımcıların yanında işletme politikası olarak eski hükümlü istihdamına olumsuz bakmadıklarını başvuru olduğu takdirde değerlendireceklerini belirten katılımcılarda olmuştur. İfade elden görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Kanuni zorunluluk olmaması gerekir işletmeye kalmalı işletme kendisi değerlendirmeli.” (Katılımcı 3)

“Kanuni zorunluluk olması mantıklı değil aslında özel sektöre bırakılmalı işe göre suça göre bakmak gerekli.” (Katılımcı 5)

“Zorunluluk olmamalı, işletme politikası olarak olumsuz bakmıyoruz zaten, başvuru olursa değerlendiririz.” (Katılımcı 8)

“Bu konu toplumsal bir sorundur Kanunu zorunluluğun gelmesi tamamen yeterli bir çözüm değildir.” (Katılımcı 1)

Katılımcıların konu hakkındaki görüşleri doğrultusunda “kamuda istihdam edilmeli” ve “kendi işlerini kurmaları teşvik edilmeli” ifadeleri ile 2 alt tema oluşmuştur.

➤ Kamuda İstihdam Edilmeli

Katılımcılar kanuni zorunluluk olmamasını, bu durumun özel sektöre bırakılmamasını bunun yerine devletin eski hükümlüyü kamuda istihdam etmesinin daha net bir çözüm olacağını belirtilmiştir. Bu temaya ait görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Kanuni zorunluluk olmaması lazım bir yükümlülük gelirse devletin bir teşvikinin olması ve devlet finansman olmalı o zaman yoksa özel sektöre sıkıntı olur. O yüzden kesinlikle zorunluluğa karşıyım bu konuyu devlet üstlenmeli kamu da istihdam etmeli kesinlikle.” (Katılımcı 10)

“Kanuni zorunluluktan ziyade devlet kendi istihdam etse daha net bir çözüm yaratabilir diye düşünüyorum.” (Katılımcı 4)

Katılımcılardan bazıları eski hükümlü bireylerin istihdamında kani zorunluluğun kar amacı güden özel sektöre yük olarak algılanacağını belirtilmiştir.

“Özel sektör işe alırken önce kişinin kendisine sağlayacağı faydaya bakıyor. Kimse hükümlüyü alma konusunda istekli davranmayacaktır bu hassasiyeti özel sektörden beklememek gerekir sonuçta kanuni zorunluluk yük olarak algılanır.” (Katılımcı 3)

“Böyle bir zorunluluk özel sektöre yük olur, yersiz bir uygulama olur.” (Katılımcı 10)

➤ Kendi İşini Kurmaya Teşvik Edilmeli

Kanuni zorunluluk değerlendirmesi konusunda eski hükümlü bireylerin daha çok desteklenerek kendi işini kurmalarına yönlendirilmesini, gerekirse devletin kredi vererek teşvik etmesinin uygun olacağına ilişkin katılımcı ifadeleri şöyledir;

“Kanuni zorunluluk değil de devlet bu insanları bireysel kuracakları işlerde daha çok desteklemeli. Bu anlamda bir takım destekler verilebilir iş yeri açmaları için kredi desteği olabilir, böylece hem kendi istihdamları sağlanırken başkalarına da istihdam olanakları verilebilir.” (Katılımcı 4)

“Kanuni zorunluluktan ziyade aslında kendiişlerini kurmaları desteklenebilir. Böylelikle istihdamları daha kolaylaşabilir diye düşünüyorum.” (Katılımcı 9)

1.3. İstihdam Edilecek Sektör Açısından

“İstihdam edilecek sektör” üst temasında eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilecekleri sektörleri katılımcılar buldukları sektörler açısından farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Eski hükümlü bireylerin her sektörde yer alabileceğini düşünen katılımcı 4 ve katılımcı 9’un ifadesi şöyledir.

“Her sektörde çalışabilmeli tabi onlarda insan sonuçta.” (Katılımcı 4)

“Şöyle her sektörde çalışabilir ama neyden hüküm aldı. Niçin bu hükmü aldı.”(Katılımcı 9)

Konu hakkında farklı düşünen katılımcı 5 eski hükümlü bireylerin her sektörde istihdam edilemeyebileceğini bunun nedeni olarak da eğitim durumlarını ve suç geçmişlerinin etken olacağını şu şekilde ifade etmiştir.

“Eski hükümlü tabiki her sektörde istihdam edilemeyebilir. Eğitim durumları, mesleki deneyimleri, ruhsal anlamda suçtan arınmış olmaları, suç geçmişleri iş bulmalarını etkiler.”(Katılımcı 5)

Katılımcılar buldukları sektörler açısından eski hükümlü bireyin istihdamını ele alarak Hizmet sektörünü yapılacak iş anlamında eski hükümlü için çok uygun olmadığı, ancak hizmet sektöründe restoran gibi işletmelerde mutfak bölümünde istihdamı için uygun olduğu ifade edilmiştir. İnşaat işlerinde iş bulmalarının kolay oluşu vasıf aranmadan da işe girebileceklerini belirten katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Sektör olarak değerlendirilirse bizim sektörümüz inşaat işleri genelde eski hükümlü bireylerin çalışması için en ideal en kolay iş bulacağı sektördür. Tabi bu sektörde işler sürekli değildir geçici işler sağlanmakta yani mevsimlik işçi olarak değerlendirilir. Buda onların iş sahibi olmaları meslek sahibi olmaları için yeterli olmayabilir eğitim sağlık sektörü olsun bunların mutlaka bir yeri vardır ama bu mesleklerde mesleki tecrübe, eğitim, bilgi beceri gereklidir. Ama inşaat mesleki eğitimi olmayan düz işçi kategorisinde istihdam edilir inşaat işlerinde o yüzden iş bulmak daha kolaydır.” (Katılımcı 1)

“Bizim sektörümüz uygun herhangi bir yapı markette eski hükümlü birisi çalışabilir.”(Katılımcı 3. Yapı market)

“Her sektör eski hükümlü çalıştırmak için uygun olmayabilir ama bizim sektörümüz eski hükümlü çalışması için uygun. Restoran olarak özellikle mutfak temizlik bölümü için olabilir.” (Katılımcı 8)

Hizmet sektöründe olup durumu farklı değerlendiren, insanlarla yüz yüze olan işlerde daha dikkatli seçimlerin yapılması gerektiğini, hizmet sektörü için bu durumun önemli olduğunu ifade eden katılımcı 6 ve katılımcı 10’un görüşleri şöyledir.

“.....Buda tamamen hizmet sektörü olmamızdan kaynaklı çünkü bizim marka yüzümüz dışarıda müşteriyle çalışan arkadaşımızdır. Burada müşteriye yansıyan yüzü bizim için çok önemli. Yok arka tarafta aşçı gibi bir iş yapacak olsa daha rahat bir değerlendirme yapılabilir. Ama hizmet kısmında çekincemiz daha çoktur. Ön yargıdan değil tamamen hizmet sektörü olduğumuz için çalışanın bizi iyi temsil etmesi gerektiği için. Yoksa burada denetimli serbestlikten gelen arkadaşlar var oturduğumuz yemek ikram ettiğimiz. Dışlamıyoruz tabii ki.” (Katılımcı 6)

“Bence her sektörden ziyade, insan psikolojisinin etkili olduğu alanlarda daha dikkatli olmak lazım kritik alanlarda dikkat etmek lazım. Hastane bu açıdan çok uygun değil. Ama temizlik işlerinde değerlendirilebilir.” (Katılımcı 10)

Eski hükümlü bireyler için sanayi sektörünün uygunluğunu, mesleki bilgi becerilerinin değerlendirilmesi anlamında daha verimli olacağını belirten katılımcıların ifadeleri şöyledir.

“Sektör olarak daha çok üretimde çalışabilirler hizmet sektörüne nazaran çünkü onlar biraz arka planda kalacak emek yoğun iş olacak zaten cezaevinden çıkmadan mesleki eğitim falan veriliyor o nitelikte devamı olacak işlerde istihdam etme daha doğru olacaktır. Daha çok sanayide üretimde değerlendirmek mantıklı ve verimli olacaktır.” (Katılımcı 6)

“Benim iş yerimde her tür suçtan yatmış çalışacak diye birşey yok tabii daha çok sanayide fabrikalarda çalıştırılabilir. Bu onların daha verimli çalıştırılmasını sağlar.” (Katılımcı 2)

Tarım sektörünü de değerlendirilmesi gerektiğini aynı zamanda bu bireylerin bu şekilde rehabilite edilebileceğini ifade eden katılımcı görüşü şöyledir;

“Bu kişiler belli yerlerde çalıştırılmalı aslında hastanede çalışması uygun değil nereler olabilir fidan dikimi gibi tarımsal faaliyetlerde çalıştırılabilirler böylece doğada çalışarak rehabilite edilmeleri de mümkün olur; hastanede insanla temas çok fazla çünkü, durumlarına uygun işlere yönlendirilmeliler.” (Katılımcı 10)

1.4. İstihdam Edilmelerinde Yaşanan Zorluklar Açısından

Katılımcılar tarafından eski hükümlü bireylerin istihdamı hakkında yaşanan zorluklar belirtilmiştir. Bu doğrultuda 5 tane alt tema oluşmuştur. Temalara bakıldığında bazılarının eski hükümlü birey kaynaklı bazılarının işveren kaynaklı olduğu görülmektedir. “eski hükümlü bireylerin iş arama/bulma yönündeki kaygı düzeyinin düşük olması”, işgücü piyasasının beklentilerine/ ihtiyaçlarına uygun vasıfta olmamaları” ve “işlenen suçun türü ”alt temaları eski hükümlü birey, “ön yargı” ve “işlenen suçun toplumda uyandırdığı olumsuz duygu” alt temaları işveren kaynaklı olarak ifade edilebilir.

➤ Eski Hükümlü Bireylerin İş Arama/Bulma Yönündeki Kaygı Düzeyinin Düşük Olması

Araştırma kapsamında görüşleri alınan işverenler, eski hükümlü bireylerin iş arama/bulma yönündeki kaygı düzeyinin düşük olduğu, hiç eski hükümlü bireylerden iş başvurusu almadıkları özellikle belirtilmiştir. İfade edilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Bu güne kadar hiç hükümlü başvurusu almadık yada sakladılarsa da bilemiyorum. Dolayısıyla hiç çalışmadı burada eski hükümlü.” (Katılımcı 2)

“Hiç eski hükümlü başvurusu almadık. Alsaydık mutlaka değerlendirdik. Hiç eski hükümlü çalışan olmadı. Ama belki de Isparta suçlu sayısı düşük olabilir.”

Bekliden ben hizmet sektöründe çalıştım o yüzdene de karşılaşmamış olabilir belki de insanlarla karşı kaşıya gelmek istemiyor olabilirler.” (Katılımcı 3)

“Hiç iş burusu almadık.” (Katılımcı 4)

“İş başvurusu almadık hiç çalışmadık.” (Katılımcı 5)

“Hiç iş başvurusu almadık şuanda eski hükümlü çalışanımız yok.” (Katılımcı 8)

“Hiç başvuru almadık hiç çalışmadı.” (Katılımcı 9)

➤ **İşgücü Piyasasının Beklentilerine/İhtiyaçlarına Uygun Vasıfta Olmamaları**

Katılımcıların bazıları bu bireylerin işgücü piyasasının beklentilerine/ ihtiyaçlarına uygun vasıfta olmamalarının işe girmelerinde engel teşkil edebileceği, gerekli vasıfları taşımanın önemli olduğu belirtilmiştir. İfade edilen görüşler şöyledir;

“Cezaevi sürecinden sonra bir takım vasıfları geliştirmiş olmaları kendilerini topluma uydurmuş olmaları iş bulmaları açısından önemli. Uygun vasıfları geliştirememiş ise olmaz, zaten piyasada istenen vasıfta birçok insan var.” (Katılımcı 1)

“Bizim sektör de el becerisi gerekmiyor hizmet sektörü çünkü daha çok müşteri ilişkileri pazarlama bilmesi gerekli bu vasıflar sahip insan gerekir bize.” (Katılımcı 4)

➤ **İşlenen Suçun Türü**

Katılımcılar eski hükümlü bireylerin özel sektörde istihdam edilmelerinde yaşanan zorluklar açısından, suç işlenmiş olunmasını, bunun nedenin ne olduğunun merak edildiği, bazı suç türlerinin özellikle tecavüz gibi ağır suçların kabulünün mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bu görüşler aşağıda verilmiştir.

“İlk olarak akla gelen soru neden suç işledi, niye suç işledi hapse düştü.” (Katılımcı 9)

“Tecavüz gibi ağır suçların olamaması lazım bizim için. Çalıştırmamız mümkün değil. Suç geçmişi önemli.” (Katılımcı 1)

“Ağır suçları almak istemeyiz çünkü işletmede yaratacağı huzursuzluktan dolayı.” (Katılımcı 4)

➤ **Ön Yargı**

Katılımcılar eski hükümlü bireylerin özel sektörde istihdam edilmelerinde yaşanan zorluklar açısından, aslında işverenlerin de ön yargısının olduğu, bu bireylerin isminin önünde eski hükümlü sıfatının olmasının önyargıda temel sebep teşkil ettiğini ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler şöyledir;

“İşe girmelerinin önündeki engellerden biri ön yargıdır. Eski hükümlü etiketi vardır artık.” (Katılımcı 9)

“Bunların iş hayatına girmelerin önünde en büyük engel ön yargı cahillik bilememek empati yapmama neden hükümlü olduğunu bilmeme.” (Katılımcı 10)

“Aslında en önemli sebep belki de ön yargı kaynaklı eski hükümlü olma nedeniyle.” (Katılımcı 1)

“En büyük handikapları suç işlemiş olduklarından ziyade bunun etiket halini alması insanda bir şüphe uyandırıyor. Buda ön yargı oluşturuyor.” (Katılımcı 6)

➤ **İşlenen Suçun Toplumda Uyandırdığı Olumsuz Duygu**

Katılımcıların bazıları kamu vicdanının rahatsız eden insanda olumsuz duygulara neden olan ağır suçların istihdam edilmek istenmeyeceğini, burada önemli olan durumun işlenen suçun tekrar edilmesi endişesinden ziyade karşıda yarattığı olumsuz duygunun kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir.

“Alamayız toplumun vicdanını rahatsız edecek suçları işlemişse işe alamayız. Zarar gelecek düşüncesinden ziyade başta kendimiz rahatsız oluruz kabul edemeyiz. Olumsuz bir duygu yaratır.” (Katılımcı 3)

“Ağır suç kapsamında yer alan toplumda insanda olumsuz duygu yaratan kabul edilemeyecek suçları işleyenleri işe almak hem bizi hem toplum vicdanını rahatsız eder. Bunun sebebi suçun tekrar işleneceği değil insanda uyandırdığı olumsuz duygudur.” (Katılımcı 8)

1.5. Suç Tekrarını Önlemesi Açısından

Eski hükümlü bireylerin istihdamının suç tekrarını önleyebilecek bir durum olduğu, bireylerin iş sahibi olmasının önemli olduğu, onları suçtan uzak tutabileceği kendilerinin ve ailelerinin geçimini temin edebileceği, meşru bir hayat sürmeyi sağlayabileceği ifade edilmiştir. Bu temadaki görüşler aşağıda yer almaktadır.

“İstihdam suç tekrarını önler aslında o insanlar piyasada boş gezdiği için tekrar aynı suçu işleyebilir. Çalışmaları geçimlerini meşru olarak temin etmeleri içinde önemli.” (Katılımcı 2)

“Suç tekrarını önler bu bireylerin çalışması önemlidir.” (Katılımcı 3)

“Bunların bir işte çalışıyor olmak suç tekrarını önler elbette burada oranı düşürür. Bir eski hükümlünün iş bulamayıp tekrar suça dönməsi söz konusu olabilir. Ama iş olursa suça karışma ihtimali düşecektir.” (Katılımcı 4)

“Bu bireylerin çalışması suç tekrarını engeller topluma kazandırılmış olur çünkü. Toplum onu kabul etmiş olur tekrar geri dönmeyebilir.” (Katılımcı 6)

“Çalışmak suç tekrarını önler maddi ve manevi olarak boşlukta olmamaları önemli.” (Katılımcı 8)

“Suç tekrarını %80 önler işi olacak geliri olacak düzelir diye düşünüyorum.” (Katılımcı 9)

“Bu insanların çalışması suç tekrarını önler bu adam elbette çalışacak ailesine bakacak işe girmesi lazım.” (Katılımcı 10)

Suç tekrarının çalışmakla ilgili olduğu kadar yaşam düzenine göre, suç davranışlarını sürdürüp sürdürmedikleri ile de ilgili olabileceğini ifade eden katılımcı 5 ve katılımcı 1’in görüşleri şöyledir;

“Suç tekrarı açısından çalışıyor olması kişiye ve yaşam düzenine göre değişir. Kişinin yaşamı serserilik üzerineyse çalışmak çok işe yaramayabilir. Hatta bu durumu kullanabilir 3-5 ay takılıp sonra eski ye dönebilir.” (Katılımcı 5)

“Bu insanların çalışması ne kadar yeterli değerlendirmek gerekir günde 8 saat çalışıp sonra nereye gidiyor kimlerle arkadaşlık yapıyor bu önemli çünkü o hayat şartlarına göre suça meyilli olup olmayacağı suç davranışların sürdürüp sürdürmeyeceğine bakmak lazım çalışmak tek başına yeterli olamayabilir.”(Katılımcı 1)

1.6. Topluma Kazandırılması Açısından

Katılımcılar cezaevinden çıkan bu bireyler için toplumda var olmanın, topluma tekrar kazandırılmanın önemli olduğu bununda çalışarak gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştır. Aynı zamanda bu bireylerin çalışmasının onları rehabilite edebileceğini belirten katılımcı görüşleri de olmuştur. İfade edilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Onlarında sonuçta topluma kazandırılması lazım tabi. Çalışmaları bu açıdan önemli.” cezaevi sürecinden sonra mecbur topluma geri dönecekler, bu durumda onların istihdam edilerek toplum içine alınmaları gereklidir. Sonuçta toplum için beraberiz.”(Katılımcı 2)

“Bu tür vatandaşlarında mutlaka topluma kazandırılmaları gerekiyor. Eskiden yaptıkları suçları tekrarlamasınlar ve topluma daha yararlı hale gelsinler diye.” (Katılımcı 3.)

“Bu kişileri kazandırmak gerekli, atılan adımların hepsi düşük arz ve talebe bakıyor.” bu kişilerin çalışmaya istekli olması, işverenin işe alma davranışını olumlu etkiler, böylelikle topluma dahil edilirler.”(Katılımcı 7)

“Hatta çalışmak onları rehabilite eder onları içimize alarak rehabilite edebiliriz onları işe alarak onlara birey olarak davranmış kabul etmiş oluruz buda onların topluma uyum sağlamalarını sağlar.” (Katılımcı 10)

1.7. İstihdam Edebilirlik / Sürdürülebilirliğin Sağlanması Açısından

Katılımcılar eski hükümlü bireyleri işgücü piyasasındaki istihdam edilebilirlik ve sürdürülebilirliği, istihdam da kalmak, olarak ifade ettikleri görüşleri doğrultusunda 4 alt tema oluşmuştur. Belirtmiş oldukları görüşler aşağıda yer almaktadır.

Katılımcı 1'in konu ilgili genel önerilerini içeren görüşü şöyledir;

“Bu insanları bizim sektörde kalıcı olması için bir hedefleri olmalı günü kurtarmak için çalışıyorsa kalıcı olması zor, bu insanların sorumluluk taşımaları lazım yada eski hayatlarına dönmek için sabırlı olmaları lazım yada yeni bir hayat kurmak için istekli sabırlı olmaları lazım, aslında meslek öğrenmek zor değildir ama bu insanların sabırla buna istekli olması lazım, bu hayat standardını kabul edip bilinçlendirip eğitilmesi lazım.”(Katılımcı 1)

➤ **İstihdam Öncesi Suç Eğiliminin Azaltılması**

İstihdam edilebilirlik ve sürdürülebilirlik için bu bireyleri suçtan arındırmak, onlara suçu unutturmak gerektiğini, bu şekilde istihdamda devamlılık sağlanabileceğini ifade eden katılımcıların görüşleri şöyledir;

“ İstihdam edilebilirlik ve sürdürülebilirlikte İlk başta bu insanların istihdama girmesi ve kalıcı olması için bu insanlar suçu unutturmak gerekli hiç yapmamış gibi sıfırlayıp kaldığı yerden devam etmesi sağlanmalı.”(Katılımcı 6)

“Suçtan arındırmak bu davranışlardan vazgeçmelerini sağlamak gerekli tabii buna kendilerinin istekli olması lazım ki istihdamda devamlılık olabilsin.”(Katılımcı 1)

➤ **Mesleki Bilgi, Beceri Ve Yeteneğinin Arttırılması**

Eski hükümlü bireylerin istihdamda kalması ve sürdürülebilirliğin sağlanması için bu bireylere meslek edindirmenin, mesleki bilgi becerilerin arttırılmasının etkili olacağı, mesleği olanların işlerini devam ettirerek çalışma hayatında kalabilecekleri ifade edilen katılımcı görüşleri şöyledir;

“Aslında meslek edindirmek gerekli bu arkadaşların istihdamda kalabilmesi için, mesleği varsa işi bırakmaz devamlılığı gelir.” (Katılımcı 3)

“İnşaat sektöründe mesleki eğitimi olmayan düz işçi niteliğindeki işe alınabilir ama bunlar genellikle geçici işlerdir. İstihdamın devalılığı için mesleki eğitim gerekli olabilir meslek edindirmek bu anlamda önemlidir.” (Katılımcı 1)

➤ **Belirli Süre Devlet Gözetiminde Çalıştırılması**

Bu bireylerin cezaevinden sonra bir süre devlet gözetiminde çalışmasının istihdamda kalıcı olabilmelerinde etkili olabileceği, mesela denetimli serbestlikle bir süre çalışmalarının özel sektör de çalışmaya alıştırma olabileceğini dile getirilen katılımcı görüşleri şu şekildedir.

“Cezaevinden sonra devlet bir süre kendi gözetiminde çalıştırmalı böylece hem uyum sağlamları kolaylaşır hem de işverene güvence oluşturabilir; istihdamda kalıcı olabilirler.”(Katılımcı 1)

“Mesela denetimli serbestlikte belli bir süre çalıştırıp topluma uyumlu hale getirip daha sonra özel sektöre yönlendirebilir. Sonuçta toplumda da bilinirliği olur aslında iyi bir referans olur.”(Katılımcı 6)

➤ Çalışma İsteğinin Arttırılması

İstihdam edilebilirlik ve sürdürülebilirlik için bireylerin çalışmayı istemesi gereklidir. Katılımcılar tarafından aslında iş sıkıntısının olmadığı ama bu bireylerin iş beğenmeme durumu olabileceği vurgulanarak, çalışma isteklerinin olması halinde belki de işsiz kalmayacakları belirtilmiştir. Aşağıda bu görüşler yer almaktadır.

“İş var ama çalışma isteği yok, insanlar çalışmak istemiyor ....kolay para istiyor...iş beğenmiyor.Çalışma istekleri olsa iş var.”(Katılımcı 3)

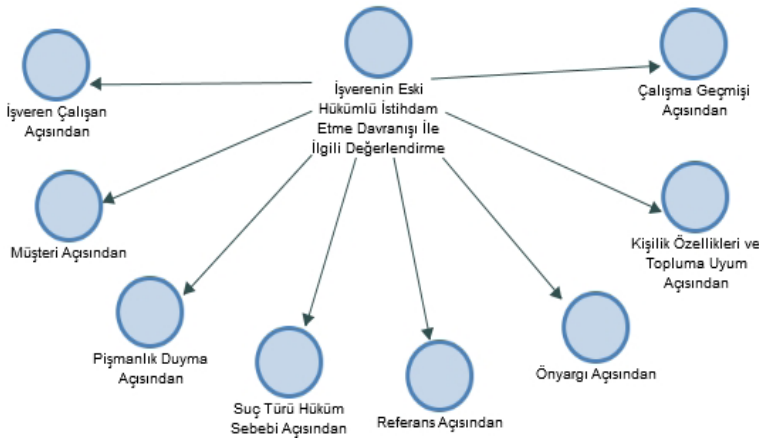
“Türkiye işsizlik olduğunu düşünmüyorum iş beğenme var isterse her yerde iş bulabilir bu insanlar. Bence iş alanı var ama çalışmak isteyen yok. Çalışmaya istekli olsalar işsiz kalmayacaklar belki...”(Katılımcı 10)

“Aslında çok fazla çalışmak istediklerini düşünmüyorum belki de o yüzden iş başvurusu almıyor olabiliriz.” (Katılımcı 8)

2. İşverenin Eski Hükümlü İstihdam Etme Davranışı İle İlgili Değerlendirmeler

Araştırma kapsamındaki işverenlere kendi işlemlerinde eski hükümlü bireyleri istihdam etme konusundaki tutumları sorulmuştur. Kendi işletmelerinde bu bireyleri işe alma konusunda nasıl bir tutum sergiledikleri, ne gibi durumları dikkate aldıkları, buldukları sektöre göre aradıkları niteliklerin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler doğrultusunda işverenlerin dikkat ettiği durumlar temel alınarak 8 alt tema oluşmuştur. Bunlar;“suç türü/hüküm sebebi açısından”, “kişilik özellikleri ve topluma uyum açısından”, “pişmanlık duyma açısından”, “önyargı açısından”, “referans açısından”, “çalışma geçmişi açısından”, “işveren/ çalışan açısından”, “müşteri açısından” değerlendirilmiştir. Belirtilen temalarla ilgi açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

Şekil 4: İşverenlerin Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı İle İlgili Değerlendirme

1.1. Suç Türü/Hüküm Sebebi Açısından

Katılımcılar tarafından işe alma konusunda ilk önce suç türü ve bu suçun işlenme sebeplerini bilmek istedikleri ilk önce bu durumu dikkate aldıkları, hatta en önemli konun bu olduğu, buna göre kararlarının değişebileceği ifade edilmiştir. Diğer konuların suç türünden sonra ele alınabileceği vurgulanmıştır. İfade edilen görüşler şöyledir;

“İş başvurusu alsak mutlaka değerlendiririz ama hüküm giyme sebebi çok önemli neden cezaevine girmiş bilmek gerekli.” (Katılımcı 3.)

“Eski hükümlüler toplumdaki dışlanacak insanlar değildir. Tabii hüküm sebepleri çok önemli bunların içinde suç makinesi dönmüş insanlar vardır. Ama kederinden ötürü mecbur kalarak veya nefsi müdafaa veya haklı şekilde suç işlemiş olanlar vardır o yüzden hepsine aynı gözle bakmıyorum.” (Katılımcı 1)

“Ya şimdi hükümlülerinde kendi için de bir sınıflaması olmalı suçunu bilmek gerek onunda çeşitleri var. Kendi işletmemizde çalıştırabiliriz ama suç türü çok önemli bunu bilmemiz gerekli.” (Katılımcı 2)

“Yani eski hükümlüye bir işletmeci olarak işlediği suça göre bakış açımız değişir. Tabii ki istihdam edilmeli ama hem şahsi hem de işletmenin adına söyleyecek olursam işlediği suça göre istihdam edilmesi değişir. Suç türü çok önemlidir.” (Katılımcı 4)

2.1. Kişilik Özellikleri Ve Topluma Uyum Açısından

Katılımcılar tarafından eski hükümlüleri işe alma konusunda bu bireylerin kişilik özellikleri, ahlaki durumlarının uygunluğunun önemsendiği ve aynı zamanda topluma uyumlarının değerlendirildiği belirtilmiştir. Psikolojik olarak sıkıntı yaratmayacak, etrafına saygılı davranacak bireyleri tercih edeceklerini ifade eden katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“İşverenine ve iş arkadaşlarına saygısı olan uyumlu çalışacak psikolojik sıkıntısı olmayan insanlar olsun isteriz. Kişilik olarak değerlendiririz ahlaki durumu da çok önemlidir. Dolayısıyla tecrübeli saygılı olması içinde bulunduğu topluma ayak uydurmuş olması önemli faktörlerdir.” (Katılımcı 1)

“Başvuru olursa biz değerlendiririz çalışmaya uygun özellikleri varsa, görüşme sırasında kendimiz değerlendiririz halini durumunu kişilik özelliklerini kararımız ona göre netleşir. Psikolojisinin halinin tavrının düzgün olması önemli.” (Katılımcı 8)

“Değerlerine bakarım kendi mülakatımı yaparım kişiliği ahlaki değerleri önemli onu incelerim. Toplum uyumu da etkili hali tavrı nasıl bakarım.” (Katılımcı 10)

“Önemli olan kişiliktir. Kendini kanutlasın. Topluma uyumu bizden kaynaklanır biz onları ne kadar kabullenirsek o kadar bize ayak uydurur düzelmeye çalışır diye düşünüyorum.” (Katılımcı 9)

2.3. Pişmanlık Duyma Açısından

İstihdam etme konusunda katılımcıların bir kısmı bu kişilerin geçmişleri için pişmanlık duymaları ve kendilerini düzeltmiş olmaları gerektiği ifade edilmiştir. Eğer pişmanlık varsa suç davranışı tekrarlanmaz, bu durum kişinin hem kendisi hem de çevresi için olumlu bir durum oluşturarak işe alama davranışında belirleyici etki yaratabilecektir. Belirtilen görüşler şunlardır;

“Yapılandan dolayı pişmanlık olmalı, bunu karşıya hissettirebilmeli, düzgün bir insan olması konusunda kendini kanıtlamalı.”(Katılımcı 7)

“Suç işlemiş insanlarda pişmanlık olmalı, suça tekrar dönmeyeceğini kanıtlamış olmalı, bu doğrultuda işe almak anlamında olumlu düşünülebilir.”(Katılımcı 8)

“....Tabii karşılıklı ikili ilişkiye, kendini kanıtlamasına bakar deneme süreci olur deneriz tartarız ona göre devam ederiz. Ama yok kendini düzeltmediyse olmaz. İyi niyetine gerçekten çalışmak istediğine ailesini geçindirmek istediğini kanıtarsa geriye dönmeyi istemezse olur.”(Katılımcı 9)

1.4. Önyargı Açısından

Katılımcılar işveren olarak işe almada önyargılı olup olmamayı suç türü ile ilişkilendirmişlerdir. İlk akla “suçu ne sorusu” geldiği için genel olarak önyargılı olabilecekleri ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıdadır.

“Ön yargı illaki olurdu. İlk etapta işlediği suçu açıklaması gerekir önyargım ona göre değişir.” (Katılımcı 4)

“Önyargı illaki olur. Suça bakmak lazım.”(katılımcı 5)

“Eski hükümlü etiketi insanda bir şüphe uyandırır. Suç unsurunu düşündürür, buda önyargı oluşturur.”(Katılımcı 6)

“Suç nedeni ile önyargı olabilir. Tabii insanın aklına ilk suçu ne diye geliyor.”(Katılımcı 8)

“Tabii insan ister istemez kalbine bir şey düşer. Tanımak gerekli suçu bilmek gerekli.”(Katılımcı 9)

Önyargılı olmadığı ifade eden katılımcıların görüşleri şöyledir;

“Benim bu konuda zerre kadar çekincem yok suç hepimize yakındır. Biz insan olarak belli kıstasları dikkate almazsak Allah inancını yasaları daha akli başında daha makul davranmazsak suç hepimizi bulabilir. İkincisi hiçbir kastımız olmadan da suça bulaşabiliriz trafik kazası mesela yine sağlık işletmesi olarak suç konusunda risk altındayız en küçük bir yanlışta bizi de suçlu sayabiliyorlar. Ön yargım Yok.”(Katılımcı 10)

“Önyargılı bir bakış açım yok sadece işlediği suça bakarım.”(Katılımcı 7)

Yaşanılan bir olaylar çerçevesinde başta olmasa bile bazı durumlarda ön yargının daha sonra ortaya çıkabileceğini ifade eden katılımcı görüşü şöyledir;

“Genel olarak önyargım yok onlarda insan öle değerlendirmek lazım ayrılma nedenleri geçmiş hayatları toplumun yönlendirmesi bunlar birer etken. Ama bazen olaylar etrafında önyargı ortaya çıkabiliyor. Mesela eski hükümlü çalışanımız oldu. Hatta bir ev sahibinin evinde hırsızlık oldu tabii ilk aklımıza eski hükümlü çalışan geldi sonradan ev sahibi eşyasını buldu ama bizim aklımıza ilk gelen kişi o oldu.”(Katılımcı 1)

1.5. Referans Açısından

Eski hükümlü bireyleri istihdam etme konusunda referansın etkili olduğu, suçu, çalışma geçmişi hakkında güvenilir bilgi edinmenin önemli olup, referans bilgisinin dikkate alınacağı belirtilmiştir. İfade edilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“...referansı iyi ise ben ona bakarım. Gerekli bilgi verilmişse bana güven oluşturur. Önceki işyeri fikir verebilir.”(Katılımcı 10)

“...tabii ki referans etkili olur tabii ona göre değerlendirilir. Çalışma geçmişi nasıldı yada suçu hakkında net bir bilgi verilmiş olması etkili olur.”(Katılımcı 3)

“Referans etkisi olur artı yaratır. Güvenilir birinin önerisi değerlendirmeye alınır elbet.”(Katılımcı 6)

“Referans önemlidir. Kişi hakkında net bilgi işe alma fikrimizi olumlu yapabilir.”(Katılımcı 1)

1.6. Çalışma Geçmişi Açısından

Katılımcılar tarafından istihdam konusunda daha önceki işyerlerinin görüşlerinin alınacağı bunların önemli olduğu belirtilmiştir. Bu sayede kişilerin nasıl insanlar oldukları, kişilikleri, çalışma davranışları, iş yerinde çalışma sürelerine göre tutumlarının değerlendirileceği ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler şöyledir;

“Bizden önce çalıştığı iş yerine sorarız nasıl bir çalışan olduğunu, iş davranışlarını öğreniriz, önceki işinden referansla alabiliriz. Birinci referans daha önce çalıştığı yerdir.”(Katılımcı 6)

“Biz personel alacaksak nerde çalıştıklarını soruyoruz oraları arıyoruz çalıştığı yerde uzun çalışması önemli güven sağlar yoksa sürekli iş değiştirdiyse ondan olmaz iş davranışları zayıf demektir.”(Katılımcı 9)

“Önceki işyerine sorulur genellikle çünkü orada belli bir süre çalıştığı için tanınırlığı vardır buda gerekli bilgiyi verir.”(Katılımcı 8)

1.7. İşveren/ Çalışan Açısından

Katılımcıların çoğunluğu tarafından bu konuda kendi açılarından bir çekincenin, korkunun olmayacağı, aynı zamanda çalışanlar açısından da sıkıntı yaratmayacağı, çalışanlara bu durumdan bahsetmenin gerek olmadığı da ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıdadır.

“Kendi adıma bir çekincem yok çalışanlar için de sıkıntı olmaz eski hükümlü bir çalışanın olması ki çalıştırdığımız da oldu sıkıntı olmadı.” (Katılımcı 1)

“Çalışanlar açısından hükümlüden bahsetmem bir etkisi olacağını düşünmüyorum.” (Katılımcı 2.)

“Çalışanları etkilemeyeceğini düşünürüm normal bir vatandaş gibi davranmalarını sağladım çalışanların kötü etkileneceğini düşünmüyorum.” (Katılımcı 3)

“Korku tedirginlik zarar verir düşüncesi olmaz çalışanlar açısından ve dış çevreden olumsuz algılanma ile ilgili bir kaygımız olmaz.” (Katılımcı 7)

Katılımcı 4’ün bu konudaki görüşü suç türü ile ilişkilendirmiş olumsuz bir görüş belirtmiştir.

“Kendi açımdan da diğer çalışanlar açısında da tedirginlik yaratabilir. İşlenen suçun türüne göre tedirginlik değişir.” (Katılımcı 4)

1.8. Müşteri Açısından

Araştırma kapsamında görüşleri alınan işverenler müşteri memnuniyetinin bir işletme için çok önemli olduğu, bu yüzden çalışan seçiminin dikkatli yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle buldukları sektör ve verdikleri hizmetlerin çeşitleri nedeni ile müşteriler açısından eski hükümlü bireyleri işe almanın bir takım risklerinin olabileceği bu konudaki çekinceler ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Müşteri açısından dikkatli davranmak gerekir. Çünkü biz sadece kaba inşaat yapmıyoruz aynı zamanda evlerde oturanların olduğu yerlerde de dekorasyon yapıyoruz. Orda eşyaların ev halkının çoluk çocuğun olması gibi durumlarda eski hükümlünün durumlarını dikkate almak zorundayız. Çünkü biliyorsunuz çok çeşitli suçlar var. Bu çeşitli suçlardan dolayı dikkate almamak mümkün değil hırsızlık tecavüz gibi ağır suçları işleyen birisinin bu tür işlere verilmesinin evlere gönderilmesinin sıkıntıları olabilir. Bir yerde almış olduğu maaşı ve eski yaşantısındaki hayat standardını düşündüğünüz zaman gittiği evde bir çekmeceyi karıştırması bir altın para bulması durumunda çalarak saklaması ev sahibinin bundan zarar görmesini istemeyiz.” (Katılımcı 1)

“Hizmet sektörüüz insanlarla iletişim çok önemli Kavga darp suçuyusa çalıştığı arkadaşlarıyla yada müşterilerle yaşama ihtimali çok yüksek olduğu için illaki bizim için tedirginlik sebebidir. Müşteri açısından uygun değildir. Düzenin bozulacağını düşünürüm.” (Katılımcı 5)

“Hizmet sektörü olmamız nedeniyle sürekli müşteri ile yüz yüze çalışmak gerektiği için, müşteri memnuniyeti çok önemli, bu yüzden hükümlü çalıştırmak müşteri açısından riskli olabilir. Buda tamamen hizmet sektörü olmamızdan kaynaklı çünkü bizim marka yüzümüz dışarıda müşteriyle çalışan arkadaşımızdır. Bunu müşteriye yansıyan yüzü bizim için çok önemli. Yok, arka tarafta açığı gibi bir iş

yapacak olsa daha rahat bir değerlendirme yapılabilir. Tabii değerlendirilirken suç türü tekrar eder mi bize yansımaları ne olur bunlarda düşünülür. Ama hizmet kısmında çekincemiz daha çoktur. Ön yargıdan değil tamamen hizmet sektörü olduğumuz için çalışanın bizi iyi temsil etmesi gerektiği için.”(Katılımcı 6)

“Müşteri açısından suça göre değerlendiririm çünkü hizmet sektörü olduğumuz için insanlarla yüz yüze çalıştığımız için davranışları önemli müşterilere yaklaşım tarzı önemli müşteri memnuniyetini sağlayabilmeliler. Müşterileri rahatsız edecek insanları çalıştırmamız mümkün olmaz.”(Katılımcı 8)

“Gelen müşteri hükümlü olduğunu bilmez ama müşterisiyle aralarında farklı şeyler geçerse taciz yada kavga gibi şeyler olmazsa sıkıntı olmaz önemli olan niyetidir. Kendini kanıtlamasıdır.” (Katılımcı 9)

Müşteri açısından sorun olamayacağı, çalışanın kim olduğu, geçmişinin müşterinin bilemeyeceği bu nedenle de sıkıntı olmayacağı ifade edilen katılımcı görüşleri de mevcuttur. Görüşler şöyledir;

“Müşteriler açısından sıkıntı olmaz çünkü müşteri bilmez ona bir yansımaları olmaz.”(Katılımcı 2)

“Tüketici açısından bir etkisi olmaz çünkü tüketici bilemez burada çalışanın durumunu.” (Katılımcı 3)

“Hiç çalıştırmadık müşteri açısından çok etkisi olmayabilir. Kimin çalıştığını müşteri bilemez. Bunun bilgisi işverendedir.”(Katılımcı 5)

3. İşverenin Eski Hükümlü İstihdam Etmede Liyakat Algısı

Katılımcıların “eski hükümlü bireyleri istihdam etmede liyakat algısı” sorulduğunda genellikle mesleki beceri, bilgi, tecrübe ve toplumsal uyum olarak değerlendirildiği görülmüştür. Tecrübenin önemli olduğu, mesleki bilgi beceri işe alınmada olumlu etkisinin olabileceği aynı zamanda ekip çalışmasına uyum, topluma uyum konularına da vurguda bulunulduğu görüşlerden tespit edilmiştir. Belirtilen ifadeler aşağıda yer almaktadır.

“İşe alma konusunda öncelikle tecrübeye bakarım biz çalıştığımız yerde kurumsallığımıza faydalı olacak bizim kalitemizi arttıracak başımızı ağrıtmayacak işi kaliteli yapan işçi isteriz. Daha sonra mesleki yeterlilik belgesi olabilir burada da belgesinin olması değil belgeyi hak etmiş insan olması önemli. Tecrübeli olması önemli.”(Katılımcı 1)

“İşe alımda mesleki bilgisini ve tecrübesini önemseriz ama en önce suç türü başta gelir.” (Katılımcı 2)

“Mesleki becerisine bakarız bizim sektörde bu çok önemli bu durum işe alınmasını sağlayabilir. Tecrübe de çok önemli. Kalabalık bir ekibiz o yüzden ekip çalışmasına yatkın olması gerekiyor. Hizmet sektörüüz uyumlu olması gerekli.”(Katılımcı 3)

“İşe alma konusunda tabii ki hizmet sektöründe olduğumuz için mesleki bilgi beceri tecrübe gerekli mesleki beceri gerekli. Toplumla uyumlu bir görüntüsünün olması da etkili olabilir.”(Katılımcı 4)

“Tecrübe bilgi deneyim olsa işe konusunda olumlu bakarım.”(Katılımcı 7)

Mesleki bilgi beceri, tecrübeyi çok da dikkate almadığını ifade eden katılımcılar da mevcuttur. Belirtilen görüşler şöyledir;

“Mesleki bilgi beceri şöyle burada gayret ederse işi öğrenebilir. Ekstra bir şey aramıyoruz.”(Katılımcı 9)

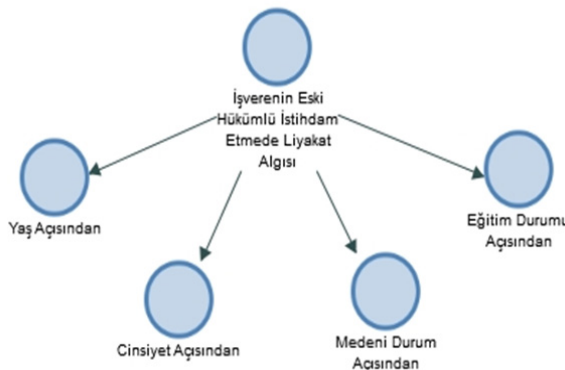
“Liyakat açısından ben önce hükümlü olmasında etken ne bakarım hastalık olarak suça bir yatkınlığı yoksa çalıştırırım. Çalıştırdığımız elemanlar arasında en yükse eğitilmiş hekimler sonra hemşireler onlarda teorik bilgi geliyor tecrübe eğitim zayıf ama kime kızacaksın onları eğiten biz işe alı tecrübe kazandırmak durumunda olan biziz. Bu anlam burada liyakatin pratiği yok ben kişilik ahlak sebatlıysa tik başlı değilse uyumlu çalışacaksa alırım. Tabii ki liyakati önemsemek isterim ama liyakate uygun adam yok.”(Katılımcı 10)

“İlk olarak yeteneğe bakarım, Tecrübe olsa olur olmasa tecrübe burada edinir. Toplumsal uyumu konusunda sıkıntısı olmamalı.”(Katılımcı 5)

4. İşverenin Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışında Demografik Özelliklerin Değerlendirmesi

Katılımcılara eski hükümlü bireyleri istihdam etmede demografik özellikleri nasıl değerlendirdikleri ne kadar etkili olduğu sorulduğunda yaş açısından, cinsiyet açısından, mendi durum açısından ve eğitim durumu açısından olmak üzere 4 alt tema oluşmuştur. Burada yaş konusunda genç bireylerin tercih sebebi olabileceği, cinsiyet ve medeni durumun işveren için önemli olmadığı, eğitim durumunun ise işin türüne ve işletmedik bölümlere göre farklılaşabileceği belirtilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

Şekil 5: İşverenin Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışında Demografik Özelliklerin Değerlendirmesi

4.1. Yaş Açısından

Katılımcılar genellikle demografik özelliklerde yaşı önemsemektedirler. Genç olmasının işi öğrenmede ve işin gerektirdiği zorlukları tolere etmede tercih sebebi olacağı belirtilmiştir. İfade edilen görüşlerden bazıları şunlardır.

“İnşaat sektörüyüz, işlerimiz güç kuvvet gerektirdiği için elbette yaşlı olmasını istemeyiz. Yük taşımak gibi ağır işlerimiz var yaşlı olmamalı orta yaşlı salam adam isteriz.” (Katılımcı 1)

“Sadece yaş etkiler genç olması tercih sebebi.” (Katılımcı 5)

“Yaşa bakarız orta yaş, 18 yaş altı olmaz çok yaşlıda olmaz.” (Katılımcı 6)

“Ama Şimdi yaş önemli 40 yaşında bir hükümlü burada herkesin nazını çekemeyebilir. Çocukta geliyor bayan da erkekte o anlamada sorun olabilir. Genç olursa iş daha kolay öğrenebilir.” (Katılımcı 9)

“Demografik olarak geç olması bizim için daha önemli.” (Katılımcı 2)

4.2. Cinsiyet Açısından

Katılımcılar tarafından genellikle cinsiyetin önemli olmadığı herkese uygun iş olabileceği, hatta bayana öncelik verildiği belirtilmiştir. İfadeler şöyledir;

“Cinsiyet önemli değil iş konusunda sıkıntı olmaz bayanda çalışabilir.” (Katılımcı 2)

“Bayan erkek çalışanlarımız var sadece cinsiyetine önem verdiğimiz bazı iş alanlarımız da var. Oda yapı market olmamızdan kaynaklı.” (Katılımcı 3)

“Cinsiyet olarak bayanları alama konusunda sıkıntı yok. Biz franchise bir işletmeyiz markanın özellikle bayanları işe alma konusunda bir çalışması var.” (Katılımcı 6)

“Bayana öncelik veriyoruz.” (Katılımcı 8)

“Cinsiyet fark etmez.” (Katılımcı 9)

4.3. Medeni Durum Açısından

Medeni durumun genellikle önemli olmadığı, bununla ilgilenilmediği belirtilmiştir. Görüşler şöyledir;

“...medeni durum bizi etkilemez.” (Katılımcı 2)

“Medeni durum önemli değil.” (Katılımcı 3)

“Medeni durum önemli değil.” (Katılımcı 5)

Medeni durumun önemli olduğunu belirten katılımcı görüşü de mevcuttur, belirtilen görüş şöyledir;

“Evli olması önemli faktör çoluk copçuğuna bakan insanın merhamet ve evine bakan insanın sorumluluk duygusu daha fazla oluyor. Bekârla farkı bu.” (katılımcı 1)

4.4.Eğitim Durumu Açısından

Eğitim konusunda, mezun olunan okuldan ziyade sahip olunan beceriye, tecrübeye önem verildiği, bunun yanında bazıları işletmeler için de eğitimin gerekli olduğu alanların da olduğu, en azından lise mezunu arandığı ifade edilmiştir. Görüşler aşağıdadır.

“...şimdi eğitim öğretim olarak baktığımız zaman diploma sahibi olması bizde çok bir şey ifade etmiyor.”(Katılımcı 1)

“Eğitim durumuna çalışacağı pozisyona göre değerlendiririz eğitim durumu tabii ki önemli değerlendirilir.”(Katılımcı 2)

“Bizim için eğitim durumu çok önemli değil biz daha çok mesleki beceri yeteneğe tecrübeye kendini geliştirmesine bakıyoruz mezun olduğu okulun bir etkisi yok.”(Katılımcı 3)

“Eğitim durumu çok önemli değil ama lise mezunu olması gerekli tabii.”(Katılımcı 5)

“Eğitim düzeylerinin Yükselmesi istihdam için önemli olsa da uzun vadede etkili adam ilk okul mezunu bunu lise mezunu yapmak için yıllar gerekecek adam dışarı çıkınca yarım bırakacak yani eğitim tek başın çok etkili olmaz. İlk önce kişilerin yeteneği ne bunların belirlenmesi gerekir. İlla herkesin bir yeteneği vardır bunun tespit edilerek buradan hareket etmek gerekli meslek kazandırmak gerekli. Ondan sonra özel yada devlet sektörü olsun istihdam edilebilir. Eğitim okul bitirme ondan sonra gelebilir.”(Katılımcı 5)

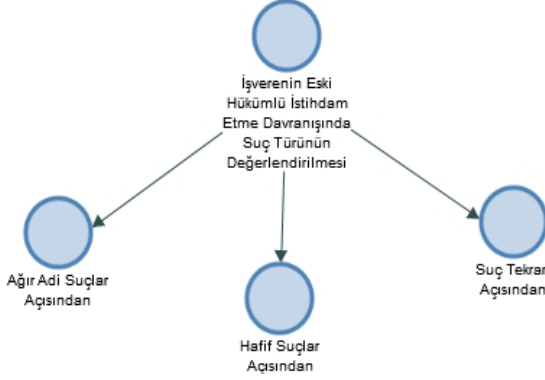
“Eğitim diploma aramayız 4 işlemi bilsin müşterilerle iletişimi iyi olsun. Aslında lise muzunu seviyesi gerekli ama olmayan çalışanlarda var kendini geliştirmiş olan.”(Katılımcı 6)

“Eğitim düzeyi önemli değil tabii işe alınacak bölüme göre de değişir.”(Katılımcı 8)

5. İşverenin Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışında Suç Türünün Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamındaki bütün işverenler tarafından suç türünün çok önemli olduğu ilk olarak bu durumun değerlendirileceği belirtilmiştir. Aynı şekilde bütün katılımcılar tarafından suç türlerini kendi içinde ağır/adi suç ve hafif suç olarak ayırım yapmış ve ağır/adi suçlar olarak nitelendirilen suç gruplarının işe alınmayacağını, hafif suç olarak nitelendirilen suçların işe alınabileceği özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca suç tekrarını kabul edilemeyeceği net bir şekilde ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 3 tane üst tema oluşmuştur. Belirtilen görüşler aşağıdadır.

Şekil 6: İşverenin Eski Hükümlü Bireyi İstihdam Etme Davranışında Suç Türünün Değerlendirilmesi

5.1. Ağır/Adi Suçlar Açısından

Katılımcılar tarafından ağır/adi suç kapsamında değerlendirilen suçlar şöyledir. Hırsızlık, gasp, madde bağımlılığı, cinayet, tecavüz/taciz, terör gibi suçlardır. Sadece cinayet suçu için farklı bir değerlendirme yapan katılımcılar olmuştur. Bu suçta kasıt mı yoksa kader mahkûmumu diyerek bir ayırım yapılmıştır. Böyle bir ayırım yapılması beklide ülke kültürü ile ilgi olabilir. Belirtilen görüşler aşağıdadır.

“Suç türü bizim sektörümüz için elbette önemli işçi arkadaşlarla uyumlu olması sınırlı olmamamsı, hırsızlık yapmış olmaması, suçunun ve karakterinin ne olduğu bakmak lazım. Hırsız bağımlı gasp yapanları cinayette farklı durumlar var mesela kastimi nefsi müdafaa mı bir sinir anında mı olmuş psikolojisine bakarak değerlendirmek lazım. Tecavüz gibi yüz kızartıcı suçların olamaması lazım bizim için.” (Katılımcı 1)

“Toleransımızın olmadığı suçlar, bir terör yaralama cinayet istismar hırsızlık gasp madde bağımlılığı bunları işe almayız.” (Katılımcı 2)

“Suç türü ağır suçlar yüz kızartıcı suçları işe alamayız toplumun vicdanını rahatsız edecek suçları işlemişse işe alamayız. Ağır suç kapsamındakileri işe almak istemeyiz suçu tekrar işleyecekleri düşüncesinden ziyade başta kendimiz rahatsız oluruz kabul edemeyiz. Millet olarak yapılanı unutamıyoruz o nedenle olmaz.” (Katılımcı 3)

“Suç türü olarak ağır bir suçta tabi cinayet, tecavüz, taciz, gasp, hırsızlık gibi ağır olanlarda değerlendirme farklı olur olumsuz bir değerlendirme olur. Ağır suçları almak istemeyiz çünkü işletmedi yaratacağı huzurluluktan dolayı. Suçu yeniden işleyeceğine dair bir tedirginlik olur.” (Katılımcı 4)

“Suç türü olarak adi suçlar bizim sektöre göre değil istihdam etmemiz mümkün değil. Suç içeriği önemli burada. Madde bağımlılığı da kesinlikle almayız. İşe alınca tekrar edecek mi diye düşünürüm mesela darptan girmişse bu davranışı iş arkadaşlarına yada müşteriye yapar mı diye düşünürüm.” (Katılımcı 5)

“Suç türü bakımından yüz kızartıcı suçları almayız Madde bağımlılığı almıyoruz daha önce oldu çalışanlardan birinin böyle bir sorunu çıktı ve burayı toplanma yeri olarak kullanmaya başladılar o yüzden almayız.”(Katılımcı 6)

“Adi suçluyu hiçbir şekilde işe almam, cinayetin nedeni önemli.”(Katılımcı 7)

“Adi suçları bizim almamız zor madde bağımlısı çalışmamız oldu aslında işe aldıktan sonra öğrendik ama davranışlarında sıkıntı olmadığı için işten çıkarmadık daha sonra kendi istekleriyle çıktılar iki arkadaşta.”(Katılımcı 8)

“Suç türü olarak hırsızlık olmaz gasp, taciz bu ağır suçlar olmaz ama cinayette bir bakmak lazım neden kader mahkûmumu buna bakılabilir. Madde bağımlısı olmaz insanlarla sıkıntı olur.”(Katılımcı 9)

“Suç türü açısından tamamen etkilidir. Ağır suçları kabul edemeyiz. Bilmemiz gerekir. Sabıka kaydı istiyoruz.”(katılımcı 2)

5.2.Hafif Suçlar Açısından

Hafif suç olarak trafik ile ilgili suçlar, borç alacak verecek, iflas ile ilgili suçlar ifade edilerek bunlara şans tanınabileceği belirtilmiştir. Görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Suç toleransımız borç gibi suçtan girmişse olur herkesin başına gelebilir. Hafif suçtan yatmışsa trafik suçu gibi bunları alabiliriz.” (Katılımcı 2)

“İşletmemizde işe alacaksak, hafif suç kapsamındaki değerlendirebiliriz.”(Katılımcı 3)

“İşe alım da uygun görebileceğimiz, trafik, ticari suçları olabilir. Hizmet sektörüyüz her suçu kabul edemeyiz, uygun olması lazım, dediğimiz gibi kendini yenilemişse ve kabul edebileceğimiz suç türlerindeyse değerlendirilir.”(Katılımcı 9)

“Ticari suç iflas, trafik suçu gibi herkesin başına gelebilecek suçlar daha olumlu değerlendirilebilir ama diğerlerini çalıştırmak istemeyiz.”(Katılımcı 4)

“Borç iflas yada trafik kazası falan kabul edilebilir bunlar da herkesin başına gelebilecek şeyler. Adam öldürmeden girmiştir ama trafik kazasıdır ancak öyle değerlendirilebilir.”(Katılımcı 5)

“Hafif suç sayılabilecek olanlar olur. Ticari trafik gibi.”(Katılımcı 6)

“Trafik kazası suçlarını işe alabilirim suç.”(Katılımcı 7)

“Hafif suçları işe alabiliriz.”(Katılımcı 8)

5.3.Suç Tekrarı Açısından

Katılımcılara birde suç tekrarı konusunda ne düşündükleri, nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Bütün katılımcılar tarafından suç tekrarının kabul edilemeyeceği, böyle bir durumun kişiyi kader mahkûmu olma

kapsamından çıkaracağı ve potansiyel suçlu olarak algılanacağı ifade edilmiştir. Bu konuda toleras gösterilmeyeceği belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri şöyledir;

“Suç tekrarı bir insan bir suçu sürekli işliyorsa bunun karakterinde bir zafiyet vardır. Suçu tekrar işleme potansiyeli olduğunu düşünürüm. Kader mahkûmu statüsünden çıkar potansiyel suçludur benim gözümde işe almak istemeyiz.” (Katılımcı 1)

“Suç tekrarı önemli netice de hüküm giyip ceza bittikten sonra tekrar suç işliyorsanız bunu defalarca yapabileceğiniz anlamına geliyor burada pişmanlık yoktur. Pişmanlık dediğimiz şey hatanın bir kere yapılıp bir daha yapılmamasıdır. İşe almak istemeyiz.” (Katılımcı 3)

“Suç tekrarı varsa olmaz huylu huylundan vazgeçmez diye düşünürüm. Olumsuz düşünürüm.” (Katılımcı 4)

“Suç tekrarını kabul edemeyiz bir kere yapılan hata olarak bakılabilir ama iki ve sonrası için olumlu bakamayız.” (Katılımcı 8)

“Suç tekrarı kendisi için eksidir. Benim aklıma ilk gelen artık alışkanlık yapmış girip çıkıyor diye düşünürüm. İş verilmez böyle olunca güven de olmaz.” (Katılımcı 9)

“Suç tekrarı olmaz 2 kere üst üste suç işlemiş birini ben işletmeme almam.” (Katılımcı 10)

6. İşverenin Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışında Kurumsal Desteğin Değerlendirilmesi

Katılımcılara eski hükümlü bireylerin istihdamında kurumsal anlamda destekleyen işkur, kosgeb ve denetimli serbestlik kurumları ve faaliyetleri sorulmuştur. Bu konuda pek fazla bilgilerinin olmadığı belirtilmiştir. Sadece işkur’un bazı faaliyetlerini bilen ama eski hükümlü birey istihdamı kapsamında bilgisinin olmadığını belirten katılımcılarda mevcuttur. İfade edilen görüşler aşağıdadır.

“İşkur kosgeb desteklerini bilmiyorum takip etmedim. Eski hükümlü ile ilgili.” (Katılımcı 3)

“İşkur bazen bilgilendirme yapabiliyor ama eski hükümlü istihdamı ile ilgili bilgimiz yok açıkçası yapılan destekler varsa da bilmiyoruz.” (Katılımcı 4)

“İşkur falan la ilgili işkur’un tam emin olmamakla birlikte işe alınca bir kısmını karşılıyor bir tek bunu biliyorum.” (Katılımcı 5)

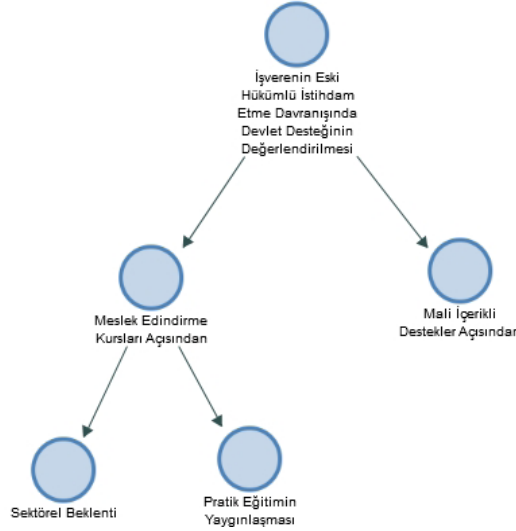
“İşkur kosgeb denetimli serbestlikle ilgili bilgimiz var ama bize gelen bir teklif yok. İşkurdan şimdi bayan eleman alımımız var. Engelli çalışanlarla ilgili var.” (Katılımcı 6)

7. İşverenin Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışında Devlet Desteğinin Değerlendirilmesi

Devletin uyguladığı mali ve sosyal içerikli destekler ve bunların eski hükümlü bireylerin istihdamı üzerindeki etkisi katılımcılara sorulmuştur. Bu doğrultuda 2 alt tema oluşmuştur. Görüşler aşağıda yer almaktadır.

Şekil 7: İşverenin Eski Hükümlü İstihdam Etme Davranışında Devlet Desteğinin Değerlendirilmesi

7.1. Mali içerikli Destekler Açısından

Devletin sağlayabileceği mali içerikli desteklerin bu bireylerin istihdamını ne kadar etkileyebileceğini değerlendiren katılımcılar SSK ve vergi indiriminden bahsetmiş ama çokta etkili olmayacağı belirtilmiştir. İfade edilen görüşleri aşağıdadır.

“Devletin destekleri elbette bir faydası vardır. Devletin bu insanların alınması karşılığında 1 yıllık destek verip daha sonra bunların istihdamını deva ettirmesi gibi yaptırımlar bizi çok bağlamaz kısmı bir teşviktir bunlar. Esas olan bizim cebimiz de kalan para değil bu insanların kalıcı istihdam edilmeleri önemlidir. Devletin bu teşviki güzel olabilir ama temel olarak yeterli değildir.” (Katılımcı 1)

“Devlet maddi destekte bulunsa SSK desteği gibi bunlar çok işe yaramaz bunlarla değerlendirmeyiz. Daha çok kişinin işlediği suç ve kişinin sahsı önemli yoksa vergi indirimi alacağız diye toplum vicdanın rahtsız eden bir suç geçmiş olan birini işe almayı düşünemeyiz.” (Katılımcı 3)

“Vergi indirimi gibi teşvikler işe yaramaz. Çok bir etkisi olmaz.” (Katılımcı 4)

“Devlet mali destek suç içeriğine göre etkileyebilir. Suç geçmişine göre işe almayı teşvik edebilir.” (Katılımcı 5)

“Devletin verdiği teşviklerin hiç bir etkisi yok yapılan uygulamaların hiç biri uygulanabilir değil. işkurdan eleman aldık hepsi çıktı.” (Katılımcı 10)

7.2. Meslek Edindirme Kursları Açısından

Eski hükümlü bireylerin istihdamı konusunda meslek edindirme kurslarını değerlendiren katılımcılar tarafından, genellikle belge aranmadığı niteliğin önemsendiği belirtilmiş, sektör açısından değerlendiren buna uygun kursların olmasını ve sadece teorik bilginin yetmeyeceğini belirten daha etkin hale getirilmesini vurgulayan katılımcılar da olmuştur. Bu doğrultuda 2 alt tema oluşmuştur. Belirtilen görüşler şöyledir;

➤ Pratik Eğitimin Yaygınlaşması

Meslek edindirme kursları için yapılan değerlendirmede katılımcılar belge aramadıklarını zaten birçok kişinin belge sahibi olduğunu, bunun yerine içeriğin, kazanılan niteliğin önemli olduğunu belirterek, öğrendiğini işe aktarabilen pratiğe dökülebilen kişileri tercih edileceği ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Meslek edindirme kursları almış olmaları bizim için önemli değil sertifika önemli değil iş becerisi önemli, tecrübe kendini geliştirmesi önemli. Pratikte ne yapabiliyor buna bakılır.” (Katılımcı 3)

“Meslek edindirme kursu bizim için bir şey ifade etmez şu anda da elinde bir sürü diploması olan insan var zaten. Öğrendiğini işe aktarabiliyor mu bu önemli” (Katılımcı 5)

“Meslek edindirme kursları almış olsun olmasın belge çok önemli değil bizde birebir ilişki kurabilmesi önemli müşteriyi misafir gibi ağırlayıp memnun ayrılmasını sağlaması önemli. Bizim zaten 20 saatlik eğitimimiz mevcut.” (Katılımcı 6)

Sadece teorinin yeterli olmayacağı uygulamanın önemine değinen katılımcı görüşleri şöyledir;

“Mesleki eğitim kursuna katılması iyi tabi ama çok etkili değil verilen kurs teoride kalıyor bunlara bir uygulama yaptırılmıyor buda onların el becerilerini geliştirmiyor yani belge ne işe yarar. Kurs yapılıyorsa uygulama alanı da olmalı ki etkili olsun. Uygulama lazım sadece ders yeterli değil uygulama şartı gelmeli belki staj konulmalı.” (Katılımcı 9)

“Meslek edindirme kursları sadece teoride değil de iş alanına göre uygulamada eklense beceri düzeyi açısından farklılık olabilir.” (Katılımcı 1)

➤ Sektörel Beklenti

Meslek edindirme kurslarını bulunduğu sektörü temel alarak değerlendiren katılımcı görüşleri ise özellikle hizmet sektöründe yer alan işletmelerdir. Kendilerine el becerisi gerekmediği, işleri kapsamında pazarlama bilgisi, satış becerisi olan eleman gerektiğini belirten katılımcı görüşleri şöyledir;

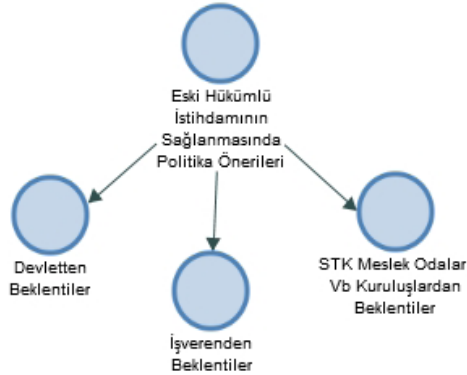
“Başvurduğu sektörle ilgili bu ona göre değişir, bizim sektörde pazarlama bilgisayar bilmesi olabilir ama şurada birçok insan bunları biliyor o anlamda içeri girmemiş olanlarda bu vasıflar var. Onarlı işe akmak daha mantıklı gelir. Bizim sektör de el becerisi gerekmiyor hizmet sektörü çünkü daha çok müşteri ilişkileri pazarlama bilmesi gerekli.” (Katılımcı 4)

“Bir de bizde el becerisinden çok satış becerisi gerekli. O yüzden aldığı kursu aramayız.” (Katılımcı 5)

8. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamının Sağlanmasında Politika Önerileri

Katılımcılara eski hükümlü bireylerin istihdamı için uygulanabilecek politika önerileri sorulmuştur. En çok görevin devlete ait olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda 3 alt tema yer almaktadır. “devletten beklentiler”, işverenlerden beklentiler”, “STK, meslek odaları vb. kuruluşlarından beklentiler”. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

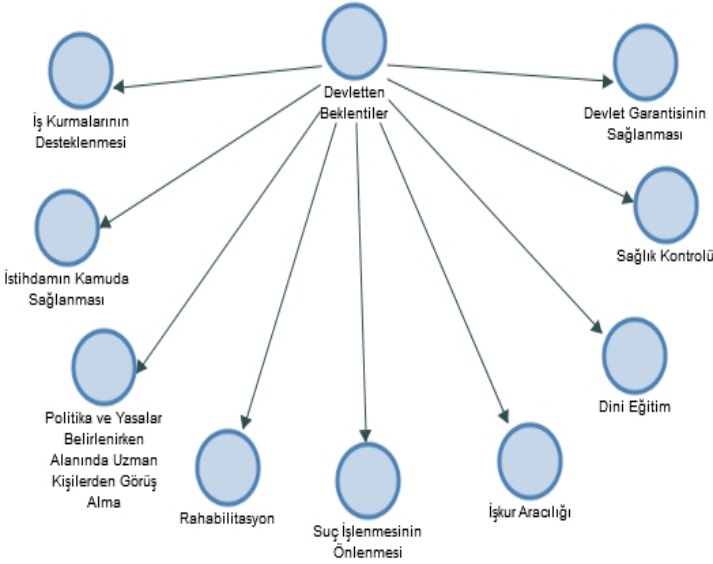
Şekil 8: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamının Sağlanmasında Politika Önerileri

8.1. Devletten Beklentiler

Katılımcılar tarafından sosyal devlet olarak bu konuyu devletin üstlenmesi gerektiği savunulmuştur. Eski hükümlü bireylerin istihdamı için devletin uygulaması beklenen politika çeşitlerini belirten katılımcıların görüşleri doğrultusunda 9 alt tema oluşmuştur. Bunların içinden en çok devletin kendisinin istihdam etmesi, kamuda istihdam görüşü yer almıştır. İfade edilen görüşler şöyledir;

Şekil 9: Devletten Beklentiler

➤ ***İstihdamın Kamuda sağlanması***

Genel olarak bütün katılımcılar tarafından eski hükümlü bireylerin istihdamını daha çok devletin üstlenmesi gerektiği, bu hassasiyeti özel sektörden beklemenin uygun olamayacağı belirtmiştir. Her türlü suç grubunun özel sektörde istihdam edilemeyeceğini, bunlara devletin sahip çıkması gerektiğini vurgulayan katılımcılarda olmuştur. Devletimiz sosyal devlet olarak bu istihdamı gerçekleştirmeli görüşü yer almaktadır. Kamu istihdamına yönelik ifadeler aşağıdadır.

“Devlet ne yapabilir. Devlet af kapsamına giren suçlular istihdam edilmeli ama devlete karşı olan suçlar hariç devlet desteklemeli. Devlet kendi sözleşmeli olabilir.” (Katılımcı 2)

“Aslında teşvikten daha çok devlet kendisi istihdam etmeli devlet kapsamında olmalı belediyeler çalıştırabilir mesela. Neticede özel sektör işe alırken önce kişinin kendisine sağlayacağı faydaya bakıyor. Kimse hükümlüyü alma konusunda istekli davranmayacaktır bu hassasiyeti özel sektörden beklememek gerekir devlet üstlenmeli.” (Katılımcı 3)

“Devlet kamuda daha fazla yer verebilir kendi destekleyebilir. Sonuçta özel sektörde her suç grubu istihdam edilemez, bunları desteklemek devletin görevidir.” (Katılımcı 4)

“Aslında devlet daha çok kendi istihdam etmeli. Kamuda çalışmalılar.” (Katılımcı 5)

“Devlet bu anlamada bu sosyal devletin görevi olarak kendi çalıştıracak bunları orman dikmede falan çalıştırabilir.” (Katılımcı 10)

➤ İş Kurmalarının Desteklenmesi

İşverenin toleransının belli konuları kapsadığı için bu bireylerin kendi işlerini kurmaları hem topluma bu şekilde katılmaları hem de geçimlerini sağlamalarının uygun olacağını ifade eden katılımcılar, gerekirse kredi gibi teşviklerle bu bireylerin iş kurmalarının önün açılmasını şu görüşlerle ifade etmişlerdir;

“Bireysel kuracakları işlerde daha çok destekleyebilir. Toplamada daha kolay adapte olurlar, geçimlerini sağlarlar.” (Katılımcı 4)

“Devletin çalıştırması yanında kredi verip kendi işlerini kurmalarına teşvik etmeli devlete girerlerse tembelliğe gidebilirler.” (Katılımcı 9)

“Kendi küçük işlerini açmalarına yardımcı olmak, belki küçük kredilerle desteklemek, iş kurmalarının önü açmak devletin desteği ile gerçekleşebilir.” (Katılımcı 3)

➤ Suç İşlenmesini Önleme

Devletin öncelikle uygulanacak politikalarda temelden başlanması gerektiğini ve suçu önleyici yasaların etkili olacağını belirten katılımcılar, suç unsurları gerçekleştikten sonra düzeltmenin, bu bireyleri topluma kazandırmanın, suç davranışlarından vazgeçirmenin daha zor olacağını ifade ettikleri görüşleri aşağıdadır.

“Önce toplumdaki suç oranı şiddet oranı düşmeli o yüzden yasa koyucular toplumdaki suç ve şiddet azaltma yönelik yasalar koysunlar cezaya cezayla giderseniz bu çözüm olmaz.” (Katılımcı 10)

“Suçun önlenmesi toplum ve bu bireyler açısından daha etkin olur. Suç gerçekleştikten sonra uygulanacak politikalar olumlu sonuca ulaşmada uzun bir yol gerektirir. Bu durumu düzeltmek daha zordur.” (Katılımcı 8)

“Başta yasalar suç davranışlarını düşürücü nitelikte olmalı, caydırıcı olmalı, suç geçmiş olan insanları tekrar iş sahibi yapmak, topluma kazandırmak tabii ki daha zorlu bir süreçtir.” (Katılımcı 1)

➤ Rehabilitasyon

Bu bireylerin iş ve toplum hayatına uyumunda öncelikle rehabilite edilmeleri gerektiği bunun daha etkili olacağı ifade edilerek, rehabilitasyonun içerdeyken başlamasını, bu sayede bireyin hem topluma hem de iş hayatına hazırlanmasının önemli olduğu, gerekli rehabilitasyonun cezaevi sürecinden sonrada devam eden nitelikte olmasının daha etkili olacağı belirtilmiştir.

“Devletin rehabilitasyonları önemli içerde ve dışarıda devam eden. Tabii içerdeyken rahabilite programları falan oluyor bunlarda önemli daha sonraki iş hayatında yer alabilmesi için.” (Katılımcı 6)

“Bence cezalarını çekerken içerdeyken bir şeyler yapılmalı hayata hazırlanmalı meslek edindirmeli rehabilitasyon faaliyetleri olmalı böylece oradaki süre verimli geçmiş olur.” (Katılımcı 8)

“Orman dikme alanlarında çalıştırsın rehabilte edilsin belli bir süreyi içerde geçiriyor bu insanlar, bu anlamda dışarıdaki hayata alışabilirler.” (Katılımcı 10)

➤ **Dini Eğitim**

Bu bireyleri topluma kazandırmada özellikle manevi eğitimin önemli olduğunu böylece suçtan da uzaklaşabileceklerini, din eğitimi ile vicdan, merhamet duyguları oluşturulmasının gerektiğini ifade eden katılımcı görüşü şöyledir;

“Bunların suça karışmaması için bunların eğitilmesi. Hatta temelden gelen bir eğitim modeli olmalı insanların maddi ve manevi duygularının güçlendirilerek dini temelli bir karakterlerinin oturması için devletin bir şeyler yapması lazım yoksa sadece onları topluma kazandırmak için sadece iş sahası açmak suçu yeterli önlemez sorunları çözmez. Vicdan merhamet duygularını da canlandırmak gerekir.” (Katılımcı 1)

“Eski hükümlü bulunmuş olduğu suça götüren ortamdan uzaklaşmadıkça eğitilmedikçe manevi milli duyguları olgunlaştırmadıkça dini temelleri oluşturmadıkça bu insanlar için uzun vadede gelişim beklemek zordur. Devletin eğitimi önemsemesi gerekir bu anlamda belirlenecek politikalar oluşturulmalı ve suçluların sayısını o şekilde azaltılmalı, suçluların sayısını azaltmadan bunları topluma kazandırmaya çalışmak çok daha zor bir süreçtir.” (Katılımcı 1)

➤ **Sağlık Kontrolü**

Kendisi hekim olduğu için konuya farklı bir bakış açısı getiren katılımcı, bazı hastalıkların insanları suça meyilli yapabileceğini bunların sağlık kontrolü ile tespit edilmesinin önemli olduğunu, aynı zamanda bu insanların psikolojinse inmenin gerektiğini ifade ettiği görüşü şöyledir;

“Hekim olarak ilave bir şey hükümlülerin sağlık kontrolünden geçirilmeli çünkü bazı hastalıklar insanı suça meyilli yapar bunların tespit edilerek tedavileri yapılmalı, İnsan psikolojinse inmek gerekli, bu kişiler belli yerlerde çalıştırılmalı.” (Katılımcı 10)

➤ **Devlet Garantisinin Sağlanması**

Araştırma kapsamındaki işverenlerin bazıları devletin konu ile ilgili kurumlarının aracılık yapmasının, bir anlamda devlet garantisinin sağlanmasının işveren açısından olumlu olacağını, gerekli bilginin net olarak alınmasının, vasıflarına göre işverene gönderilmelerinin istihdam için etkili olabileceğini ifade eden görüşler şöyledir;

“İşe alırken sabıka kaydı alıyoruz ama bu yeterli değil orda suçu ne den işledi göremiyoruz. Bizim o kişilerle ilgi doğru cevapları bulabileceğimiz bir bilgi sistemi olursa daha doğru değerlendirebiliriz. Mesela hırsızlık yapmış ama çok zorda kalmış karnını doyurmak için mi yapmış yoksa meslek haline mi getirmiş buna bakmak lazım tabi ağır suçları saymıyorum ama diğer suçlar için daha net düşünmemizi ve karar vermemizi sağlar diye düşünüyorum.”(Katılımcı 1)

“Devlet bu konuda gruplandırma yapabilir. Suça göre ağır hafif trafik suçu gibi neyse artık içeriğine göre işletmelere uygun olanları en vasıflı ve suç açısından uygun olanları işverene yönlendirebilir bunların içeriği hakkında gerekli bilgiyi işletmelere aktara bilir.”(Katılımcı 5)

“Aslında devlet işveren arasında bir protokol olabilir bu zorunluluk anlamında değil de daha çok öneri sistemi gibi mesela devlet aracı olacak benim elimde şu vasıfta eski hükümlü var şu sayıda şu süre çalıştırırsanız şu kadar vergi indirimi yaparım gibi bir protokol olabilir. Bu anlamda işveren daha pozitif bakabilir.”(Katılımcı 5)

➤ İşkur Aracılığı

Toplumda önemli bir görevi olan İşkur’un daha açık ve net olarak eski hükümlü bireylerin işe yerleşmesini desteklemesinin, bu konuda işverenin isteği nitelikteki bireylere ulaşmasına olanak sağlamasının gerekli olduğunu ifade eden katılımcı görüşü aşağıdadır.

“İşveren olarak biz kalifiyeli kişiler tespit edilmeli işkur üzerinden bağlı buldukları firmalara bunların mesleklerine göre bir dağıtım yapılmalı. İşkur bu şekilde ilerlerse işletmeler için alım daha net olur.”(Katılımcı 2)

➤ Politikalar ve Yasalar Belirlenirken Alanında Uzman Kişilerden Görüş Alma

Devletin yasaları ve politikaları belirlerken gerekli uzmanlara danışmasının önemi dile getiren katılımcı, her alanda ülkenin yetiştirdiği konusunda uzman bilim insanlarına danışarak, görüşleri alınarak gerekli yasa ve politikaların belirlenmesi çözüm için daha verimli olacağını belirten görüşü şöyledir;

“Devletin atladığı yasaları koyarken uzmanlara sormuyorlar lütfen gelip bunu ilim adamlarından öğrensinler ne yapmak lazım. Şiddete aslında yasa eksikleri fırsat veriyor. Sosyal uzmanların desteği alınmıyor. Aynı durum politikalar belirlenirken de geçerli.”(Katılımcı 10)

8.2. İşverenden beklentiler

Katılımcılar işveren olarak kendilerine düşen kısımda gerekli desteği verebileceklerini ifade etmişlerdir. Belirtilen görüşler aşağıdadır.

“Toplumsal duyarlılıkla bu insanları dışlamamız lazım bu insanların hangi şartlarla suç işlediğini bilebilsek beklide bununla ilgi doğru bilgi ve doğru referanslarla bu insanları topluma kazandırmak adına bizimde bir şeyler

yapmamız lazım. Onların ortam sağlamak ceplerine helal para girmesini sağlamakla üzerine düşen görevi yerine getirmek gerekir.”(Katılımcı 1)

“İşveren olarak biz suçun unsuruna göre topluma kazandırmak için değerlendirebiliriz birinci sırada suç türü gelir ikinci sırada mesleki becerisi gelir mezuniyet anlamında eğitim çok önemli değil daha çok topluma uyum sağlamış olması önemli.”(Katılımcı 4)

“Biz işveren olarak onları devlet iş yeri açtırmalı bizde oradan alışveriş yapabiliriz.”(Katılımcı 9)

8.3. STK, Meslek Odaları Vb. Kuruluşlardan beklentiler

Diğer kuruluşların, meslek odaları, STK gibi eski hükümlü istihdamı konusunda katkısının olup olamayacağını, kendi görüşleri ve bilgileri doğrultusunda belirten katılımcılar tarafından, genellikle bu kuruluşların bu konu hakkında bir etkinliklerinin olmadığı, desteğinin de olamayacağı belirtilmiştir. İfade edilen görüşlerin bazıları şöyledir;

“Stk, meslek odaları dernekler önemli aslında bu insanlar sahip çıkıp eğitimlerine destek verip kötü çevrelerinden uzaklaşmalarına yardım etmeli sahip çıkmalı bu insanların eğitilmesinde katkıda bulunması lazım.”(Katılımcı 1)

“Stk meslek odaları anlamında çok etkisi olmaz böyle destek ancak küçük işletmelerde işe yarabilir. Küçük işletmelerde ancak referans vererek istihdamı etkileyebilir.”(Katılımcı 4)

“Meslek odası stkların desteği olacağını sanmıyorum. Onların konuları başka zaten hiç de duymadı bu konuda bir etkinliklerini.”(Katılımcı 5)

“Meslek odaları işe yaramaz yapılan bir şey yok bunla işleri olmaz.”(Katılımcı 9)

ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLER

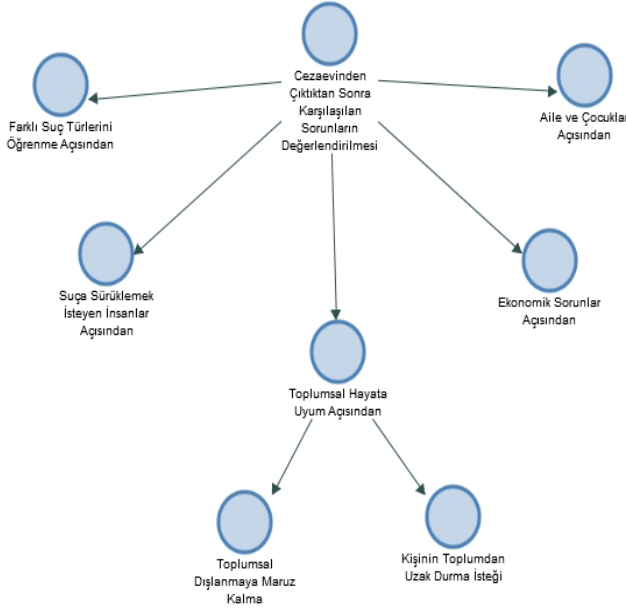
Eski hükümlüler bireyler ile yapılan görüşmelerin bulgularına yönelik üst sınıflandırma, aşağıdaki modelde yer almaktadır.

Şekil 10: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdam ve Sosyal Katılıma Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi

1. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Karşılaşılan Sorunların Değerlendirilmesi

Cezaevi süreci ve tahliye edildikten sonra yaşanacakların zorluğu, hayatın cezaevi öncesi ve sonrası şeklinde ifade edilmesi elbette bireylerin tüm yaşamını etkilemektedir. Buradan yola çıkarak katılımcılara ilk önce cezaevinden çıktıktan sonra topluma geri dönünce zorlandıkları durumlar sorularak açıklamaları istenmiştir. Açıklamalar ekseninde 5 üst tema oluşmuştur. Bunlar; “ekonomik sorunlar açısından”, “farklı suç türlerini öğrenme açısından”, “suça sürüklemek isteyen insanlar açısından”, “toplumsal hayata uyum açısından”, “aile ve çocuklar açısından” ele alınarak aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 11: Cezaevinden Çıktıktan Sonra Karşılaşılan Sorunların Değerlendirilmesi

1.1. Ekonomik Sorunlar Açısından

Katılımcılar tarafından cezaevi sonrası dışarıdaki hayata dönüldüğünde tekrar işler düzene girene kadar ki sürede ekonomik olarak yaşanan zorluklar belirtilmiştir. Duruma göre işleri yoluna koyana kadar, çalışmak için psikolojisi düzelene kadar ve bir iş bulup çalışana kadar ekonomik zorluk yaşandığı ifade edilmiştir. İlgili katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Dışarı çıkınca bir şekilde hayata katılıyorsunuz. En çok ekonomik olarak sorun oluyor. Bu durumu düzeltene kadar belli bir süre geçiyor.” (Katılımcı 4)

“Çıkınca belli bir süre iş bulunmuyor kendini toplaman gerekiyor. O arada ekonomik anlamada sıkıntı olabiliyor tekrar düzen tutana kadar; psikolojik olarak dışarıya alışmak biraz sorun oluyor.” (Katılımcı 5)

“Belli bir süre ekonomik olarak zorluk yaşıyor. Birileri aracı olup iş bulana kadar devam ediyor.” (Katılımcı 2)

1.2. Farklı Suç Türlerini Öğrenme Açısından

Cezaevi sürecinin ıslah amacında olduğunu herkes bilmektedir. Ancak bazı durumlarda bu süre ıslah amacından çıkıp farklı suçların öğrenildiğini, farklı arkadaşların edinildiğini ve çıkınca da bazılarının bu ilişkileri sürdürdüğünü ifade eden katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Önce kendi işim vardı cezaevine girince kapattım. Ceza evine ıslah amaçlı giriliyor ama orda farklı arkadaş gurupları ediniliyor her girişte daha farklı arkadaşlardan farklı suç türleri öğreniliyor. Suç ortamına orda alışılıyor.” (Katılımcı 1)

“Cezaevi de farklı arkadaşlar edinilebiliyor. Suç gruplarına dahil olmak gibi, mesela cezaevindeki arkadaşlara takılsam ya meyhaneye takılırım yada kumarhaneye oradan kendini çekmezsen suç dünyasına takılırsın tabi 10-15 yıl yatanlarda daha çok görülüyor.” (Katılımcı 8)

1.3. Suça Sürüklemek İsteyen İnsanlar Açısından

Katılımcıların bazıları tarafından toplumda eski hükümlü olmalarının bilinmesi nedeni ile kendilerini suça sürüklemek isteyenlerin olabildiği, bazen tahrik altında kaldıkları ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler şöyledir;

“Dışarı çıkınca eski hükümlü olduğun biliniyor; tabi insanı tekrar kötü yola sürüklemek isteyenler oluyor.” (Katılımcı 3)

“Bazen kötü niyetli insanlarda cezaevinden çıktığını bilen acaba tekrar suç işler mi kullanabilir miyiz kötü yolla çekebilir miyiz diye gelen giden insanlarda oluyor. Suç unsurlarında kullanabilir miyiz diye gelen insanlar oluyor. Mesela ben burada belediyenin kiracısıyım kendi inşaatımı yapıyorum. Usta çalıştırıyorum usta projeye ters bir merdiven yapmış anlatıyorum anlamıyor. Adam “hadi vur beni diyor” beni tahrik edip tekrar suça sevk etmeye çalışıyor. İnsan sürekli tahrik altında yaşar cezaevinden çıkanlar zaten geriye dönenler bundan dolayı döner.” (Katılımcı 7)

1.4. Toplumsal Hayata Uyum Açısından

Toplumsal hayata uyum konusunda yaşananlar iki şekilde ifade edilmiştir. Birinci olarak “Toplumsal Dışlanmaya Maruz Kalma” ikincisi ise “kişinin toplumdan uzak durma isteğidir”. Bu doğrultuda 2 alt tema oluşmuştur. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

➤ Toplumsal Dışlanmaya Maruz Kalma

Toplumsal hayata geri dönen eski hükümlü bireylerin toplum tarafından nasıl karşılandığını, dışlanmaya maruz kalınıp kalınmadığını katılımcılar tarafından yaşadıkları durumlar itibari ile ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından dışlanma suç türü ile ilişkilendirmiş, adi suçları işleyenlerin dışlanıp, yüz kızartıcı olmayan suçları işleyenlerin ise dışlanmayacağı belirtilerek, bu konun birde kişinin karakterine bağlı olduğu söylenmişti;

“Toplumsal dışlanma oldu tabi zamanla azalıyor dışlanma normale dönüyor, şimdi bir sıkıntı yaşamıyorum bu konuda.” (Katılımcı 3)

“Toplumsal dışlanma şöyle oluyor cezaevine girmiş adi bir suç işlemiş gözüyle bakılıyor yani hırsız tecavüz gibi kötü suçtan yatmışsın gibi bakılıyor; belki kader mahkûmusun ama insanlar öle bakmıyor. Demiyorlar ki adam düşmüş elinden tutalım yardım edelim.” (Katılımcı 1)

Toplumsal anlamda dışlanma yaşamadığını, dışlanmanın suç türüne göre olabileceğini ifade eden katılımcı görüşleri şöyledir;

“Taşındım yer değiştirdim toplumsal hayata uyum sıkıntısı yaşamadım bir dışlanma hissetmedim.” (Katılımcı 2)

“Toplumsal dışlanma işlediğin suçta bakar tecavüzden girersen farklı tartışmadan girersen dışlanma gibi bir şey olmaz benim bir sıkıntım olmadı.” (Katılımcı 4)

“Sosyal anlamda yüz kızartıcı suçum yok hırsızlık tecavüz gibi bir suçum yok o yüzden toplum karşısında bir sıkıntım yok. Bende toplumsal dışlanma olmadı çünkü benim yüz kızartıcı suçum yok adi suçlar dışlanır.” (Katılımcı 6)

“Toplumsal dışlanma işlediğin suçta göre değişir. Kabul edilmeyecek suç da olur. Ben biraz kader mahkûmuyum arkadaş ortamında oldu o yüzden pek sıkıntı yaşamadım.” (Katılımcı 7)

“Toplumsal dışlanma yaşamadım arkadaş akraba köylü çağırıyor ama senin beynin almıyor görüşesin gelmiyor.” (Katılımcı 8)

“Toplumsal dışlanma yaşamadım karakterime bağlıyorum iyi görünmeme halim tavrıma bağlıyorum böyle sıkıntım olmadı.” (Katılımcı 5)

➤ **Kişinin Toplumdan Uzak Durma İsteği**

Topluma uyumda kişisel anlamda yaşadıklarını içeren görüşlerinde bazı katılımcılar tarafından topluma uyumda sıkıntı yaşandığı belli bir süre yalnız kalmak istendiği, insanların içine çok girmek istenmediği ifade edilirken, sıkıntı yaşanmadığını belirten katılımcılarda olmuştur. Görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Bunun yanında tabii ki toplumsal hayata uyum sağlamak zor oluyor devamlı yalnız kalmak istiyorsunuz o şekilde yaşıyor. Cezaevinden sonra insan yalnızlık seviyor ara ara insanların içine giriyorum.” (Katılımcı 3)

“İnsanlar ile diyalog zor oluyor psikolojik olarak kimseyle muhabbete girmek istemiyorsun 15-16 ayını alıyor alışmak daha çok yalnız kalmak geliyor insanlara güvenim kalmadı o yüzden muhatap olmakta istemiyorum.” (Katılımcı 8)

“Çıktıktan sonra 6 ay bir yıl çok zorlandım insan içine karışmak zor geldi. İnsanlarla karışınca yada kahvede falan oturunca karşıdakinde acaba bunda param yok bir şey mi isteyecek diye geliyor akıllarına çok zorlandım uyum sağlamakta.” (Katılımcı 7)

“Toplumsal hayata uyma konusunda zorlanmadım bir yerinden tutturup gidiyorsun kendine göre oluşturduğun çevre içerisinde.” (katılımcı 1)

“Topluma uyum sağlama sıkıntım olmadı çünkü yüz kızartıcı suçum yoktu topluma ters düşmedim ama adi suçlarda toplumu bakış açısı değişiyor, arkadaş çevrende değişir. Şu anda benim sıkıntım yok ama adi suçtan girsen yalnız olursun yada öle kişilerle işin olur.” (Katılımcı 5)

1.5. Aile ve Çocuklar Açısından

Cezaevi sonrası sadece toplum ve iş hayatı değil aile ve çocuklar açısından da zorlukların yaşanabildiğini, evliliğin devamının bazen zor olabildiğini, özellikle çocukların terbiyesinin daha zor hale geldiğini ifade eden katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

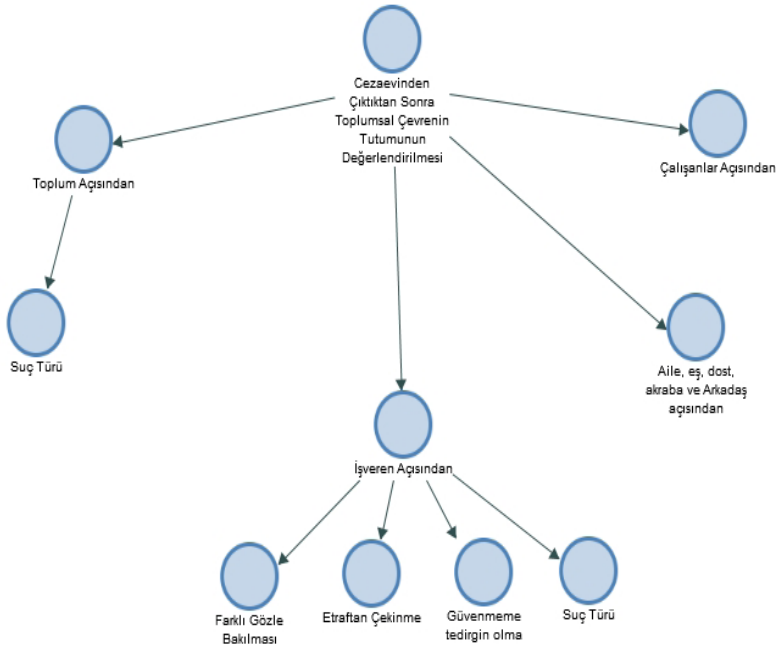
“Evlilikte zor cezaevine girince şartlar değişiyor hem içerde olan hem de dışarıda kalanlar için. Çıktıktan sonra çocuğun terbiyesi sıkıntı oluyor; ister istemez aile düzeni etkileniyor.”(Katılımcı 4)

“...6-7 kez cezaevine girdim çıktım, İkinci girişimde evlilik hayatım bitti, dolayısıyla aile hayatı da etkileniyor devam etmiyor.” (Katılımcı 1)

2.Cezaevinden Çıktıktan Sonra Toplumsal Çevrenin Tutumunun Değerlendirilmesi

Katılımcılara yaşadıkları durum itibari ile çevrenin önyargılı davranıp davranmadığı sorularak, durumu değerlendirmeleri istenmiştir. İfade ettikleri görüşlerine göre 4 tane üst tema oluşmuştur. Bunlar; “aile, eş, dost ve akraba, arkadaş açısından”, “toplum açısından”, “işveren açısından”, “çalışanlar açısından”. Temalarla ilgili katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Şekil 12: Cezaevinden Çıktıktan Sonra Toplumsal Çevrenin Tutumunun Değerlendirilmesi

2.1. Aile, Eş, Dost, Akraba ve Arkadaş açısından

Bireyin en yakını aile olarak katılımcıların çoğunlu aile desteği gördüğünü bu konuda önyargı yaşamadıklarını, bazıları evlilikleri ile ilgili sıkıntı olduğunu, bazıları ise arkadaş konusunda durumun biraz daha farklı olduğunu önyargının yaşanabildiğini belirtilen katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“Aile olarak onlar hep yanımdaydılar hep destek oldular. Ailemle ilgili sıkıntım olmadı. Ama eşimle evliliğim sürmedi. Arkadaş çevresi olarak cezaevine girdin mi kimse aramaz sormaz, zaten daha sonra farklı arkadaşlar ediniliyor.” (Katılımcı 1)

“Aile desteğim hep oldu, hep yanımdaydılar anne baba desteği gördüm. Arkadaş olarak bakarsanız, Cezaevinden sonra ekonomik güç yoksa arkadaşta yoktur.” (Katılımcı 4)

“Aile desteğim her zaman oldu. Ama arkadaş sıkıntısı oldu arkadaşlar çıkınca geri duruyor acaba paramı isteyecek bir şey mi isteyecek diye biraz geri duruyorlar.” (Katılımcı 5)

Yaşadıkları itibari ile farklı görüş belirten iki katılımcı şöyle ifade etmektedir.

“Arkadaş çevresinde sıkıntı olmadı çünkü taşındım yeri değiştirdim yeni bir düzen kurdum.” (Katılımcı 2)

“Aile desteği görmedim kendi çabamla ilerledim.” (Katılımcı 7)

2.2. Toplum Açısından

Toplum açısından yaşanan önyargıyı ifade eden katılımcıların görüşlerinde farklılık görülmektedir. Bazı katılımcılar toplumun önyargısından bahsederken bazı katılımcılar önyargı görmediğini bu durumu şahsiyetinin düzgün olması, yada yaşadığı yerin küçük olması ve taşınmasına bağlamıştır. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Sosyal hayat anlamında farklı bakılıyorsun pisliktir; psikopattır diye insanların bakış açısı değişiyor. Toplumsal destek yok ön yargı elbet oluyor destek olsa çalışmaya isteğimiz olur dışlandığımız için çalışma isteğimiz yok.” (Katılımcı 1)

“Toplumda önyargı oldu elbet ama zamanla geçiyor. Şimdi sıkıntı yaşamıyorum”. (Katılımcı 3)

“Toplumun tabi genel bir olumsuz bakış açısı var cezaevinde yatmış bulaşma gibi bir yargısı oluyor.” (Katılımcı 5)

“Sosyal aile ve arkadaş desteği olsa da çevrede bir itibar kaybı oluyor. Sırtında alnında leke gibi kalıyor. Toplumun bakış açısı birazda kendine bağlı küçük çevrede tanınan biriysen daha sonrada elinden tutarlar.” (Katılımcı 6)

“Tabi toplumsal bakış değişiyor; cezaevinden çıkan adamı kime sorsanız potansiyel suçlu olarak görüyor.” (Katılımcı 7)

“Toplumdan bir önyargı yaşamadım taşındım, zaten burası küçük bir yer önyargılı bir bakış yok.” (Katılımcı 2)

“Toplum içinde şahsiyetine bakar düzgün bir duruşun varsa, aile yaşamın hayatın düzgünse yaklaşım başka olur.” (Katılımcı 4)

➤ Suç Türü Açısından

Toplumda önyargının işlenen suça göre değişeceği belirtilmiştir. Özellikle yüz kızartıcı suçları işleyenlere toplumda kötü bakıldığı, diğer suçları işleyeler açısından çok sıkıntı olamadığı belirtilmiştir. İfade edilen görüşler aşağıdadır.

“Suçun türüne göre toplum iyi bakmıyor tabi benim yüz kızartıcı bir suçum yok o yüzden bana bir şey yok.” (Katılımcı 3)

“Suça göre önyargı olur tabi tecavüzden girersen başka tartışmadan girersen başka. İnsanlar bu durumu önemser, tavırları ona göre değişir.” (Katılımcı 4)

“Bakış açısı suça göre değişiyor adi suçtan yatana toplum kötü bakıyor ben bile cezaevinde yatmama rağmen cinsel taciz, eroin bağımlısı bunları ben bile kötü görürüm.” (Katılımcı 5)

“Suç türü çok önemli hırsızlık gasp arsızlık olmadığı süre sıkıntı yok toplumda.” (Katılımcı 6)

“Suç unsuruna göre toplumun bakış açısı değişir. Ben iş aramadım o yüzden toplumun olumsuz bakış açısını bilmiyorum. Tabi tecavüzden yatmış olsaydım lokantada çalıştıramazdım insanlar gelmek istemeyebilirdi. Ama öle bir durumum yok.” (Katılımcı 7)

2.3. İşveren Açısından

Genel olarak işverenlerin önyargılı tutumlarının olduğu belirtilmiştir. Yaşadıkları durumlara ilişkin ifadelerinden 4 tane alt tema oluşmuştur. Bunlar; “farklı gözle bakılması”, “suç türü”, “güvenmeme/tedirgin olma”, “etraftan çekinme.” Belirtilen görüşler aşağıdadır.

➤ Farklı Gözle Bakılması

Katılımcılar tarafından bazen farklı gözle bakan işverenlerin olabileceği, kişi kendini kanıtlarsa elinden tutulabileceği, bazı işverenlerin itici caydırıcı işler verebileceği ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Farklı gözle bakan işverenler olabilir, alacaksa kullanmak ister bezende sıkıntılı işler olursa orda çalıştırmak ister mesela kendine koruma tutak isteyebilir. İtici caydırıcı işler verebiliyorlar.” (Katılımcı 5)

“Başta faklı gözle bakabilirler, cezaevinde yatmış derler ama işini düzgün yapacağına inanırlarsa, kendini kanıtlayabilirsen, elinden tutarlar.” (Katılımcı 6)

“İşveren tabii ki biraz farklı bakabilir ben birini öldürmedim ama iştiraktan

ceza aldım insan tabi biraz farklı gözle bakar ben iş aramadım ama arayan arkadaşlar mutlaka önyargı ile karşılaşır.” (Katılımcı 7)

➤ Suç Türü

Katılımcılar tarafından suç türünün işverenin önyargılı tutumunda oldukça etkili olduğu belirtilmiştir. Hırsızlık, gasp gibi suçları işleyenlere işverenin olumlu bir bakışının olmayacağı ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler şöyledir.

“Suç türü çok önemli hırsızlık gasp arsızlık gibi suçları işveren istemez, iyi bir bakış açısı olmaz.” (Katılımcı 6)

“Bana mesela gelse cezaevinden çıkan biri gelse suça bakarım tartışma gibi küçük ceza almışsa işe

“Ama İşveren önyargısı vardır çünkü adamın suçu önemli buna bakılır.” (Katılımcı 4)

“İşveren önyargılıdır tabi özellikle suçuna göre, ama ben dışarıda çalışmadım iş aramadım o yüzden çok bilmiyorum. Eski işime devam ettim.” (Katılımcı 3)

➤ Güvenmeme/tedirgin olma

Katılımcıların, işverenlerin bazılarının eski hükümlü birey çalıştırmakta tedirgin olabileceklerini, bazen korkabileceklerini, güven duyma konusunda çekince yaşayabileceklerini belirtilen görüşler aşağıdadır.

“İşveren cezaevinden çıkınca işe almaya çekiniyor bize zarar verir mi diye düşünüyor, tedirgin oluyor yani bir bakıma korkuyor.” (Katılımcı 1)

“İş arayan arkadaşlardan duyuyorum suçun ne kadar yattın diye soruyorlar işe alma konusunda işveren hevesli değil anca adamın olursa alırlar.genelde güvenmezler.” (Katılımcı 3)

➤ Etraftan Çekinme

İşverenin eski hükümlü bireyi işe aldığı takdirde, etraftan çekindiklerini toplum tarafından olumsuz bir bakış açısıyla karşılanacakları endişesi yaşadıklarını ifade eden katılımcı görüşü aşağıda yer almaktadır.

“Kimisi de işe alırsam etraftaki insanlar tarafından farklı algılanırım diye çekinip işe almak istemiyor genel olarak önyargılı davranıyorlar.” (Katılımcı 1)

2.4. Çalışanlar Açısından

Katılımcılar tarafından işyerindeki çalışanlar ele alınarak onların çok önyargılı olmadıkları ifade edilmiştir. Genelde sıkıntı olmayacağı, karşıdaki kişilerle kurulan diyaloga göre çekincenin aradan kalkacağı belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri şöyledir;

“Çalışanlar, senin samimiyetine bağlı kişilerle diyalog kurabilirsen sıkıntı olmaz ama ne kadar başta bir çekince olur bu bakış açısı beyinde başlıyor.” (Katılımcı 1)

“Çalışanlarda ilk önce bu adam tehlikeli şöyle böyle diyebilir tabi zamanla bu bakış açısı değişebilir sen iyi olursan herkes iyi olur.” (Katılımcı 3)

“Çalışanlarla hiçbir sıkıntı olmaz adamsa bir sıkıntı olmaz dışlanmaz.” (Katılımcı 4)

“Çalışanlar tabi bir ayrıcalık olabilir kendini tanıtana ispatlayana kadar dışlanma gibi geride kalınabilir. Ama tanıdıktan sonra kendini kabul ettirebiliyorsun. Biraz zaman geçince kabulleniyorlar. Bazen de korkuyorlar bulaşmayalım dokunmayalım diyorlar. Mahkûm olunca fazla bulaşmıyorlar.” (Katılımcı 5)

“Çalışanların farklı tutumu olmaz.” (Katılımcı 7)

3. Eski Hükümlü Bireylerin Çalışma Durumunun Değerlendirilmesi

Katılımcılara cezaevine girmeden ve çıktıktan sonraki çalışma durumları, bu konuda yaşadıkları problemler ve çalışmanın sağladığı faydalar sorulmuştur. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda dört üst tema oluşmuştur. Bunlar; “cezaevine girmeden önce çalışma durumu”, “cezaevinden çıktıktan sonra çalışma durumu”, “cezaevinden çıktıktan sonra yaşanan problemler”, “cezaevinden çıktıktan sonra çalışmanın eski hükümlü bireye sağladığı faydalar” belirtilen temalar aşağıda yer almaktadır.

Şekil 13: Eski hükümlü Bireylerin Çalışma Durumunun Değerlendirilmesi

3.1. Cezaevine Girmeden Önce Çalışma Durumu

Katılımcıların hepsi tarafından cezaevine girmeden önce işlerinin olduğu çalıştıkları belirtilmiştir. Katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Cezaevine girmeden önce kendi işim vardı düzenli, başarılı bir şekilde çalışıyordum. Oto elektrik servisim vardı. Ücreti kendimi ailemi geçindirmeye yetiyordu.” (Katılımcı 1)

“Cezaevine girmeden önce çalışıyordum tamirinde sonra sanayide çalıştım asgari ücret alıyordum.” (Katılımcı 2)

“Cezaevine girmeden öncede hayvancılıkla uğraşıyordum.” (Katılımcı 3)

“Cezaevinden önce hayvancılık yapıyordum.” (Katılımcı 4)

“Önce nakliyecilik yapıyordum gelirim iyiydi çalıştığım şirket batınca sıkıntı olduğu zamanlar oldu.” (Katılımcı 5)

“Girmedim oto kaportacıydım.” (Katılımcı 7)

“Öncede çalışıyordum nakliyeciyim kamyonum vardı” (Katılımcı 10)

3.2. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Çalışma Durumu

Katılımcılar cezaevi sonrası çalışma durumları ile ilgili genel görüşlerini ifade etmişlerdir. Genel olarak iş aramadıkları iş aramak gibi sorunlarının olmadığı belirtilmiştir. Katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Hiç iş aramadım ondan bir zorluğum olmadı kendim işverenim çünkü.” (Katılımcı 4)

“İş arama gibi bir şeyim olmadı mesleğimden dolayı...” (Katılımcı 5)

“iş bulma konusunda sıkıntı yaşamadım.” (Katılımcı 8)

“iş başvurusu çok yapmadım.” (Katılımcı 2)

“İş aramadım tekrar borçla kamyon aldım, şimdi hem çalışıp hem ödüyorum.” (Katılımcı 10)

Genellikle iş aramadıkları, aramakta istemedikleri görülmektedir. Bunun yerine kendi işlerini kurmayı yada var olan mesleklerine devam etmeyi tercih ettikleri düşünülmektedir.

Cezaevinden çıkınca bazı eski hükümlü bireylerin çalışıp bazılarının çalışmadığı ifade edilmiştir. “cezaevinden çıkınca çalışanlar” ve “cezaevinden çıkınca çalışmayanlar” olarak iki alt tema oluşmuştur.

➤ Cezaevinden Çıkınca Çalışanlar

Genel olarak cezaevinden sonra çalışıldığı ifade edilmiştir. Çalışma hayatına tekrar katılma sürecini belirtilen görüşler doğrultusunda 3 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “kendi işini kuranlar”, “işveren yanında çalışanlar” ve “önceki işine devam edelerdir”. Aşağıda katılımcı görüşleri yer almaktadır.

- **Kendi İşin Kuranlar**

Katılımcıların bazıları tarafından cezaevinden sonra kendi işlerini kurdukları ifade edilmiştir. Katılımcıların kendi işlerini kurma süreçlerini kısaca belirttikleri görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Çıktıktan sonra esnaflık yapmaya başladım hayvanları satarak sermaye yaptım iş öle açtım. Cezaevinden çıkan arkadaşlar biliyorum 10- 20 tl muhtaç oluyorlar ama ben hayvancılık olunca sıkıntı yaşamadım. Devlet işleri açarsa işler iyi oluyor kazancım normal.”(Katılımcı 4)

“Önce nakliyecilik yapıyordum gelirim iyiydi çalıştığım şirket batınca sıkıntı olduğu zamanlar oldu. Şimdide nakliyecilik yapıyorum kendi işim gelirim çok iyi 6-7 bin gibi ama borçlarım var onları ödüyorum. Tır'ı borçla aldım.”(Katılımcı 5)

“İçeri girmeden önce tost dükkânım vardı çıkınca da baba desteği ile kahve açtım hiç iş aramadım aile desteği olduğu için iş konusunda sıkıntı yaşamadım.”(Katılımcı 6)

“Girmedim oto kaportacıydım çıktuktan sonra 3 yıl deva etim. Dükkânı bozmamıştık daha sonra kaybolan yılları telafi edemeyince meslek değiştirdim. Lokanta açtım evimi yerimi aldım düzenimi kurdum.”(Katılımcı 7)

- **İşveren Yanında Çalışanlar**

Cezaevinden çıkınca iş arayıp, işveren yanında çalışan katılımcının belirttiği görüşü aşağıda yer almaktadır.

“İş başvurusu çok yapmadım sonra köyden tanıdıklar aracı oldu şu anki işime girdim. Şimdi sütçülük yapıyorum asgari ücretten biraz fazla alıyorum.”(Katılımcı 2)

- **Önceki İşine Devam Edeler**

Katılımcılardan bazıları cezaevine girmeden var olan işlerine tahliye sonrasında da devam ettikleri, sıkıntı yaşamadıkları vurgulanmıştır. Belirtilen görüşler şöyledir;

“Cezaevine girmeden öncede hayvancılıkla uğraşıyordum çıktuktan sonrada aynı işe devam ediyorum kazancım normal geçiniyoruz. İş arama gibi bir durumum olmadı o yüzden.”(Katılımcı 3)

“İçeri girmeden öncede apartman görevlisidim çıkınca da aynı işe devam etim iş aramadım sorun yaşamadım. İşverenle bir sıkıntım olmadı.”(Katılımcı 8)

- **Cezaevinden Çıkınca Çalışmayanlar**

Cezaevinden çıkınca farklı sebeplerden dolayı çalışmayan katılımcılarda olmuştur. Bu sebepler, kolay para kazanmaya alışmak, suç ortamına alışmak ve asgari ücreti beğenmeyip çok para kazanmayı tercih etmek şeklinde ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıdadır.

“Cezaevinden sonra hiç çalışmadım, halende çalışmıyorum. Cezaevine girince zaten eski hükümlü oluyorsun, çalışmak istemiyorsun, hazır para daha kolay geliyor. Ona buna tokat atıyorsun 500 tl alıyorsun. Cezaevinde Suç ortamına orda alışılıyor. İşe başvurduğum oldu adam bana “senin 1 günde kazandığın parayı ben 1 ayda kazanıyorum ben senin yanında işe gireyim” dedi. Geçimimi arkadaş ortamında idare ediyorum. Berduş diye tabir edilen arkadaş ortamında birbirimizi geçindiriyoruz.”(Katılımcı 1)

“Genel olarak kader mahkûmu olan iş arar çalışır. Diğerleri asgari ücrete gelmez suçla daha çok para kazanmayı tercih ederler. Ondan iş aramazlar suç çevresinde takılmaya devam ederler. Cezaevinden çıkanların çoğu işverenin yanında çalışmıyor kumarhanede yada gazinoda güvenlik olmayı tercih ederler. Çoğunluğu iş aramaz asgari ücret yetmez”(Katılımcı 8)

3.3. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Çalışma Hayatında Yaşanılan Problemler

Katılımcıların çalışma hayatında yaşanan problemleri belirten görüşleri doğrultusunda 4 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “işini kaybetmek”, “iş için sermaye bulmak”, “cezaevinde geçen süre ile iş becerilerini kaybetmek” son olarak “eski hükümlü olmak” alt temaları oluşturmaktadır. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

➤ İş Kaybetmek

Cezaevinden çıkınca geçen süre bazı olumsuzlukları özellikle iş anlamındaki, beraberinde getirebilmektedir, var olan işi kaybetmek, düzenin bozulması sıkıntı yaşatabilmektedir. Bu durumu ifade eden katılımcı görüşü şöyledir.

“Cezaevine girmekle çıkmak arasında bazı şeyler değişebiliyor. Benim için İşimi kaybetmek en önemli zorluk buydu düzenim bozuldu, özellikle aile varsa daha zor oluyor.” (Katılımcı 6)

➤ İş İçin Sermaye Bulmak

Cezaevinden çıktıktan sonra tekrar çalışma hayatına dönmek için kendi işini kurmak isteyen bu yüzden zorluk yaşan katılımcı görüşü şöyledir;

“En çok iş kurmak için sermaye bulamadım ondan zorlandım işkur’a başvurduğum bir şey çıkmadı.” (Katılımcı 2)

➤ Cezaevinde Geçen Süre İle İş Becerilerini Kaybetmek

Cezaevinde geçen sürenin insanın hem mesleki becerilerini hem de yıllar sonraki teknolojiye uyum sağlamakta zorlandığını ifade eden katılımcı şöyledir;

“Çıktığımda işyerim duruyordu dağıtmadık çıkınca da işyerimde 3 yıl devam ettim. Sonra cezaevinde kaybettiğim zamanı kapatamayacağımı düşündüm, mesleki beceriler zayıflıyor; kaportacıydım ben teknolojiyi yakalayamadım gerekli parayı kazanmakta zorlandım.” (Katılımcı 7)

➤ Eski Hükümlü Olmak

Çalışma hayatı ile ilgili bir diğer yaşanan problemin, cezaevi sürecinden sonra artık eski hükümlü olarak nitelendirilmekten kaynaklandığını ifade eden bazı katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Belli bir süre cezaevinde geçiyor çıkınca birçok şey değişmiş oluyor; tekrar düzen kurmak zorlaşıyor çaba gerekiyor. Birde eski hükümlü olduğunu insanlar bildiği için bazen rahatsız edebiliyorlar; yaşana problemlerden bunlardan kaynaklanıyor.” (Katılımcı 7)

“İçerde olmakla dışarıyı farklı işleri yoluna koymak için zaman gerekir insanın kendini toplaması psikolojisini düzeltmesi lazım, birde insanlar eski hükümlü olduğunuzu biliyor iş için bunlar sorun olabiliyor.” (Katılımcı 5)

“Eski hükümlü olmak, insanların bakış açısı zorluyor.” (Katılımcı 1)

“Cezaevine girince İnsanın düzeni bozuluyor tekrar iş kurmak zor. Baştan başlamak kolay değil. Dışarı çıktığımızda artık eski hükümlü oluyorsunuz bir şekilde önünüze geliyor.” (Katılımcı 6)

3.4. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Çalışmanın Eski hükümlü Bireye Sağladığı Faydalar

Katılımcılar çalışmanın sağladığı faydaları genellikle aile kurumunun güçlenmesi, suç tekrarını önlemesi, topluma uyum, kendine güven getirmesi gibi ifadelerle açıklamışlardır. Bu doğrultuda 4 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “kendine güveninin artması”, “suç tekrarının önlemesi”, “aile kurumunun güçlenmesi”, “toplumsal uyumun sağlanmasıdır”. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

➤ Kendine Güvenin Artması

Özellikle geçim sağlamanın, çalışmanın insanın kendine güven sağladığını, boşluk hissinden kurtardığını ayrıca diğer insanlara kendini kanıtama fırsatı verdiğini belirten katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“Çalışınca geçmişi hatırlanmıyor en azından. Özgüven sağlıyor para oluyor cebinde sorumluluk almak insana özgüvende veriyor.” (Katılımcı 2)

“Çalışmak güven kazandırıyor her şeyden önce gelir sigorta var ihtiyaçlarını karşılamaya paran var güven de geliyor tabii.” (Katılımcı 3)

“Özgüven kazanır hem kendine hem de dışarı karşı kendini kanıtlamış olduğu için güven gelir. Ben şimdi çalışmıyorum olsam belki yine cezaevine girmiş olabilirdim. Çalıştığım için insanların da bakış açısı düzeliyor onlarda güveniyor.” (Katılımcı 5)

“Özgüven kendini güvende hissedersin boşlukta durmak kötüdür. İşin olunca sırtını bir yere dayarsın buda iyi bir durumdur.” (Katılımcı 6)

“Özgüven gelmiş olur çok etkili işini yapan adam ekonomisini düzeltir buda güven verir. Çalıştıkça ev yer arabada olur bunlarda güven getiriyor. Etraf bazen çalıştığını görmeyip bu parayı nerden buldu diyenlerde oluyor.”(Katılımcı 7)

➤ Suç Tekrarının Önlenmesi

İnsanın işinin olmasının çalışmanın, boşluktan kurtarıp, sorumluluk almasını sağladığı böylece suç tekrarını önleyeceğini belirten katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Düzenli bir işe kendini kanıtlamış olursa tekrar suç işlemez insanlar işle ilgili kendine güvenenin gelirse odaklanırsa suça bulaşmaz.”(Katılımcı 1)

“Çalışmak suç tekrarını önüyor sorumluluk sağladığı için boşlukta hissetmediği için tekrarı önler.”(Katılımcı 2)

“Elinde işin varsa ekonomik olarak düzgünsen suç tekrarını önler boşlukta olmazsan suça yönelmezsin.” (Katılımcı 6)

“Suç tekrarında çalışmak yüz de elli etkili bence işin varsa boşlukta olmasın.” (Katılımcı 7)

➤ Aile Kurumunun Güçlenmesi

Aile bütünlüğünün korunması, gerekli geçimin temin edilmesi, çocuklara olumlu örnek olabilmek için çalışmanın önemli olduğunu belirten katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Çalışmak aile kurumunun devanı sağlar geçimi kolaylaştırır yoksa nasıl bakacaksın.” (Katılımcı 2)

“Çalışmak aile içinde önemli aileyi geçindirecek para iş olunca boşanmalar olmaz evlilik devam edebilir.” (Katılımcı 1)

“Çalışmak yuvayı ayakta tutuyor çok çok etkili geçim sağlamak gerekli çünkü.” (Katılımcı 3)

“Aile içinde önemli bugün işte devam etmek aile düzenini koruyor. Berduş gibi gezersen evin darma duman olur. Çocuklarda berduş olur ama çalışınca ailede düzen sağlanmış oluyor çocuklarda bakıyor onlarda çalışıyor ailede olumlu örnek oluyorsunuz yoksa tam tersi herkesi olumsuz etkiler.” (Katılımcı 5)

“Çalışmak aileyi bir arada tutmak için önemli yoksa dağılır. Cezaevinden çıktuktan sonra zaten birçok aile dağılıyor ben eşime güveniyorum içerdeyken baktı. Birde içerdeyken atölyede çalıştım devlet bana 120 tl para verdi. Ben düzgün bir insanım orda da iyi çalıştım.” (Katılımcı 7)

➤ Toplumsal Uyumun Sağlanması

Çalışmak toplum içinde olmayı sağladığını, zaman içinde belli bir süreden sonra toplum kabulünü etkilediğini belirten katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“Çalışmak dışlanmayı önler toplum içinde olmayı sağlar.” (Katılımcı 1)

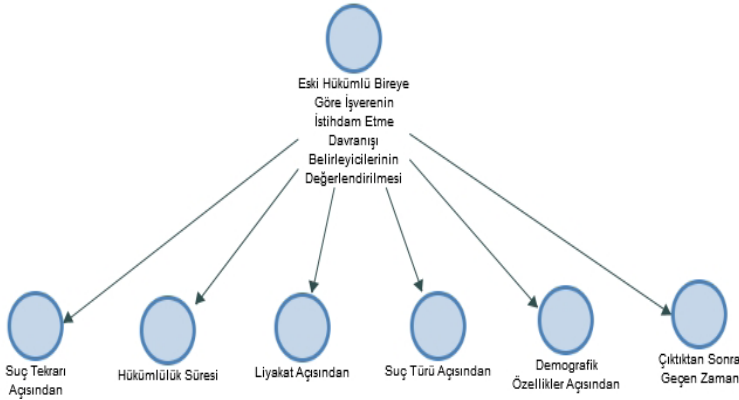
“Dışlanma sonra sonra aradan zaman geçince kendini kanıtlayınca dışlanmayı önüyor çok faydası oluyor.” (Katılımcı 3)

“Toplum kabulü zamanla içlerine alıyorlar kabul ediyorlar.” (Katılımcı 5)

4. Eski Hükümlü Bireye Göre İşverenin İstihdam Etme Davranışı Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi

İşverenin eski hükümlü bireyi işe alırken dikkat ettiği faktörler katılımcılara sorulmuş görüşler doğrultusunda 6 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “liyakat açısından”, “suç türü açısından”, “suç tekrarı açısından”, “hükümlülük süresi”, “çıktıktan sonra geçen zaman”, “demografik özellikler açısından”. İfade edilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

Şekil 14: Eski Hükümlü Bireye Göre İşverenin İstihdam Etme Davranışı Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi

4.1. Liyakat Açısından

İşverenin mesleki bilgi beceri, tecrübe ve toplumsal uyuma önem verebileceği, bunların olmasının iş bulma konusunda avantaj yaratabileceği ifade edilmiştir. Belirtilen görüşlerin bazıları aşağıdadır.

“İş için tecrübe önemli onu soruyorlar; normalde toplumsal uyum önemli olabilir ama benim işimde önemli değil. Benim işimde suç tekrarına bakmadılar. Tanıdık aracılığı ile girdim işe.” (Katılımcı 2)

“Araştırıyor soruyorlar ne iş yapıyorsun. Bilgi beceri meslek varsa dikkate alırlar ama eski hükümlü olmak sıkıntı yüzden araştırıp sorup hemen iş almazlar. Toplumsal uyum için iş temeldir.” (Katılımcı 3)

“Tecrübe önemli tabii Sosyal uyum; cezaevinde yatıp kendini geliştirmediyse yapacak bir şey yok kendini geliştirmeli yoksa uyum sağlayamaz hayatla mücadele etmeyi öğrenmeli.” (Katılımcı 4)

“Topluma uyuma baksa da önce suça bakar işveren suç önemli kötü suçtan ise dışın iyi olmuş bir şey ifade etmez.” (Katılımcı 5)

“İşveren, işine göre tecrübe bilgiyi işe göre önemser iş ne gerektiriyorsa meslek bir artı yaratır.”(Katılımcı 6)

“İş bulma konusunda adamın becerisine bir mesleğinin olması bir avantaj sağlar. İşverene tecrübe davranış tavrı kendinizi yansıtmanıza bağlı.” (Katılımcı 8)

4.2. Suç Türü Açısından

Katılımcıların hepsi tarafından işe girmede suç türünün çok önemli olduğu işverenin en çok bu konuya dikkat ettiği belirtilmiştir. Suçları ağır suç, adi suç, kabul edilir kabul edilemez suç gibi ifadeler ile açıklanmıştır. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Suç türü çok önemli uyuşturucu ve suçunu sorarlar ona göre de işe almazlar adam sorar adam yaralama öldürme falan olursa işe almayabilir araştırır sebep önemli.” (Katılımcı 3)

“En önemlisi insanın yaptığı suçtur. Kabul edilir ve kabul edilemez suçlar vardır. Kader mahkûmu var birde ağır suçlusu var.” (Katılımcı 9)

“Şimdi mutlaka tecrübe mesleği olması olumlu etki eder. Yattığı suç önemli tabi başta kader mahkûmu ise tecrübe meslek işe yarar işe alınabilir. Ama adi suça işe yaramaz işveren hap satmış taciz tecavüz varsa hiçbir işveren olumlu bakmaz bunu değerlendirmez. Bunları ancak devlet değerlendirebilir. Hiçbir işveren bunlara iş vermez.”(Katılımcı 5)

“Suç türü en önemlisi b sabıka kaydı aranır hangi suçtan yattın direk bunu sorarlar neden yattın sorusu gelir hırsızlıktan falan yattıysan kesinlikle hayır kavgâ dövüşse olumlu olabilir.” (Katılımcı 5)

“Yine suç türü önemli gerisi önemli değil.” (Katılımcı 6)

“Suç türü çok önemli bence ağır suçsa kimse işe almak istemez bir yerde barınamaz.” (Katılımcı 7)

“Şimdi hırsıza iş vermezler malının çalınacağını düşünür. En önemli olan suç türüdür. Sabıka kaydına bakarlar ondan almazlar güvenmezler korku tedirginlikte olur. Şimdi mesela fabrika ortamını düşünelim tecavüzden girmiş bunu işveren kesinlikle işe almaz.” (Katılımcı 8)

4.3. Suç Tekrarı Açısından

Katılımcılar işverenlerin suç tekrarına olumlu bakmadığını ve işe almak istemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Suç tekrarında işverenin artık kişiyi suç makinesi gibi göreceğini, hep suç işleyecekmiş gibi algılayacağını Belirtilen görüşlerden bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Suç tekrarı 3-5 girenin iş hayatı kalmamıştır. Bu suç makinesi olmuştur. Burada işveren iyi gözle bakmaz güvenmez.” (Katılımcı 8)

“Suç tekrarı önemser zaten bu suçu 2 kere işlediysen seni değerlendirmez seni artık hep suç işleyecekmişsin gibi görür.” (Katılımcı 5)

“Aslında işvereninde haklılık payı var biz gibi 5-6 girmiş olunca adam da düşünüyor hep girip çıkıyor diye ama 1 kere girmiş olsan kader mahkûmu sayabilirler.” (Katılımcı 1)

4.4. Demografik Özellikler Açısından

Katılımcılar işverenlerin işe almada yaşa dikkat edebileceği genç olmanın makbul olacağı, eğitimden ziyade el becerisini önemseneceği belirtilmiştir. Birde işverenlerin evli olup olmama durumu ile ilgilenmeyecekleri vurgulanmıştır. Katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıdadır.

“Demografik önemli sorar yaşın kaç ne iş yapıyordun bunlar önemli eğitim durumu sorar da tabi işe göre önemli olur.” (Katılımcı 3)

“Demografik yaş önemli iş için genç makbul bence 20 yaşında irmiş 25 de çıkmış ben çıkmışım 40 da işveren genç tercih eder. Eğitim durumu yapacağın işe bağlı eğitim şirkette iş ararsan lazım ama inşaatta iş ararsan eğitim aramazlar tabi belediye falansa eğitim önemli olabilir.” (Katılımcı 5)

“Yaş önemli işveren buna bakar. Eğitimden ziyade el becerisi önemli işliyorsan eğitim önemli değil.” Evli olup olmamakla ilgilenmez işveren. Önemli değildir. (Katılımcı 6)

“Yaş etkili genç olması avantaj ben mesela bu saten sonra işe almazlar. Eğitim etkiler şimdi ilkokul mezunu belediyede çöpçü bile olamıyor.” (Katılımcı 7)

“Evli insan %80 çalışmayı düşünür. Boşta olsa evine bakamaz eşi çocuğu yoksa onun için önemli olmayabilir. İşveren çok ilgilenmez. Yaş genç orta yaş daha iyi tabii. Eğitim işe göre değişir. Mesleki beceriye göre işe girilmişse eğitim çok önemli değildir.” (Katılımcı 8)

4.5. Hükümlülük Süresi

Cezaevinde geçirilen sürenin önemli olmağı işverenin merak ederse araştıracağı fakat suç türünün önemli olduğu, uzun süre cezaevinde kalınmışsa bilgi becerilerin körelebileceği ve yaşın önemi belirtilmiştir. Görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Hükümlülük süresi önemli değil ama suç türü önemli.” (Katılımcı 8)

“Hükümlülük süresi önemli değil de uzun süre yatınca bilgi beceri körelmiş olabilir.” (Katılımcı 7)

“İçerde geçen süre önemli değil, yaşa bağlı 50 yaşınaysan işe almazlar.” (Katılımcı 6)

“İşveren ne kadar yattın arkadaş der ama burada suça durumu değerlendirir mesela trafik suçundan 5 yıl yasanda bir önemi olmaz işe girer.” (Katılımcı 5)

4.6. Çıktıktan Sonra Geçen Zaman

Cezaevinden çıktıktan sonra geçen zamanın iş bulma konusunda çok etkisinin olmadığı ifade edilirken suç türünün burada da önemli olduğu belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Çıktıktan geçen süre önemli değil işveren için sorun yok.” (Katılımcı 3)

“Çıktıktan sonraki geçen zaman önemli değil bunları sormaz işveren.” (Katılımcı 5)

“Geçe süre önemli değil, suç önemli yine.” (Katılımcı 6)

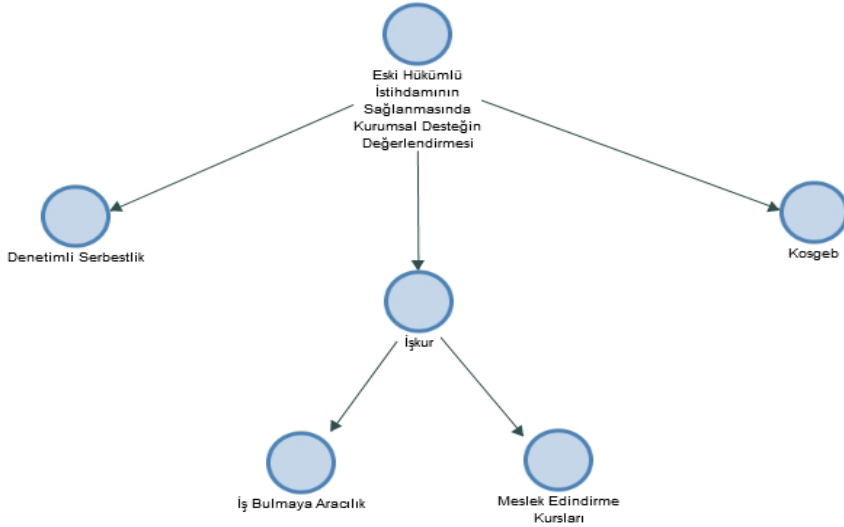
“Geçen süre önemli değil de suç türü hep önemlidir.” (Katılımcı 8)

“Önemli değil ama uzun süredir dışarıdaysa güven oluşturabilir.” (Katılımcı 7)

5. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamının Sağlanmasında Kurumsal Desteğin Değerlendirmesi

Katılımcılar tarafından kendileri ile ilgili olan kurumlar, faaliyetleri, yararlanılıp yararlanılmadığı ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler doğrultusunda 3 tane alt tema oluşmuştur. Bunlar; “İŞKUR”, “Denetimli Serbestlik”, “KOSGEB”dir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

Şekil 15: Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamının Sağlanmasında Kurumsal Desteğin Değerlendirmesi

5.1. İŞKUR

Katılımcıların İşkur ile ilgili olarak iş bulmaya aracılık yapması, meslek edindirme kursları yönelik görüşleri aşağıdadır.

➤ İş Bulmaya Aracılık

Kurum desteği olarak İŞKUR'a başvuran katılımcılar, belediyeden iş fırsatı yakaladıklarını fakat bazılarının bunu değerlendirmediklerini belirttikleri görüşleri aşağıdadır.

"İŞKUR'a başvurduğum sonra telefon geldi belediyede iş vereceklerdi gel dediler. Şartlar bana uygun değildi gitmedim." (Katılımcı 1)

"İŞKUR'a başvurduğum sonra belediyeye girdim." (Katılımcı 3)

"İŞKUR'a başvurduğum İstanbul da belediyede iş çıktı ama aldığım para ancak kiraya yetecekti geçim sağlayamayacağım için gitmedim." (Katılımcı 5)

➤ Meslek Edindirme Kursları

Meslek edindirme kursları hakkındaki düşüncelerini dile getiren, katılan ve hiç katılmadığını ifade eden katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

"Cezaevinde kalırken kurslar var ben ilkokulu cezaevinde tamamladım bilgisayar kursu aldım işe girme konusunda işe yarar tabi benim kardeşim açık hava işletmeciliği kursu aldı şu anda çalışıyor." (Katılımcı 1)

"Meslek edindirme kurslarına katılmadım işveren önemserde gitmek için gelir lazım." (Katılımcı 3)

"Cezaevinde bilgisayar aracılık kursu aldım. Çıkınca hiç faydasını görmedim bir faydası yok sonrasında destek yok çünkü." (Katılımcı 3)

Cezaevindeyken kalorifercilik belgesi almıştım ama kullanmadım belgeler duruyor hala öle." (Katılımcı 2)

"Meslek edindirme kurslarını duydum ama yararlanmadım hiç." (Katılımcı 5)

"Meslek edindire kursu varmış almadım hiç." (Katılımcı 7)

5.2. Denetimli Serbestlik

Denetimli serbestlik ve orada gerçekleşen seminerler hakkındaki görüşlerini belirtirken bazıları tarafından seminerlerin faydasının olmadığı, bazıları tarafından ise imza olayının zorluğu ifade edilmiştir. Belirilen görüşler şöyledir;

"Denetimli serbestlikten yararlandım seminerlere katıldım hiç faydası yok aksine alkol seminerine bile alkol içenler gidiyor organ bağıışı için semine yapmışlar insanlar zaten 5- 10 sene içerde yatmış neyi bağışlıcasın bence konular yanlış." (Katılımcı 1)

“Almadım denetimli serbestliğin desteği yok sıkıntı oluyor. İmza atmaz zor oluyor. Seminerlerden faydası olanlar oldu bir şeyler öğrendiğimiz.” (Katılımcı 2)

“Denetimli serbestlikte kursların bir şeyi yok destekleme yok içeri girmen an meselesi imzayı kaçırdın mı içeri girersin. Denetimli serbestliğin desteği yok hatta köstek var imza işi zor. Kursların bazen etkisi oluyor kursuna göre değişir. Geçende deprem kursu vardı.”(Katılımcı 3)

“Denetimli serbestlik seni içerde tutmuyorlar dışarıda işin varsa yapabiliyorsun görülen kursların konusuna göre faydası olanda oluyor.”(katılımcı 5)

“Hiç başvurmadım denetimlideki seminerler işe yaramıyor deprem meprem anlatıyorlar aslında insan topluma nasıl kazandırılır bunalar yönelmeleri gerekir. Orada bana toplumsal hayat anlamında çözüm üretecek seminer verilmedi işe yaramadı. Seminerler daha bilinçli olmalı.”(Katılımcı 7)

5.3. KOSGEB

KOSGEB’e başvuran katılımcıların durumu değerlendirdiği, başvurularından cevap alamadıkları dolayısıyla bunlardan faydalanamadıklarını ifade eden görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“KOSGEB’e başvurduğum ama hiç çıkmadı kosgeb zaten zenginin yanında parası olana çıkıyor gerisi hikâye ben 3-4 başvurduğum olmadı.”(Katılımcı 5)

“KOSGEB’e gittim başvurduğum ama 2 yıldır hala dönecekler büyükbaş hayvancılık için başvurmuşum.”(Katılımcı 2)

6. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamını Kolaylaştıran Unsurlar

Katılımcılara eski hükümlü bireylerin işe girmeleri kolaylaştıran faktörler sorulmuştur. Açıklamalarda genelde pek destek olmadığı görüşü ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Yani pek bir destek yok ama devlet işe alıyor kosgeb kredisi var.”(Katılımcı 7)

“Devlette yaşa bağlı bazen işe alıyor yada belediye hükümlü kadrosuna alabiliyor.”(Katılımcı 5)

“Var kendim.” (Katılımcı 4)

“Sadece dayın olursa işe girebilirsin başkada kolaylaştıran bir şey yok.”(Katılımcı 3)

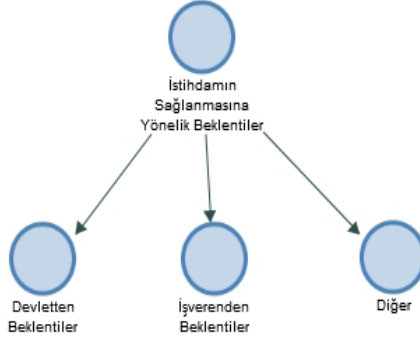
“İşe girmeyi kolaylaştırıcı bir şey yok devletin bir düzenlemesi olsa iyi olur çünkü hükümlüler daha iyi çalışır. Ama dışarıda yargılanıyor.”(Katılımcı 2)

“Şu ana kadar herhangi bir destek almadım hiç destek yok devlette de yok bazı arkadaşlara hayvan yetiştiriciliği için destek verdiler ama ben bir şey den yararlanmadım.”(Katılımcı 1)

7. İstihdamın Sağlanmasına Yönelik Beklentiler

Katılımcıların istihdamda yer alabilmek için devlet ve işverenden beklentilerini ifade ettikleri görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Şekil 16: İstihdamın Sağlanmasına Yönelik Beklentiler

7.1. Devletten Beklentiler

Katılımcılar devletten beklentilerini aşağıdaki gibi açıklamışlardır. Genellikle devletin iş vermesi ve sahip çıkması, suç tekrarı olan bireyleri desteklemesi, kendini tahrik altında hissedenlere yardımcı olması gerektiği belirtilmiştir. İfade edilen görüşler aşağıdadır.

“Devlet.... Bir cezaevinden çıkmışsın iş güc her şeyini kaybetmişsin bize iş vermesi lazım para ile kamuda çalıştırması gerekli bizi hevese getirmesi gerekli devletin cezaevinden çıktıktan sonra benim işim olsa ailemi kaybetmezdim.” (Katılımcı 1)

“Suç tekrarı olan bir suçu 3-4 kere işleyenlere de iş sağlaması gerekir. Böyle insanlar belediyelerde muhtarlıklarda çalıştırılırlarsa böylece suçtan uzak durabilirler bu suçlar boşluktan olan şeyler. Zaten insanlar içinde yalnız kalmıyor buda suça teşvik ediyor. Cezaevinden çıkanların elinden tutulursa suç tekrarı düzeler devletin mahkûm kadrolarına çıkanların alınması gerekli.” (Katılımcı 5)

“Devlet en azından toplumda cezaevinden çıkmış diye onu tahrik altında tutulmasına engel olmalı. Engellilere sağlanan yasalardan eski hükümlülere sağlanabilir, topluma kazandırılın.” (Katılımcı 7)

“Eski hükümlü en azından iş bulana kadar gözetim altında olmalı, kira yardımı gibi yardımlar yapılmalı. İşkur işe yerleştirse çok iyi olur.” (Katılımcı 2)

7.2. İşverenden Beklentiler

Katılımcılar işverenlerden beklentilerini dile getirmiş, işverenlerin eski hükümlü bireylerin istihdamı konusunda, önyargılı olamaması, fırsat vermesi, topluma kazandırması gerektiği belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“İşverenin farklı görmemesi gerekiyor yani fırsat vermeliler fırsat verilse hükümlüler bunu değerlendirirler işveren bu durumda pişman olmaz hem işveren hem hükümlü memnun olacaktır.”(Katılımcı 1)

“Zaten dışarı sarmışsın seni alıp dışarı uyum sağlamana yardımcı olması gerekir yol yordam göstermesi lazım.”(Katılımcı 3)

“Sabıkası iyi olanlara sahip çıkılsın önyargılı olmadan çalıştırıp topluma kazandırılmalı.”(Katılımcı 5)

“İşveren önyargılı davranmamalı insanlar analiz edip işe yarayacaksa almalı ama potansiyel suçlu ise bir şey diyemem.” (Katılımcı 7)

“İşverenin güvenmesini beklerim kişinin kendisine zaman tanıyıp fırsat vermeli. Topluma kazandırmalı.”(Katılımcı 8)

7.3.Diğer

Diğer kurumlar için görüş belirten katılımcı yorumu aşağıdadır.

“Vakıflar okullarda hademelik taşeronluk gibi belgeler verebilir adliyelerde falan iş verilebilir topluma kazandırmak için.” (Katılımcı 5)

3.3. Hipotez Sonuçları

Araştırma kapsamında nicel veriler toplanıp analiz edildikten sonra nicel veri analiz sonuçlarının daha etraflı açıklanması amacıyla araştırmaya nitel veri analizi de dahil edilmiştir. Araştırmanın sonuçları bu duruma uygun olarak, nicel verilerden elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar ve nitel verilerden elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar olmak üzere iki ayrı başlık altında yer almaktadır.

3.3.1. Nicel Bulgulara İlişkin Sonuçlar

Eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılım sürecinde işgücü piyasası politikalarına yönelik gerçekleştirilen bu araştırma işveren ve eski hükümlü bireyler temelinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın işveren kısmında, üç ölçek uygulanarak işverenlerin eski hükümlü istihdam edilebilirliği, eski hükümlü bireyleri istihdam etme davranışları ve istihdam etmede politika önerilerinin belirlenmesi amacıyla üç adet hipotez belirlenmiştir. Uygulama süresince işverenlerden belirlenen hipotezlere ilişkin veriler toplanmış ve verilerden elde edilen bulgular üçüncü bölümde tablolar halinde sunulmuştur. Bulguları içeren tablolar incelendiğinde araştırmanın hipotezlerine ilişkin sonuçlara ulaşılmakta ve işveren kısmındaki nicel bulgulardan elde edilen sonuçlar, belirlenen hipotezlere cevap olacak şekilde açıklanmıştır.

Araştırmanın ilk hipotezinde eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ile işverenlerin eski hükümlü birey istihdam etme davranışı arasında pozitif bir ilişkinin var olup olmadığı araştırılmıştır. İşverenlerin eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği tüm boyutları ile işverenlerin eski hükümlü birey istihdam etme davranışı tüm boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre;

- Liyakat algısı puanı ile mali ve sosyal destek sağlama puanı ile arasında istatistiksel açıdan ($r=0,201$; $p=0,000<0.05$). Buna göre liyakat algısı puanı arttıkça mali ve sosyal destek sağlama puanında arttığı görülmektedir. Yani liyakat algısına verilen önem arttıkça mali sosyal destek sağlamaya verilen önemde artmaktadır.
- Çevrenin olumsuz yargısı puanı ile önyargılı bakış puanı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,191$; $p=0,001<0.05$). Buna göre çevrenin olumsuz yargısı arttıkça önyargılı bakışında arttığı görülmektedir.
- Demografik faktörlerin etkisi puanı ile suçlara yönelik tutum puanı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,231$; $p=0,000<0.05$). Buna göre demografik faktörlerin etkisi arttıkça ile suçlara yönelik tutumunda arttığı görülmektedir.

- Suçlara yönelik tutum puanı ile önyargılı bakış puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,281$; $p=0,000<0.05$). Buna göre suçlara yönelik tutum arttıkça önyargılı bakışında arttığı görülmektedir.
- Suçlara yönelik tutum puanı ile mali ve sosyal destek sağlama puanı arasında istatistiksel açıdan negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=-0,204$; $p=0,000<0.05$). Buna göre suçlara yönelik tutum arttıkça mali ve sosyal destek sağlamanın öneminin düştüğü görülmektedir.

Liyakat algısı puanı ile çevrenin olumsuz yargısı puanı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,124$; $p=0,032<0.05$). Buna göre liyakat algısı puanı arttıkça çevrenin olumsuz yargısı puanında arttığı görülmektedir. Yani liyakat algısına verilen önem arttıkça, çevrenin olumsuz yargısı da artmaktadır. Liyakat algısı puanı ile demografik faktörlerin etkisi puanı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,144$; $p=0,012<0.05$). Buna göre liyakat algısı puanı arttıkça demografik faktörlerin etkisi puanında arttığı görülmektedir. Yani liyakat algısına verilen önem arttıkça demografik faktörlere verilen önemde artmaktadır.

Araştırmanın ikinci hipotezinde İşverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etme davranışı ile eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik politika önerileri arasında pozitif bir ilişkinin var olup olmadığı araştırılmıştır. İşverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etme davranışı tüm boyutları ile eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik politika önerileri tüm boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre;

- Suçlara yönelik tutum puanı ile sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=-0,204$; $p=0,000<0.05$). Buna göre suçlara yönelik tutum arttıkça sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli desteğin öneminin düştüğü görülmektedir.
- Suçlara yönelik tutum puanı ile mali içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=-0,152$; $p=0,008<0.05$). Buna göre suçlara yönelik tutum arttıkça mali içerikli desteğin öneminin düştüğü görülmektedir.
- Önyargılı bakış puanı ile mali içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=-0,141$; $p=0,014<0.05$). Buna göre önyargılı bakış arttıkça mali içerikli desteğin öneminin düştüğü görülmektedir.

Mali ve sosyal destek sağlama puanı ile sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,328$; $p=0,000<0.05$). Buna göre mali ve sosyal destek sağlama arttıkça sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli desteğin öneminin arttığı görülmektedir.

Araştırmanın üçüncü hipotezinde eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ile eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik politika önerileri arasında pozitif bir ilişkinin var olup olmadığı araştırılmıştır. Eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği tüm boyutları ile eski hükümlü bireylerin istihdamına yönelik politika önerileri tüm boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre;

- Liyakat algısı puanı ile sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,126$; $p=0,029<0.05$). Buna göre liyakat algısı arttıkça sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli desteğin öneminin arttığı görülmektedir.
- Çevrenin olumsuz yargısı puanı ile sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,139$; $p=0,016<0.05$). Buna göre çevrenin olumsuz yargısı arttıkça sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli desteğin öneminin arttığı görülmektedir.
- Sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek puanı ile mali içerikli destek puanı ile arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,609$; $p=0,000<0.05$). Buna göre sosyal, eğitim, denetim, proje içerikli destek arttıkça mali içerikli desteğin öneminin arttığı görülmektedir.

Araştırmanın ***eski hükümlü bireyler kısmında***, belirtilen iki ölçek uygulanarak eski hükümlü bireylerin, eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ile eski hükümlü bireylerin sosyal hayata uyum sağlamasının belirlenmesi amacıyla, bir adet hipotez belirlenmiştir. Uygulama süresince eski hükümlü bireyler için belirlenen hipoteze ilişkin veriler toplanmış ve verilerden elde edilen bulgular üçüncü bölümde tablolar halinde sunulmuştur. Bulguları içeren tablolar incelendiğinde araştırmanın hipotezine ilişkin sonuçlara ulaşılmakta ve eski hükümlü bireyler kısmındaki nicel bulgulardan elde edilen sonuçlar, belirlenen hipoteze cevap olacak şekilde açıklanmıştır.

Araştırmanın hipotezinde Eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği ile eski hükümlü bireylerin istihdam edilmesinde sosyal hayata katılımında arasında pozitif bir ilişkinin var olup olmadığı araştırılmıştır. Eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliği tüm boyutları ile eski hükümlü bireylerin istihdam edilmesinde sosyal hayata katılımı arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre;

- Çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri puanı ile sosyal hayata uyum puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur($r=0,247$; $p=0,016<0,05$). Buna göre çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri arttıkça sosyal hayata uyumda arttığı görülmektedir.

- İşverenin istihdam tercihinine yönelik algı puanı ile sosyal hayata uyum puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,421$; $p=0,000<0,05$). Buna göre işverenin istihdam tercihinine yönelik algısı arttıkça sosyal hayata uyumunda arttığı görülmektedir.
- Kurumsal destek algısı puanı ile sosyal hayata uyum puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,203$; $p=0,018<0,05$). Buna göre kurumsal destek algısı arttıkça sosyal hayata uyumunda arttığı görülmektedir.

Çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri puanı ile işverenin istihdam tercihinine yönelik algı puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,387$; $p=0,000<0,05$). Buna göre çevresel önyargı ve hükümlünün özelliklerine verilen önem arttıkça işverenin istihdam tercihinine yönelik algısının da arttığı görülmektedir. Çevresel önyargı ve hükümlünün özellikleri puanı ile kurumsal destek algısı puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,182$; $p=0,034<0,05$). Buna göre çevresel önyargı ve hükümlünün özelliklerine verilen önem arttıkça kurumsal destek algısının da arttığı görülmektedir. İşverenin istihdam tercihinine yönelik algı puanı ile kurumsal destek algısı puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,219$; $p=0,011<0,05$). Buna göre işverenin istihdam tercihinine yönelik algısı arttıkça kurumsal destek algısının da arttığı görülmektedir.

3.3.2. Nitel Bulgulara İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın nitel boyutunda hem işverenler hem de eski hükümlü bireylerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen nitel verilerin sonuçları, nicel verilerden elde edilen sonuçları aydınlatmak ve desteklemek amacıyla kullanılmıştır. Bu amaçla, araştırmacı tarafından nicel verilerin toplanmasında belirlenen örneklemden rasgele on işveren ve on eski hükümlü birey seçilmiştir. İşverenlere toplam on soru, eski hükümlü bireylere toplam sekiz soru yöneltilmiştir. Görüşmelerden elde edilen nitel verilere içerik analizi uygulanarak nitel bulgulara ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın nitel verilerinden elde edilen nitel sonuçlara bu bölümde yer verilmektedir.

İşverenler ile yapılan görüşmeler kapsamında ilk olarak, işlediği suç nedeni ile cezaevine giren, ceza bitiminde tahliye olarak topluma tekrar dönen ama eski hükümlü olarak nitelendirilen iş bulmak ve çalışmak konusunda dezavantaj yaşayan bireylerin istihdamı hakkında genel görüşlerini açıklamaları istenmiştir. Belirtilen görüşler doğrultusunda ilk olarak eski hükümlünün çalışma hayatına kazandırılmasını sosyal sorumluluk olarak görüldüğü, ikinci olarak Eski hükümlü bireyleri çalıştırmanın kanuni zorunluluk konusu değerlendirerek kanunu zorunluluğun olamamasını bu bireyleri daha çok devletin istihdam etmesini yada kendi işlerini kurmalarının sağlanması

gerektiği ifade edilmiştir. Üçüncü olarak bulunulan sektörlerin eski hükümlü bireylerin çalışmasına uygunluğu değerlendirilerek inşaat, sanayi, üretim, sektöründe olan işverenler, bulunulan sektörün eski hükümlü istihdamına uygun olduğu belirtilerek, perakende hizmet sektöründeki işverenler müşteri ile yüz yüze hizmet verildiği için çalışanların marka yüzü olduğu ifade edilerek, eski hükümlü bireylerin istihdamına sektörlerinin çok uygun olmadığı fakat işletmenin çok vasıf gerektirmeyen temizlik ve yemek gibi işlerde istihdam olabileceği belirtilmiştir. Holzer ve arkadaşlarının yapmış olduğu araştırmada, inşaat ve imalat sektöründeki işverenlerin eski hükümlü bireylerin istihdamına olumlu baktığını fakat perakende ve hizmet sektöründeki işverenlerin müşteri ile temasın fazla olması nedeni ile eski hükümlü bireyleri istihdam etme konusunda isteksiz olduklarını belirtmiştir (Holzer vd, 2002: 4). Dördüncüsü istihdam edilmelerinde yaşanan zorluklar üzerinedir. İşverenler eski hükümlü bireylerin iş bulmadaki zorluğunu bu bireylerin öncelikle eski hükümlü olmaları, çalışmaya istekli olmadıkları, gerekli vasıfların eksik olduğu, işverenin önyargısı olduğunu ve işlediklerin suçun türünün önemi özellikle tecavüz cinayet gibi suçların uyandırdığı olumsuz duygudan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Beşincisi suç tekrarını önlemede istihdamın önemi ifade edilmiştir. Altıncı istihdam ederek topluma kazandırmak yorumlanmıştır. Son olarak işverenin bakış açısıyla eski hükümlünün istihdam edebilirlik/ sürdürülebilirliğin sağlanması değerlendirilmiştir. Bu konuda eski hükümlü bireylerin istihdam öncesi suç eğiliminin azaltılması, mesleki bilgi becerinin artırılması, belirli süre devlet gözetiminde çalıştırılma, çalışma istediğinin artırılması üzerinde durulmuştur.

İşverenlere ikinci soru olarak, kendi işlemlerinde eski hükümlü bireyleri istihdam etme konusundaki tutumları sorulmuştur. Kendi işletmelerinde bu bireyleri işe alma konusunda nasıl bir tutum sergiledikleri, ne gibi durumları dikkate aldıkları, buldukları sektöre göre aradıkları niteliklerin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. İşverenler çoğunlukla hiç eski hükümlü bireylerden iş başvurusu almadıklarını, dolayısıyla da eski hükümlü çalışanlarının olmadığı belirtmiştir. Görüşmeler doğrultusunda işverenlerin dikkat ettiği durumlar; “suç türü/hüküm sebebi açısından”, “kişilik özellikleri ve topluma uyum açısından”, “pişmanlık duyma açısından”, “önyargı açısından”, “referans açısından”, “çalışma geçmişi açısından”, “işveren/ çalışan açısından”, “müşteri açısından” değerlendirilmiştir. İşverenler tarafından bu konuda belli bir önyargının olduğunu kabul edilmiştir. Ayrıca eski hükümlü bireyleri çalıştırmayı müşteri açısından kaygılı bir durum olabileceği belirtilmiştir. Holzer vd, (2004) araştırmalarında, İşverenlerin, bir suç geçmişi olan birini çalıştırmamanın, kuralları ihlal edebileceği, müşterileri rahatsız edebileceği ve güvenilmez bir çalışan şeklinde algılayabildiklerini belirtilmiştir (holzer vd, 2004: 41). İşverenlerin

işe alma konusunda referans bilgilere önem verdikleri ifade edilmiştir. Holzer vd (2003) araştırmalarında suç geçmişini hakkındaki bilgilere erişim, İşverenlere verilen doğru bilgiler, bu bireyleri işe alma konusundaki isteksizliklerini azaltabilir, örneğin, suç işleyenleri işe almak istemeyen işverenler, söz konusu suçun şiddet içermeyen ve uyuşturucuya bağlı olmadığını veya söz konusu kişinin “temiz” olduğunu ve makul bir eğitim veya iş tecrübelerini bildiklerinde işe almayı yeniden düşünebilecekleri belirtilmiştir (Holzer vd, 2003: 16).

İşverenlere eski hükümlü bireyleri istihdam etmede liyakat algısı sorulduğunda genellikle mesleki beceri, bilgi, tecrübe ve toplumsal uyum olarak değerlendirilmiştir. Tecrübenin önemli olduğu, mesleki bilgi beceri işe alınmada olumlu etki edebileceği aynı zamanda ekip çalışmasına uyum, topluma uyum konularına da vurguda bulunulmuştur. Holzer ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada hemen hemen bütün işlemler düşük ücretli çalışanlar için bile çalışanlarda, mesleki bilgi beceri aramaktadır. İşverenler temel bilişsel becerilerin yanında eski hükümlü bireylerin müşterileri veya iş arkadaşları ile uyumlu davranışlar göstermelerini de istedikleri görülmüştür (Holzer vd, 2002:1).

İşverenlere eski hükümlü bireyleri istihdam etmede demografik özellikleri nasıl değerlendirdikleri ne kadar etkili olduğu sorulduğunda yaş açısından, cinsiyet açısından, mendi durum açısından ve eğitim durumu açısından değerlendirilmiştir. Burada yaş konusunda genç bireylerin tercih sebebi olabileceği, cinsiyet ve medeni durumun işveren için önemli olmadığı, eğitim durumunun ise işin türüne ve işletmedeki bölümlere göre farklılaşabileceği belirtilmiştir.

Araştırma kapsamındaki işverenler tarafından suç türünün çok önemli olduğu ilk olarak bu durumun değerlendirileceği belirtilmiştir. Aynı şekilde bütün katılımcılar tarafından suç türleri kendi içinde ağır/adi suç ve hafif suç olarak ayırım yapılarak, ağır/adi suçlar olarak nitelendirdikleri suç gruplarını işe alınmayacağını, hafif suç olarak nitelendirilen suç türlerinin işe alınabileceği özellikle vurgulanmıştır. Ağır/adi suçları cinsel suçlar, cinayet, gasp, hırsızlık, uyuşturucu madde kullanma satma, terör suçu gibi sıralanıp bu suç türlerine asla olumlu bakılmayacağı belirtilmiştir. Giguere ve arkadaşlarının (2002) yaptıkları araştırmada, şiddet eylemleri içeren suçların özellikle cinayet, soygun, tecavüz ve çocuk istismarı suçlarının işe alınmak istenmediğini belirtilmiştir (Giguere vd, 2002: 400). Aynı şekilde Donnell (2016) yaptığı araştırmada katılımcıların işe almayacakları suç türlerini cinayet, cinsel saldırı ve silahlı soygun şeklinde belirttiği yer almaktadır (Donnelli, 2016: 20). Sadece cinayet suçu için farklı bir değerlendirme yapan katılımcılar olmuştur. Bu suçta kasıt mı yoksa kader mahkûmumu diyerek bir ayırım yapılmıştır. Böyle bir ayırımın yapılması belki de ülke kültürü ile ilgi olabilir. Hafif suçlar içinse trafik ve ticari suçlar olarak

ifade edilmiştir. Ayrıca suç tekrarını kabul edilmeyeceği net bir şekilde ifade edilmiştir.

İşverenlere eski hükümlü bireylerin istihdamında kurumsal anlamda destekleyen İŞKUR, KOSGEB ve denetimli serbestlik kurumları ve faaliyetleri sorulmuştur. Katılımcıların bu konuda pek fazla bilgilerinin olmadığı sadece İŞKUR'un bazı faaliyetlerini bilen ama eski hükümlü bireylerin istihdamı kapsamında gerçekleşen faaliyetler hakkında bilgisinin olmadığını belirten katılımcılar olmuştur.

Devletin uyguladığı mali ve sosyal içerikli destekler ve bunların eski hükümlü bireylerin istihdamı üzerindeki etkisi işverenlere sorulmuştur. Devletin sağlayabileceği mali içerikli desteklerin bu bireylerin istihdamını ne kadar etkileyebileceğini değerlendiren katılımcılar. SSK ve vergi indirimi olabileceği fakat çokta etkili olmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca işverenlerin, meslek edindirme kurslarının etkinliği hakkındaki tutumları, genellikle belge aramadıkları niteliği önemsedikleri belirtilmiş, kurslar sektör açısından değerlendirilerek buna uygun kursların olması ve sadece teorik bilginin yetmeyeceği belirtilerek kursların daha etkin hale getirilmesi vurgulanmıştır.

İşverenlere eski hükümlü bireylerin istihdamı için uygulanabilecek politika önerileri sorulmuştur. Sosyal devlet olarak bu konuyu devletin üstlenmesi gerektiği savunulmuştur. Bu açıdan devletin öncelikle bu bireyleri kamuda istihdam etmesi gerektiği, kendi işlerini kurabilmelerinin desteklenmesi, özellikle suç işlenmenin önlenmesi, cezaevi süreci ve sonrasında bu bireyler için gerekli olan rehabilitasyonun sağlanması, suça meyilli yapan bir takım hastalıkların teşhisi için sağlık kontrolünden geçirilmeleri, devletin konu ile ilgili kurumlarının aracılık yapması, bir anlamda devlet garantisinin sağlanması, İŞKUR'un daha açık ve net olarak eski hükümlü bireylerin işe yerleşmesi, bu konuda işverenin isteği nitelikteki bireylere ulaşmasına olanak sağlamaması, devlet yasaları ve politikaları belirlerken gerekli uzmanlara danışması önemle dile getirilmiş olup, her alanda ülkenin yetiştirdiği konusunda uzman bilim insanlarına danışarak, görüşleri alınarak gerekli yasa ve politikaların belirlenmesi, eski hükümlü istihdamını destekleyebileceği belirtilmiştir. İşveren olarak kendilerine düşen kısımda gerekli desteği verebilecekleri ifade edilmiştir.

Araştırmanın nitel boyutunda eski hükümlü bireyler ile yapılan görüşmelerde ilk olarak cezaevinden çıktıktan sonra topluma geri dönünce zorlandıkları durumlar sorularak açıklamaları istenmiştir. Yaşanan zorluklar itibari ile ekonomik zorlukların yaşandığı, cezaevi sürecinde farklı suçların öğrenilebildiği, ceza geçmişini bilen insanların tekrar suça sürüklemek isteyebildiği, toplumsal hayata uyum sağlanma süreci, aile ve çocuklar ile ilgili zorluklar olduğu ifade edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki katılımcılara cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal çevrenin tutumu sorularak çevrenin önyargılı davranıp davranmadığı değerlendirilmiştir. İlk olarak en yakın çevre olan aile eş dost akraba ve arkadaş çevresini değerlendiren katılımcılar genellikle aile desteğinin hep yanlarında olduğu, ailenin hep sahiplendiği, fakat evlilik anlamında bazen sıkıntı olabildiği, arkadaşların ise önyargılı davranabildikleri belirtilmiştir. Pansag ve arkadaşlarının (2016) yaptığı çalışmada, ailelerinin cezaevi sonrası kendilerine yönelik muameleleri sorulduğunda, ailenin genellikle cezaevinden yeni çıkmış sevdiklerine karşı kabullenici olduğu belirtilmiştir. Ailenin suçunun ne olduğunu gerçekten umursamadığı ve birbirini sahiplendiği ifade edilmiştir (Pansag vd, 2016: 25). Toplum açısından ise önyargının suç türüne göre oluşacağı eğer toplumu rahatsız edecek suç işlenmemiş ise, hal, tavır, ahlak durumu düzgün ise toplum önyargısının az fakat adi suçların işlenmesi durumunda önyargının çok olacağı ifade edilmiştir. İşveren açısından genel olarak önyargılarının olduğu, bu durumun hüküm geçmişinden dolayı güven duyma konusunda çekince yaşadıkları, en önemlisi suç türüne göre davrandıkları ve farklı gözle görebildikleri belirtilmiştir. İşyerindeki çalışanlar açısından genellikle önyargılarının olmadığı, kişilerle kurulan iletişime göre çekincenin olamayacağı ifade edilmiştir.

Katılımcılara çalışma durumları sorularak bu durum cezaevi öncesi ve sonrası şeklinde iki bölümde değerlendirilmiştir. Katılımcılar tarafından genel olarak cezaevi öncesinde çalışıldığını fakat cezaevi sonrasında çalışma durumunda değişikliklerin olduğu ifade edilerek, genel olarak iş aramak yerine, bir kısmı cezaevi sonrasında hükümlülük sürecinde edinilen arkadaş grupları ve öğrenilen farklı suç türleri ile yasal işlerde çalışmak yerine farklı arkadaş çevresinde, yasal yoldan elde edilecek ücret beğenilmeyip farklı iş ilişkileri geliştirildiği ve bu şekilde bir çalışma yolu izlendiği, bir kısmının cezaevinden sonra kendi işini kurmak için caba sarf edildiği ve bunun zorluğunun yaşandığı, bir kısmının cezaevi öncesi mevcut işine geri dönmüş olduğu, az bir kısmında başkasının yanında iş aradığı fakat yinede eş dost referansı ile işe girebildiği belirtilmiştir. Görüşmeler kapsamında genellikle iş aramadıkları, aramakta istemedikleri ifade edilmiştir. Bunun yerine kendi işlerini kurmayı yada var olan mesleklerine devam etmeyi tercih ettikleri düşünülmektedir.

Çalışma hayatında yaşanan problemler olarak işini kaybetmenin zorluğu, kendi işini kurmak için sermaye bulmaktaki zorluğu, cezaevinde geçen süre ile iş becerilerini kaybetmiş olmanın zorluğu ve tabii ki eski hükümlü olmanın getirmiş olduğu zorluklar ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından çalışmanın sağladığı yararlar ise kendine güvenin artması, suç tekrarının önlenmesi, aile kurumunun güçlenmesi, toplumsal uyum sağlaması konusunda öneminin büyük olduğunu belirtilmiştir.

İşverenin eski hükümlü bireyi işe alırken dikkat ettiği faktörler katılımcılara sorulmuş belirtilen görüşler doğrultusunda, liyakat açısından işverenlerin mesleki bilgi beceri ve tecrübeyi önemsedikleri, suç türü açısından işverenlerin en çok bu konuyu önemsedikleri hırsızlık, cinsel suçlar, uyuşturucu gibi ağır suçları işlemiş olanları işe almak istemeyecekleri belirtilmiştir. Suç tekrarı açısından işverenin bu konuda imtiyazının olmadığı suç tekrarını kabul etmeyeceği ifade edilmiştir. Demografik özellikler olarak yaşın işveren için önemli olabileceği genellikle gençlerin işe alımda tercih sebebi olabileceği, cinsiyet, medeni durumunun bir etkisinin olmayacağı eğitim durumunun ise başvurulan işe göre değişebileceği belirtilmiştir. Cezaevi sonrası geçen zamanın işveren için çok önemli olmadığı fakat yine suç türünün önemi belirtilmiştir. Hükümlülük süresinin işe alımda etkisinin olmayacağı fakat burada yine suç türünün önemi, uzun süre kalınmış ise bilgi becerilerin azalacağı ve yaşın önemine vurgu yapılmıştır.

Araştırma kapsamındaki katılımcılara eski hükümlü bireylerin istihdamının sağlanmasında kurum desteği ve yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların İŞKUR'a yapmış olduğu başvurular sonucu bazılarının belediyeden iş fırsatı çıkmıştır. Meslek edindirme kurslarına bazılarının katıldığı fakat kursla ilgili bir işte çalışmadıkları önemli bir etkisi olmadığı ifade edilmiştir. KOSGEB'e başvurularının cevapsız kaldığı belirtilmiştir. Denetimli serbestliğin istihdam konusunda bir etkisinin olmadığı ifade edilmiştir.

Katılımcılara eski hükümlü bireylerin işe girmelerini kolaylaştıran faktörlerin olup olmadığı sorulmuştur. Bu konuda kolaylaştıran faktörlerin olmadığı ifade edilmiştir.

Katılımcılara istihdamın sağlanmasına yönelik beklentileri sorulmuştur. Devletten beklentilerde devletin iş konusunda eski hükümlü bireylerin elini tutulması gerektiği, en azından iş bulana kadar yardım sağlaması gerektiği, bu bireylerin suça teşvik edilmesinin önlenmesi gerektiği, belli bir süre devlet gözetiminde kalmanın gerektiği belirtilmiştir. İşverenden beklentilerde eski hükümlü bireyin istihdamı konusunda, önyargılı olunmaması, fırsat verilmesi ve bu bireylerin topluma kazandırılması gerektiği belirtilmiştir.

3.3. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımları dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan diğer bireylere nazaran daha zor olabilmektedir. Eski hükümlü bireylerin toplumsal katılımlarını kolaylaştırmaya yönelik ülkelerin ulusal mevzuatlarında ve taraf oldukları uluslararası mevzuatlarda hukuki düzenlemeler mevcuttur. Ülkemizde eski hükümlü bireylere yönelik Ceza İnfaz Kanunu, İş Kanunu ve Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği ilgili tarihlerde yürürlüğe girmiş ve geçerlilikleri devam etmektedir. Bununla birlikte ILO,

AB ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi de taraf olan ülkeler bakımından tavsiye edici ve/veya bağlayıcı niteliktedir.

Eski hükümlü bireyler hükümlülükten kaynaklanan konumları itibariyle toplumsal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. İşlenen suçun türü, suç tekrarı, hükümlülük süresi gibi belirleyicilerle toplumsal çevrenin tutumu şekillenebilmektedir. Toplumsal çevrenin tutumu eski hükümlülere hem çalışma hayatında hem sosyal hayatta doğrudan etkilemektedir. Eski hükümlü bireylerin toplumsal katılımlarını sağlamak üzere etkin sosyal politika uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla ilgili olarak ülkeden ülkeye farklılaşabilen ve gelişmişlik düzeyleriyle orantılı uygulanan sosyal politika uygulamaları bulunmaktadır. Bu uygulamalar genellikle istihdam edilebilirliği sağlamaya ve rehabilitasyonu sağlamaya yönelik politikalarlardır. Eski hükümlü bireylere yönelik hayata geçirilen sosyal politika uygulamalarının işsizlik ve yoksullukla mücadele bakımından, sosyal dışlanma, toplumsal düzen ve suç işleme eğilimi bakımından önemi büyüktür.

Eski hükümlü bireylerin istihdam edilebilirliğini sağlamaya yönelik geliştirilen politikalarla birlikte eski hükümlü bireyin hükümlülük sonrası çalışma hayatına geçişi kolaylaştırılabilmektedir. İstihdamla birlikte elde edilen düzenli gelirle belirli bir yaşam standardı sağlayan eski hükümlü bireyin suç işleme eğilimi azalabilmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar da ekonomik bakımdan güçsüz ve iş sahibi olmayan eski hükümlü bireylerin suç tekrarına yöneldiği sonucunu elde etmiştir.

Eski hükümlü bireylerin istihdamının sağlanması sadece işsizlikle mücadele politikası olmayıp aynı zamanda yoksullukla mücadele politikasıdır. Yoksullukla mücadelede uygulanan sosyal politikalar ise temelde balık tutmayı öğreten aktif ve balık vermeyi öngören pasif politikalarından oluşmaktadır. Ülkelerde eski hükümlülere yönelik sosyal politika uygulamaları genellikle aktif politikalar çerçevesinde şekillenmektedir.

Eski hükümlü bireylerin cezaevi sonrası süreçte toplumsal katılım bakımından zayıf kalabilmektedir. Toplumsal katılımın zayıflığının nedenleri bazen ekonomik kaynaklı olabilirken bazen de suç türü ve suç tekrarı olabilmektedir. Sosyal dışlanmalarını önlemek ve sosyal hayata katılımı sağlamak için eski hükümlü bireylere yönelik spesifik sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkelerin her geçen gün suç istatistiklerinde yaşanan artış ise bu ihtiyacı daha da artırmaktadır.

Eski hükümlü bireylerin cezaevi sonrası karşılaştıkları bir başka sorun da toplumsal uyumu yakalayamamadır. Burada suç türü ve tutukluluk süresi belirleyicidir. Cezaevinde daha uzun kalan bireyle daha az kalan bireyin toplumsal uyumu sağlama yeteneği birbirinden farklı olabilecektir.

Eski hükümlü bireylerin cezaevi sonrası yaşamlarında toplumsal uyumu yakalayabilmelerine imkan tanımak amacıyla suç türlerine göre ‘denetimli serbestlik’ hakkından faydalanabilmektedir. Böylelikle bireyin hem toplumsal uyumu sağlanabilmekte hem de suç işleme eğilimi azaltılabilmektedir.

Eski hükümlü bireylere yönelik geliştirilen kapsamlı ve etkin sosyal politika uygulamaları ile birlikte bireylerin suç işleme eğilimleri azalabilmektedir. İstihdam ve rehabilitasyon ile birlikte toplumsal çevrenin tutumunu olumlu yönde yönetmek sosyal hayata katılımı sağlayacak ve suç eğilimi azaltılabilecektir.

Ülkemizde eski hükümlü bireylerin sosyal hayata uyumunu sağlamaya yönelik geliştirilen sosyal politikaların uygulayıcıları ise Ceza İnfaz Kurumları, İŞKUR ve Koruma Kurullarıdır.

Eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımlarını sağlamaya yönelik geliştirilen politikalar temelde istihdam, rehabilitasyon ve toplumsal çevrenin önyargı içeren tutumunu değiştirme olmak üzere üç saç ayağından oluşmaktadır. Söz konusu bu üç temel politikanın suçun türü, suç işleme eğilimi ve suç tekrarına göre eş zamanlı yahut aşamalı yönetilmesi eski hükümlü bireylerin toplumsal katılımlarını sağlama bakımından ciddi önem arz etmektedir. Bunlardan istihdam eski hükümlü bireyin sosyal hayata entegrasyonunu sağlama/kolaylaştırmada daha belirleyici olabilmekte ve hatta bir köprü vazifesi görebilmektedir. Başka bir ifadeyle eski hükümlü bireyin istihdamının sağlanmasıyla birlikte rehabilite edilme ve toplumsal çevrenin önyargı içeren tutumunu değiştirme daha kolay ve hızlı gerçekleşebilmektedir.

Eski hükümlü bireylerin istihdamlarını sağlamak üzere ülkeden ülkeye değişen hatta aynı ülkede tarihsel süreç içerisinde değişen politikalar geliştirilmiştir. Bireyin çalışma hayatına geçişini kolaylaştırma ve istihdamlarının sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik söz konusu bu politikalar; ücret ve istihdam sübvansiyonları, kanuni zorunluluk, kendi işini kurmaya yönelik girişimcilik destekleri, kamu istihdam kurumları aracılığıyla işe yerleştirme, kısa ve uzun süreli işsizlere yönelik eğitim programları, çalışma hayatı dinamiklerinin sonucu olarak işsiz kalanlara yönelik yeniden eğitim programları olarak sayılabilmektedir.

Eski hükümlü bireylerin çalışma hayatına geçişlerini sağlamaya ve kolaylaştırmaya yönelik politikaların yanı sıra eski hükümlü bireylerden ve işverenlerden kaynaklanan bazı engeller mevcuttur. Bu engellerin başında; eğitim ve vasıf düzeyinin düşük olması, eski hükümlü bireylere yönelik hükümlülükten kaynaklanan toplumsal algı, yeniden suç işlemeye yönelik kaygı, işverenlerin önyargılı tutumu, eski hükümlülerden kaynaklanan iş ve ücret beğenmeme yahut istihdam kaygısının olmaması sayılabilmektedir.

Ülkemizde 15.05.2008 tarihli 5763 sayılı Kanununun 2’nci maddesiyle 4857 sayılı Kanununda getirilen değişiklik ile birlikte en az elli işçi çalıştıran

özel sektör işyerlerinde eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu kaldırılmıştır. Değişiklikle birlikte eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu sadece en az elli işçi çalıştıran kamu sektörü işyerlerinde bulunmakta olup, işyerinde çalışan işçi sayısının yüzde ikisi eski hükümlü olmak durumundadır. Mevzuatta yaşanan bu değişiklikle birlikte çalışma hayatında istihdamda olan eski hükümlü istatistiklerinde ciddi düşüşler yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

Dezavantajlı gruplar; çocuk, genç, kadın, yaşlı, engelli, eski hükümlü ve uzun süreli işsizlerden oluşmaktadır. Toplumsal katılımlarını sağlamak üzere özel politikalara ihtiyaç duyulan dezavantajlı gruplar içerisinde eski hükümlü bireyler konum itibariyle diğerlerinden farklılık arz etmektedir. Çünkü eski hükümlü bireylere yönelik geliştirilecek sosyal politika uygulamaları hayata geçirilirken aynı zamanda önyargı içerikli toplumsal tutumun da yönetilmesi gerekmektedir. Eski hükümlü bireylerin kendi işini kurması yahut iş bulması durumunda müşteri, iş arkadaşları, işveren/işverenleri ile iletişim kurması ve etkileşimde bulunması kaçınılmaz olacaktır. Yani eski hükümlü bireylerin istihdamını sağlamaya yönelik ücret ve istihdam sübvansiyonu, girişimcilik destekleri, kanuni yükümlülük, mesleki eğitim programları hayata geçirilirken bir yandan da önyargı içerikli toplumsal tutumun yönetilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte işlenen suç türüne göre toplumsal önyargının değiştirilemeyeceği durumlar da göz ardı edilmemelidir.

Elde edilen araştırma sonuçları araştırmanın tasarlanması aşamasında düşünülen ve öngörülen yönde ve literatüre uygun şekilde gerçekleşmiştir. Eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımlarında işgücü piyasası politikaları ile ilgili 'Eski hükümlü bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği-İşveren Formatı', 'Eski Hükümlü Bireyleri İstihdam Etme Davranışı Ölçeği' ve 'Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamına Yönelik Politika Önerileri Ölçeği', 'Eski hükümlü Bireylerin İstihdam Edilebilirliği Ölçeği-Eski Hükümlü Birey Formatı' ve 'Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılım Ölçeği' geliştirilmesi araştırmanın literatüre katkısıdır. Sonuçları ve araştırma bulguları itibariyle literatüre önemli ve zengin veriler sunabilen bir araştırma olmuştur.

Bu çalışmada tasarlanan anket formları geliştirilerek bundan sonraki bilhassa eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımlarında rehabilitasyon ve önyargı içerikli toplumsal tutumun yönetilmesi ile ilgili geliştirilecek çalışmalara ışık tutacaktır.

Bu çalışma eski hükümlü bireylerin hükümlülüğünden kaynaklanan sosyal hayata katılım zorluğu yaşayan eski hükümlüler ile işgücü piyasasının temel aktörleri arasında yer alan işverenler baz alınarak yapılmıştır. Bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımlarının sağlanmasına yönelik yapılacak çalışmalar literatürde bir boşluğu dolduracaktır.

Her ne kadar istihdam eski hükümlü bireylerin sosyal hayata katılımını sağlamada bir köprü olarak nitelendirilse de bu hususta daha spesifik politikalara ihtiyaç bulunmaktadır. Eski hükümlü bireyler bu noktada işlenen suçun türü, suç tekrarı sayısı, yaş, cinsiyet, medeni durum gibi gruplandırılarak her bir gruba özgü politikaların üretilmesiyle ve bu politikaların koordinasyonun ise tek merkezden sağlanmasıyla etkin bir toplumsal katılımdan bahsedilebilecektir. Burada iki temel husus bulunmaktadır.

Bunlardan ilki; istihdam eski hükümlü bireyin toplumsal katılımını sağlamada üç saç ayağından birisidir ve sadece tek başına toplumsal katılım sağlamada yeterli değildir. Bireyin hükümlülük sonrası süreçte istihdamı sağlayıcı politikalarla çalışma hayatına doğrudan geçmesi kendiliğinden toplumsal katılımı sağlayamayacağı fakat kolaylaştıracağı söylenebilir. İstihdamla birlikte diğer saç ayaklarının yani rehabilitasyon sürecinin ve önyargı içerikli toplumsal tutumun yönetilmesi her eski hükümlü bireye göre eş zamanlı yahut kademeli olarak yürütülmek durumundadır. Başka bir deyişle eski hükümlü bireyin işlediği suç türü, suç tekrarı, suç işleme eğiliminin olup olmaması gibi yönleri uzmanlar tarafından doğru analiz edilerek bireyin konumuna göre ‘politika takvimi’ oluşturulmadır. Uzmanlar tarafından elde edilen analiz sonuçları belki de bireyin hiç istihdam edilmemesine yahut istihdamdan önce etkin rehabilitasyon sürecinden geçmesi gerektiğine işaret edebilecektir. Örneğin cinsel istismar suçundan hüküm giyen ve eğilimi olan bireylerin etkin rehabilitasyon sürecinden geçmeden doğrudan çalışma hayatına geçiş yapmaları durumunda ortaya yine suç tekrarları çıkabilecektir.

İkincisi; eski hükümlü bireyin hükümlülük sonrası istihdam kaygısının varlığı varsayımından hareketle istihdam politikaları hayata geçirilmekte ve beraberinde etkin toplumsal katılım beklenmektedir. Burada göz ardı edilen husus hükümlülük sonrası çalışma istek ve arzusunda olmayan eski hükümlü bireylerdir. İstihdam kaygısı olmayan eski hükümlü bireylerin istihdamını sağlamaya yönelik çabaların sonuçsuz kalması kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla kamu kaynaklarının etkin kullanımı ve daha isabetli politikaları hayata geçirmek için eski hükümlü bireylerin de istihdam kaygısının olup olmamasının ilgili uzmanlar tarafından sağlanması ciddi öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- ACAR, Fatih, “Genel Sağlık Sigortası Uygulaması”, **Türk İş Dergisi**, Mart - Nisan Sayı:397, 2012
- AFŞAR, Muharrem, “Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1, ss:85–98, 2009
- AHMED, Ali M. and LÅNG, Elisabeth, “The Employability Of Ex-Offenders: A Field Experiment in The Swedish Labor Market”, **IZA Journal of Labor Policy**, 6:6, 2017
- AKALIN, İlknur, “İSMEK’in Dezavantajlı Gruplara Yönelik Eğitimleri”, **Öğrenen Toplum İçin Yetişkin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, İstanbul: İSMEK Yayınları, ss:223-224, 2007
- AKSAN, Gamze, “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 27 / 2012
- AKTAN, C.Coşkun ve VURAL, İ., Yaşar, “Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, **Ankara: Hak İş Konfederasyonu Yayını**, ss.1-21, 2002
- AKYOL, Esra Demirci, “Sultan II. Abdülhamit Döneminde Sosyal Politika Uygulamaları”, **Sosyal Politika Çalışmaları**, Yıl: 13 Sayı: 31 Temmuz-Aralık 2013
- ALPASLAN, Karabulut, “Türkiye’deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği”, **İŞKUR Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2007
- ALTAN, Ömer Zühtü, “Eski hükümlü bireylerin Çalıştırılmasında Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması”, **Eskişehir İ.T.İ.A. Dergisi**, Cilt:16, Ocak 1980
- ALTAN, Ömer Zühtü, **Sosyal Politika Dersleri**, TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları: No, 1592, Eskişehir, 2006
- ALTAN, Ömer Zühtü, **Sosyal Politika**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1744, Anadolu Üniversitesi, 1. Baskı, Haziran, Eskişehir, 2007
- ALTAN, Ömer Zühtü, **Sosyal Politika**, Eskişehir Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 790, 2003
- ALTUNİŞİK, Remzi, COŞKUN, Recai, BAYRAKTAROĞLU, Serkan, YILDIRIM, Engin, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı** (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2010
- APEL, Robert, SWEETEN, Gary, “The Impact Of İncarceration On Employment During The Transition To Adulthood”, **Soc Probl** 57: 448–479, 2010
- ARICI, Kadir, “Genel Sağlık Sigortasında Gelir Testi Meselesi ve Çözümü”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:34, ss:27–40, 2015
- ARTUK, Mehmet Emin, ALŞAHİN, Mehmet Emin, “Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt:21, Sayı:2, ss:297 – 338, Oca 2015
- AYHAN, Gökçe, UZEL, Nevin, YILDIRIM, Çolakoğlu Yasemin, “Özel Sektörde Eski Hükümlü İstihdamı Projesi”, **Yeniden Sosyoloji Derneği**, 2014
- AYHAN, ural, KILIÇ, İbrahim, **Bilimsel Araştırma Süreci ve Spss İle Veri Analizi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006
- AYTAÇ, Serpil, “Çalışma Haytında Özel Gruplara (Dezavantajlı Gruplara) Yönelik Sosyal Politikalar”, **Sosyal Politika**, (Edt. Aysel Tokol, Yusuf Alper), Dora Yayınları 1.Baskı. Bursa, 2011
- BAL, Harun, İŞCAN, Erhan, KATAR, Birgül, “Ekonomik Büyümede Girişimcilik Eğitiminin Önemi”, **International Conference on Eurasian Economies**, Session 3e: Teknoloji ve Rekabet, 2016
- BALDURSSON, Erlendur S. , KARSİKAS, Vuokko, KUİVAJÄRVİ, Kirsti , “Nordic Prison Education – A Lifelong Learning Perspective” Editors: Torfinn Langelid, Marianne Mäki, Kaj Raundrup, and Svenolov Svensson, TemaNord 2009:536 © Nordic Council of Ministers, Copenhagen 2009 ISBN 978-92-893-1872-3

- BAYRAKTUTAR, Muammer, “Suç Önlemede Dinî ve Ahlâkî Değerlerin Rolü”, **Suç Önleme Sempozyumu**. Bursa, 2011
- BEDÜK, M. Nusret, “Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Eski Hükümlü İşçi çalıştırılması” **Kamu-ış**, Cilt:11, Sayı:2/2010
- BEDÜK, M. Nusret, “Türk İş Hukukunda Eski Hükümlü İstihdamı”, **Çimento İşveren Dergisi**, 16, 2002
- BHULLER, Manudeep , DAHL, Gordon B. , LÖKEN, Katrine V. , MOGSTAD, Magne , “Incarceration, Recidivism and Employment”, **The National Bureau of Economic Research**, June 17, 2018
- BİÇERLİ, M. Kemal, “Aktif İstihdam Politikaları İşsizliği Azaltır mı?”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:19, Sayı:6, Kasım 2005
- BİÇERLİ, Mustafa Kemal, **İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları**,” Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları; No:1563, 2004
- BİLGİÇ, Şükrü, “Mahkûmların Suç Algısı”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi** 16 (Özel Sayı I): 8-17, 2014
- BOZKURT, ÇETİNKAYA Özlem, **Dünyada ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi: Başarılı Girişimciler ve Öğretim Üyelerinden Öneriler**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2011
- BROWN, Chris, “Vocational Psychology and Ex-Offenders’ Reintegration: A Call for Action”, **Journal of Career Assessment** 19(3) 333-342, 2011, Reprints and permission: sagepub.com/journalsPermissions.nav DOI: 10.1177/1069072710395539
- BUSHWAY, Shawn, REUTER, Peter “Labor Markets and Crime.” In *Crime*, edited by Joan Petersilia and James Q. Wilson San Francisco: **ICS Press**, 2001
- BUSHWAY, Shawn, “Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work”, Reentry and Prison Work Programs, **Urban Institute Reentry Roundtable, New York University Law School**, May 19-20, 2003, 2
- Causes and duration of unemployment and social exclusion, European Union Structural Funds National Programme “Researches on Labour Market” Project “Researches of the Ministry of Welfare” Research No. VPD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003, Riga, 2007
- Council of State Governments. (2005). Report of the Reentry Policy Council: Charting the safe and successful return of prisoners to the community. New York: Author.
- CNAAN, Ram A., DRAÏNE, Jeffrey, FRAZİER, Beverly, SİNHA, Jill W., “Ex-Prisoners’ Re-Entry: An Emerging Frontier and a SocialWork Challenge”, **Journal of Policy Practice**, 7:2-3, 178-198, 2008
- CRESWELL John W., PLANO-CLARK, Vicki L, **Karma Yöntem Araştırmaları Tasarım ve Yürütülmesi**, Anı Yayıncılık, (Y. Dede, S. B. Demir Çev.) 3. Basım, Ankara, 2018
- COATES, Dame Sally, Unlocking Potential A Review Of Education In Prison, may 2106, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/524013/education-review-report.pdf
- ÇAKIR, Özlem, “Sosyal Dışlanma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:4, Sayı:3, 2002
- ÇALIŞKAN, Şadan, KARABACAK, Mustafa, MEÇİK, Oytun, “Türkiye’de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011(Kantitatif Bir Yaklaşım)”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:11, Sayı:21, ss:29-48, 2013
- ÇİMEN, Adem, “Ceza İnfaz Kurumlarında Sosyalleşme ve İslah İlişkisi”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:2, ss:159-188, 2015
- DAWE, Susan, “Vocational Education And Training For Adult Prisoners And Offenders In Australia: Research Readings”, Edited By Susan Dawe, Published By NCVER, © **Australian Government**, 2007
- DEMİBAŞ, Timur, **İnfaz Hukuku**, Seçkin Yayınları 4. Baskı, Ankara, 2015

- DEMİR, Vakkas, “Tutuklu ve Hükümlülerin Cezaevindeyken 4/A Ve 4/B Sigortalılıklarının Devam Edip Etmeyeceğinin Açıklanması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Kasım-Aralık 2011
- DEMİRBAŞ, Timur, **İnfaz Hukuku**, Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2013
- DEMİRBAŞ, Timur, **Kriminoloji**, Seçkin Yayıncılık 3 . Basım, Ankara 2010
- DENNEY, Andrew S. , TEWKSBUURY, Richard , JONES, Richard S., “Beyond Basic Needs: Social Support and Structure for Successful Offender Reentry”, **Journal of Qualitative Criminal Justice & Criminology**, Vol. 2, No. 1 April 2014
- Depilim Report, The Development Of Ex-Prisoners’ Integration Into The Labour Market - Grundtvig Learning Partner Ships, 2010 – 2012
- DERTLİ, Nail, “Genel Sağlık Sigortası ve Gelir Testi: Statü Eşitsizliğinden Gelir Eşitsizliğine”, **271 Mülkiye Dergisi**, 39(3), 271-304, 2015
- DİLİK, Sait, “Atatürk Döneminde Sosyal Politika”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 40(1): 94-96, 1943
- DİRİÖZ, Çapar Sinem, İstihdamın Arttırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü, Kalkınma Bakanlığı **Uzmanlık Tezi**, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2012
- DONNELLI, Miranda, “The Employability of Former Criminals”, The University of Southern Mississippi The Aquila Digital Community Honors Theses, 431, 2016
- DÖNMEZER, Sulhi, **Kriminoloji**, Gözden Geçirilmiş 8. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1994
- DRAKE, Emily Boer, LAFRANCE,”Steven Findings on Best Practices of Community Re-Entry Programs for Previously Incarcerated Persons”, **Prepared for the Milton S. Eisenhower Foundation**, REVISED May 2007
- EİKELAND, Ole-Johan, MANGER, Terje og ASBJØRNSSEN Arve (Eds.), “Education in Nordic Prisons Prisoners”” Educational Backgrounds, Preferences and Motivation, TemaNord 2009:508 © Nordic Council of Ministers, Copenhagen 2009
- ELİBAL, İbrahim, Hükümlülerin Açık Cezaevlerindeki İşYurtlarında Düzenlenen İş ve Meslek Eğitimi Etkinliklerine Yönelik Görüşleri, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2009, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Yaşam boyu Öğrenme Bilim Dalı Halk Eğitimi Programı.
- EMİRGİL, Burak faik, ACA, Zeynep, İŞİĞİÇOK, Özlem, “Türkiye’de İş ve Meslek Danışmanlığının Etkinliği: Sorun Alanları ve Beklentiler(Bursa İşkur Örneği)” **Çalışma ve Toplum**, 2014/1
- ENGİN, E. Murat, “Suçu Önleyici Tedbirler Bağlamında Ceza İnfaz Kurumlarında Çalışma ve Eski Hükümlü İstihdamı”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Temmuz Cilt:3, Sayı:2, ss: 24-35, 2012
- ENTORF, Horst, “Crime and the Labour Market: Evidence from a Survey of Inmates”, **ZEW Discussion Paper** No. 08-131, 2009
- ERDOĞAN, Bayram Zafer, **Girişimcilik ve Kobiler Teori ve Uygulama**, Bursa, Ekin Yayıncılık, 2009
- ERDOĞMUŞ, Nihat, “İş ve Meslek Danışmanlığı”, İş ve Meslek Danışmanlığı Derneği (der.), İş ve Meslek Danışmanlığı, Ankara: İŞKUR, 6-23, 2011
- ERKUL, İhsan,“Eski Hükümlüler ve Çalışma Sorunları”, **Eskişehir İ.T.İ.A. Dergisi**, Cilt: XII, Sayı:2, Haziran, ss:287, 1976
- ESER, Ahmet, Belediyelerin Mesleki Yaygın Eğitimdeki Rolü: İSMEK Örneği. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: **YayınlanmamışYüksek Lisans Tezi**, 2010
- FAHEY, Jennifer, ROBERTS, Cheryl, and ENGEL, Len, “Employment of Ex-Offenders: Employer Perspectives,” **Crime and Justice Institute**, October 31, Final Report, 2006
- VARGHESE, Femina P., HARDİN, Erin E., BAUER, Rebecca L., MORGAN, Robert D., “Attitudes Toward Hiring Offenders The Roles of Criminal History”, Job Qualifications, and

- Race, **International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology** Volume 54 Number 5 October 2010 769-782 © 2010 SAGE Publications 10.1177/0306624X09344960
- FLAKE, Dallan F., "When Any Sentence is a Life Sentence: Employment Discrimination Against Ex-Offenders", s, 93 **Wash. U. L. Review** 45, 2015
- FLETCHER, Del Roy, WOODHILL, David and HERRINGTON, Alison," Building Bridges into Employment and Training for Ex-offenders", **Published by the Joseph Rowntree Foundation the Homestead**, 1998
- FREEMAN, Richard, "Can We Close the Revolving Door? Recidivism vs. Employment of Ex-offenders in the US. Cambridge", MA: **Harvard University National Bureau of Economic Research**, 2003
- GIGUERE, Rachele, DUNDES, Lauren, "Help Wanted: A Survey of Employer Concerns About Hiring Ex-Convicts", **Criminal Justice Policy Review**, Volume 13, Number 4, December 2002 396-408 DOI: 10.1177/088740302237806 © 2002 Sage Publications
- GIGUERE, Rachele, DUNDES, Lauren, *COLLEGE, McDaniel*, "Help Wanted: A Survey of Employer Concerns About Hiring Ex Convicts", **Criminal Justice Policy Review**, Volume 13, Number 4, December 2002 396-408
- GÖÇÖĞLU, Volkan, "Dezavantajlı Gruplar Üzerinde Yapılan Bir Kamu Politikası Sonlandırmasının Analizi: Eski hükümlü bireylerin Özel Sektördeki İstihdam Zorunluluğunun Kaldırılması," **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8 Sayı: 36 Şubat 2015
- GRAFFAM, Joseph and SHINKFIELD, Alison, "Strategies To Enhance Employment Of Indigenous Ex-Offenders After Release From Correctional Institutions", Resource Sheet No. 11 **Produced for The Closing The Gap Clearinghouse**, March 2012
- GRIFFITHS, Curt T., DANDURAND, PhD Yvon, MURDOCH, Danielle, "The Social Reintegration Of Offenders And Crime Prevention", **The International Centre For Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy** (Icclr), Research Report: 2007-2
- GROGGER, Jeffrey, "The Effect Of Arrests On The Employment And Earnings Of Young Men", **Q J Econ** 110:51-71, 1995
- GÜNGÖR, Özkan, Türkiye Hükümlülerin Meslek Edindirilmesine Yönelik Hizmetler ve Eski hükümlü bireylerin İstihdam Edilebilirliği. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, 1997
- GÜR, Bekir S., ÖZOĞLU, Murat, AKGEYİK, Tekin, ÇETINKAYA, Emel vd., "Türkiye'nin İnsan Kaynağının Belirlenmesi", **Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı**, SETA Yayınları XX I. Baskı : Aralık 2012
- HACIMAHMUTOĞLU, Hande, Türkiye'deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi, **DPT Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2009
- HAGAN, John, and DİNOVİTZER, Romit, "Collateral Consequences of Imprisonment for Children, Communities, and Prisoners." In *Prisons*, edited by Michael Tonry and Joan Petersilia. Chicago: **University of Chicago Press**, 1999
- HOLZER, Harry J., RAPHAEL, Steven, STOLL, Michael A., "Can Employers Play a More Positive Role in Prisoner Reentry?, Prisoner Reentry and the Institutions of Civil Society: Bridges and Barriers to Successful Reintegration", **The Urban Institute**, March 20-21, 2002
- HAWLEY, Jo, MURPHY, Ilona, SOUTO-OTERO, Manuel, "Prison Education And Training In Europe Current State-Of-Play And Challenges", A summary report authored for the European Commission by GHK Consulting. May 2013
- HOLZER, Harry J., RAPHAEL, Steven, and STOLL, Michael A., "How Willing Are Employers To Hire Ex-Offenders?", *Focus* Vol:23, No:2, Summer 2004
- HOLZER, Harry J., RAPHAEL, Steven, STOLL, Michael A., "Employment Barriers Facing Ex-Offenders", *Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work*, **Urban Institute Reentry Roundtable**, May 19-20, 2003, New York University Law School.

- HOLZER, Harry J., and IHLANFELDT, Keith, "Spatial Factors and the Employment of Blacks at the Firm Level." **New England Economic Review**, 1996
- Introductory Handbook on the Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders, Criminal Justice Handbook Series, United Nations New York, 2012
- JOHNSON, R. Burke, ONWUEGBUZİE, Anthony J., TURNER, Lisa A. "Toward A Definition Of Mixed Methods Research." **Journal of Mixed Methods Research**, 1(2), 112-133, 2007
- KANCA, Osman Cenk, "Türkiye'de İşsizlik ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:21, Sayı:2, ss.1-18, 2012
- KAPAR, Recep, "Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi", **Birleşik Metal İş Yayınları**, İstanbul 2005
- KARA, Tufan, Eski hükümlü bireylerin İstihdamında Yaşanılan Güçlükler ve İşkur'un Bu Konudaki Rolü, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, **Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2014
- KARABIYIK, İlyas, "Türkiye'de İşsizliği Doğuran Nedenler ve İşsizliğin Yapısı", **Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Temmuz 2009
- KARAGÜLLE, Başak, "Türkiye'de İşsizliğe Bir Çözüm Önerisi Olarak Türkiye İş Kurumu'nun İş Danışmanlığı Hizmetleri", **İŞKUR Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2007
- KARAMAN, Adil, "Türkiye'de Meslek Eğitimine Yönelik Ortak Faaliyetler", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi** Cilt:0, Sayı:43-44, Oca 2000
- KARASAR, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2009
- KAVİ, Ersin, ALTUN, Serdar, "Sosyal İçerme Açısından Eski hükümlü bireylerin Girişimcilğe Yönlendirilmesi ve Denetimli Serbestlik Faaliyetleri", **Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma - Girişimcilik Sempozyumu**, 1 - 2 Ekim İğneada - Kırklareli: bildiriler kitabı II, 2010
- KILIÇ, Orhan, ERCİŞ, Bargiri, "(Muradiye) ve Muş Vakıfları, Osmanlı Araştırmaları", Ed. Halil İnalçık ve diğerleri, Sayı: XXIV, İstanbul, 2004
- KIZMAZ, Zahir , "Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 2, ss: 279-304, ELAZIĞ 2003
- KIZMAZ Zahir , "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:29 No:2 ss:149-174, Aralık 2005
- KIZMAZ, Zahir, "Cezaevinden Çıkan Bazı Suçlular Niçin Yeniden Suç İşlemektedir: Elazığ E Tipi Cezaevi Örneği", **Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu**, Elazığ 23-25 Mayıs 2013
- KIZMAZ, Zahir, "Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:17, 2007
- KIZMAZ, Zahir, "Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç- Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:14, Sayı:2, ss: 291-319, ELAZIĞ 2004
- KOÇAK, Orhan, ALTUN Serdar, "Ceza İnfaz Kurumundaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları". **Çalışma İlişkileri Dergisi**, 1(1), s. 95-117, 2010
- KOÇAK, Orhan, AKMAN, Ahmet Cahit, "İşsizlikle Mücadelede İş Danışmanlık Hizmetleri ve Yalova Örneği", **İşGüç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, , Cilt: 13, Sayı: 2, ss: 133-154, Nisan/April 2011
- KORAY, Meryem, **Sosyal Politika**, İmge Kitabevi, Ankara, 2008
- KORKMAZ, Adem, MAHİROĞULLARI Adnan, **İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları, Türkiye ve AB Ülkeleri**, Erkin Basın Yayın Dağıtım 3. Baskı Bursa, 2013

- KORKUT, Gülsüm, Türkiye’de İşgücü Piyasası Politikalarının Dönüşümü Sürecinde İşkur: Isparta İş Dünyası Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Isparta 2015
- KUMAŞ, Handan, “İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 4, İzmir, 200 s. Ekim-Kasım-Aralık 2001
- KUŞ, Elif, **Nicel- Nitel Araştırma Teknikleri**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003
- LOCKHART, Gavin, ULLMANN, Ben, CHANT, Julian, “You’re Hired! Encouraging The Employment Of Ex-Offenders, Research Notes Clutha House”, 10 Storey’s Gate, London SW1P 3AY, 2008
- LOCKWOOD, Susan et al., “The Effect of Correctional Education on Postrelease Employment and Recidivism: A 5-Year Follow-Up Study In The State Of Indiana”, 58 **Crime & Delinquency** 380, 382, 2012
- MANAV, A. Eda, “İşverenin Özürülü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru Çalıştırma Zorunluluğu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1-2, 2006
- KORAY, Meryem, **Sosyal Politika**, İmge Yayın Evi 2. Baskı Ankara 2005
- MOHAMMED, Hadi, MOHAMED, Wan Azlinda Wan, “Reducing Recidivism Rates through Vocational Education and Training”, **Procedia - Social and Behavioral Sciences** 204 (2015) 272 – 276
- National Audit Office, “Meeting Needs?: The Offenders’ Learning and Skills Service”, Report By The Comptroller And Auditor General | Hc 310 Session 2007-2008 | 7March 2008
- NEUMAN, W. Lawrence, **Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II**. Cilt (5. Basım). İstanbul: Yayın Odası, 2012
- ODABAŞI, Ferhat, Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü, **Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi**, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 2009
- ÖNDER, Ayhan, **Ceza Hukuku Dersleri**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1992
- ÖREN, Kenan, **Sosyal Politika**, Pelikan Yayınevi, Ankara, 2011
- PAGER, Devah, “Evidence-Based Policy For Successful Prisoner Reentry”, **Criminology&Public Policy**, Volume5, Issue3, August 2006
- PALABIYIK, Nida, YÜCEL, İlhami, “Bir İş Yerinde Beyaz ve Mavi Yakalı Çalışanların Kariyer Çıraları İle Proaktif İş Davranışları Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması,” **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, UİİİD-IJEAS, 2018 (17. ÜİK Özel Sayısı):41-56 ISSN 1307-9832
- PANSANG, Flordeliz-Joy, ROSAROSO, Rufina C., PARADİANG, Leslee Anne, LABASANO, Felicisimo, LASANA, Jerome, “Journey of an Ex-convict: From Conviction to Liberation”, **Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research**, Vol. 4, No. 2, May 2016
- PATTON, Mmichael Q., **Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri**. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi, 2018
- RAMAKERS, Anke, WİLSEM, Johan van, APEL, Robert, “The Effect Of Labour Market Absence On Finding Employment: A Comparison Between Ex-Prisoners And Unemployed Future Prisoner”, **European Journal of Criminology**, 9(4) 442–461, 2012
- Reducing Re-Offending By Ex-Prisoners, Report by the Social Exclusion Unit, July 2002
- Results-Based Public Policy Strategies FOR Promoting Workforce Strategies for Reintegrating Ex-Offenders, The Center for the Study of Social Policy, Policy for Result. Org, 2012
- Roadmap For The Development Of Prison-based Rehabilitation Programmes, Criminal Justice Handbook Series, United Nations Office on Drugs and Crime Vienna, October 2017
- ROSSMAN, Shelli, & ROMAN, Caterine, “Case-Managed Reentry And Employment: Lessons From The Opportunity To Succeed Program”, Washington, DC: **The Urban Institute, Justice Police Center**, 2003

- SALANT, Priscilla, DILLMAN, DON A., **How to Conduct Your Own Survey**, John Wiley&Sons, Inc. Newyork, 1994
- SAPANCALI, Faruk, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, **Çalışma Toplum Birleşik Meal İş Ekonomi ve Hukuk Dergisi**, 2005
- SAPANCALI, Faruk, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, **Çalışma ve Toplum**, 2005/3
- SCHNEPEL, Kevin, “Do post-prison job opportunities reduce recidivism?”, IZA World of Labor 2017: 399 doi: 10.15185/izawol.399 | Kevin Schnepel © | November 2017 | wol.iza.org
- SCHULTE, Michael And COCHLING, Eric, , “Increasing Employment Opportunities For Ex-Offenders Policy Recommendations For The State Of Georgia”, Report , Workforce 2013, <http://georgiaopportunity.org/assets/2014/10/GCO-Report-workforce-web.pdf>
- SERDAR, Bozkır Aysu , “Sosyal Politika Kavramı”, “Sosyal Politika” (Edt. Aysel Tokol, Yusuf Alper), Dora Yayınları 1.Baskı. Bursa, 2011
- SERTER, Nur, **Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme**, İ.Ü.Yayınları No: 3697, İktisat Fakültesi Yayın No:540, İstanbul, 1993
- SHİVY, Victoria A., WU, J. Juana, MOON, Anya E., and MANN, Shay C., “Ex-Offenders Reentering the Workforce,Journal of Counseling Psychology”, Vol. 54, No. 4, 466 – 473, 2007
- SİMONSON Jocelyn, “Rethinking Rational Discrimination” Against Ex-Offenders, **Georgetown Journal on Poverty Law & Policy**, Volume XIII, Number 2, Summer 2006
- SOLOMON, Amy L., JOHNSON, Kelly Dedel, TRAVİS, Jeremy, MCBRİDE, Elizabeth C., “From Prison to Work: The Employment Dimensions of Prisoner Reentry A Report of the Reentry Roundtable”, **Urban Institute Justice Policy Center**, Research Report October 2004
- ŞAHİN, Cumhur, “Tahliye Öncesi ve Sonrası Hükümlüye ve Eski Hükümlüye Yardım”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:5 Sayı:1, 2001
- ŞEN, Mustafa, “Aktif İşgücü Piyasası Politikaları Kapsamında Türkiye’de Mesleki Eğitim Kurslarının Analizi”, **Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi**, Cilt:2 Sayı:1, 67-89, 2016
- TARTANOĞLU, Şafak, “Sosyal Dışlanma”“Sosyal Politika” (Edt. Aysel Tokol, Yusuf Alper), Dora Yayınları 1.. Baskı. Bursa, 2011
- TAŞKESEN, Mustafa Özcan, “Osmanlı Döneminde Sosyal Refah Sistemi Olarak Vakıflar”, **İş ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika**, Sayı:5, 2017
- The Social Reintegration of Ex-Prisoners in Council of Europe Member States, Produced by the Quaker Council for European Affairs (QCEA),May 2011
- TOKOL, Aysen, ALPER, Yusuf, **Sosyal Politika**, Dora Yayıncılık, Bursa, 2015
- TRAVİS, Jeremy, SOLOMON, Amy, and WAUL, Michelle, “From Prison to Home: The Dimensions and Consequences of Prisoner Reentry”. Washington, D.C.: The Urban Institute. 2001
- TÜRKMEN, Fatih, “Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim- Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması”. Ankara: DPT, Uzmanlık Tezi, Yayın no: DPT: 2665. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, ss.4-21, 2002
- UNAY, Cafer, **Genel İktisat**, Ekin Kitapevi, Bursa 1997
- UŞEN, Şelale, “AB Ülkeleri ve Türkiye de Aktif Emek Piyasası Politikaları”, **Çalışma ve Toplum**, sayı 13, 2007/2.
- ÜZÜLMEZ, İlhan, “Türk Hukukunda Tekerrür”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1-2, 2002
- VACCA, James S., “Educated Prisoners Are Less Likely to Return to Prison”, 55 **J. Corr. Educ.** 297, ss.297–304, 2004

- VİŞHER, Christy A., DEBUS-SHERRİLL, Sara, YAHNER, “Employment After Prison: A Longitudinal Study of Former Prisoners”, **Justice Quarterly**, 28:5, 698-718, 2011
- VİŞHER, Christy A., DEBUS-SHERRİLL, Sara, YAHNER, Jennifer, “Employment After Prison: A Longitudinal Study for Releases in Three States”, 2008, Erişim: <http://www.urban.org/publications/411778.html>
- WESTERN, Bruce, “The Impact Of Incarceration On Wage Mobility And Inequality”, **Am Sociol Review**, 67: 526–546, 2002
- YAVUZ, Hasan Bilgehan, “Aktif İşgücü Piyasası Politika Uygulamalarının Etkilerinin Değerlendirilmesi: Bir Meta Analiz Çalışması”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Yıl:7 Cilt:7 Sayı:13 Aralık 2017
- YAY, Serdar, “Tarihsel Süreçte Türkiye’de Sosyal Devlet”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, Cilt:3 Sayı:9 Kış, 2014
- YAZICIOĞLU, Yaşlı ERDOĞAN, Semiye, **SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004
- YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006
- YILDIZ, Zeki, “Eğitim Düzeyi İle Suç Türü Arasındaki İlişkinin Araştırılması”, **Ram ve Uygulanlarda Eğitim Yönetimi** Bahar, Sayı: 38, 55.278-291, 2004
- YILMAZ, Baki, HAZAR, Serkan,” Ceza Evlerinde Beden Eğitimi Müfredat Programının Uygulama Düzeyi ve Tutuklu ve Hükümlülerin Beden Eğitimi Faaliyetlerine Katılımları”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:8, Sayı: 2-3, ss:143-154, 2004
- YILMAZ, Aytekin, “Mahsus Mahal Derneği Rapolar. Eski Hükümlünün Yeniden Toplumlaştırılması. <http://www.mahsusmahaldernegi.com/eski-mahpuslarin-toplumayeniden-katilimi/> 2013
- YOLCUOĞLU, İsmet Galip, “Türkiye’de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, , Cilt:23, Sayı:2, Ekim 2012
- YUMAK, Semih, “Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukukunda Hükümlüyü Topluma Yeniden Kazandırmak Bağlamında Salıverilmeye Hazırlık, Geçiş Sürecinin Yönetimi ve Koşullu Salıverilme” **TAAD**, Yıl: 5, Sayı: 17, Nisan 2014
- YÜCEL, Mustafa T., **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, TBB Yay., 4. Basım, Ankara 2007
- Kanun ve Yönetmelikler**
- 4857 Sayılı İş Kanunu, Kabul Tarihi 22.05.2003, 25134 Sayılı R.G.
- 854 Sayılı Deniz İş Kanunu, Kabul Tarihi 20.4.1967, 12586 Sayılı R.G.
- 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun, Kabul Tarihi 13.12.2004, 25685 Sayılı R.G.
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, Kabul Tarihi 26.9.2004, 25611 Sayılı R.G.
- 5402 Sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu, Kabul Tarihi 0.07.2005, 25881 Sayılı R.G.
- 5283 Sayılı Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Sağlık Birimlerinin Sağlık Bakanlığına Devredilmesine Dair Kanun, Kabul Tarihi 6.1.2005, 25705(Mük.) Sayılı R.G.
- 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Kabul Tarihi 31.5.2006, 26200 Sayılı R.G.
- 4301 Sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine dair Kanun, Kabul Tarihi 9.8.1997, 23075 Sayılı R.G.
- 5 Mart 2013 Tarih ve 28578 Sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği
- 9 Ocak 2014 Tarih ve 28877 Sayılı Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmeliği
- 19 Eylül 2009 Tarih ve 27354 Sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörlü Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

25 Nisan 2009 Tarih ve 27210 Sayılı Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
27 Aralık 2005 Tarihli ve Sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu ile
İşyurtlarının İdare ve İhale Yönetmeliği

İnternet Kaynakları

- 2015 Yılı Birim Faaliyet Raporu, http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2015_faliyet_raporu/files/basic-html/index.html, (20.02.2018)
- 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu, http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2016_faliyet_raporu.pdf, (20.02.2018)
- <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (15.02.2018)
- İşyurdu Performans Programı 2017, <http://iydb.adalet.gov.tr/Resimler/BilgiBankasi/PerformansProgrami2017.pdf>, (23.10.2019)
- 2016 İşyurtları Faaliyet Raporu, <http://iydb.adalet.gov.tr/Resimler/BilgiBankasi/FaaliyetRaporu2016.pdf>, (23.10.2019)
- 2017 İşyurtları Faaliyet Raporu, <http://iydb.adalet.gov.tr/Resimler/BilgiBankasi/FaaliyetRaporu2016.pdf>, (23.10.2019)
- <https://iskur.gov.tr/is-arayan/kayit/>, (12.02.2018)
- http://www.isparta.adalet.gov.tr/dsm_yeni/koruma_kurulu_ic_sayfa.htm, (20.02.2018)
- <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>, (20.03.2019)
- İSMEK Kurumsal Eğitim Kataloğu, <http://ismek.ist/files/ismekOrg/File/ekitap/ismekcatalogweb.pdf>, (10.08.2018)
- <http://www.meb.gov.tr/cezaevlerinde-belgeli-meslek-egitim/haber/17553/tr>, (10.08.2018)
- <http://mesgep.meb.gov.tr/Hakkimizda>, (10.08.2018)
- <http://www.meksa.org.tr/tr/index.php?p=hakkimizda>, (10.08.2018)
- 2012 Yılı Faaliyet Raporu, <https://media.iskur.gov.tr/13573/2012-yili-faaliyet-raporu.pdf>, (10.08.2018)
- İŞKUR İstatistik Yıllıkları, <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/>, (10.08.2018)
- <https://www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/ilave-istihdam-tesviki/>, (02.01.2019)
- <https://www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/kadin-genc-ve-mesleki-yeterlilik-belgesi-olanlarin-tesviki/>(02.01.2019)
- İŞKUR 2017 Yılı Faaliyet Raporu, <https://media.iskur.gov.tr/13578/2017-yili-faaliyet-raporu.pdf>, (10.08.2018)
- 2017 iimek Faaliyet Raporu, <https://media.iskur.gov.tr/14249/2017-iimek-faaliyet-raporu.pdf>, (10.08.2018)
- 2016 iimek Faaliyet Raporu, <https://media.iskur.gov.tr/14167/2016-iimek-faaliyet-raporu.pdf>, (10.08.2018)
- <https://www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/engelli-istihdami-tesviki/>, (02.01.2019)
- <https://www.kosgeb.gov.tr/>, (02.01.2019)
- Türkiye iş kurumu 3. Genel kurul raporu, <file:///C:/Users/user/Downloads/3%20Genel%20Kurul%20Raporu.pdf>, (10.08.2018)
- <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/isarayan/kayit.aspx>, (10.08.2018)